

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
TERMÉSZETTUDOMÁNYI KAR
FÖLDRAJZI INTÉZET
FÖLDTUDOMÁNYOK DOKTORI ISKOLA

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

PÓLYI CSABA

PÉCS
2006

Pécsi Tudományegyetem
Természettudományi Kar
Földrajzi Intézet
Földtudományok Doktori Iskola

**A MEXIKÓI MIGRÁCIÓS FOLYAMAT
TÁRSADALOMFÖLDRAJZI
MEGHATÁROZOTTSÁGA ÉS KÖVETKEZMÉNYEI**

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

PÓLYI CSABA

PÉCS

2006

Tartalomjegyzék

<i>Tartalomjegyzék</i>	2
<i>Bevezetés</i>	5
<i>1. A migráció, mint világjelenség</i>	10
1.1. A nemzetközi migráció nagysága.....	11
1.2. A migrációs elméletek rövid áttekintése	19
<i>2. Mexikó földrajzi elhelyezkedése, természetföldrajzi adottságai és jelenlegi határainak kialakulása (az emigráció történelmi gyökereinek kialakulása)</i>	26
<i>3. A mexikói politikai rendszer XX. századi fejlődésének főbb állomásai, különös tekintettel a 2000-es demokratikus fordulatra és a politikai pártok érdekképviselői jellegének alakulására</i>	32
3.1. Mexikó helye és szerepe.....	33
3.2. A mexikói államforma és az államhatalmi ágak	35
3.3. A mexikói politikai rendszer sajátosságai.....	36
3.4. Az állampárt létrehozása és a hatalomgyakorlás az 1960-as évek végéig.....	37
3.5. A populizmus ára és a demokratikus nyitás	39
3.6. A demokratikus fordulat intézményi előkészítése (1977-2000).....	42
3.7. A Népi Akció Pártja (PAN).....	44
3.8. A Demokratikus Forradalom Pártja (PRD).....	45
3.9. A demokratikus fordulat és az új erőviszonyok	46
<i>4. A mexikói gazdaság fejlődése, az 1980-as évek elején megindult gazdasági modellváltás, a külgazdasági nyitás és az exportorientáció munkaerőpiacra gyakorolt hatása</i>	49
4.1. A gazdasági folyamatok hatása a munkanélküliségre és a migrációra	53
4.2. A mexikói gazdaság helyzete és fejlődési tendenciái 2000-2004 között	59
4.3. A mexikói munkanélküliség adatai	61
4.4. A legfontosabb mexikói gazdasági mutatók alakulása	64
<i>5. A mexikói demográfiai folyamatok alakulása, a XX. első felének demográfiai robbanása és a jelenlegi átmeneti szakasz hatása a munkaképes korú lakosság számának alakulására</i>	67
5.1. Történelmi visszatekintés	67
5.2. Az elmúlt évszázad mexikói demográfiai fejlődésének fő szakaszai.....	69
5.2.1. Első szakasz.....	69
5.2.2. Második szakasz.....	73

5.3. A mexikói demográfiai robbanás és következményei	76
5.4. A munkaképes korú lakosság számának alakulása	82
5.5. A demográfiai növekedés perspektívái 2050-ig	86
6. <i>A mexikói társadalom jövedelmi viszonyainak alakulása, a szegénység arányváltozása és földrajzi elhelyezkedése, a szegénység és az indiánok helyzete.</i>	90
6.1. A mexikói szegénység jellemzői	90
6.2. Az indián lakosság helyzete	93
7. <i>Az urbanizáció, a városi és a vidéki lakosság arányváltozásának hatása az emigrációra</i>	97
7.1. A városi lakosság megoszlása	97
7.2. A mexikói vidéki lakosság területi elhelyezkedése	103
8. <i>Az Egyesült Államokba irányuló mexikói emigráció helyzete, a jelenség nagyságának és földrajzi kiterjedésének alakulása mind a kibocsátó, mind a fogadó ország szemszögéből</i>	106
8.1. A mexikói emigráció számának alakulása	107
8.2. Az USA-ban élő külföldi rezidensek munkahelyi jellemzői	109
8.3. Az USA-ban élő mexikóiak területi koncentrációja	110
8.4. A mexikói emigráció származási hely szerinti megoszlása	112
9. <i>A két ország emigrációs politikával kapcsolatos gyakorlatának alakulása a közös megoldások kereséséig</i>	117
9.1. A mexikói kormány migrációs politikája	119
9.2. Az USA migrációs politikájának alakulása a 80-as években	124
9.3. Az amerikai migrációs törvény reformjai és következményei	125
9.4. A új mexikói kormány törekvése migrációs megállapodás megkötésére	128
9.5. A mexikói-amerikai intézményi együttműködés a migrációs kérdésekben	131
9.6. A déli határok problémája	133
9.7. A második Bush-kormányzat migrációval kapcsolatos elképzelései	134
9.8. Az USA-ba irányuló legális és illegális bevándorlás aránya	136
10. <i>A Hispán kihívás (Huntington-tanulmány főbb elemeinek áttekintése és az erre vonatkozó mexikói és amerikai állásfoglalások ismertetése)</i>	138
11. <i>A mexikói emigráció két legjelentősebb gazdasági és politikai következménye (gazdasági hozzájárulás és a hazautalások, valamint az emigráció politikai befolyása növekedése)</i>	145
11.1. A mexikói vendégmunkások hazautalásainak alakulása	149
11.2. A hazautalások területi megoszlása szövetségi államonként	151
11.3. A hazautalások technikáinak fejlődése és költségeinek csökkenése	155

11.4. A hispán/latin származású amerikai állampolgárok politikai súlyának növekedése	158
11.5. A külföldön élő mexikóiak szavazati joga	161
12. Rövid kitekintés az európai és a magyar migrációs politika alakulására	163
12.1. AZ EU migrációs politikájának alakulása	164
12.2. A migrációs kérdés és az EU külkapcsolatainak rendszere	167
12.3. Magyarország és a nemzetközi migráció	171
13. Az értekezés következtetései.....	179
Hivatkozások.....	186
Köszönetnyilvánítás.....	196
BIBLIOGRÁFIA.....	197
Egyéb források.....	210

Bevezetés

„Ne várj semmit a 21. századtól, mert éppen a 21. század várja el a maximumot tőled.”

Gabriel Garcia Marquez ¹

A XXI. század egyik nagy kihívása a nemzetközi migrációs folyamatok kezelése, ami nemcsak a befogadó országokban, hanem kibocsátó nemzetek esetében is komoly problémákat vet fel. A Mexikói Egyesült Államok (továbbiakban Mexikó) abban a „szerencsés” helyzetben van, hogy a nemzetközi vándorlás kérdésében annak mindhárom vonatkozásában érintett: kibocsátó, tranzitútvonal és befogadó ország. Mexikó és az Amerikai Egyesült Államok között meglévő 3152 km hosszú szárazföldi határ² a világ legnagyobb migrációs jelenségének helyszíne, amelynek őrei egyelőre a legmodernebb technikák alkalmazásával sem képesek megakadályozni a legális beutazásokat lényegesen meghaladó illegális bevándorlást. A jelenség az elmúlt évtizedekben öltött kezelhetetlen méreteket, és ma már a mexikói – amerikai kapcsolatok egyik legkritikusabb pontját jelenti.

Az 1960-s statisztikai adatok szerint az USA-ban élő külföldi születésű bevándorlók között Mexikó³ a maga 576 ezrével még messze lemaradt az olaszok (1257 ezer), a németek (990 ezer), a kanadaiak (953 ezer), az angolok (833 ezer) és a lengyelek (748 ezer) mögött. Ezzel szemben 2000-ben már magasan Mexikó áll az első helyen 7841 ezer fővel a kínaiak (1391 ezer), a Fülöp-szigetiek (1222 ezer), az indiaiak (1007 ezer) és a kubaiak (952 ezer) előtt. A mexikói emigráció 95%-a az Egyesült Államokba irányul, a fennmaradó 5% Kanada és az Európai Unió (különösen Spanyolország) között oszlik meg.

A mexikói-amerikai kapcsolatrendszer komoly átalakulásokon ment keresztül az elmúlt évtizedekben, különösen amióta 1994. január elsején életbe lépett az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Megállapodás, a NAFTA (Kanada az integráció harmadik tagja az USA mellett). A nagyon jelentős fejlettségbeli szintkülönbséggel rendelkező két ország gazdasági együttműködése és kereskedelmi forgalma exponenciálisan emelkedett az elmúlt 10 évben. Ezzel párhuzamosan az

USA-ba irányuló mexikói legális és illegális emigráció ugyancsak kimagasló növekedést produkált: az évi 160-180 ezer legális bevándorló mellett 300-350 ezer mexikói illegálisan lépi át a határt. A jelenség már megkongatta a vészharangokat az Egyesült Államokban, aminek élharcosa éppen az a Samuel P. Huntington, aki a „Civilizációk ütközése” című könyvével már a 2001. szeptember 11-i terrortámadás előtt is az eltérő kultúrák összeférhetetlensége felől közelítette meg a hidegháború utáni időszak nagy problémáit. Huntington⁴ a „Hiszán kihívás” című cikkében, majd a 2004 májusában megjelent „Kik vagyunk” (Who we are) című könyvében az amerikai társadalomra leselkedő legnagyobb veszélynek éppen a mexikói bevándorlást nevezi.

A vizsgálandó téma korunk egyik világproblémájához kapcsolódik. Adott egy közepesen fejlett ország, Mexikó, amelynek 106 milliót meghaladó lakossága van (2005-ös hivatalos becslés), az egy főre jutó GDP 6000 USD körül mozog, amelynek egy tucat szabadkereskedelmi megállapodása van, köztük a már említett NAFTA-n keresztül az USA-val és Kanadával, harmadik generációs megállapodása az Európai Unióval, és 2004 októberében írta alá a szabadkereskedelmi klauzulákat is magába foglaló gazdasági megállapodását Japánnal. Az ország makrogazdasági mutatói irigylésre méltóak (4-5 %-os infláció, 0,5 %-os államháztartási deficit, 50 milliárd USD nemzetközi devizatartalék, nemzetközi beruházási fokozat a hitelminősítők részéről, évi 10-12 milliárd USD külföldi tőkeberuházás, és a legutóbbi nagy pénzügyi válság, vagyis 1994 decembere óta lassú, de stabil gazdasági növekedés. Kőolajexportőr országgént 15-18 milliárd USD bevétel, amit a turizmusból újabb 8-10 milliárd USD egészít ki. A makrogazdasági helyzet azonban csak a felszín, mögötte a hivatalos statisztikai adatok szerint is a lakosság fele a napi 2 dolláros szegénységi küszöb alatt él, és egynegyede a nyomorszint alatt. Ettől azonban még súlyosabb az a jelenség, hogy az ország évente félmillió főt veszít az emigráció miatt, ami elsősorban a munkaképes korú lakosságát csökkenti. A kivándorlás súlyos következményekkel fenyegeti Mexikó egyes vidéki területeit, ahol a munkaképes korú férfiak 50-70 %-a is eltávozott a településekről.

A dolgozat szerzője szerint a mexikói kivándorlási folyamatok mögött bonyolult és összetett történelmi, társadalmi, gazdasági, demográfiai és szociális

összetevők húzódnak meg, amelyeknek eredőjeként az átalakuló mexikói nemzetgazdaság az elmúlt évtizedekben képtelennek bizonyult a demográfiai robbanás következményeinek kezelésére. A közel 2 millió km² területű, természeti és ásványkincsekben gazdag ország népsűrűsége alig haladja meg az 50 főt. A hipotézis szerint csak a népesség szaporodása és a gazdasági növekedés gyengélkedése önmagában nem elegendő magyarázat az elmúlt években felgyorsult kivándorlásra, még akkor sem, ha ehhez hozzávesszük a szomszédos ország, a világ első számú hatalmának számító Egyesült Államok vonzerejét és munkalehetőségeit.

Kiindulópontként a spanyol hódítás és a több száz éves spanyol uralom egyrészt történelmi oldalról magyarázza az USA-ba érkező mexikói illegális bevándorlók „hazameneteli érzetét” (a bevándorlók elsősorban Kaliforniába, Arizonába, Új-Mexikóba és Texasba mennek, amely területek a XIX. század közepéig Mexikóhoz tartoztak). Másrészt meghatározó befolyást gyakorolt az ország etnikai összetételére és regionális fejlődésére, amelyeknek máig ható következményei vannak a társadalmi rétegződés és a jövedelmi viszonyok alakulásában. Ezek a gyökerek jelennek meg kimutathatóan az urbanizációs folyamatoknál, a mezőgazdasági viszonyok fejlődésében és a földtulajdon jogi rendezettségének hiányában is.

A mexikói politikai fejlődés meghatározó jelensége volt az 1910-es szociális forradalom és az ebből kinövő kvázi egypártrendszer, ami 1929-től egészen 2000-ig biztosította az Intézményes Forradalmi Párt (PRI) egyeduralmát a sajátos korporativista jellegével. Az autoritárius rendszer fellazulása és a demokratikus viszonyok, a politikai többpártrendszer létrejötte alapvetően a belső kapitalista fejlődéssel, az importhelyettesítő iparosítással veszi kezdetét, és az 1980-as évek elején bekövetkező gazdasági modellváltással (külgazdasági nyitás és exportorientáció) erősödik fel. Végeredményét tekintve azonban kevés politikai tőkével rendelkező pártok és gyenge érdekérvényesítő képességű civil társadalom tanúi lehetünk, ahol a jog- és közbiztonság hiánya, illetve gyengeségei miatt működési zavarokkal küzd a rendszer. Az utóbbi két jelenség nemcsak közvetve, hanem közvetlenül is serkenti az emigrációt választó képzetesebb rétegek távozását. A demokratikus viszonyok térnyerése és az emberi jogok fokozatos kiteljesedése

hatással van az emberek szabad mozgására és a szabad lakóhelyválasztására is. A nyitottabb mexikói társadalom és a tömegkommunikációs liberalizálódás a demonstrációs effektuson keresztül hozzájárul a külföld irányába tekintők mobilizálódásában.

A globalizációhoz való alkalmazkodás során a mexikói elit az Egyesült Államokkal (és Kanadával) kötendő integrációs megállapodás mellett döntött. A neoliberális gazdaságpolitika a privatizáción és a külföldi tőkeberuházásokon keresztül megvalósított modellje csökkentette a munkaintenzív iparágak és a mezőgazdaság nemzetgazdasági szerepét, ami egyértelműen negatív hatással volt a munkaerőpiacra. A mexikói pénzügyi rendszer a bankszektor sorozatos átalakulásával (államosítás, privatizáció, bankkonszolidáció és külföldi kézbe kerülés) olyan helyzetbe került, amikor a munkahelyteremtő beruházásokra nincs elegendő fedezet, illetve a foglalkoztatás és a nemzetgazdasági stabilitás szempontjából fontos szerepet játszó kis- és középvállalkozások nem jutnak elegendő kereskedelmi hitelekhez. A demográfiai robbanás 7 évtized alatt hatszorosára⁵ növelte az ország lakosságát. Jóllehet a tudatos állami politika hatására már a demográfiai átmenet időszakánál tartanak, még mindig évi 1.1 - 1.2 millió fővel bővül a munkaképes korú lakosság száma. A lassú gazdasági növekedés nem teremt elegendő munkahelyet, ezért az informális gazdaság és az emigráció jelenti a kiutat százezrek számára.

A dolgozat első fejezete a nemzetközi vándormozgalom sarokszámainak bemutatása. A második Mexikó földrajzi elhelyezkedését és jelenlegi határainak kialakulását tekinti át, mintegy felvezetve és ismertetve a kivándorlás történelmi gyökereit. A harmadik fejezet részletesen áttekinti a mexikói politikai rendszer XX. századi fejlődésének főbb állomásait, különös tekintettel annak demokratizálódására, a 2000-es demokratikus fordulatra és a politikai pártok érdekképviselési jellegének alakulására, mivel a demokratizálódás hozzájárul a lakossági helyváltoztatás felszabadulásához is. A negyedik fejezet a 80-as évek elején megindult gazdasági modellváltás, a külgazdasági nyitás és az exportorientáció munkaerőpiacra gyakorolt hatásának elemzésére. A következő fejezet a demográfiai folyamatokat ismerteti, amelyben a demográfiai robbanás és a jelenlegi átmeneti szakasz hatását vizsgálja a

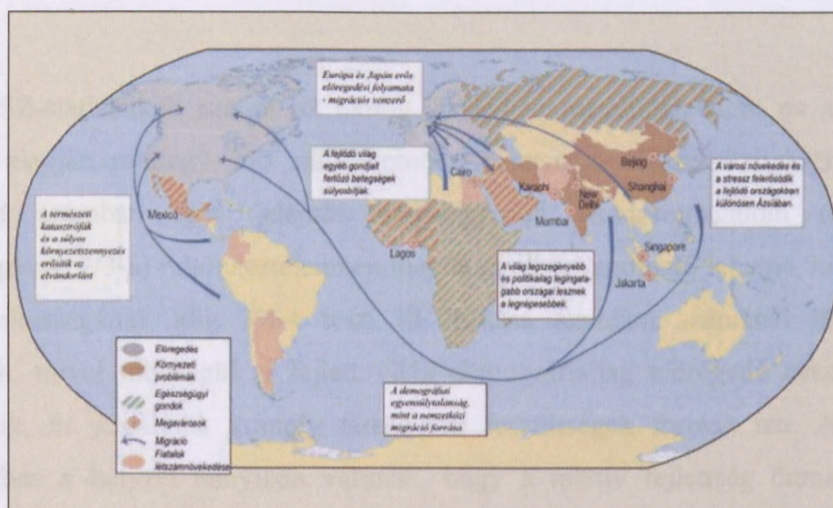
munkaképes korú lakosság számának alakulására. A mexikói társadalom szélsőséges jövedelmi viszonyainak alakulását, a szegénység helyzetét elemző hatodik fejezet kitér az indiánkérdésre is. Az urbanizáció és a vidéki lakosság, valamint a nemzetgazdaság szektorainak a GDP-hez való hozzájárulása a következő fejezet témája. A nyolcadik fejezet az Egyesült Államokba irányuló mexikói emigráció helyzetének alakulását tekinti át napjainkig, amiből világos kép rajzolódik ki a jelenség nagyságáról, földrajzi kiterjedéséről mind a kibocsátó, mind a fogadó ország szemszögéből. Ezt követően a kilencedik fejezet áttekinti a két ország migrációs politikájának gyakorlatát, beleértve a közös megoldások keresésére irányuló kormányközi tárgyalásokat is. A tizedik fejezet témája a Huntington-tanulmány főbb elemeinek áttekintése és az erre vonatkozó mexikói és amerikai állásfoglalások ismertetése. Ezt a mexikói emigráció gazdasági hozzájárulásának és hazautalásainak, valamint az emigráció politikai befolyása növekedésének elemzése követi. A tizenkettedik fejezet rövid kitekintést ad az európai és a magyar migrációs politika alakulására. A doktori értekezést a következtetések ismertetése zárja.

1. A migráció, mint világjelenség

„Régóta egyetértek azzal, hogy a globalizáció igazi próbáját nemcsak a javak, a tőke, a dolgok mozgása, hanem a személyek, a dolgozók mozgásának szabadsága jelenti.”

Carlos Fuentes mexikói író⁶

A migráció mindig is állandó és befolyásos eleme volt az emberiség történelmének. Hozzájárult a globális gazdasági növekedéshez, számos ország és társadalom fejlődéséhez, és gazdagította az egyes kultúrákat és civilizációkat. Napjainkban a nemzetközi migráció változatlanul fontos szerepet játszik a nemzeti, a regionális és a globális ügyekben. A humán mobilitás a tőke, az áruk és a szolgáltatások mellett a globális világgazdaság integrált elemévé vált. A nemzetközi vándormozgalom természetesen nemcsak a jobb életet és munkalehetőséget kereső munkaerővándorlásra korlátozódik, hanem annak részét képezik a természeti katasztrófák kiváltotta elvándorlások és a háborúk, polgárháborúk vagy etnikai feszültségek okozta menekültáradatok is. A migrációs mozgások jelentős része a fejlett világ országai felé irányulnak, mint azt a következő ábra szemléletesen mutatja.

1. ábra. A globális migrációra ható néhány tényező földrajzi elhelyezkedése és a migráció iránya

Forrás: Long-Term Global Demographic Trends, July 2001 (4. oldal) <http://www.cia.gov/>

A Newsweek⁷ című hetilap 2004. január 19-i számában terjedelmes tanulmányt közölt „A migráció gazdasága” címmel, kiemelve, hogy a „hősként” vagy „bűnözőként” kezelt emigránsok egyre jelentősebb politikai kérdéssé váltak az egyes országok bel- és külpolitikájában az egész világon. A fejlett világ gazdaságaiban tapasztalható munkaerő-kereslet (részben az előregeredő társadalmak hiányzó fiatal generációinak pótlására, részben pedig a jóléti társadalmak tagjai által nem preferált munkakörök betöltésére) önmagában is gerjeszti a migrációs folyamatot, a kapitalizmus általános törvényszerűsége (kereslet és kínálat törvénye) alapján.

Nem kevésbé fontos elem azonban a fejlődő világ demográfiai okokkal magyarázható „munkaerő-túlermelése”, amely a stagnáló vagy romokban heverő nemzetgazdaságok miatt a belső piacon nem talál munkalehetőséget, és a szegénység elől menekülve keres megélhetést a világ fejlettebb részén. A gazdasági indíttatású migrációt jelentősen elősegíti a közlekedési és kommunikációs viszonyok nemzetközi fejlődése, ami csökkenti a kivándorlás idő- és költségigényét, és az információáramlással bizonyos értelemben a kockázatát is.

1.1. A nemzetközi migráció nagysága

Az ENSZ-statisztikák szerint az elmúlt 25 évben megduplázódott, és a 2000-es adatok alapján mintegy 175 millió embert érintett a nemzetközi migráció. Az abszolút számban igen jelentős nagyságrendű vándormozgalom (az USA lakosságának 2/3-a) relatív értelemben majdnem elhanyagolható lehetne, hiszen ez a világ lakosságának alig 3%-t teszi ki. Hatása azonban számánál lényegesen nagyobb, mivel többségük a fejlett világ demográfiailag előregeredő országai felé igyekszik, és jelenlétük komoly társadalmi feszültségek forrása lett. Az elmúlt időszakban a helyzet annyiban változik, hogy a relatív fejlettség önmagában is indokolhatja a szomszédos országok esetében is nagyobb népcsoportok, vagy egyes

szakmák képviselőinek mozgását. Ez a migrációs folyamat nem régióspecifikus, hanem megfigyelhető és érzékelhető valamennyi kontinensen.

A globális világ egyik jellemzője, hogy nemcsak a magasan kvalifikált vagy a szakképzetlen munkaerő iránt van igény, hanem gyakorlatilag minden munkakörben jelentkezhetnek az adott ország állampolgárai által nem preferált igények. A nemzetállamok által a belső munkaerőpiac védelme érdekében bevezetett szigorú határvédelmi rendszabályok azonban nem tudják útját állni sem a legális (pl. családegyesítés), sem az illegális bevándorlásnak, s nincs ez másként az amerikai-mexikói határon sem. A nemzetközi vándormozgalom adatait ismertető következő táblázat jól mutatja, hogy a migráció nem kizárólag Dél-Észak irányú, hiszen a csökkenés ellenére még mindig mintegy 71 millió bevándorolt vagy menekült él a fejlődő világban (világviszonylatban a nemzetközi vándorlás mintegy 40%-a).

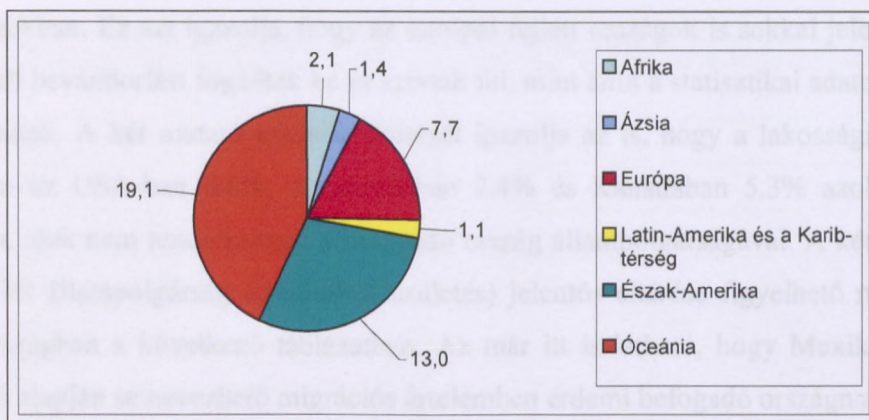
Földrajzi régiók	Migráció (millió fő)		A teljes lakosság %-ában	Növekmény (millió fő)	Növekmény (%-ban)
	1990	2000			
Fejlett régiók ^a	81.4	104.1	8.7	22.7	27.9
Kevésbé fejlett régiók ^b	72.5	70.7	1.5	-1.8	-2.6
Afrika	16.2	16.3	2.1	0.1	0.3
Ázsia	50.0	49.8	1.4	-0.2	-0.4
Európa	48.4	56.1	7.7	7.7	15.8
Latin-Amerika és a Karib-térség	7.0	5.9	1.1	-1.1	-15.0
Észak-Amerika	27.6	40.8	13.0	13.2	48.0
Óceánia	4.8	5.8	19.1	1.0	22.8
Világ összesen	153.9	174.8	2.9	20.9	13.5

1. táblázat A nemzetközi migráció földrajzi régióként 1990-2000

Forrás: Internatinal Migration Report, United Nations, New York, 2002

a, Európa, Észak-Amerika, Ausztrália, Új-Zéland és Japán

b, Afrika, Ázsia (Japán nélkül), Latin-Amerika és a Karib-térség, Melanézia, Mikronézia és Polinézia

2. ábra. A bevándoroltak az adott régió lakosságának %-ában

Forrás: az előző táblázat alapján

A számok tanulsága szerint Ázsia, Európa és Észak-Amerika (vagyis elsősorban az USA és Kanada) nagyjából azonos létszámú bevándoroltat fogadott be, de ennek a régió lakosságához mért aránya lényeges eltérést mutathat. Míg Ázsiában a 49.8 millió fő a teljes lakosság alig 1.4%-át éri el, addig az 56.1 millió az európai lakosság 7.7%-át, Észak-Amerikában a 40.8 millió a lakosság 13%-át jelentette. Figyelemre méltó adat, hogy a bevándorlás Óceánia esetében 5.8 millió fővel a lakossága 19.1%-át tette ki.

A világ fejlett országait tömörítő OECD tagállamai esetében egészen 2000-ig kellett várni, hogy összehasonlítható elemzés készüljön az országokban élő bevándoroltakról, mégpedig a külföldi születés megjelölésével. Jean-Christophe Dumont és Georges Lemaitre tanulmánya⁸ szerint evidens, hogy a külföldi állampolgárok és a külföldön születettek aránya a teljes lakossághoz viszonyítva a legmagasabb az ún. telepes országokban (Ausztrália, Új-Zéland, Kanada, kivéve az USA-t), valamint Luxemburgban és Svájcban, ahol megközelíti, vagy meghaladja a 20%-t. Több európai országban (Ausztria, Németország, Hollandia és Svédország) az arányszám eléri, vagy meghaladja az USA 12%-s mutatóját. Még Belgium, Franciaország, Görögország és Írország esetében is 10% körüli a külföldi születésűek aránya. Ezek a mutatók lényegesen magasabbak, mint a korábban közölt bevándorlási adatok, amit a külföldi állampolgárság alapján mértek, és ami Luxemburg és Svájc kivételével soha nem haladta meg a 10%-át az európai

országokban. Ez azt igazolja, hogy az európai fejlett országok is sokkal jelentősebb külföldi bevándorlást fogadtak be és szívtak fel, mint amit a statisztikai adatok eddig kimutattak. A két mutató jelentős eltérését igazolja az is, hogy a lakossági adatok alapján az USA-ban 6.6%, Ausztráliában 7.4% és Kanadában 5.3% azoknak az aránya, akik nem rendelkeznek a befogadó ország állampolgárságával. A két mutató (külföldi állampolgárság és külföldi születés) jelentős eltérése figyelhető meg egy sor országban a következő táblázatban. Az már itt is látható, hogy Mexikó egyik mutató alapján se nevezhető migrációs értelemben érdemi befogadó országnak.

Anglia	12.1	12.1
Ausztrália	7.4	6.0
Francia	7.0	6.3
USA	6.6	6.6
Belgium	5.8	5.6
Portugália	5.2	4.2
Írország	4.8	3.0
Itália	4.4	3.9
Svédország	4.2	4.2
Albánia	4.0	3.3
Belgium	3.8	4.4
Francia	3.5	4.2
Ausztrália	3.3	5.3
Portugália	3.2	3.2
USA	3.1	26.3
Belgium	3.0	3.4
Írország	2.6	36.9
Francia	2.5	3.0
Portugália	2.4	2.4
A. országok átlagos aránya	7.8%	4.5

1. táblázat: A külföldi bevándoroltak aránya az OECD-országokban lakosságuk 3%-ban, 2003
 Forrás: Doornik, J.C. and F. van der G. (2005): Counting Immigrants and Expatriates (21. oldal)
 Megjegyzés: Az USA-ban a külföldi állampolgárság és a külföldi születés nem egyeztetett.

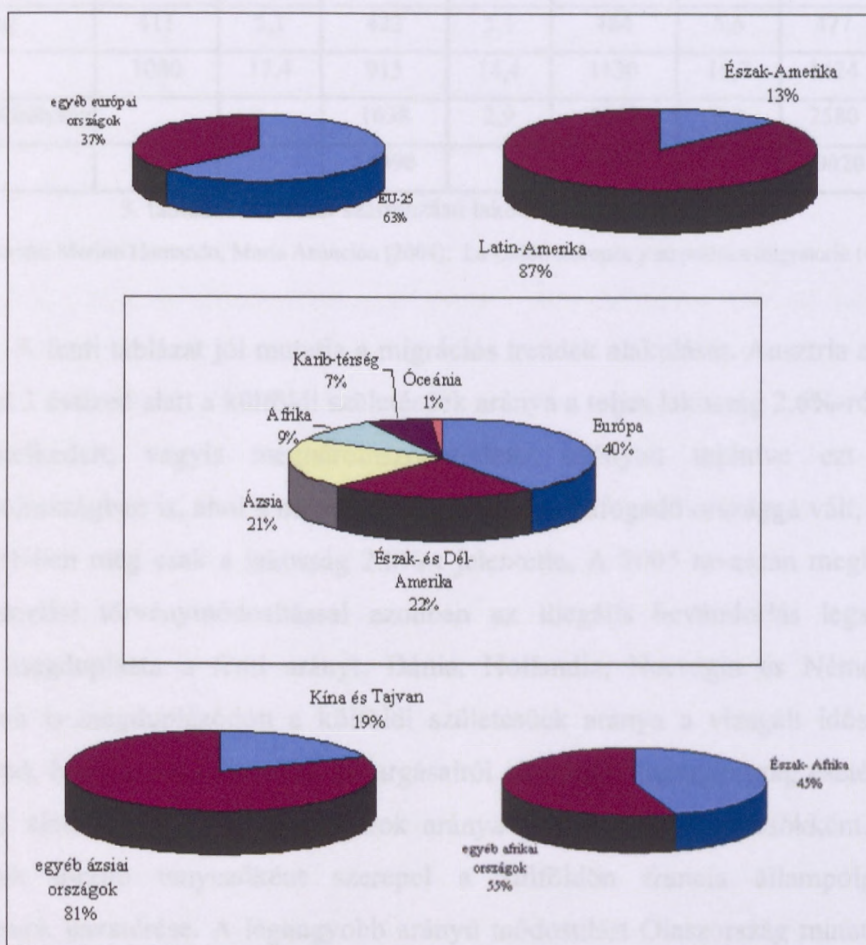
tagállamok	külföldi születésű	külföldi állampolgár
Mexikó	0,5	
Törökország	1,9	
Lengyelország	2,1	0,1
Szlovákia	2,5	0,5
Finnország	2,5	1,7
Magyarország	2,9	0,9
Csehország	4,5	1,2
Spanyolország	5,3	3,8
Portugália	6,3	2,2
Dánia	6,8	5,0
Norvégia	7,3	4,3
Anglia	8,3	
Franciaország	10,0	5,6
Hollandia	10,1	4,2
Görögország	10,3	7,0
Írország	10,4	5,9
Belgium	10,7	8,2
Svédország	12,0	5,3
USA	12,3	6,6
Németország	12,5	
Ausztria	12,5	8,8
Kanada	19,3	5,3
Új-Zéland	19,5	
Svájc	22,4	20,5
Ausztrália	23,0	7,4
Luxemburg	32,6	36,9
Japán		1,0
Korea		0,3
A tagállamok súlyozott átlaga	7.8%	4,5

2. táblázat. A külföldi bevándoroltak aránya az OECD-tagállamok lakosságának %-ban, 2003

Forrás:Dumont, JC. and Lemaitre,G. (2006): Counting Inmigrants and Expatriates (21. oldal)

Megjegyzés: Japán és Korea esetében a külföldi állampolgárokat külföldi születésűeknek tekinthetjük.

A nemzetközi migráció származási régiók szerinti eloszlását szemléletesen mutatja az alábbi grafika. A mutatók azt jelzik, hogy a vándorlók 40%-a európai eredetű, a második helyen Észak- és Dél-Amerika áll 22%-kal, alig megelőzve a 21%-os Ázsiát. Az európai szemmel kritikusnak tartott afrikai migráció nemzetközi méreteiben csak 9%-ot, a Karib-térség 7%-ot és Óceánia csak 1%-ot jelent. A régiókon belüli megoszlás szintén érdekes információkat mutat, mivel Európa esetében éppen az EU 25 tagállamának állampolgárai jelentik a kivándorlók 63%-át. Az már teljesen természetes, hogy Amerikából a latin-amerikai kivándorlás jelenti a 87%-át, illetve hogy Ázsiában a kínai és tajvani kivándorlás közel 1/5-öt tesz ki. Az afrikai migráció 45%-át a Nyugat-Európába igyekvő észak-afrikaiak képezik.

3. ábra. Az OECD-tagállamokban élő külföldi születésűek származási régiók szerint

Forrás: Dumont, JC. and Lemaitre, G. (2006): Counting Immigrants and Expatriates

	1971		1981		1991		2001	
	Ezer fő	%	Ezer fő	%	Ezer fő	%	Ezer fő	%
Ausztria	195	2,6	288	3,8	439	5,7	761	9,4
Belgium	663	6,9	861	8,7	905	9,1	862	8,4
Dánia	100	2	102	2	161	3,1	259	4,8
Franciaország			3714	6,9	3608	6,3	3342	5,8
Németország	3054	3,9	4453	5,7	5343	6,7	7297	8,9
Olaszország	122	0,2	211	0,4	566	1	1271	2,2
Hollandia	247	1,9	521	3,7	692	4,6	668	4,2
Norvégia	76	2	83	2	143	3,4	184	4,1
Spanyolország	148	0,4	183	0,5	279	0,7	896	2,2
Svédország	411	5,1	422	5,1	484	5,6	477	5,4
Svájc	1080	17,4	915	14,4	1130	16,7	1424	19,8
Egyesült Királyság			1638	2,9	1892	3,3	2580	4,4
Összesen	6097		13390		15641		20020	

3. táblázat. Külföldi származású lakosság 1971–2001 között

Forrás: Merino Harnando, María Asunción (2004): La Unión Europea y su política migratoria (491. oldal)

A fenti táblázat jól mutatja a migrációs trendek alakulását. Ausztria esetében például 3 évtized alatt a külföldi születésűek aránya a teljes lakosság 2.6%-ról 9.4%-ra emelkedett, vagyis megháromszorozódott. Arányait tekintve ezt történt Spanyolországban is, ahol a migráció megfordult és befogadó országgá vált, jóllehet ez 2001-ben még csak a lakosság 2.2%-t jelentette. A 2005 tavaszán meghirdetett bevándorlási törvénymódosítással azonban az illegális bevándorlás legalizálása közel megduplázta a fenti arányt. Dánia, Hollandia, Norvégia és Németország esetében is megduplázódott a külföldi születésűek aránya a vizsgált időszakban. Meglepő, hogy a bevándoroltak zavargásairól elhíresült Franciaország esetében két évtized alatt a külföldi állampolgárok aránya 6.9%-ról 5.8%-ra csökkent. Ebben azonban torzító tényezőként szerepel a külföldön francia állampolgároktól születettek hazatérése. A legnagyobb arányú módosulást Olaszország mutatja, ahol megtízszereződött az arány, jóllehet ez csak 0.2%-ról nőtt 2.2%-ra.

Az OECD tagországokban élő külföldi születésűek származás szerint megoszlása is fontos információkat jelez. Az észak-afrikai származásúak (Marokkó, Algéria és Tunézia) aránya eléri a kínaiak arányát. Jelenlétükben fontos szerepet játszik a földrajzi közelség és a volt koloniális kapcsolat, hiszen többségük Franciaországban, Spanyolországban és Hollandiában él. Az ázsiai és latin-amerikai (kivéve a Karib-térség) születésűek kb. 15-15 millió főt jelentenek. Az utóbbiak közül Spanyolország közel 740 ezret fogadott, míg az USA-ban 13.5 millióan élnek. Figyelemre méltó az is, hogy a kibővített Európából (EU-25) közel 2-2 millió fő él Kanadában, Ausztráliában, Franciaországban és Németországban, valamint 4.5 millió az USA-ban.

Az első táblázat adatai szerint Latin-Amerikában csökkent 1990 és 2000 között a kivándorlás üteme, míg a mexikói emigráció elemzésénél pontosan ellentétes irányú fejlődést tapasztalhatunk, ami mögött komoly politikai változások húzódtak meg. A 90-es évek a hidegháború végét jelentették Latin-Amerikában is, amely a két világrendszer közötti küzdelem egyik színtere volt. A latin-amerikai gerillamozgalmak megfékezésére katonai diktatúrák kerültek hatalomra egy sor országban, s ez a polgárháborús időszak jelentős migrációs folyamatokat indított el a 70-es években. A nemzetközi viszonyok változása a térségben a demokrácia újjászületését hozta, a közép-amerikai országokban pedig a véres polgárháborúk nemzetközi közvetítéssel (Contadora-csoport) történő megoldását. A demokratikus választások megtartása és politikai szabadságjogokhoz való visszatérés ebben az évtizedben visszaszívta a korábbi emigráció egy részét is. A valós trendek felmérését az amerikai kontinensen is jelentősen torzítja azonban az illegális migráció, ami a mexikói-amerikai migrációs folyamatok egyik legkritikusabb pontját jelentik.

A vizsgálandó mexikói kivándorlás az amerikai migrációs folyamatok szerves része. A washingtoni Migration Policy Institute tanulmánya⁹ szerint a kontinens egy északi és egy déli migrációs körre bontható. Észak-Amerikában 2002-ben mintegy 40.8 millió bevándorolt élt, ami a teljes lakosság 13%-a (lényegesen magasabb, mint a 3% körüli világátlag). Ezzel szemben Latin-Amerika és a Karib térség csak 5.9 millió bevándoroltnak adott otthont, ami a lakosságának alig 1.1%-a,

miközben innen közel 20 millióan vándoroltak el, ami a lakosság közel 4%-a. Vitathatatlanul az USA jelenti a legnagyobb vonzerőt a latin-amerikaiak kivándorlására: az USA-ba irányuló millión felüli éves legális bevándorlás 43%-t adják, valamint innen érkezett a 10 milliót meghaladó illegális bevándorolt 80%-a. Kanada is jelentős számban fogad be latin-amerikai migránsokat, de arányuk lényegesen kisebb a világ többi régiójából érkezettekhez viszonyítva. Mexikó méretei és földrajzi közelsége rendkívüli könnyebbséget jelent az USA-ba irányuló kivándorlásnál, jóllehet tranzitútvonal szerepe mellett erősödik befogadó jellege a közép-amerikai országok vonatkozásában. Közép-Amerika számára szintén az USA a legfontosabb célpont, miközben a szubregión belüli migrációban Costa Rica, Belize és Panama játszik fontos befogadó szerepet.

Dél-Amerika még a fentiekől is összetettebb képet mutat. A térség lakóinak az USA-val egyenértékű kivándorlási célpontja Spanyolország, Japán, Olaszország és néhány észak-európai ország. Olyan tradicionálisan befogadó államok, mint Argentína vagy Brazília az elmúlt időszak gazdasági problémáinak súlya alatt emigránsok tízezreit bocsátotta útra. Hasonlóan csökkent Chile, Uruguay és Venezuela befogadó képessége, jóllehet ez utóbbi még mindig nagyszámú kolumbiai menekültet fogad. Brazília jelentős be- és kivándorlás színtere lett. Az illegális bevándoroltak, de általában a migránsok emberi jogainak tiszteletben tartása sok kívánnivalót hagy maga után. Talán részben ez a magyarázata annak, hogy a térség országai által meghirdetett regularizációs programokat kevés illegális használja fel helyzetének rendezésére.

1.2. A migrációs elméletek rövid áttekintése

A nemzetközi migrációkutatásban¹⁰ egyértelműen különválnak két fő, egymással vitatkozó elméleti megközelítés: az egyensúlyi tradíció és a történeti-strukturális iskola.

1. Behaviorista és egyensúlyi tradíció iskolája

a) A taszítás és vonzás (push and pull) Ravenstein (1885, 1889) elmélete

A XIX. századi brit statisztikus nevéhez kötődő elmélet nem tesz alapvető különbséget a belső és a nemzetközi migráció között. A közlekedés, az ipar és a kereskedelem fejlődése szükségszerű következményének tartja a nemzetközi migrációs folyamatok növekedését. A taszító és vonzó erők egymásra hatásában pedig a gazdasági motiváció fontosságát hangsúlyozza.

b) Egyensúlyi és neoklasszikus migrációs modellek

Ebben a megközelítésben munkaerőmozgás folyamatának nagyságát és irányát a föld, a munka, a tőke és a természeti erőforrások egyenlőtlen térbeli eloszlása okozza és a migráció az egyén önkéntes és racionális kalkulációjának az eredménye gazdasági helyzetének javítása érdekében. George Borjas (1989) "immigrációs piac" kategóriája szerint az egyén a költségek és hasznok mérlegelésével dönt a helyzete változtatásáról. Az Egyesült Államok cenzusadatai alapján arra a fontos következtetésre jut, hogy a bevándorlók hatása igen kicsi a hazai lakosság béreire és foglalkoztatási lehetőségeire, viszont jelentős saját - bevándorló - csoportjuk béreire.

Bach és Schraml (1982) arra mutat rá, hogy a migráció egyensúlyelméleti értelmezése a hetvenes évek derekától a neoklasszikus modell dominanciája irányába tolódott el. Az emberi tőke elméletének egy nyers változata azt sugallja, hogy a migráció használdozat-költsége (opportunity cost) alacsony. A kínálati közgazdaságtan népszerűsége - a recesszió jól ismert restriktív migráció-politikájával társulva - a bevándorlók egyéni tulajdonságainak vizsgálatára irányította a figyelmet. Az emberi tőke elméletének képviselői vetik fel az idegen munkaerő asszimilációjának a szempontjait, hangsúlyozva az újabb bevándorlók értékeinek, motivációinak, sőt intelligenciájának a számbavételét. Ez a jól megfontolt érdekeket támogató logika gyakran visszaköszön az egyes befogadó országok és az EU migrációs politikája kapcsán.

2. Történeti strukturális megközelítés

Az 1970-es évek elején a klasszikus, egyensúlyi, behaviorista modellt bíráló új nézetekben a hangsúly a makrofolyamatokra, a szélesebb történeti-strukturális erőkre helyeződött át. Zolberg (1989) a globális világ szereplőinek viselkedését történelmi megközelítésben vizsgálja, ahol strukturálisan az egyéni döntéseket korlátozó társadalmi erőkre koncentrál, és kritikusan elemzi a nemzetközi migráció következményeit a kibocsátó, a fogadó országok és a migránsok szempontjából. A migrációt strukturálisan meghatározó kapitalista gazdaság dinamikájával magyarázza. A tanulmányok egy része marxista, neomarxista indíttatású, míg mások inkább a dependenciatelmélettel és institucionalista elemekkel érvelnek az egyensúlyi szemlélet ellen.

Bach (1978) szerint a bevándorló státusz extenzív szabályozásának szelekciós kritériuma azt jelenti, hogy az idegen munkaerőt a fiatalok, egészségesek és a legproduktívabb életkorban lévők közül toborozzák. Maguk és velük érkező hozzátartozóik újratermelési költsége pedig a hazai munkások átlaga alatt van. Hajlandók alacsonyabb bérért dolgozni a legrosszabb biztonsági és egészségügyi körülmények között is. Ideológiai elszigeteltségük miatt csekély az azonnali politikai szerveződésük. A legfontosabb az, hogy az időszakosan ottlévő idegeneket különösen könnyű recesszió esetén elbocsátani, így a külföldi munkás a különleges mértékű kizsákmányolás mellett szabályozó szerepet is betölt a kapitalista válságokban.

A nemzetközi migrációkutatókat uraló egyensúlyi elvvel szemben a történeti strukturális iskola kritikai szempontjaival termékeny talajt nyújtott az új koncepciók kialakulásához. A történeti strukturális paradigmán belül az 1980-as években megfogalmazódó felfogások már eltávolodtak az elnagyolt általánosításoktól. Kísérletek történtek olyan koncepciók kialakítására, amelyek a munkaerőpiac sokféleségével és a bevándorló munkaerő szerepével foglalkoznak a fejlett gazdaságokban.

A munkaerőpiac szegmentáltságáról szóló elméletek a hetvenes évek legelején fogalmazódtak meg. Michael Piore (1979) szerint a munkaerőpiac primer

és szekunder szektorra válik szét. A primer szektort magas bérek, jó munkafeltételek, a foglalkoztatás biztonsága, kedvező előrejutási kilátások jellemzik, ezzel szemben a szekunder munkaerőpiacon alacsonyak a bérek, rosszak a munkakörülmények, nagy a fluktuáció, kevés az előrejutási lehetőség. Megkülönbözteti a külföldi munkások első generációjától az ő gyerekeiket, akik - amennyiben letelepedtek - már a hazai munkaerő részét jelentik. A külföldiek számára a munkaerőpiacon versenyző más - belföldi - marginális csoportokat a fiatalok, a nők és a parasztok alkotják.

Portes (1978) eredeti elemzése az USA-ba irányuló illegális (nem regisztrált) migrációról szintén kétszektorú modellre épül. Bemutatja a kicsi és nagyon kicsi vállalatok informális alkalmazási gyakorlatát különösen a mezőgazdaságban és a különféle városi fogyasztói szolgáltatásokban, melyek - természetükből fakadóan - nem vihetők át olyan területekre, ahol bőséges olcsó munkaerő áll rendelkezésre. Míg az USA-ban szignifikánsnak tűnik a külföldiek szekunder munkaerő-piaci helye, más a helyzet a kontinentális Európában. Böhning (1983) összehasonlító tanulmánya szerint Németország és Franciaország iparában azonban a külföldiek primer szektorbeli foglalkoztatása a fontos. Böhning szerint az idegen munkaerő iránti gazdasági igény (a primer és a szekunder szektorban) szükséges, de nem elégséges oka a nagymértékű immigrációnak, az az egyes országok politikai viszonyaitól (intézmények és az ágazati szakszervezetek szerepe a határok munkaerő előtti megnyitásában) függ.

Az enklávé gazdaság fogalmát Portes vezette be azon vállalkozások jelölésére, amelyek egy-egy helyi ipar számottevő része fölött rendelkező bevándorló csoporthoz kapcsolódnak oly módon, hogy bevándorló munkaerő dolgozik azokban a vállalatokban, amelyeknek a tulajdonosai is bevándoroltak. Ha már beindult a vállalkozás, a bevándorolt vállalkozó a bevándorló hálón keresztül toboroz munkaerőt. Az olcsó és stabil immigráns munkaerő azonnal elérhető.

Portes és Böröcz (1990) a beilleszkedési módokat tipizálva az egyes tevékenységi formákat mátrixba rendezi, és számos beilleszkedési változatot különböztet meg. Kutatásaik alapján a centrum – országokba irányuló migráció formáinak sokszínűsége megkérdőjelezi a munkásbevándorlók egyenes vonalú

beilleszkedési folyamatáról a köztudatban élő képet (a többé-kevésbé ellenséges és etnikai alapon diszkriminatív környezetbe érkező kétkezi munkások a munkaerőpiac alsó rétegébe szorulnak). Hangsúlyozzák, hogy még a magasan kvalifikált bevándorlókat is csak kivételesen fogadja előnyös társadalmi kontextus.

A társadalmi háló nem új keletű kategória a nemzetközi migrációs áramlások magyarázatában. A láncmigráció szerepe, a rokoni és baráti kötelékek az információ szállításában és a migráció elősegítésében már régóta vizsgált területek. Erről a jelenségről számolnak be Philip Martinnak (1983) a mexikói és egyéb közép- és dél-amerikai országokból érkezők munkavállalásáról készített esettanulmányai, melyek a (szezonális) munkavégzést, mindenekelőtt a kaliforniai mezőgazdasági illegális munkavégzést vizsgálták. A kibocsátó országból (a falvakból) látják el munkaerővel az egyes farmokat, az ismert munkahelyeket. A már letelepedett és ingázó munkások hatékony információs hálót építenek ki.

Változott az informális hálók tartalma és szerepe is bizonyos mértékig. A migrációs áramlások összetételét vizsgáló átfogó tanulmányában Monica Boyd (1989) Zolberggel egybecsengően abból indul ki, hogy Ravenstein "taszítás és vonzás" elmélete negyedszázada még megfelelhetett a migráció leírására, amikor a folyamatok fő komponense a munkaerő migrációja volt. Napjainkra azonban már a családtagok migrációja jelenti a folyamat meghatározó elemét. A változás egybeesett a hetvenes és a nyolcvanas évek gazdasági recessziójával, amikor a korábban toborzott vendégmunka többé nem volt kívánatos.

Az európai vendégmunkás-programokat rotációs módon képelték el: a külföldi egy-két évig dolgozik a szerelőszalagon vagy az építkezésen, majd hazatér, és újabb munkás váltja fel. Az elképzelések szerint egy-egy vendégmunkás három vagy még több évig is dolgozhat a nagyobb megtakarítás érdekében, amennyiben a munkaerőpiac feszített marad. A rotáció azonban nem működött. A munkaszerződés meghosszabbítása feljogosította a vendégmunkásokat családjuk áthozatalára, amivel sokan éltek is. A vendégmunkát leállító politika nem volt sikeres, mivel a vendégmunkás-programokat sokkal könnyebb beindítani, mint leállítani. Georges Tapinos (1990) hangsúlyozza, hogy azon politika mögött, melynek eredményeként a hetvenes évek elején-közepén az egyes országok közel egyszerre, egymással nem

egyeztetve lezárták határaikat olyan, lényegében a "taszítás és vonzás" elméletén alapuló feltételezés rejlett, melyet a valóság nem igazolt.

Castles (1986) arra utal, hogy minden migrációs folyamat a munkaerő tömeges migrációjával kezdődött, és szándéka szerint rendszerint időszakos jellegű volt a bevándorlás még azokba az országokba is, amelyekbe - visszatekintve úgy tűnhet - az ottmaradás céljával érkeztek a bevándorlók (mint pl. az USA vagy Ausztrália). A migráció első fázisában tehát a munkaerő vándorolt tömegesen, ezzel szemben a második fázis már a családegyesítésen alapul.

Boyd hangsúlyozza, hogy a migráció trendjében végbement változásokra korántsem elegendő magyarázat a hetvenes és nyolcvanas évek recessziója. A változások a migrációs folyamatok "beérésével" is együtt járnak, amit a családi/háztartási, baráti és közösségi kötelékeken és kapcsolatokon alapuló társadalmi hálók ösztönöznek. A bevándorlókat és az otthon maradókat összekötő háló közvetíti az információkat, valamint a társadalmi és pénzügyi segítséget.

A bevándorlási politika és a migráció formája között szoros kapcsolat van. Ahol mód van a családegyesítésre, ott ezen az alapon gyakran beindul a láncmigráció. Boyd arra is utal, hogy az informális és családi kapcsolatok hálója valójában az illegális migráció központi sajátossága. A legális és az illegális migráció gyakran összefonódik. Még ha csupán a család egyik részének van is vízum, az egész család utazik, és hasonlóképpen van ez a munkavégzéssel is (főképpen az Egyesült Államokban).

A migrációs folyamatokra ható kapcsolatok összességének szisztematikus, átfogó leírását kísérli meg Fewcett (1989). Összességében a személyes kapcsolatok és a társadalmi hálók vizsgálata lehetővé teszi, hogy az individuális és a túlzottan a társadalmi viszonyokkal magyarázó értelmezéseknél alaposabb magyarázatokat adhassunk a migrációs jelenségekre.

Zolberg az elmúlt negyedszázad elméleti eredményének tekinti azt a felismerést, hogy - Ravenstein állításával ellentétben, mely szerint a nemzeti és nemzetközi migrációt ugyanolyan szabályszerűségek mozgatják - éppen az államoknak határaik felett gyakorolt ellenőrzése teszi a nemzetközi migrációt jól körülhatárolható társadalmi folyamattá. Az utóbbi évtizedekben a polgári

demokráciák megerősítették régóta meglévő bevándorlási politikájukat, közös védőfalat képezve a migrációval szemben, ám kiskapukat hagyva a speciális áramlások számára.

Tapinos számba veszi azokat a tényezőket, amelyek összekapcsolódása várhatóan az illegális migrációt ösztönzi: a restriktív belépési politikát Európa minden országában, a nagy idegen közösségek múltban és jelenben létrejött kapcsolatainak fontosságát, az európai piacok könnyű elérhetőségét. Arra a megállapításra jut, hogy a restriktív bevándorlási politika és a fejlesztési támogatási stratégiák szükségképpen - és természetüknél fogva egymást kiegészítve - nem elegendők az Európába irányuló mozgások csökkentéséhez.

A jelen dolgozat szerzője nem kívánja a témát egyik vagy másik elméleti iskola dogmáinak szemüvegén keresztül vizsgálni, hanem a rendkívül összetett jellegű nemzetközi migráció egy szeletének (az USA-ba irányuló mexikói migráció) leírására a pécsi doktori iskola Tóth József professzor által oktatott társadalomföldrajzi megközelítést alkalmazza.

2. Mexikó földrajzi elhelyezkedése, természetföldrajzi adottságai és jelenlegi határainak kialakulása (az emigráció történelmi gyökereinek kialakulása)

„Mexikó szegény, zavart és anarchiába süllyedt ország volt, így mi köthette volna meg hatalmunk kezét a nagyságunk erősítése terén. Mi amerikai angolszászok vagyunk, a mi küldetésünk birtokolni és kormányozni ezt a kontinenst. Kötelezve voltunk rá! Kiválasztott nép voltunk és ez volt a ránk kiszabott örökség.”

James Polk, amerikai elnök¹¹

„Hogyan volt lehetséges az, hogy a Federáció számos állama nem adott pénz, katonát és fegyvert a megtámadott haza védelmére, arra hivatkozva, hogy ez nem az ő problémájuk.....?”

Francisco Martín Moreno, mexikói író¹²

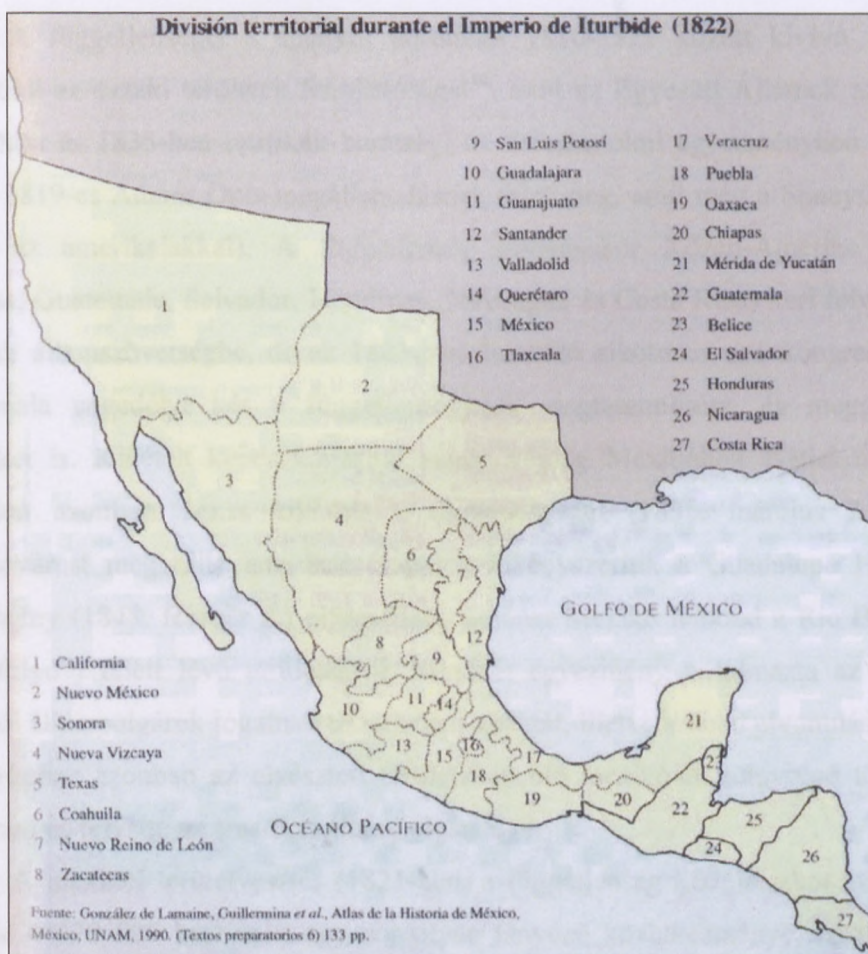
Mexikó $1.964.375 \text{ km}^2$ ($1.959.248 \text{ km}^2$ a kontinentális szárazföld és 5.127 km^2 a hozzá tartozó szigetek) területének¹³ legnagyobb része, a Tehuantepec-i földszorosig természetföldrajzilag Észak-Amerikához tartozik. Határa a Colorado folyónál az északi szélesség $32^\circ 43'$ az Amerikai Egyesült Államok (3152 km közös határ), és a déli részén a $14^\circ 32'$ mentén a Suchiate folyónál Guatemala (956 km) és Belize (193 km). Keleti hosszúság $86^\circ 42'$ a Yucatán-félszigetnél és a nyugati hosszúság $118^\circ 27'$ a Kaliforniai-félszigetnél. Az országot középen szeli ketté a Ráktérítő. Az amerikai kontinens 5. legnagyobb országának partjait az Atlanti-óceán (3117 km) és a Csendes-óceán (8475 km) övezi. Mexikó belső területei északon nyitottak az USA felé és az óceáni partvidéket a Sierra Madre hegyvidékei övezik. Az ország területe nagyrészt 1000-2000 m magas hegyvidék és fennsík. Sajátos éghajlatát elsősorban az erős függőleges tagoltságának köszönheti. A világ országai között is kiemelkedik 11 122 km hosszú kontinentális tengeri határával (nem számolva a szigeteket). Elhelyezkedését a következő térkép szemlélteti.

4. ábra. Mexikói Egyesült Államok térképe

Forrás: <http://mexicochannel.net/maps/bigmexico.gif>

Viharos történelmi múltja kiemelkedően gazdag, az indián kultúráktól a gyarmatosításon át vezet a nem kevésbé viharos függetlenségi évtizedek felé. Az 1521-ben bekövetkezett spanyol gyarmatosítás két területet talált, amiből Új-Spanyolország – Mexikó született. Északon hatalmas nomád törzsek által lakott rész, középen és délen pedig a letelepedett népek (a virágzó azték birodalom, a hanyatló maya fejedelemségek, a mixtéc, zapototec és tarasc indiánok irányította fejedelemségek). Ennek megfelelően a mai Mexikó területe és az elődjének tekintett azték birodalom határai között nagyon jelentős eltérés mutatkozik. A déli részen Hondurasig terjedő maja terület egy része az idők folyamán a guatemalai alkiránság révén önálló fejlődési pályát vesz, északon pedig a spanyol kolonizáció terjeszti ki határait egészen a 42° fölé, beleértve a mai Kalifornia, Arizona, Új-Mexikó és Texas által határolt területeket is.

1

§

A függetlenségét a spanyol koronától 1810-1921 között kivívó Mexikó megörökli az északi területek fennhatóságát¹⁴, amit az Egyesült Államok az 1832-ben kötött és 1835-ben ratifikált barátsági és kereskedelmi egyezményben elismer (ez az 1819-es Adams-Onís-megállapodásnak felel meg, amit még a Spanyolország kötött az amerikaiakkal). A függetlenség kivívásakor Közép-Amerika (akkor Chiapas, Guatemala, Salvador, Honduras, Nicaragua és Costa Rica) kéri felvételét a mexikói államszövetségbe, de az 1823-ban összeülő alkotmányozó kongresszuson Guatemala engedélyt kér a függetlenségének megteremtésére, és meggyőzi a többieket is. Kivételt képez Chiapas, amely végleg Mexikóhoz csatlakozik. Ezt követően azonban Texas kikiáltja a függetlenségét (1836. március 2.) és a Mexikóvárost megszálló amerikai csapatok kikényszerítik a Guadalupe Hidalgo-egyezmény (1848. február 2.) elfogadását, amiben Mexikó lemond a Rio Bravo (a „Vad-folyó”) felett lévő területekről. Mindkét egyezmény tartalmazta az ott élő mexikói állampolgárok jogainak tiszteletben tartását, illetve szabad elvonulásukat. A gyakorlatban azonban az elvesztett területeken élő mexikóiak túlnyomó többsége ottmaradt és felvette az amerikai állampolgárságot.

A mexikói területvesztés (1821-ben, a függetlenség kikiáltásakor az ország területe 4 429 000 km² volt) egy sor olyan tényező következménye, amelyeknek ismerete hozzájárulhat a mai folyamatok megértéséhez:

- A jelenlegi határok kialakulásához alapvetően az európai indíttatású kolonizáció két országának erőviszonyai vezettek, vagyis az Angliától függetlenné vált, feltörekvő USA és a hanyatló Spanyolország erőforrásainak különbségei.
- A spanyol korona a gyarmatbirodalom 300 éve alatt több kísérletet tett az északi területek feletti uralma megszilárdítására, de a harcias nomád törzsek mindig visszavonulásra készítették. Ennek megfelelően csak szerzetesrendi templomai és előretolt katonai helyőrségei voltak elszórva a térségben, s az előbbiek a jezsuiták 1776-os kiűldözése után jelentősen meggyengültek.
- A gyarmatosítás ideje alatt Mexikó őslakosságának száma töredékére csökkent, amiben a spanyol kolonizáció kegyetlen bánásmódja mellett a különböző járványok játszották a főszerepet.

- Az Egyesült Államok demográfiai fejlődése (nagy részt az európai bevándorlásnak köszönhetően) néhány évtized alatt túlhaladta a mexikói lakosságot. 1790-ben még csak 4 millió lakosa volt, Új-Spanyolországnak pedig 5 millió. De 1810-re már 7.5 millió áll szemben 6 millióval, majd 1830-ra az USA-nak 13 millióra nő a lakossága, miközben Mexikó lakossága megreked a korábbi szinten. A mexikói-amerikai háború előestéjén, 1845-ben az amerikai lakosság már 20 millió fölött van, miközben Mexikónak alig éri el a 7.5 milliót.¹⁵
- A lakosság abszolút számától azonban sokkal súlyosabb helyzetet jelentett a lakosság területi eloszlásának egyenetlensége. Az 1793-as népszámlálás adatai szerint Kaliforniának 12 500, Új-Mexikónak 31 000 és Texasnak alig 5000 lakosa volt, vagyis szinte lakatlan területeknek számítottak.¹⁶
- A függetlenné vált Mexikó ugyanolyan erőtlen kísérleteket tett a betelepítésre, mint korábbi gyarmattartója. A külföldi bevándorlók számára előírt feltételek (európai és katolikus előnyben, állampolgárság felvétele, határterületek és tengerpartok tilalma stb.) pedig nem igazán voltak vonzóak az újvilágba kivándorló, főleg protestáns és zsidó európaiaknak.
- Ráadásul a függetlenség első évszázada a liberális szövetségi állam hívei és a konzervatív központosító erők közötti belső küzdelemmel telt el, ami végül az előbbiek sikerét hozta. A belviszályok tovább gyengítették a központi kormányzatot, ami szintén hozzájárult a területvesztéshez.
- A legfontosabb tényező azonban az volt, hogy a század első fele a formálódó mexikói nemzetállam kezdetét jelenti, társadalmi kohézió és nemzeti öntudat nélkül, katonai hadvezérek (caudillok) és politikai kalandorok sokaságával (1821 és 1846 között 33 alkalommal változott az államfő személye).

Az ország mai határainak kialakulása azonban itt még nem ért véget. 1842-ben a Guatemala által is reklamált Soconusco kongresszusi határozattal Chiapas részévé válik. Az északi határ mentén a vitatott La Mesilla 1854-ben amerikai kézbe kerül vásárlás útján, hogy lehetővé tegye a nyugati irányú vasútépítést. A Yucatan félszigeten fekvő Belize az angoloknak adott gazdasági koncesszió (1763) után

fokozatosan kicsúszott a spanyol korona irányítása alól, majd eredménytelen volt a visszafoglalására indított 1798-as expedíció is, és 1862-ben Brit Honduras néven angol gyarmattá nyilvánították. A Mexikó-Guatemala határt az 1884-es megállapodás rögzítette, megerősítve Soconusco Mexikóhoz tartozását. Az utolsó határvitát a Rio Bravo medrének 1864-es váratlan kettéválása okozta, mivel több hektáros mexikói terület, a Chamizal került a két folyam közé. Ennek rendezéséig azonban 1963-ig kellett várni, amikor Mexikó a nemzetközi bíróság döntése alapján visszakapta a fennhatóságot a vitatott terület fölött.

Jóllehet a mexikói-amerikai határ a XIX. század második felében megszilárdult, az újabb területi veszteségektől való félelem a mai napig meghatározó eleme maradt az ország politikai és közgondolkodásának. Mentségükre hozzá kell azonban azt is tenni, hogy a II. világháború kezdetéig számtalan alkalommal alakultak ki olyan feszültségek a kétoldalú kapcsolatokban, amikor igen közel került egy újabb amerikai beavatkozás. A kapcsolatok stabilizálása számára ~~igazi~~ igazi áttörést majd csak az 1994-s NAFTA-szerződés aláírása hozta meg.

Jóllehet az eddigiek megmutatták nekünk, hogy hol helyezkedik el földrajzilag az ország, de a témánk vizsgálatához át kell tekinteni azt is, hogy milyen politikai keretek között él és fejlődik a mai Mexikó. A kormányzatok demokratikus vagy autoritárius jellege, az általuk kidolgozott és alkalmazott közpolitikák (népesedéspolitikai, területfejlesztési irányzatok, gazdasági és szociálpolitika, munkaerő-politika, idegenrendészeti és vízümpolitika, stb.) meghatározó befolyást gyakorolnak a migrációs folyamatokra.

3. A mexikói politikai rendszer XX. századi fejlődésének főbb állomásai, különös tekintettel a 2000-es demokratikus fordulatra és a politikai pártok érdekképviselési jellegének alakulására

„Mexikó a 2000-s választásokkal a tökéletes diktatúrából a tökéletlen diktatúrába lépett át, de az a fontos, hogy ne legyen visszalépés.”

Mario Vargas Llosa, perui író¹⁷

A kétpólusú világ felbomlása Latin-Amerikában is az Európa középső és keleti feléhez hasonló demokratikus átalakulást indított el. A latin-amerikai katonai diktatúrák visszaszorulása egyenes folytatása volt a kelet-nyugati szembenállás megszűnésének, jóllehet a demokráciához való visszatérés és a globalizálódó világ új viszonyaihoz való alkalmazkodás nem bizonyult könnyű feladatnak egyik országban sem. Általában elmondható, hogy a politikai rendszer szoros kölcsönhatásban van az adott ország fejlődésével, különös tekintettel a válságok időszakára, hiszen annak működése behatárolja a hatalmon lévő kormány lehetőségeit az elengedhetetlen gazdasági, szociális és politikai reformok megvalósításában.

Mexikó az a latin-amerikai ország, ahol a dolgok nem úgy, nem akkor és nem olyan formában történnek, mint ahogy azt az átlagos megfigyelő annak „latin-amerikaiságából” kiindulva elvárna. Még földrajzi elhelyezkedésével is kilóg a sorból, hiszen egyedüli latin országgént az észak-amerikai kontinensen található. Politikai rendszerét tekintve a XX. században hosszú diktatúra, forradalom és hét évtizedes politikai stabilitás követi egymást.

A továbbiakban áttekintjük a mexikói politikai rendszer fejlődésének¹⁸ főbb állomásait, rávilágítva azokra az eseményekre és reformokra, amelyek végeredményben lehetővé tették a megerősödő ellenzéknek a demokratikus fordulat kikényszerítését, a köztársasági elnöki választások megnyerését 2000 júliusában.

3.1. Mexikó helye és szerepe

A Mexikói Egyesült Államok közel 2 millió kiterjedésű területével és a 106 milliót meghaladó lakosságával (2005-es hivatalos becslés, nem számolva az USA-ban élő több mint 20 millió legális és illegális mexikói vagy mexikói származású bevándorlót) regionális középhatalomnak tekinthető. Az 1980-as években megkezdett külgazdasági nyitás, az exportszektor előtérbe állító gazdasági paradigmaváltás, a privatizáció és az egyre nyíltabban vállalt neoliberális gazdaságpolitika eredményeként a világ 10. legnagyobb exportőrévé lépett elő. Mexikó az egyetlen olyan fejlődő ország, amelynek szabadkereskedelmi megállapodása van a világ szuperhatalmával, az USA-val, negyedik generációs megállapodása az Európai Unióval, egyben tagja az APEC-nek is. Az 1995-ös pesováltságból, amit csak „tequila-effektusként” emlegetnek, sikeresen kilábaló Mexikó viszonylagos gazdasági stabilitást élvez, jóllehet a világgazdaság motorját jelentő Egyesült Államok gazdasági recessziója 2001-2003 között szinte a nullára szorította le a korábbi 6-7 %-os mexikói GDP növekedést. Az argentin gazdaság válsága és Brazília gyengélkedése alig érintette Mexikót, mivel exportjának közel 90 %-a az USA-ba irányul.

A mexikói gazdasági eredmények mögött azonban egy kettészakadt társadalom áll, amelynek legkonzervatívabb becslések szerint is a fele a létminimumon, vagy az alatt él, függetlenül az elmúlt évtizedekben alkalmazott különféle szociális kormányprogramoktól. Ez eléggé hasonlóságot tesz a többi latin-amerikai sorstársához, amit a spanyol és portugál gyarmatosítás alapozott meg. A függetlenedés, a területvesztés és az angolszász kultúra árnyékába sodródás csak tovább növelte ezt a hasonlóságot. A politikai fejlődés és a történelmi események nemzeti sajátosságai azonban olyan politikai rendszer kialakulását készítették elő a porfiriátus (Porfirio Díaz, 1867-1911) alatt, az 1910-es forradalom és az új állampárt 1929-es létrehozásával, amelyek több mint 70 éven keresztül egyfajta politikai stabilitást biztosítottak Mexikónak.

3.2. A globalizálódó világ változásai és a Samuel P. Huntington¹⁹ által „harmadik demokratizálódási hullámnak” nevezett folyamat Mexikó politikai rendszerét sem hagyták érintetlenül. Amikor 2000. július 2-án a köztársasági elnökválasztáson Vicente Fox Quezada, az ellenzéki Népi Akció Pártjának (Partido de Acción Nacional, PAN) jelöltje szerezte meg a győzelmet, akkor ezt az eseményt a nemzetközi politikai közvélemény a mexikói politikai rendszer demokratikus fordulataként élte meg. Ha figyelembe vesszük, hogy a latin-amerikai diktatórikus rendszerek demokratizálódása az 1970-es évek közepétől a '80-as évek végéig tartott, akkor ehhez viszonyítva Mexikó fáziskésésben volt.

A híres perui író, Mario Vargas Llosa által „tökéletes diktatúraként” jellemzett mexikói politikai rendszer fejlődésének vizsgálata évtizedek óta foglalkoztatja a világ politikai elemzőit és kutatóit, különösen a demokratizálódás vizsgálatának önállóvá válása óta. Mexikó beillesztése a folyamatba azonban komoly nehézségeket okozott és okoz ma is az elemzőknek. Egyikük, Manuel Antonio Garretón²⁰, a Chilei Egyetem tanára a latin-amerikai demokratizálódási folyamat 4 formáját különbözteti meg. Az első az alapítási (pl. forradalmak után, mint Guatemala, Salvador és Nicaragua esete), a második az átmenet (katonai diktatúrából demokráciába, mint Chile, Brazília, vagy Argentína), harmadik a reformok útja összeomlás nélkül (általában a meglévő rendszeren belül valósulnak meg, mint Mexikó és Kolumbia), és negyedik az autoritárius, széteső és újrászerveződő (mint Peru, Ecuador, Venezuela és Paraguay). Ebben az értelmezésben Garretón szerint Mexikó esetében nincs szó demokratikus átmenetről, mert tartalmában a mexikói politikai rendszer nem volt azonos sem a kelet-európai, sem a dél-amerikai diktatúrákkal, ezt a folyamatot inkább reformfolyamatnak lehet értékelni.

3.2. A mexikói államforma és az államhatalmi ágak

A Mexikói Egyesült Államok szövetségi állam, amelyet 31 önálló állam és az ún. Szövetségi Kerület (Distrito Federal) alkotnak (lásd a következő térképet). Alkotmányos rendszerét az ország függetlenségét megcélzó apatzingáni alkotmány és az alaptörvény 1824-es elfogadása határozta meg. Ezt követően hosszú és véres küzdelmek zajlottak le a centralizáció és a föderalizmus hívei között konzervatív és liberális színekben. Végül a liberálisok győztek és a reformokat az 1857-es alkotmányban foglalták össze, megteremtve a modern mexikói állam alapjait és elismerve a népfelség elvét. Az 1910-es mexikói forradalom népi követeléseit már meghaladták a 60 évvel korábbi liberális elveket és ezek az 1917-es, máig érvényes, a kormányzáshoz szilárd alapot nyújtó alkotmányban öltöttek testet.

6. ábra. Mexikó szövetségi állam térképe

Forrás: <http://mexicochannel.net/maps/bigmexico.gif>

A szövetségi alkotmány szerint Mexikó prezidenciális parlamenti demokrácia, ahol a köztársasági elnök egyben a végrehajtó hatalom feje. Az elnököt

közvetlenül választják, a választáson résztvevők szavazatainak relatív többségével, egyfordulós rendszerben. Mandátuma egyetlen 6 éves periódus (sexenio), amely nem hosszabbítható meg; az elnök nem választható újra.

A kétkamarás kongresszusban a képviselőház 500 fős, amelyből háromszázan egyéni választókörizetből, kétszázan pedig az 5 választókörizetre osztott országos pártlistán szavazatarányosan nyerik el mandátumukat. A választás az egyéni körzetekben egyfordulós, és a relatív többség számít. A képviselők mandátuma egységesen 3 év, és közvetlenül nem választhatók újra. A szenátus jelenleg 128 fős, tagjainak mandátuma 6 évre szól, és közvetlenül nem választhatók újra.

3.3. A mexikói politikai rendszer sajátosságai

Melyek voltak a rendszer azon jellemzői, amelyek másfajta utat jelöltek ki a mexikóiak számára? Az elemzők²¹ egy része egyetért José Luis Reyna és Richard S. Weinert (1977) értékelésével, miszerint a politikai intézmények stabilitását az biztosította, hogy a mexikói hatalmi elitnek sikerült folyamatosan megsemmisítenie, illetve semlegesítenie a rendszer stabilitását veszélyeztető erőket. Mások szerint Vincent Padgett (1966) elmélete a helyes, vagyis a mexikói korporativizmusnak sikerült megnyernie a különböző társadalmi erőket az állami célkitűzéseknek, ezáltal a velük való érdekegyeztetés a rendszer keretein belül zajlott le. Ezek valóban fontos jegyei lehetnek a mexikói politikai kultúrának, de önmagukban nem magyarázzák azt a megismétlődő konszenzust (Newell és Rubio, 1984), amely lehetővé tette egyazon politikai párt és ugyanazon politikai, társadalmi és gazdasági rend fennmaradását, sőt megújulását is. Adler, Lomnitz és Gorbach (1998) szerint a hatéves elnöki rendszer olyan fontos értékszimbólumokat és kultúrát vezetett be, ahol a hűség és a fegyelmezettség domináltak, mert ezt a rendszer jutalmazta.

Samuel Schmidt (1997) szerint ezek csak részelemei a magyarázatnak, miszerint a mexikói politikai rendszer tartós és irigyelt stabilitása egy olyan hatalmi

hálózat kialakulásának és fejlődésének köszönhető, amely nemcsak lefektette a játékszabályokat, hanem intézményeket és dinamikus politikákat is generált az állam formájának és társadalmi kapcsolatainak alakítására. A mexikói politikai elit összetételét és viselkedését sokan kutatták, maga Schmidt a matematika eszközeit is (hálótervezés) bevetette annak bizonyítására, hogy a mexikói forradalom tábornokai hogyan örökítették át hatalmukat. A legtöbb mexikói történész és politikai elemző egyetért abban, hogy a mexikói hatalmi struktúra kialakulása az 1910-es forradalmi időszakhoz fűződik (Saul Alvarez, Lorenzo Mayer, Hector Aguilar Camín²²), amikor a néhány tábornok, akiket Sonora-csoport néven emlegetnek, megállapodott egymás között a politikai hatalom, a kormányzás megszerzéséről, és kidolgozták az alapvető politikai intézmények felállításának alapelveit. A kialakuló hatalmi hálózat korporatív struktúrát öltött, ahol a hűség és a fegyelmezettség (katonai attitűdök) voltak a legfontosabb elemek, és a politikai siker előfeltétele a hálózathoz tartozás lett.

3.4. Az állampárt létrehozása és a hatalomgyakorlás az 1960-as évek végéig

Plutarco Elias Calles tábornok felhívására és szellemi irányításával 1929. március 4-én létrejött a Forradalmi Nemzeti Párt²³ (Partido Revolucionario Nacional – PNR). A politikai párt létrehozásának kettős célja volt: egyrészt megalkotni egy olyan politikai teret, ahol egymásra találhatnak a forradalomból született regionális vezetők és „helyi hatalmasságok” (cacique-k) egyetlen nemzeti program megvalósítására szövetkezve; másrészt azért, hogy ebben a politikai térben a fegyveres vetélkedést felváltsa a politikai vita.

A párt két alkalommal végzett mélyreható átalakítást és egyben névváltoztatást is a szervezeti rendszerében. Először 1938. március 30-án Lázaro Cardenas köztársasági elnök kezdeményezésére ült össze a Mexikói Forradalom Pártja (Partido de la Revolución Mexicana – PRM) alakuló országos értekezlete.

Ennek háttérében, a néhány fontos elem között húzódott meg az 1929-33-as világgazdasági válság, amely miatt Mexikóban is komoly belső nehézségekkel kellett szembenéznie a politikusoknak. Erre az 1934. december 1-i köztársasági elnöki beiktatása után Cardenas a mexikói nacionalizmus erősítésével, az olajszektor és a vasút államosításával, valamint az állam gazdasági szerepének erősítésével válaszolt. Elnöksége idején szerveződött meg az ipari dolgozók szakszervezetéből a mexikói dolgozók konföderációja, a CTM. Mezőgazdasági politikájának köszönhetően pedig a parasztok is létrehozták szakszervezetüket, valamint az indián földközösségek (ejido) is újjászerveződtek. Cardenas 1936 áprilisában Calles tábornokot száműzetésbe küldte, és ezzel elérte, hogy az állampárt mindenkori első számú vezetője az éppen funkcióban lévő köztársasági elnök legyen és az ő személye alkossa a politikai rendszer súlypontját.

A második nagy átalakulásra, az Intézményes Forradalmi Párt (Partido Revolucionario Institucional, PRI) néven történő újjászervezésére már a II. világháború után, 1946. január 18-án került sor Manuel Avila Camacho elnöksége alatt. A szervezeti felépítésben a lényegi változás a katonai szárny megszüntetése volt, amely egyben a mexikói politikai rendszer érettségét is jelezte. A munkások és a parasztok konföderációja mellé 1943-ban megszervezték a Népi Szervezetek Országok Konföderációját (spanyol rövidítése a CNOP), amely nem volt más, mint a heterogén összetételű városi középrétegek (kereskedők, kis- és közepes ipari vállalkozók, szövetkezetek, tanárok, mezőgazdasági tulajdonosok, alkalmazottak és egyetemi szakképzettséggel rendelkezők) szervezeteinek összefogása. Ettől kezdve ez a széles népi tömeg lett a párt társadalmi bázisa, amely az iparosítással is jobban együtt járt, s egyben csökkentette a párt korábbi radikalizmusának látszatát. A katonai szárny felszámolása összefüggésben állt azzal a ténnyel is, hogy véget ért a katonai elnökök sorozata, és Miguel Aleman Valdés (1946-51) személyében civil elnökjelöltje lett a PRI-nek. A latin-amerikai országok többségének még négy évtizedre volt szüksége ahhoz, hogy megszabaduljanak a katonai elnököktől.

A következő elnökök, Adolfo Ruiz Cortines (1952-58), Adolfo Lopez Mateos (1959-64) és Díaz Ordaz (1965-70) ideje alatt az állam a gazdaság motorjaként a beruházások 45 %-át finanszírozta. Eközben a politikai rendszere is

fontos elemekkel gazdagodott, részben a nők szavazati jogának biztosításával, részben pedig a parlamenti képviselők megválasztását szabályozó törvény módosításával (1963). Az importhelyettesítő iparosítás és a protekcionista piacvédelem természetesen nem egyformán volt előnyös az egyes társadalmi rétegeknek. Az urbanizáció és az állami oktatás révén létrejövő új társadalmi rétegek az egyenlőtlen fejlődés okozta szociális feszültségek miatt egyre erősebben hallatták hangjukat. Természetesen a világgazdasági és világpolitikai események is hozzájárultak ehhez.

3.5. A populizmus ára és a demokratikus nyitás

Luis Echeverría Álvarez²⁴ elnöknek (1970-76) jutott a feladat, hogy mind a gazdasági fejlődés torzulásait, mind a politikai rendszer keménységét kijavítsa. A gazdaságpolitikában meghirdetette a „megosztott fejlődés” koncepcióját, amely igyekezett orvosolni a deficités költségvetés helyzetét, a korrupció letörését és az állami beruházási politika hatékonyságának emelését. Külön kiemelt figyelmet kapott a mezőgazdaság, ami az iparfejlesztés miatt többszörösen hátrányos helyzetbe került, az agrárrolló szélesre nyílásával egyetemben.

A politikai instabilitás és különösen az 1968-as politikai válság negatív emléke végigkísérte Echeverría elnökségét, amit sem a populista, sem a harmadikutas retorikájával nem tudott feloldani. Jóllehet elnöksége egybeesett Salvador Allende (Chile) és Domingo Perez (Argentína) időszakával, Mexikóban sikerült elkerülni a dél-amerikai „katonai megoldást”. A politikai reformok terén meghirdetett demokratikus nyitás célja elsősorban a baloldali érők megnyerése volt. Az 1973 januárjában kihirdetett új szövetségi választási törvény engedélyezte a kommunista politikai pártok működését, de a radikális baloldali elvárásokat ez már nem elégítette ki, és a '68-as példa miatt is a fegyveres gerillamozgalmak útját választották

A rugalmatlan politikai viszonyok következményei viszonylag kevésbé ismertek, és a nemzetközi közvélemény is csak az elmúlt néhány évben szerzett tudomást róluk. A Tienanmen téri vérengzések előtt majd 20 évvel a mexikói kormány hasonló problémákkal szembesült, és azokra hasonló választ is adott. Az 1968-as mexikóvárosi olimpia előtt október 2-án Tlatelolcon, a Három kultúra terén belelővetett a tiltakozó egyetemisták tömegébe, majd 1970. június 10-én paramilitáris csoportokat vetett be a békés tüntetők megfékezésére. Az elmúlt 2-3 évben megkezdett múltfeltáró kormányintézkedések eddigi kutatási részeredményei azt jelzik, hogy Echeverría elnöksége alatt a főleg városi gerillaszerveződéseket az argentin, brazil és chilei mintára kegyetlen erőszakkal megsemmisítették. Az időközben kutathatóvá vált amerikai kormányzati irattárak is arról tanúskodnak, hogy a dél- és közép-amerikai forradalmi mozgalmaktól megrettent mexikói politikai elit kettős játékba kezdett. Egyrészt Kubával fenntartott privilegizált kapcsolatain keresztül elérte, hogy a kubai kormány nem támogatta a mexikói forradalmi ellenzékét, amiért cserébe Mexikó a latin-amerikai gerillamozgalmak egyfajta „szanatóriumaként” is működött. Az Egyesült Államok is tolerálta ezt a helyzetet, mert így Mexikó példája mérséklően hatott a kontinensen, s egyben privilegizált információkhoz is hozzájuthatott a gerillamozgalmakról titkosszolgálati eszközeivel mexikói területen. Végeredményben tehát a mexikói kormány a belföldi ellenzékével való leszámoláshoz sikeresen megszerezte mind Kuba, mind az USA hallgatólagos támogatását.

José López Portillo (1976-82) elnökségének kezdete az előző adminisztrációtól örökölt politikai és gazdasági krízis jegyében telt el, amit szinte egy csapásra megváltoztatott az olajtartalékokról szóló hírek beigazolódása. A gazdasági változások megerősítették a mexikói kormány nemzetközi tekintélyét, amely még a Mexikó–USA kapcsolatokban is érződött, amikor Mexikó részt vett az 1980-as moszkvai olimpián, illetve elismerte a salvadori Farabundo Martí Felszabadítási Frontot politikai tényezőként. A megalapozatlan gazdasági intézkedések és a féktelen külső eladósodás aztán az 1982-es adósságválságban öltöttek testet, elindítva az elmúlt évtizedek elnöki ciklusok végéhez kötődő gazdasági válságait.

Miguel de la Madrid Hurtado (1982-88) alatt a PRI megtépzott tekintélyének további csökkenését jelezték az 1983. július 3-i választások eredményei, amelyek a jobboldali Népi Akció Pártja, a PAN jelentős előretörését hozták. A meghirdetett gazdasági szolidaritási paktum sem érte el célját, mert a gazdaság szereplői saját érdekeikkel voltak elfoglalva. A gazdasági és politikai válság nem hagyta érintetlenül a kormánypártot sem, ahol a belső ellenzék Demokratikus Áramlat (Corriente Democrática – CD) néven erősen bírálta a kormány gazdaságpolitikáját. A csoport élén Porfirio Muñoz Ledo volt pártelnök és Cuauhtémoc Cárdenas volt michoacani kormányzó (Cárdenas ex köztársasági elnök fia) álltak. Az igazi vita a körül forgott, hogy Miguel de la Madrid utódjául egy gazdasági-pénzügyi szakembert, Carlos Salinas de Gortari pénzügyminisztert nevezte meg, miközben a CD szerint a hanyatlás megállításához hivatásos politikus elnökre lett volna szükség.

A PRI 1987-es országos értekezlete elítélte a CD tevékenységét és néhány hónappal később annak vezetőit persona non grata-nak nyilvánították. Erre válaszként Cárdenas bejelentette, hogy független jelöltként indul az 1988-as elnökválasztáson, és meghirdette a mexikói forradalom eredeti céljaihoz való visszatérés programját. A baloldali csoportosulások támogatásával létrehozta a Nemzeti Demokratikus Frontot. A PRI vezetői érzékelték a szakadás veszélyét, ezért a korábbi gyakorlattal szakítva hat jelöltet állítottak az utódlási listára, de ezek között nem szerepelt Cárdenas, és a várakozásoknak megfelelően Carlos Salinast választották elnökjelöltnek. A választások eredménye (Salinas 50,36 %-kal nyert) mai napig vita tárgya, de a belső szakadás már nem volt visszafordítható. Nem sokkal később megalakul a Cárdenas vezette Demokratikus Forradalom Pártja (Partido de la Revolución Democrática, PRD) és ezzel megszületett a baloldalon is a PRI vetélytársa.

Carlos Salinas de Gortari (1989-1994) az ország gazdaságának modernizálása érdekében politikai reformokkal jelentős fordulatot hajtott végre. Megteremtette az egyházak jogi személyiségét (nevéhez fűződik a diplomáciai kapcsolatok felvétele a Vatikánnal). A megkérdőjelezett legitimitású (az 1988-as elnökválasztás győzelmét a Baloldali Demokratikus Front jelöltje, Cárdenas is

magának vindikálta) elnök irányítása alatt Mexikó nemzetközi elismertsége lényegesen emelkedett, jóllehet az elnöki periódus utolsó évében Chiapas államban kitört indián felkelés és a politikai gyilkosságok (a párt elnökjelöltjét és főttitkárát, valamint a guadalajarai érseket is meggyilkolták) beárnyékolta az eredményeket.

Ernesto Zedillo Ponce de León (1995-2000) ciklusának kezdetén a nemzetközi pénzügyi világ bizalmi válsága (kivonták befektetéseik jelentős részét) miatt kénytelen volt leértékelni a pesot, szigorú inflációmérséklő monetáris politikát folytatott és szelektív export- és iparfejlesztést hajtott végre. Vállalta a politikai rendszer és az államreform Salinas által meghirdetett programját is. 1995-ben megállapodott a politikai pártokkal a választási reformokról, amelynek eredményeként az állam kivonult a Szövetségi Választási Intézet vezetéséből. Az 1997-es képviselő-választásokon a PRI történelmében először veszítette el többséget a képviselőházban: az ellenzéki blokk 262 mandátumot szerzett (PRD 125, PAN 122, PVEM 8 és a PT 7) a PRI 238 képviselői helyével szemben. A szenátusban maradt a PRI fölény, de a 2000-es elnökválasztások már az ellenzéki PAN elnökjelöltjének, Vicente Foxnak a győzelmét hozták. A hatalom békés átadása és a ciklus végi szokásos gazdasági válság elkerülése a Zedillo-adminisztráció történelmi érdeme.

3.6. A demokratikus fordulat intézményi előkészítése (1977-2000)

A mexikói politikai rendszerben az állampárti időszakban sem szűnt meg a politikai pártok jelenléte, de érdemi szerepet a játékszabályok tisztázatlansága és a rezsim jellege miatt nem tudtak játszani. A PNR létrehozásával a választási rendszer fejlődését 1930 és 1945 között a centralizáció jellemezte. Cárdenas elnöksége alatt kialakult a hatalom onnipotens jellege. A történelmi fejlődés különböző szakaszaiban azonban szükségessé vált a választási törvénynek a nemzetközi gyakorlathoz történő igazítása, valamint a politikai pártok játéktérének bővítése is.

Az 1977-es reformok elindították a további reformok sorozatát. Korábban a Szövetségi Választási Bizottság a Belügyminisztérium alá tartozó intézményt volt, de egy sor reformintézkedés révén (1990, 1993, 1994 és 1996) a növekvő választási verseny, valamint az erősödő ellenzéki követelések hatására teljesen átalakult. 1990-ben létrehozzák a Szövetségi Választási Intézetet, mint autonóm közintézményt, jogi személyiséggel és saját forrásokkal. Feladatainak összetettsége jól jelzi felelősségét: a választói névjegyzék összeállítása; a választás lebonyolítása, ellenőrzése, szavazatszámlálás és a végeredmény kihirdetése, az állampolgárok millióinak felkészítése a választásokra, állampolgári ismeretek oktatása és a választói űrlapok kinyomtatása. Ma ez az intézmény, amelynek több mint 6 ezer alkalmazottja van, egyszerre látja el a politikai pártok működésének törvényi felügyeletét és a választási szakemberek képzését is.

Az igazi áttörést az 1996-ban elfogadott reformok jelentik. Az új jogi keretek megszüntetik a mindenkor kormány beavatkozási lehetőségeinek nagy részét. Létrehozták az alkotmányosság betartatásának és ellenőrzésének komplex rendszerét, egyben garantálták a választásokat megszervező és lebonyolító intézmény teljes függetlenségét. A reformok során megfogalmazták a választási csalásokat kiküszöbölő részletes normarendszert is. A politikai pártok finanszírozására jelentős költségvetési forrásokat határoztak meg, és szabályozták a tömegtájékoztatásban a pártok megjelenésének lehetőségét. Az új törvény az alkotmány egészét átfogó reform keretében, valamint öt kiegészítő szabályozó rendelkezéssel együtt formálta át Mexikó politikai életét. 1996-ban a kormány feladta pozícióit és hozzájárult ahhoz, hogy a politikai pártok a képviselőházban konszenzussal válasszák meg a Szövetségi Választási Intézet²⁵ (Instituto Federal Electoral, IFE) legfőbb vezetőit.

3.7. A Népi Akció Pártja (PAN)

A párt alapítója, Manuel Gómez Morin 1915-ben írt könyvében felhívta generációjára a figyelmét az ország politikai, gazdasági és szociális viszonyaira, azok megújításának szükségességére, és 1926-tól szívósan küzdött egy politikai párt létrehozásáért. Ez a pillanat 1939-ben érkezett el, amikor Cárdenas elnök a hatalom centralizálása és az ún. maximato (Calles exelnök informális hatalma) megtörésére újrászervezte a politikai rendszert és kialakította a PRI korporatív jellegét. A politikai életből kiszoruló csoportok 1939 februárjában létrehozták a párt Szervező Bizottságát és szeptember 16-án elfogadták a PAN alapító okiratát.

A PAN történelméből kiemelkedik az 1982-88-as elnöki ciklus(sexenio), amikor beléptek a pártba az ipari szektor és az államosított bankszektor képviselői is. Az ún. neopanisták²⁶ megjelenése megerősítette a pártot, s ez már a párt 1983-as választási eredményeiben is megnyilvánult (az ország gazdagabb északi felén, Coahuila, Chihuahua és Sinaloa államokban a választások a PAN előretörését hozták, de még nem vezettek a remélt áttöréshez). Az 1988-as elnökválasztáson jelöltjük, Manuel J. Clouthier alig 17 %-t kapott, Cárdenas (PRD) 32 %-t, a győztes Carlos Salinas pedig 51%-t. A PAN ennek ellenére fontos szerepet vállalt a PRI választási győzelmének kongresszusi elismertetésében. Valószínűleg ez is hozzájárult a párt politikai befolyása megerősödéséhez, amely időben egybeesett a PRI legnagyobb válságával és a PRD születésével. A kormánnyal való párbeszéd és kooperáció meghozta gyümölcsét, amit 1989-ben az első kormányzói hely elnyerése (Baja California) is jelzett. Ezt aztán újabb kormányzói helyek (Guanajuato - 1991 és Chihuahua - 1992) követték.

Mivel a Salinas-adminisztráció teljes erejét a PRI-ből kiváltak által alapított PRD megfékezésére (egyések szerint megbüntetésére) fordította, a PAN befogadó pártja lett a változást akaró új erőknél. Zedillo elnöksége alatt azonban ez a helyzet a visszájára fordult, mert a PRD pragmatista vezetése élni tudott a kialakult erőviszonyokkal. Ennek megfelelően az 1997-es választások a két ellenzéki párt előretörését, és a köztük lévő különbség mérséklését hozta. A hatalomra kerüléshez

vezető fordulatot a párt ideológiai alapjainak újfogalmazása és a politikai centrum irányába való elmozdulása teremtette meg.

3.8. A Demokratikus Forradalom Pártja (PRD)

Jóllehet a PRD a három legfontosabb politikai párt közül a legfiatalabb (1989 májusában alakult), mégis a XX. századi mexikói politikai pártrendszer két legrégebbi tradíciójának²⁷ a letéteményese:

- Egyrészt a baloldali szocialista és kommunista ideológiai és szervezési tradíciók örököse, ami a Mexikói Kommunista Párttól (PCM, 1919-1981), Mexikó Egyesült Szocialista Pártján (PSUM, 1981-1987) át a Mexikói Szocialista Pártig (PMS, 1987-1989), valamint a különböző maoista, trockista és egyéb baloldali csoportosulásokig öleli fel azokat, akik fuzionáltak a PRD létrehozásában.
- Másrészt örökösei az Intézményes Forradalmi Párt, mint a kormány pártja történelmének, s ezen keresztül a mexikói forradalomnak, szervezeti erősségeinek és gyengéinek, mert a PRI-ből kivált Demokratikus Áramlat (Corriente Democrática) jelentette a PRD másik fő alkotóelemét.

Ez a „pártmozgalom” kettősség jelentette az összekötő kapcsot az egyes alkotóelemek között egészen 1993-ig, amikor Porfirio Muñoz Ledo került a pártelnöki székbe. Az igazi stratégiai fordulat, az új megközelítés szakított a mindent vagy semmit jelentő, csak a köztársasági elnökválasztásra koncentráló politikával, és helyette a hangsúlyt a helyhatósági és kormányzói választásokra, a politikai élet szereplőivel való párbeszédre helyezte. Ennek a felismerésnek az alapját a párt 1991-es képviselői és az 1994-es elnökválasztás eredményei, illetve eredménytelenségei jelentették (8% és 16%), amelyek alapján az új párt a mexikói politikai paletta harmadik legerősebb pártja lett, de tisztes távolságban a PRI és a PAN mögött.

Zedillo elnökségének első három éve alatt megszűnt a vele szemben a Salinas-adminisztráció által folytatott könyörtelen és a politikai erőszakot sem nélkülöző fellépés, a választási eredmények meghamisítása. Másrészt, az új politikai orientáció, amelyet megerősített a párt 1995-ös harmadik kongresszusa is, meghozta gyümölcsét: a választások után 1997 decemberében már 285 önkormányzat (municipio) élén állt PRD-s vezető (alig 23-al kevesebb, mint a PAN esetében). Colima és Jalapa mellett a Szövetségi kerület (DF) is a kezébe került (a fővárosban 40-ből 38 választási kerületben győzött). A párt az 1997-es képviselőválasztáson alig maradt el a PAN mögött (25.72% a 26.6%-l szemben), de az egyéni körzetekben már több mandátumot szerzett (70 képviselő a 64 hellyel szemben), és ezzel a második legerősebb képviselőcsoportot²³ tudhatta magáénak. 1997-re a DF mellett Michoacan és Morelos állam kormányzói helyét is megszerezték, miközben 12 másik államban a második helyen álltak, minimális különbséggel a PRI mögött. A siker egyik magyarázata, hogy előszeretettel kötöttek politikai alkut olyan helyi vezetőkkel, akik vezetői aspirációik miatt léptek ki a PRI-ből.

3.9. A demokratikus fordulat és az új erőviszonyok

2000 júliusában a szavazásra jogosult 58.8 millió választópolgár 64%-a vett részt a szavazáson és a tartózkodás aránya 36% volt. A három nagy párt közül a PAN a zöldekkel (PVEM), a PRD a Munkapárttal (PT) szövetségben indult az elnöki posztért. Vicente Fox Quezada, a PAN és a Mexikói Zöld Párt (PVEM) közös jelöltje a szavazatok 42.52%-val szerezte meg a győzelmet. Második helyen végzett Francisco Labastida (PRI, 36.11%); a PRD-PT jelöltje, Cárdenas pedig 16.64%-t ért el. A három további jelölt összesen csak a szavazatok 2.63%-t kapta, az érvénytelen szavazatok aránya 2.1% volt.

A párhuzamosan megtartott kongresszusi választások²⁸ kimenetele az elnökválasztással szemben azt eredményezte, hogy a kormányzat nem rendelkezett többséggel sem a képviselőházban, sem a szenátusban. Mindkét házban a PRI a

legnagyobb párt, a képviselőházban 10 politikai párt képviselője, a szenátusban 6 párt szenátora van jelen. A kormányzati elképzelések kongresszusi támogatásához a háromból legalább két nagy együttműködése szükséges. A 2003-as képviselőválasztások tovább rontották a kormánypárt helyzetét, amely időközben szakított a zöldekkel is.

Luis Carlos Ugalde²⁹, az Országos Választási Intézet (IFE) új elnöke szerint a mexikói politikai pártok rendszerének mai arculata egy hosszú fejlődés eredménye. Az 1977-es reform megnyitotta az utat a domináns egypárti rendszerből a mai többpárti versenyhelyzet felé. A politikai rendszer hitelének kiépítésében az IFE 1996-es függetlensége és pénzügyi autonómiája meghatározó volt. A politikai pártok működésének állami finanszírozása jótékony hatással volt az átláthatóság és a bizalom szempontjából. Ezt igazolják az ENSZ-jelentések is, miszerint a választási rendszer megbízhatósági indexe (0-tól 1-ig terjedő skála) az 1977-es 0.28 után 1990-ben 0.86, majd 2002-ben 0.93 szintet ér el. (Jóllehet az UNDP, United Nations Development Programme ezt a mutatót egész Latin-Amerikára vonatkoztatja, mégis itt használható, mert a mexikói demokrácia fejlettsége meghaladja a térségi átlagot.). Ugalde szerint a vegyes mexikói választási rendszer (egyéni választókörizet és a pártlistás kombinációja) hatékonyan működött a demokratikus átmenet időszakában. Részben ezért is magasabb a mexikói közvélemény bizalmi indexe a demokrácia iránt: a regionális átlag 43%, akik a demokráciát tekintik a legjobb politikai rendszernek; a mexikói mutató 2003-ban 53% volt, de ez is csökkenő tendenciát mutat a 2002-es 63%-hoz képest).

Az elnökváltás Mexikóban nem egy folyamatot zárt le, hanem csak újabb fontos szakaszt nyitott a rendszer demokratizálásában. Ennek az oka elsősorban az, hogy a változás előtt nem került sor olyan politikai közmegegyezés kialakítására, amely lehetővé tenné az állam reformjának és egy új alkotmánynak az elfogadását. A kvázi egypártrendszer tükröző intézmények és politikai gyakorlat megváltoztatása sem történhet egyik napról a másikra. Főleg akkor nem, ha a kormányzat összetételében nem egységes, és nem rendelkezik megfelelő kongresszusi támogatással elképzeléseinek megvalósításához. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy az érdemi politikai harc Mexikóban csak most kezdődött el,

amelyben a kongresszus és a végrehajtó hatalom közti patthelyzetet csak a politikai erők kooperációjával és a választási rendszer továbbfejlesztésével lehet megoldani. A politikai rendszer fejlődésének részletes áttekintése a dolgozat szempontjából azért fontos, mert megvilágítja az alábbi összefüggéseket:

- A mai gazdasági helyzetre meghatározó befolyást gyakorló évtizedekben a mexikói politikai rendszer a domináns egypárti helyzetből csak kemény belső csatározások árán jutott el a mai többpárti kompetitív rendszerbe.
- A korlátlan elnöki hatalom mexikói változata, részben éppen a kongresszusi ellenőrzés teljes hiánya miatt, kapitális hibák sorozatát követte el a gazdaságpolitika területén, ami mind a lakosság életszínvonalára, mind a gazdaság munkahelyteremtő képességére negatív hatással volt.
- A kialakult erőviszonyok a kormányzópárt és az ellenzék közti patthelyzetben csúcsosodik ki, ami miatt elodázódik a fejlődéshez elengedhetetlen reformok elfogadása, mert egyik párt sem vállalja a népszerűtlen intézkedések választási következményeit.

4. A mexikói gazdaság fejlődése, az 1980-as évek elején megindult gazdasági modellváltás, a külgazdasági nyitás és az exportorientáció munkaerőpiacra gyakorolt hatása

„A fejlődő országok közül jelenleg Mexikó a politikai, gazdasági és szociális változások legnagyobb laboratóriuma.”

Victor Villafane López³⁰, ITESM, Campus Monterrey

Mexikó XX. századi fejlődésének első 11 évét még annak a Porfirio Díaznak az elnöki hatalma határozta meg, aki 1876 júliusában katonai puccsal került az ország élére. Igaz ugyan, hogy 1878-ban az általa kiírt választásokat megnyerte, majd ezt követően gyakorlatilag 33 éven keresztül „demokratikus választások” alapján kormányzott (kivéve egy rövid ciklust 1880-tól, amikor Manuel González tábornok irányított), valójában azonban egyszemélyi diktatúra megtestesítője volt, akinek politikai filozófiája a „kevés politika, sok adminisztráció”. Uralkodása alatt az ország a kapitalista fejlődés útjára lépett, hiszen 19 ezer km vasutat épített, iparosított, és megteremtette a mexikói iparszerű mezőgazdasági nagyüzemek, a haciendák fejlődésének gazdasági-pénzügyi alapjait is.

A függetlenségi harc megkezdésétől (1810) a hatalomra kerüléséig terjedő időszak kíméletlen hatalmi villongásai, katonai puccsai és szinte polgárháborús küzdelmei kivéztették az országot. A vesztes fél általában azonnal amerikai földön keresett menedéket a további konspiráció és erőgyűjtés céljaira. Ide menekültek a politikából kiszoruló személyiségek is. A legkedveltebb helyek természetesen a határmenti Texas és Kalifornia voltak, tovább erősítve ezzel létszámában a területvesztés óta itt élő mexikói kolóniákat.

A mexikói forradalom és polgárháború (1910-1920) tíz éve alatt a gazdasági fejlődés megakadt, amiben szerepet játszott a kora szintjének megfelelően iparosodott nagybirtokainak szétverése és a központi hatalom meggyengülése. A talpra állás gazdasági és demográfiai vonatkozásban is belenyúl a II. világháború időszakába, amikor az USA hadigazdaságának igényei hozzájárulnak az export

lényeges bővüléséhez. A megszilárdulás része az agrárreform, ami ha nem is teljes mértékben, de jelentősen kielégítette a paraszti lakosság földigényét. A hatalmát veszítő egyház által indított fegyveres felkelés (guerra cristera) 1926-tól csak egy fájdalmas epizód, de nem akadályozta az 1917-es alkotmány alapján kibontakozó társadalmi átalakulást. A harmincas évek gazdasági nehézségein a forradalom pártjának támogatásával olyan elnök³¹ került 1934-ben hatalomra, aki a „hatéves terv” alapján kvázi szocialista változásokat eszközölt a gazdaságban és a politikában egyaránt, és kialakította az ezredfordulóig vezető mexikói modellt.

Mindez lényegében egy gazdaságpolitikai korszakváltáshoz kötődött, mégpedig az importhelyettesítő iparosításhoz, amelyet az 1946-tól hatalomra került Miguel Alemán elnök³² indított el. A világháború miatt beinduló kényszerű iparosítás a világháború után protekcionista importhelyettesítésben folytatódott és megteremtette az alapokat egy egészen 1968-ig tartó gazdasági fellendüléshez. A forradalom végével kezdődő békés időszak és a kormányzati politika rangjára emelt népesedési célkitűzések megtették a hatásukat. A demográfiai robbanás (1964-ben tetőzött 3.24%-os éves népességnövekedéssel) hatására az ország lakossága soha nem tapasztalt növekedésnek indult, ami aztán a 60-as évek végére társadalmi feszültségekhez vezetett.

A következő elnökök, Adolfo Ruiz Cortines (1952-58), Adolfo Lopez Mateos (1959-64) és Díaz Ordaz (1965-70) nevéhez fűződik a „mexikói csodának” nevezett időszak, a stabilizáló fejlődés, amikor a GDP évi 6,5%-al nőtt 3% körüli infláció mellett. A gazdasági növekedés ekkor lényegesen meghaladta az átlagos 2.5%-s lakosságnövekedési rátát. A fejlődés azonban nem volt egyenletes; a mezőgazdaság lényegesen elmaradt az ipar és a szolgáltatások színvonala mögött. Az állam ezekben az években a gazdaság motorjaként a beruházások 45%-t finanszírozta.

A 70-es és 80-as évek tulajdonképpen újabb gazdaságpolitikai korszakhatárt jelentettek Mexikóban. A II. világháború után kiegyensúlyozott növekedést hozó importhelyettesítő iparosítás tartalékai kimerültek, amit csak súlyosbítottak Luis Echeverria (1970-76) és José Lopez Portillo (1977-1982) elnökök időszakában elkövetett gazdaságpolitikai tévedések. Az első a gazdaságpolitikában meghirdetette

a „megosztott fejlődés” koncepcióját, amely igyekezett orvosolni a deficitese költségvetés helyzetét, a korrupció letörését és az állami beruházási politika hatékonyságának emelését. Az utóbbi által a mexikói kőolajexportra alapozott külpolitikai szerepvállalás végül az 1982-es pénzügyi válsághoz vezetett. Az olajkitermelés 1976 és 1982 között megháromszorozódott, miközben 1981-re Mexikó a világ negyedik olajkitermelőjévé vált. Az olaj, mint a legtöbb fejlődő ország esetében, azonban egymaga nem oldotta meg a mexikói fejlődés problémáit. A termelő beruházások elhanyagolása, a növekvő infláció és az exportszektor egyoldalú olajfüggése (1980-ban az exportbevételek 65.4%-a a kőolajexportból származott) jellemezte a mexikói gazdaságot. Az exportbevételek 45%-a a külföldi adósság kamatainak fizetésére fordítódott 1982-ben.

A helyzetet az 1981-es olajárcsökkenés felborította, a csökkenő bevételek és az import növekedése 10 milliárd dolláros folyó fizetésimérleg-deficitet eredményeztek. A luxus életmódja miatt a belpolitikában is diszkreditálódott López Portillo 1982 szeptemberében a külföldi tőke kimenekítése ellen a bankszektor államosításával próbált védekezni, de ez csak súlyosbította a helyzetet. A gazdaság általános gyengélkedése nem tudta kitermelni a szükséges új munkahelyeket, s a fiatal korosztályokat a szűkös oktatási infrastruktúra is sújtotta. Nem csoda ezek után, hogy feszült társadalmi-gazdasági átalakulást a merevvé vált kvázi egypárti politikai struktúra nem volt képes kezelni.

Az új gazdaságpolitikai kurzust a politikus elnököket felváltó technokrata kormányok indították el. Az olajexportra épített rövid életű aktív harmadikutas nemzetközi szerepvállalást az 1982-es adósságválság zárta le. Ezt követően Miguel de la Madrid (1982-88), és főleg Carlos Salinas de Gortari (1988-94) elnöksége alatt elindult a külgazdasági nyitásra, a szabadkereskedelmi megállapodásokra, a privatizációra és az állam önkorlátozására épülő ún. neoliberális gazdaságpolitikai szakasz. Miguel de la Madrid Hurtado (1982-88) beiktatásakor elismerte a „nemzeti szükségállapot” meglétét és ennek okán gazdasági megszorító intézkedéseket vezetett be. A helyzet olyan kritikus volt, hogy az amerikai kormányzat is forradalmi megmozdulásoktól tartott. A PRI megtépzott tekintélyének további csökkenését jelezték az 1983. július 3-i választások eredményei, amelyek a jobboldali Népi

Akcio Pártja, a PAN jelentős előretörését hozták. Elnökségének utolsó éve újabb megrázkódtatásokat hozott, mert a gazdasági növekedést nem sikerült helyreállítani, a peso túlértékelődött (1987 novemberében megszűnt a fix árfolyam, és a lebegtetés egy nap alatt 18%-kal leértékelte a nemzeti valutát). A meghirdetett Gazdasági Szolidaritási Paktum sem érte el célját, mert a gazdaság szereplői saját érdekeikkel voltak elfoglalva.

Carlos Salinas de Gortari (1989-1994) az ország gazdaságának modernizálása³³ érdekében megpróbálta bekapcsolni Mexikót a világ gazdasági versenybe, megkötve a szabadkereskedelmi megállapodást az USA-val és Kanadával (NAFTA). Privatizálta a bankokat és csökkentette az állam gazdasági szerepvállalását. A szükséges gazdasági nyitás érdekében háttérbe szorította a szakszervezeteket, ezáltal oldotta a rendszer korporativizmusát, valamint az indián faluközösségeknek biztosította a mezőgazdasági földtulajdon nevesítését. A szociális feszültségek mérséklésére „Szolidaritás” néven állami támogatási programot dolgozott ki. Nagyszabású utépítése (6 ezer km autópálya), az állami cégek jelentős részének és a bakszektornak a privatizálása komoly mértékben átalakította az ország gazdasági szerkezetét, mozgásba hozta a modernizációs folyamatokat. A ciklusváltás politikai gyilkosságai és a külső pénzügyi bizalom összeomlása azonban súlyos árat fizettetett a lakossággal.

Ernesto Zedillo Ponce de León (1995-2000) a bizalmi válság³⁴ miatt kénytelen volt leértékelni a pesot, szigorú inflációmérséklő monetáris politikát folytatott, és szelektív export- és iparfejlesztést hajtott végre. A hatalomra lépéséhez kötődik Mexikó egyik legsúlyosabb XX. századi pénzügyi válsága (1995, 51%-os infláció és a GDP 6.2%-os visszaesése, amerikai meghitel az összeomlás elkerülésére). A bankkonszolidáció és a központi banki autonómia kialakítása is Zedillo érdeme.

4.1. A gazdasági folyamatok hatása a munkanélküliségre és a migrációra

A mexikói magánszektor kiemelkedő személyisége, Claudio X. Gonzalez által vezetett kutatóintézet, a CEESP (Centro de Estudios Económicos del Sector Privado) által készített gazdaságtörténeti elemzés az 50-es évektől több jelentős szakaszt különböztet meg, melyeknek legfőbb gazdasági mutatóit is összegyűjtötték. Arnúlfo Gomez munkájában³⁵ a hivatalos statisztikai adatokkal egybecsengő elemzés szerint az alábbi szakaszok különböztethetők meg a követett gazdaságpolitikák elemzése alapján:

- A gazdasági fejlődés stabilizációs szakasza 1953-69 között.
- A megosztott fejlődés 1970-1982 között.
- Gazdasági stabilizáció megteremtése 1983-89 között.
- Strukturális reformok 1990-94 között.
- Inerciális gazdasági növekedés 1995-2003.

Év	Éves infláció %	Havi minimálbér pesoban	D %	Éves peso-USD árfolyam	Havi minimálbér USD-ben	Kumulált infláció	Havi minimálbér az 1953-as szint %-ban	Életszínvonal növekedés az 1953-as szint %-ban	D %	Lakosság (millió fő)	3 – 4	GDP/fő (USD-ben)
			minimálbér növekedés						GDP éves növekedése		%	
						2	1		3	4		Mexiko
53	1,9	201		8,66	23,24	100	100	100		28,24		
59	0,3	360	0	12,5	28,8	141	179	126,95	3	33,9		
60	5,4	435	20,83	12,5	34,8	149	216	144,97	8,1	34,9		
61	0	435	0	12,5	34,8	149	216	144,97	4,2	36,1		
62	2,3	525	20,69	12,5	42	152	261	171,71	4,6	37,3		
63	0,4	525	0	12,5	42	153	261	170,39	7,6	38,5		
64	5,5	645	22,86	12,5	51,6	161	321	199,38	11	39,7		
	14,45	285	79,17	0	79,17%	20	142	72,43	38,5	17,11%	21,4	
65	0,2	645	0	12,5	51,6	161	321	199,38	6,5	41		
66	2,8	750	16,28	12,5	60	166	373	224,7	6,94	42,4		
67	1,7	750	0	12,5	60	169	373	220,71	6,27	43,8		
68	2	848	13,07	12,5	67,84	172	422	245,35	8,07	45,2		
69	4	848	0	12,5	67,84	179	422	235,75	6,39	46,7		
70	5,4	960	13,21	12,5	76,8	189	478	252,91	6,5	48,2		790
	17,13	315	48,84	0	48,84%	28	157	53,53	40,7	21,41%	19,3	
71	2,7	960	0	12,5	76,8	194	478	246,39	4,15	49,8		837
72	5,4	1 140	18,75	12,5	91,2	202	567	280,69	8,49	51,5		922
73	25,2	1 140	0	12,5	91,2	256	567	221,48	8,45	53,2		1 082
74	13,4	1 360	36,84	12,5	124,8	290	776	267,59	6,07	54,9		1 373
75	13,4	1 902	21,92	12,5	152,16	329	946	287,54	5,65	56,8		1 615
76	45,9	2 358	23,97	12,5	188,64	480	1 173	244,38	4,22	58,7		1 535
	154,27	1 398	145,6	60,00%	145,60%	291	695	-8,53	37,03	21,78%	15,3	745
77	18,1	3 192	35,37	20	159,6	567	1 588	280,07	3,42	60,6		1 359
78	15,8	3 600	12,78	22,99	156,59	656	1 791	273,02	8,73	62,6		1 666
79	19,9	4 140	15	22,96	180,31	787	2 060	261,75	8,66	64,7		2 133
80	26,4	4 890	18,12	23,02	212,42	995	2 433	244,52	9,2	66,8		2 899
81	28,7	6 300	28,83	23,53	267,74	1 280	3 134	244,84	8,77	68,2		3 583
82	98,8	8 400	33,33	26,53	316,62	2 545	4 179	164,2	-0,01	69,5		2 315
	430,3	6 042	256,2	112,24%	67,84%	2 065	3 006	-80,18	38,77	18,39%	20,4	780
83	80,9	13 650	62,5	150	91	4 604	6 791	147,5	-4,2	70,9		1 977
84	59,25	20 400	49,45	162,88	125,25	7 531	10 149	138,44	3,61	72,3		2 284
85	63,81	31 300	55,88	211,74	150,18	12 009	15 821	131,74	2,59	73,7		2 344
86	105,62	49 500	55,66	445	111,24	24 694	24 627	99,73	-3,82	75,2		1 611
87	158,83	91 500	84,85	930	98,39	63 915	45 522	71,22	1,9	76,6		1 711
88	51,62	232 950	154,39	2 260,00	103,08	96 908	115 896	119,59	1,4	78,1		2 190
	3 708	224 550	2 673	8418%	-67,40%	89 759	112 890	-44,61	1,48	10,16%	-9,32	125
89	30	239 200	11,27	2 332,00	111,15	116 289	128 955	110,89	2,9	79,7		2 614
90	30	302 400	16,67	2 695,00	112,21	151 176	150 448	99,52	5,1	81,3		3 049
91	18,8	357 000	18,06	2 949,50	121,04	179 597	177 612	98,89	4,2	87,1		3 580
92	11,9	399 900	12,02	3 096,20	129,16	200 969	198 955	99	3,6	88,8		4 063
93	8,01	428,1	7,05	3,19	134,36	217 067	212 985	98,12	2	90,4		4 422
94	7,05	458,1	7,01	3,33	137,57	232 370	227 910	98,08	4,4	92		4 532
	139,78	225 150	96,65	47,35%	33,46%	135 462	112 014	-21,51	22,2	15,43%	6,77	2 342
95	52	490,1	7,01	5	98,04	353 202	243 881	69,05	-6,2	93,6		3 051
96	27,7	604,5	23,32	7,78	78	451 039	300 746	66,68	5,2	95,1		3 458
97	15,72	793,5	31,27	7,86	100,95	521 943	394 776	75,64	6,8	96,5		4 102
98	18,6	906	14,18	8,1	111,83	619 024	450 746	72,82	4,9	97,9		4 237
99	12,32	1 033,50	14,07	9,54	108,33	695 288	514 661	74,02	3,7	99,3		4 755
0	8,96	1 137,00	10,01	9,45	120,32	757 336	566 179	74,73	6,6	100,6		5 779
	226,02	678,9	148,2	183,78%	-12,50%	525 216	338 269	-23,36	21	7,48%	13,5	1 247
1	4,4	1 210,30	6,46	9,33	129,74	790 919	602 754	76,21	-0,3	101,8		6 113
2	5,7	1 264,30	4,46	9,68	130,63	836 001	629 636	75,32	0,9	103		6 296
3	3,98	1 310,30	3,64	10,76	121,75	869 274	652 535	75,06	1,3	104,8		6 008
*	14,74	173,5	15,25	13,86%	1,19%	111 688	86 376	0,33	1,9	4,18%	-2,28	229

4. táblázat. A mexikói gazdaságtörténet szakaszos mutatói

Forrás: Arnulfo R. Gómez, CEESP számításai a Banco de Mexico adatai alapján

A statisztikai táblázatból kiolvashatók azok a kritikus pontok, amikor a népességnövekedéstől elmaradó gazdasági növekedés hozzájárult a gazdasági válságokhoz, a szegénység és a munkanélküliség növekedéséhez, és ezek az események a migrációs folyamatok legfontosabb serkentői voltak az elmúlt fél évszázadban.

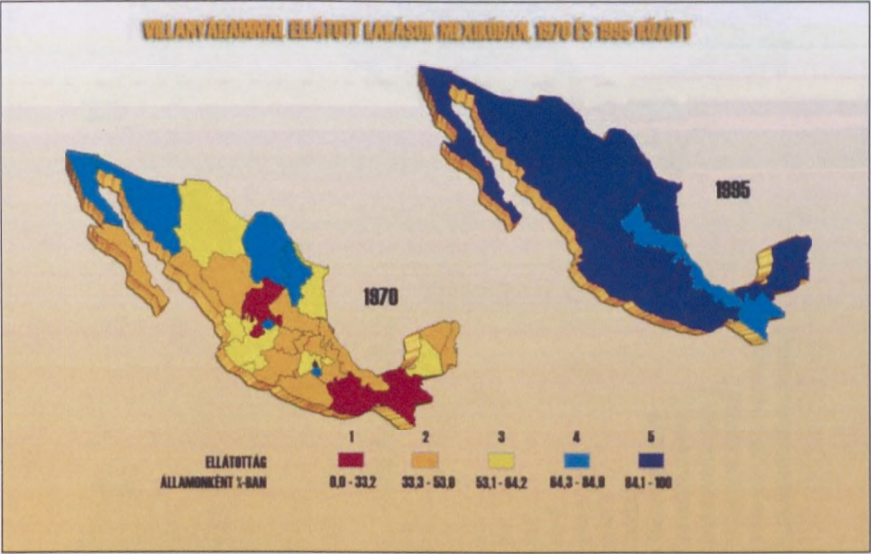
A számítások világosan mutatják, hogy a gazdasági fejlődés stabilizációs szakaszában (1953-69 között) évi átlagos 2.4% infláció és stabil peso/USD árfolyam mellett a GDP 6.6%-os növekedést mutatott. A demográfiai robbanásnak ebben az időszakában a lakosság évi átlagos 3.3%-os ütem mellett 33.9 millióról 46.7 millióra nőtt, de közben az életszínvonal átlagosan 10%-kal emelkedett.

A következő időszak, a megosztott fejlődés (1970-1982 között) jellemzője a fix árfolyam megszűnése és a peso 112.24%-os leértékelődése. Az infláció a periódus alatt átlagosan 45%, amit a minimálbéreknek csak évi 32%-os növekedése kísér. A lakosság még mindig dinamikus (évi 3.3%-kal 69.5 millióra) nő, a GDP 6.3%-os bővülése mellett. Mindezt azonban az életszínvonal évi átlagos 6%-os csökkenése zárja. Az infláció és az életszínvonal esése szempontjából különösen kritikusak az 1976. és az 1982. évek

A gazdasági stabilizáció megteremtése időszakában (1982-89 között) az infláció elszabadult, a USD/peso árfolyam 26.53-ról 2332-re emelkedett, miközben a 7 év átlagában a GDP csak 0.6%-os növekedést mutatott. A lakosság növekedési üteme 2.09%-ra mérséklődött, létszámában pedig elérte a 79.7 milliót. A dollárban kifejezett minimálbér 67.4%-ot veszített értékéből, miközben az életszínvonal több mint 44.6%-ot csökkent.

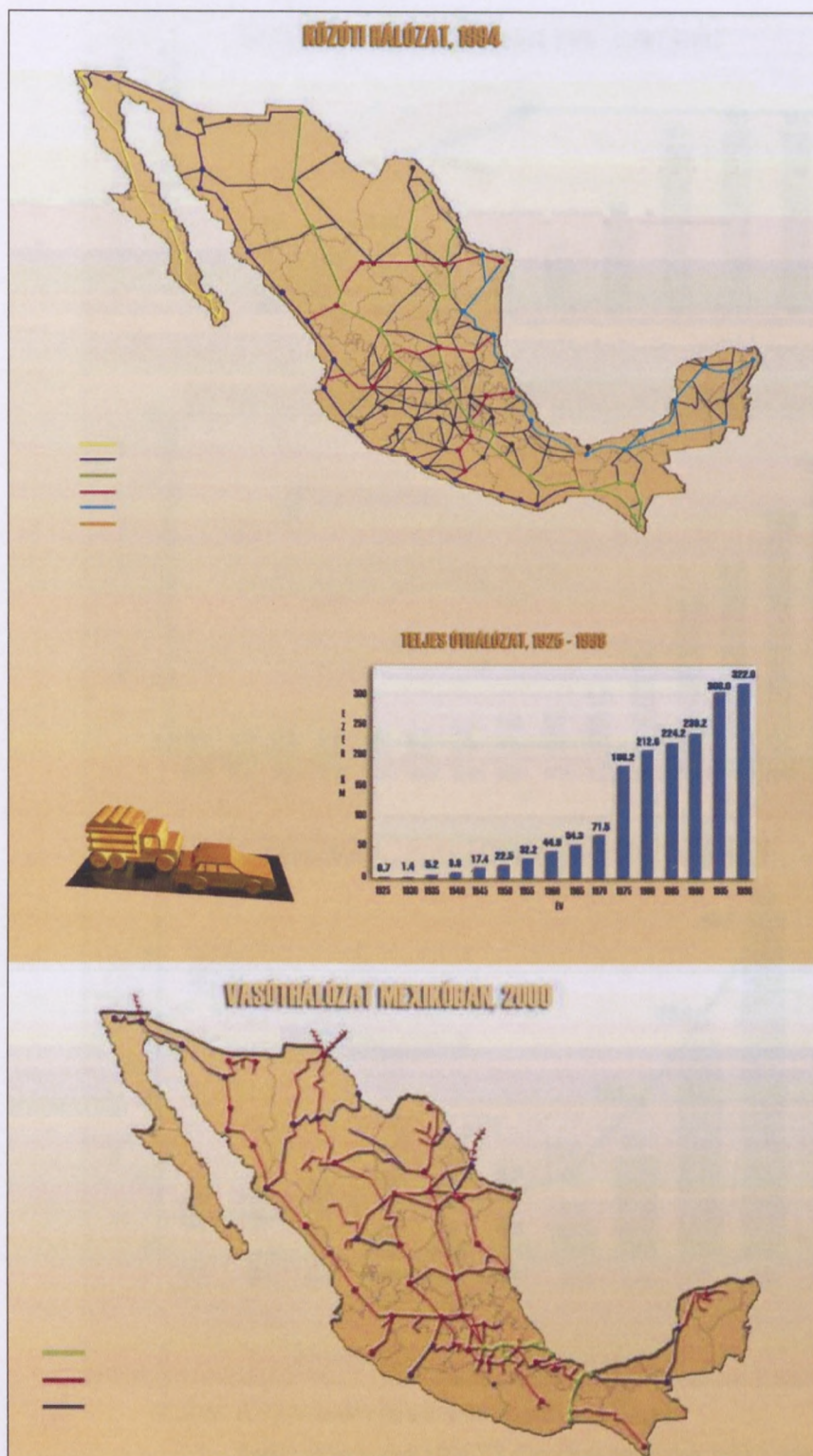
A strukturális reformok időszaka (1990-94) alatt sikerült az inflációt az utolsó évre 7%-ra mérsékelni, a minimálbérek dollárban kifejezett értékét 33.46%-kal növelni, a peso devalválódását pénzreformmal évi 7.89%-ra szorítani. Az életszínvonal 21.51%-kal csökkent a ciklusban, a lakosság növekedése elérte a 92 millió főt, miközben éves növekedése átlagban 2.6% volt. A 90-s években a maquila (összeszerelő) üzemek voltak a gazdasági modell központi elemei mind a termelés, mind a munkahelyteremtés szempontjából.

Az ország gazdasági fejlődése hozzájárult a közúti hálózat és a közúti közlekedés rohamos növekedéséhez, a légi közlekedés kibővüléséhez, miközben a vasúti hálózat inkább visszafejlődött és privatizáció útján magánkézbe került. A villamosítás és a kommunikáció (telefonhálózat) előrehaladása végre nemzetgazdasággá forrasztotta össze az ország 31 tagállamát (lásd a tendenciákat ábrázoló grafikonokat).

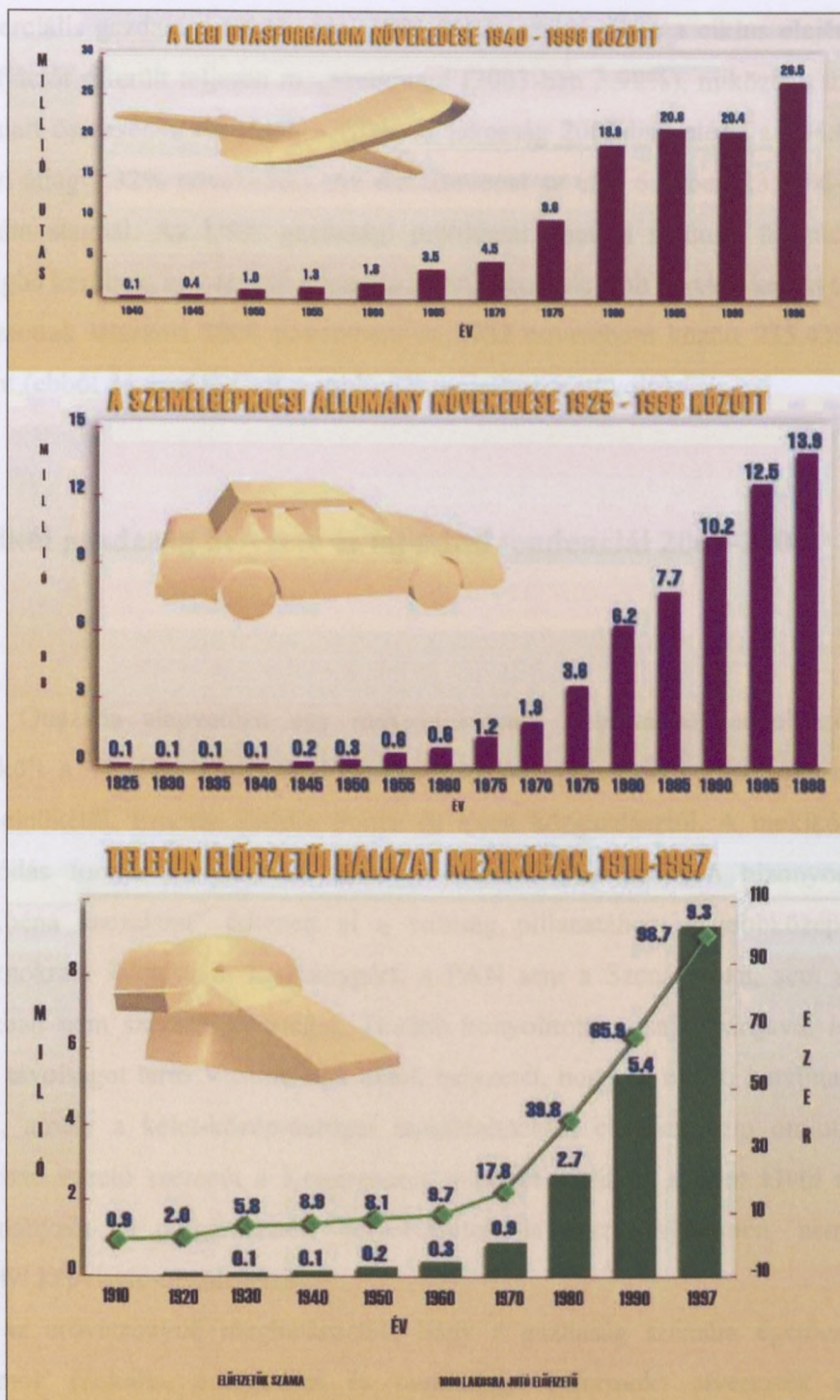
7. ábra. Villanyárammal ellátott lakások Mexikóban 1970 és 1995 között

Forrás: México en el Siglo XX. Panorama estadístico. INEGI, México, 2000.

8. ábra. Közúti és vasúti hálózat alakulása Mexikóban

Forrás: México en el Siglo XX. Panorama estadístico. INEGI, México, 2000.

9. ábra. A közlekedés és a kommunikáció fejlődése

Forrás: México en el Siglo XX. Panorama estadístico. INEGI, México, 2000.

Az inerciális gazdasági növekedés (1995-2003) szakaszában a ciklus elején meglódult inflációt sikerült teljesen megszelídíteni (2003-ban 3.98%), miközben az utolsó 3 év alatt összesen 1.9%-t nőtt a GDP. A lakosság 2003-ban elérte a 104.8 millió főt (évi átlag 1.32% növekedés). Az életszínvonal az első 6 évben 23.35%-l csökkent, azóta stagnál. Az USA gazdasági problémái miatt a maquila üzemek komoly válságba kerültek, egy részük elhagyta az országot, olcsóbb béreket keresve. A foglalkoztatottak létszáma 2000 novembere és 2002 novembere között 235.432 fővel csökkent (ebből 84 ezer fő férfi, a többi női foglalkoztatott volt.).

4.2. A mexikói gazdaság helyzete és fejlődési tendenciái 2000-2004 között

Vicente Fox Quezada alapvetően egy makrogazdasági stabilitással rendelkező országot örökölt a 72 évig uralkodó PRI (Intézményes Forradalmi Párt) utolsó köztársasági elnökétől, Ernesto Zedillo Ponce de León közgazdásztól. A mexikói demokratizálódás fontos állomásának tekintett hatalomváltás azonban bizonyos értelemben „béna kacsaként” érkezett el a valóság pillanatához: a jobbközép, kereszténydemokrata ihletésű új kormánypárt, a PAN sem a Szenátusban, sem a Képviselőházban nem szerzett többséget. Tovább bonyolította a saját pártjával is viszonylagos távolságot tartó Vicente Fox elnök helyzetét, hogy az elnöki hatalmat elvesztő PRI, amely a kelet-közép-európai tapasztalatoktól eltérően nem omlott össze, megőrizte vezető szerepét a Kongresszus mindkét házában, s ezen kívül a legtöbb kormányzói és polgármesteri helyet birtokolja országos szinten, nem beszélve a helyi képviselő-testületekről.

Ezek az erőviszonyok meghatározták, hogy a gazdaság számára égetően fontos reformok (fiskális, energetikai és munkaügyi reformok) elvéreztek a belpolitikai csatározások harcmezéjén, s a strukturális átalakuláshoz elengedhetetlen erőforrások így nem álltak a kormány rendelkezésére. A belső nehézségeket tovább fokozta a világgazdasági fejlődés lelassulása, s ezen belül a külkereskedelmi

forgalmának több, mint 80%-át jelentő legfontosabb reláció, az USA gazdasági megtorpanása. A 2001. szeptember 11-i terrortámadás és az ennek következtében bekövetkező amerikai prioritásmódosulás, majd az Irak elleni fellépést nem támogató mexikói kormánypolitika miatt elhidegülő kétoldalú kapcsolatok tovább nehezítették a mexikói gazdaság külső feltételrendszerét.

Mindezek ellenére, a demokratikus fordulatot megelőzően kiépített központi banki autonómiának köszönhető szigorú monetáris politika és a kormányzat szintén konzervatív fiskális politikája közösen biztosítani tudták a makrogazdasági stabilitást. Ez alapvetően a peso dollárhoz viszonyított árfolyamának megőrzésében (1 USD = 10-11 peso sávban mozog), az ország devizatartalékainak növekedésében (három év alatt 33.5 milliárdról 57.4 milliárd USD-re nőtt), az infláció csökkenésében (2003-ban 3.98%) és a külföldi eladósodás szinten tartásában érhető tetten. A pozitív elemek mellett azonban a stagnálás (a GDP a három év alatt összesen 1.9%-ot nőtt) árát a bérből és fizetésből élőkkel fizették meg, ami a munkanélküliség emelkedését, szociális juttatások mérséklődését és az USA-ba irányuló illegális kivándorlás növekedését jelentette.

A legtöbb fejlődő ország esetében ennyi kedvezőtlen külső és belső tényező már komoly válsághelyzetet idézett volna elő. A legtöbb politikai és gazdasági elemző egyetért abban, hogy Mexikó esetében a lényeges eltérést alapvetően a geostratégiai helyzete és az ennek kihasználásával született NAFTA (Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Megállapodás) 10 éves teljesítménye magyarázza. A mexikói és az amerikai gazdaságok között felerősödött integrálódás ugyan az utóbbi stagnálása miatt negatívba fordította a mexikói GDP mozgását 2001-ben (-0.3%), de a kétoldalú kereskedelem Mexikó számára előnyös mérlege 2001-ben 143 milliárd export és 113.7 milliárd import mellett 29 milliárd USD-t meghaladó többlettel zárt (2002-ben 39, 2003-ban pedig 44 és 2004-ben 54.3 milliárd USD többlettel zárt a kétoldalú áruforgalom).³⁶

A GDP mérsékelt növekedése 2003-ban már jelzi, hogy mozgásba lendült a mexikói gazdaság legnagyobb felvevő piaca, az USA, és nőtt a kétoldalú áruforgalom többlete. Ugyanakkor a lakosság növekedése miatt csökkent az egy főre jutó nemzeti jövedelem és nőtt a munkanélküliség. Egyébként a mexikói statisztikai

rendszer talán legvitatottabb eleme a városi nyílt munkanélküliségi mutató, mert szakértői vélemények szerint a valóság valahol 15%, vagy e fölött található.

4.3. A mexikói munkanélküliség adatai

A mexikói munkanélküliségi mutatók értelmezése nem kevés gondot okoz a külföldi szakértőknek. A statisztikai intézet legismertebb adata a városi nyílt munkanélküliség, ami az ország 24 legjelentősebb városában méri adott időpontban (havi rendszerességgel) a munkát keresők arányát a munkaképes korú lakossághoz. A szakértők³⁷ (Susan W Parker, Brígida García, Eduardo Zepeda Miramontes) részéről több kritika éri a mutatót, mert:

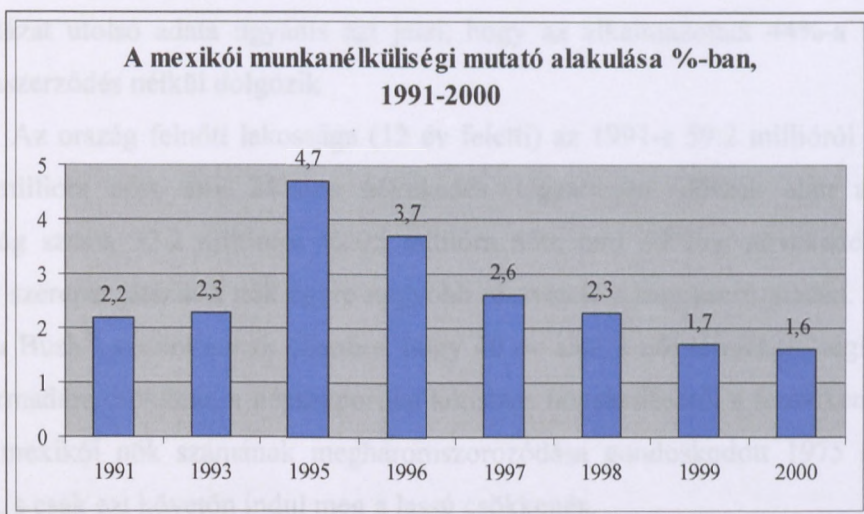
- Nem veszi figyelembe azt, aki a jelzett időpontban akár csak 1 órát is dolgozott.
- Mexikóban nincs munkanélküli segély és munkanélküliségi biztosítás, így a munkát keresők jelentős része nem feltétlenül jelenti be szándékát.
- Nem mutatja ki a részleges foglalkoztatást.
- Nem mutatja ki a fizetések elmaradását a kötelező minimálbérektől.
- Nem mutatja azt, hogy a foglalkoztatottak többsége az informális szektorban dolgozik.

	1991	1993	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Nyílt városi munkanélküliség	2,2	2,3	4,7	3,7	2,6	2,3	1,7	1,6
Nem regisztrált kisvállalkozó	14,3	14,3	17,9	18,3	17,2	18,5	18,5	19
Nem elégséges fizetés ^x	30,5	32,9	34,3	34,1	36,1	32,7	31,2	26,6
Részleges foglalkoztatott	21	22,8	20,8	18,4	20,2	14,6	14	12,9
Többet dolgozik heti 48 óránál	20,6	23,6	26,2	27,4	28,9	23,4	23,8	23,1
Tb és egyéb juttatások nélküli	60,7	63,7	65,1	64,4	66,1	63,2	63,8	66,2
Munkaszerzäsdés nélküli	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	44

5. táblázat. A mexikói munkanélküliségi mutató alakulása %-ban, 1991-2000

Forrás: Encuestas Nacionales del Empleo (ENE) de INEGI 1991-2000 alapján

x = minimálbér alatti jövedelem, vagy fizetés nélkül dolgozik

10. ábra. A mexikói munkanélküliségi mutató alakulása (1991-2000)

Forrás: az előző táblázat alapján

Brígida García³⁸ táblázata éppen azért készült, hogy megmutassa a mexikói munkanélküliség valós arcát. A tapasztalatok szerint a vidéki munkanélküliség – éppen a megélhetési kényszerek miatt – alapvetően a városi munkanélküliségi szint alatt szokott lenni. A fenti adatok jelzik, hogy a múlt század utolsó évtizedében, amely egyben a NAFTA időszaka is, az 1995-ös válságot eltekintve nem volt túl jelentős a munkanélküliség. Amennyiben azonban közelebbről megvizsgáljuk, akkor azt láthatjuk, hogy a nem regisztrált kisvállalkozóval (az itteni kényszervállalkozó, pl. utcai árus, utcai kocsimosó, stb.) együtt ez a szám könnyen a 20% környékére kerülhet. Emellett világosan látható a munkabérek alacsony szintje:

- 1/3-a nem kapja meg a törvény által előírt minimálbért;
- 13-20% közötti a részleges foglalkoztatott;
- 1/4-e többet dolgozik a heti 48 óránál,
- 2/3-a nem jut hozzá az alapjuttatásokhoz.

Jóllehet az elmúlt évtizedben még törvényjavaslat is készült a munka törvénykönyvének módosítására (rugalmassá tenni a munkaerőpiacot a nemzetközi versenyképesség javítása érdekében), valójában ez nem okoz különösebb problémát.

A táblázat utolsó adata ugyanis azt jelzi, hogy az alkalmazottak 44%-a formális munkaszerződés nélkül dolgozik

Az ország felnőtt lakossága (12 év feletti) az 1991-s 59.2 millióról 2000-re 73.6 millióra nőtt, ami 24%-os növekedés. Ugyanezen időszak alatt az aktív lakosság száma 32.2 millióról 42.05 millióra nőtt, ami 30%-os növekedést jelez. Ebben szerepet játszik a nők egyre nagyobb részvétele a munkaerő piacán. Virgilio Partida Bush³⁹ szerint annak ellenére, hogy 40 év alatt a női termékenységi mutató egyharmadára csökkent, a népszaporulat konstans növekedéséről a termékeny korba jutott mexikói nők számának megháromszorozódása gondoskodott 1975 és 1995 között, s csak ezt követően indul meg a lassú csökkenés.

Eduardo Zepeda Miramontes⁴⁰ értékelése szerint a neoliberais iskola tanai (az állam gazdasági szerepének visszaszorítása, a piac liberalizálása és az állami cégek privatizációja több és jobb munkahelyet fog biztosítani) nem váltak valóra Mexikóban. 1990-2000 között három szakaszt különböztet meg:

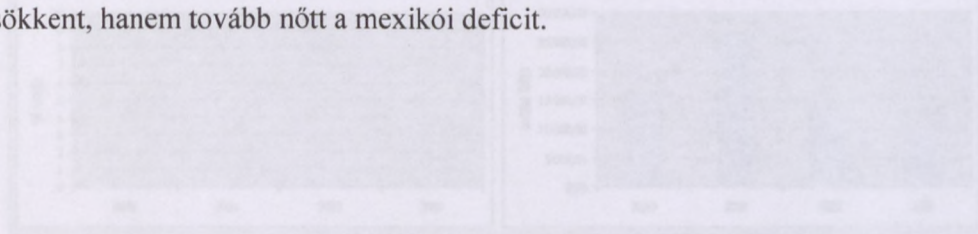
- 1990-94 között alacsony GDP növekedés mellett 3% körüli reálbér növekedés volt.
- Az 1995-ös válság megtöri, a bérek 26%-kal csökkennek, viszont közben a maquila üzemekben nő a munkaerő iránti kereslet.
- 1996-2000 között gyorsabb gazdasági növekedés, s bérek is stabilan, 3% körül emelkednek.

Mint a következőkből kiderül, az új kormány elmúlt 4 évét a makrogazdasági stabilitás jellemezte, de a munkanélküliség több mint a kétszeresére emelkedett, növelve a migrációs nyomást.

4.4. A legfontosabb mexikói gazdasági mutatók alakulása

Az ország devizatartalékai egy év alatt közel 10 milliárd USD-vel emelkedtek a történelmi rekordot jelentő 57.4 milliárdra. Ennek hátterében az iraki háborúhoz is köthető magas kőolajárak és az amerikai kormányval szemben vállalt exportnövelés állnak (a kőolajbevételek egy év alatt 14.5 milliárd USD-ról 18.6 milliárdra emelkedtek). Ugyancsak fontos tényező a második legfontosabb bevételi forrássá előlépett külföldi hazautalás (2004-ben meghaladta a 16 milliárd USD-t).

A mexikói gazdaság külkereskedelmi mérlege az USA-val szemben felhalmozott 40 milliárd USD-s többlete ellenére deficitese. Ez annyit jelent, hogy ezen reláció kivételével szinte mindenki mással szemben veszteséget halmoz fel, ami közül kiemelkedik az Európai Unióval szembeni mérleghiány (2000-ben 9.1 milliárd USD, 2003-ban már 12.2 milliárd). Japánnal 2003-ban 605.8 millió dolláros mexikói export és 7.622 milliárd dolláros import mellett több mint 7 milliárd dolláros deficitet halmoztak fel. A mexikói kormány abban reménykedik, hogy a közelmúltban tető alá hozott mexikói-japán szabadkereskedelmi megállapodás (2005 elején lépett érvénybe) a NAFTA-hoz hasonló pozitív változásokat eredményez majd. Ezzel szemben áll az az érv, hogy az EU-val kötött globális megállapodás révén (aminek a politikai dialógus és a fejlesztési együttműködés mellett a szabadkereskedelmi megállapodás a harmadik eleme) az elmúlt három évben nem csökkent, hanem tovább nőtt a mexikói deficit.

11. Ábra. A mexikói makrogazdasági mutatók (2000-2003)

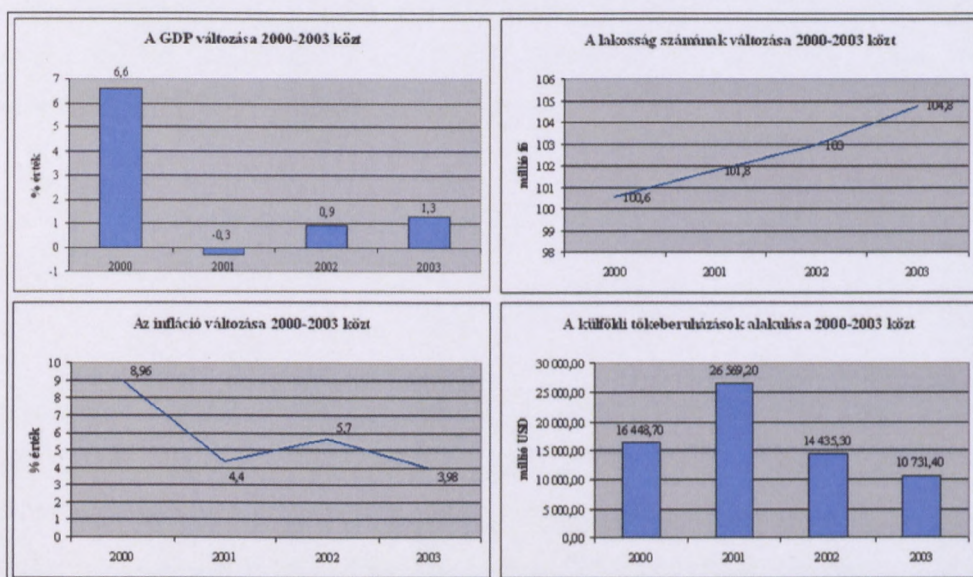
Forrás: az államháztartás adatai

A Mexikóba irányuló külföldi tőkeberuházások alakulása alapvetően pozitív, de csökkentő tendenciája, ami azonban még a krízis éveiben is 10 milliárd USD-t

	2000	2001	2002	2003
GDP (%)	6.6	-0.3	0.9	1.3
Lakosság (millió)	100.6	101.8	103	104.8
GDP/fő (USD)	5779	6113	6296	6008
Folyó fizetési mérleg (GDP %-a)	-3.13	-2.92	-2.22	-1.25
Állami szektor mérlege (GDP %-a)	1.1	0.73	0.8	- 0.68
Export (Mrd USD)	166.45	156.44	160.76	165.35
Import (Mrd USD)	174.45	168.39	168.67	170.95
Külkereskedelmi mérleg (Mrd USD)	- 8.00	- 9.95	- 7.91	- 5.60
Infláció (%)	8.96	4.4	5.7	3.98
Külföldi tőkeberuházás (M USD)	16448.70	26569.20	14435.30	10731.40
Munkanélküliség (bejelentett városi átlag, %)	2.2	2.4	2.7	3.3

6.táblázat. A mexikói makrogazdasági mutatók (2000-2003)

Forrás: A mexikói központi bank, Banco de México adatai alapján

11.ábra. A mexikói makrogazdasági mutatók (2000-2003)

Forrás: az előző táblázat alapján

A Mexikóba irányuló külföldi tőkeberuházások alakulása alapvetően pozitív, de csökkenő tendenciájú, ami azonban még a kritikus években is 10 milliárd USD-t

meghaladó adatokat mutat. A kimagasló 2001-es adat mögött az ország legnagyobb magánbankjának (Banamex) a Citybank általi felvásárlása áll, mivel ez a tranzakció önmagában 12.5 milliárd USD-t jelentett. A 2003-ban benne van az angol HSBC bevásárlása (a BITAL) és a 2004-es mérleget is javította a Banco Santander 4 milliárdos vásárlása (a Bancomer 100%-os tulajdonlásához felvásárolt 44%). Ezzel a mexikói bankrendszer külföldi tőketulajdonlása meghaladja a 80%-át, ami talán világrekordot is jelent. 2003-ban a külföldi beruházások 54.1%-a származott az USA-ból, a 37.3%-a az Európai Unió országaiból (Spanyolország 14.6%, Anglia 9.0%, Hollandia 5.0%, Franciaország 3.2% és Németország 2.9% a legfontosabb partnerek), amin kívül jelentős még Svájc 3.4% és Japán 1.1% beruházással.⁴¹ A beruházások 48.1%-a a feldolgozóiparba, 8.6%-a a kereskedelembe, 16.2%-a a közlekedés és telekommunikációba, 19.4%-a pedig a pénzügyi szolgáltatásokba lett befektetve.

5.1. Történelmi áttekintés

A történelmi áttekintés a következők (García és Prieto, 1968) úgy kalkulálják, hogy Mexikó népessége 1519-ben megközelítette a 10-12 milliót, a 1800-as években pedig a 15-16 milliót. A 1900-as években a népesség 25-30 millióra nőtt. A 2000-es években a népesség 100 millióra nőtt. Ugyanakkor a mai Mexikó területén élők száma 1900-ban csak 10-12 millió volt. A 2000-es években a népesség 100 millióra nőtt. A 2000-es években a népesség 100 millióra nőtt.

5. A mexikói demográfiai folyamatok alakulása, a XX. első felének demográfiai robbanása és a jelenlegi átmeneti szakasz hatása a munkaképes korú lakosság számának alakulására

“Mexikó nemzetközi elismerést érdemel, mint a demográfiai politikák úttörője és nemzetközi vezéregyénisége, mivel egyrészt sikeres népességgpolitikát folytatott és hozzájárult a vonatkozó nemzetközi megállapodások létrehozásához.”

Thoraya Ahmed Obaid ⁴²

Executive Director of the United Nations Population Fund

Mexikó jelenleg a világ 11. legnépesebb országa, amelynek lakossága 2005 júliusában elérte a 106 millió főt, a várható átlagéletkor pedig meghaladja 75 évet. Ez hatalmas népességrobbanás, ha figyelembe vesszük, hogy 1930-ban még alig 17 millió főt regisztráltak, 36 éves átlagéletkorral. A dinamikus növekedés alapja a magas születési arányszám és a javuló közegészségügyi, orvosi ellátás miatt lecsökkent halálozási arányszám jelentős eltérése.

5.1. Történelmi visszatekintés

A kutatások alapján a régészek (Sanders és Price, 1968) úgy kalkulálják, hogy Mesoamerika átlagos népsűrűsége a spanyolok 1519-s megérkezésekor 10-12 fő/km², s ezen belül a középső részen, a Központi-fennsíkon a 75-112.5 fő/km² lehetett. Az urbanizált helyeken elérhette a 2000 fő/km² t. Ugyanakkor a mai Mexikó északi részén fekvő Sonora állam nomád lakóinak népsűrűsége a 4.3 és a 0.2 fő/km² közé tehető a XVI. században.⁴³

Pilis: 30
By: 3400 fő/km²

12. ábra. A mexikói lakosság területi megoszlása a XVII. század végén

Forrás: Elsa Malvido: La Nueva España (40. oldal) in Arenzana, Ana (1993, szerkesztő): El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo III. México en el Siglo XIX., CONAPO y SG.

A függetlenségi harc kezdetekor, 1810-ben kb. 6 millió lakosa volt, ami az akkori területre, 4 429 000 km²-re vetítve 1.35 fő/km² népsűrűséget jelentett. Az első migrációs törvényt⁴⁴ 1824. augusztus 10-én fogadták el a bevándorlás ösztönzésére. A tömeges bevándorlás egyik akadályát azonban a szigorú előírásai képezték: katolikus vallású és európai bevándorlókat vártak. Alapja a spanyol koronától örökölt vallási intolerancia volt, amit a függetlenségi harcot meghirdető terv, a Plan de Iguala legelső pontja fogalmazott meg. Az 1857-s alkotmány sem tartalmazta a vallásszabadságot, azt csak 1860 körül fogadják el. Az európai bevándorlók közül ki kell emelni a francia telepeseket, akik 1829-34 között 10 expedícióban összesen 1021 főt jelentettek. A függetlenség kivívása után a bányászatot angol tőkével és angol bányászok befogadásával állították talpra. A

betelepítésért és az iparosításért felelős kormányhivatal, a Dirección de Colonización y de Industria 1848-ban hozott határozata még mindig arról szól, hogy csak európai katolikusokat fogadnak be. Lucas Alaman külügyminiszterként, majd elnökként szorgalmazta az ipari, kereskedelmi, fejlesztési és bevándorlási minisztérium felállítását, amire csak 1853-ban került sor.

5.2. Az elmúlt évszázad mexikói demográfiai fejlődésének fő szakaszai

A mexikói demográfiai fejlődés a XX. században markánsan két nagy periódusra⁴⁵ osztható a követett állami politika alapján. Az első periódus az 1900-1970 közötti időszakot öleli fel, amely alatt a legfőbb cél Mexikó benépesítése volt. A második szakasz gyakorlatilag máig is tart, amelyben a kormány célja a népességnövekedés szabályozása és a lakosság területi eloszlásának egyenletesebbé tétele.

5.2.1. Első szakasz

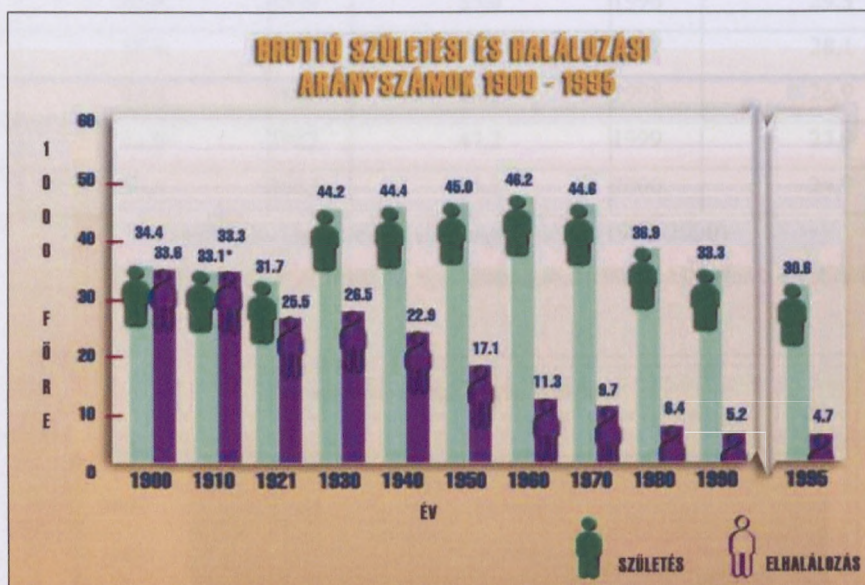
Az 1900-as népszámlálás adatai szerint 13.6 millió lakosa volt az országnak, ami lényegében 7 fő/km² átlagos népsűrűségnek felelt meg. A lakosság korösszetétele a különböző számítások szerint alig 2% 65 év feletti lakost jelzett, 55% 15-64 év közötti és 43% a 14 év alatti. A városiasodási folyamat még csak alig 10%-ot mutatott, a többi 90% (mintegy 12.2 millió) még a 15 ezernél kisebb településeken lakott. A porfiriátus utolsó 10 éve konszolidált növekedést jelentett az ország számára. A lakosság létszáma az 1910-es népszámlálás szerint 15.2 millióra nőtt. Az ország első modernizációs periódusát élte, amiben nagy szerepe volt az iparosításnak, a vasútépítésnek és a közegészségügy javulásának. A demográfiai mutatók dinamizálódnak, javuló születési arányszám (46/1000) és csökkenő tendenciájú halálozási (33/1000) arányszám tapasztalható. A külföldiek betelepítésével számoló migrációs politika meglehetősen sikertelen, hiszen a

népszámlálási adatok szerint 1910-ben összesen 116527 külföldi (a teljes lakosság 0.76%-a) élt Mexikóban, miközben csak az USA-ban már ekkor 221915 mexikói születésű kivándorolt élt. Az USA bevándorlási politikájának liberalizmusa, ami a XIX. utolsó harmadában és a XX. század első évtizedében Európából milliókat vonzott az újvilágba, természetesen nem maradt hatástalan Mexikóra sem. Elsősorban nincstelen mexikói parasztok, mezőgazdaságban foglalkoztatottak indultak szerencsét próbálni, a többségük a visszatérés szándékával. Ők jelentették a területvesztés óta az első jelentős kivándorlási hullámot az USA felé.

Első szociális forradalom, az 1910-20 közötti időszak törést okozott a demográfiai viszonyokban. A forradalom utáni első népszámlálás⁴⁶ (1921) adatai szerint a lakosság létszáma abszolút mértékben is csökkent 15.2-ről 14.3 millióra. Ez első megközelítésben 900 ezer fő veszteség, ami óvatos elemzést igényel (nemcsak halálozás miatt, hanem az emigráció-menekülés a polgárháború elől, valamint a férfiak háborúzása miatt mindenképpen csökkent a születések száma, és járványok is voltak, mint pl. a spanyol nátha). Egyes szakértők kalkulációi szerint a korábbi demográfiai trendek alapján 1921-re 17.2 millió lakosnak kellett volna lennie az országban. Ezt összevetve a tényleges 14.3 milliós adattal 2.9 milliós veszteséget kapunk, s valószínűleg ezt kell a forradalom demográfiai veszteségének⁴⁷ tekinteni. A forradalmi zavargások időszakában jelentős létszámú mexikói keresett menedéket Texasban és Kaliforniában, számukat egyes történészek félmillió nagyságrendűre teszik. Jóllehet a belső viszonyok rendeződése után sokan visszatelepültek, de a közel egy évtizedig elhúzódó emigráció sokaknak új gyökereket és hazát alakított ki. Tulajdonképpen őket tekinthetjük a második migrációs hullám résztvevőinek.

A forradalom utáni állami újjászervezés idején a kormány a demográfiai helyzet javítása érdekében először külföldiek betelepítésére gondolt, de az országban élő idegen származású lakosokkal kapcsolatos vélemények miatt szigorú ellenőrzés melletti betelepítést irányoztak elő (az 1930-ban hozott migrációs törvény az utolsó ilyen értelemben, ami szelektív betelepítést és a mexikóiak kivándorlásának szigorú ellenőrzését írja elő), s lényegében már előkészíti a népességi törvényt. Kormányzati körökben megjelent a nyugtalanság, mert érzékelték, hogy nagyszámú mexikói paraszt választja az amerikai kivándorlás útját.

A lakosság létszáma 1921-40 között stabil növekedésnek indul (egyfajta demográfiai rekuperáció), az évi növekedés kicsit több mint 1.7%. A belpolitikai viszonyok megszilárdulásához jelentősen hozzájárul Lazaro Cardenas, akinek 1934-40 közötti elnöksége alatt a kemény kéz politikája érvényesül. Megkezdődik az agrárreform érdemi végrehajtása, sor kerül az első 6 éves tervezésre, és elfogadják az első népesedési törvényt⁴⁸ (Ley Federal de Población-1936). A politikai megfogalmazások szerint erős demográfiai növekedésre van szükség a gazdasági és szociális jólét emelése érdekében. Ez minőségi változás a migrációs politikában, mert megszűnik a külföldiek bevándorlásának ösztönzése, mint prioritás. A demográfiai nacionalizmus értelmezése szerint Mexikót a mexikóiakkal kell benépesíteni. A 20 millióra növekvő lakosság a belső migráció felerősödésével és urbanizáció beindulásával kezdi átrajzolni az ország településszerkezetét. A belső migráció 17%-a a fővárosba irányul és a mintegy 3 milliós népességnövekedés 4 államra koncentrálódik (Distrito Federel, Estado de Mexico, Veracruz és Jalisco államok jelentik a 40%-át).

13. ábra. Bruttó születési és halálozási arányszámok alakulása

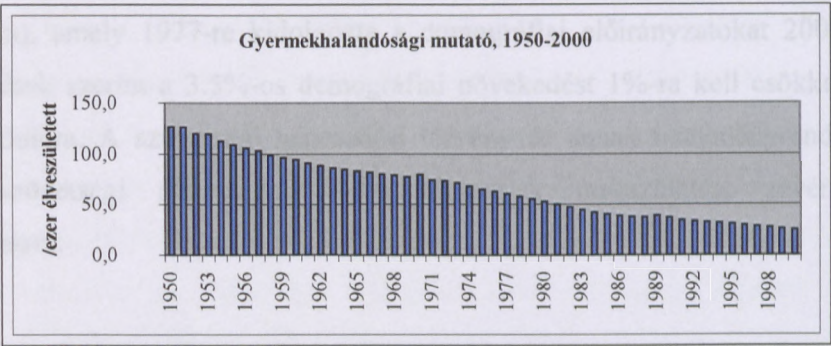
Forrás: México en el Siglo XX. Panorama estadístico. INEGI, México, 2000.

A népességnövekedés egyik meghatározó eleme a gyermekhalandóság fokozatos visszaszorulása volt. Az ezer élve született csecsemőre jutó halálozási arányszám 1950 és 2000 között az alábbiak szerint alakult.

Év	/ezer élveszületett	Év	/ezer élveszületett	Év	/ezer élveszületett
1950	126,6	1967	79,3	1984	41,7
1951	126,3	1968	77,9	1985	39,8
1952	119,6	1969	76,4	1986	38,5
1953	119,5	1970	79,0	1987	37,6
1954	112,5	1971	73,6	1988	36,9
1955	109,0	1972	72,7	1989	38,7
1956	105,6	1973	70,8	1990	36,6
1957	103,0	1974	67,4	1991	34,1
1958	99,1	1975	64,6	1992	33,2
1959	96,2	1976	62,4	1993	32,3
1960	94,5	1977	60,2	1994	31,4
1961	90,5	1978	57,9	1995	30,5
1962	87,9	1979	55,6	1996	29,3
1963	85,6	1980	53,0	1997	28,1
1964	83,6	1981	50,2	1998	26,9
1965	82,0	1982	47,2	1999	25,9
1966	80,6	1983	44,3	2000	24,9

7. táblázat. Gyermekhalandósági mutató (1950-2000)

Forrás: CONAPO <http://www.conapo.gob.mx/00cifras/00salud/Republica/RM089.xls>

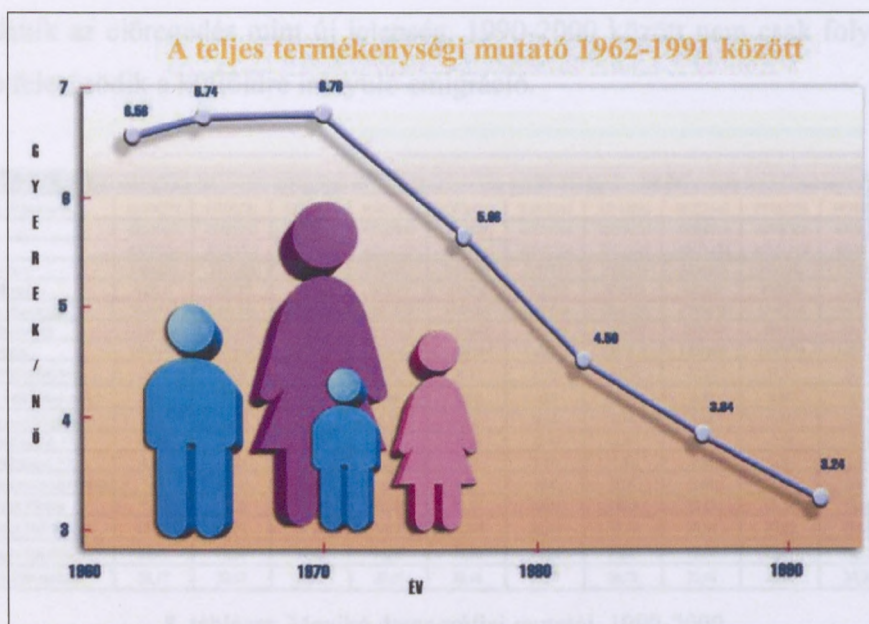
14. ábra. Gyermekhalandósági mutató (1950-2000)

Forrás: az előző táblázat alapján

Francisco Alba szerint az 1940-1970 közötti időszak a demográfiai robbanás⁴⁹ időszaka: 28 milliós növekedés, ami szerint a lakosság megkétszereződött 30 év alatt. Az éves növekedési ráta 1.7%-ról (1940) megnőtt 3.5%-ra (1970), a három évtized alatt átlagos évi 3.1%. A népesedési törvény és az 1947-es módosítása elérte a célját, stabil gazdasági növekedés mellett az egy főre jutó GDP megkétszereződött. Az iparosítás hatása a népességre: urbanizáció és a belföldi migráció felerősödése, amiből a Szövetségi kerület (Distrito Federal) 50%-ot felszívott, Guadalajara és Monterrey egy másik 10%-ot, kialakítva a nagyvárosi metropolis-jelenséget Mexikóban.

5.2.2. Második szakasz

A mexikói demográfiai robbanás érzékelésekor a hatóságok határozott lépéseket tettek a folyamatok mederben tartása érdekében. Nem elszigetelt jelenségről volt szó, hiszen az ENSZ keretein belül igen élénk vita folyt a túlnépesedésről és előkészítés alatt volt az első népesedési világkonferencia⁵⁰ megszervezése is (Bukarest, 1974). A kormányzat értékelése szerint csökkenteni kellett a népességnövekedés ritmusát és egyenletesebben elosztani a lakosságot az ország területén. 1973-ban kidolgozták az új népességi törvényt, ami az alkotmánymódosítás útján első ízben fogalmazta meg Mexikóban a családtervezés fogalmát. Az országos tervezés elősegítésére 1974-ben létrehozták az Országos Népességi Intézetet, és annak irányítására a több minisztérium és főhatóság által delegált tagokból álló Országos Népességi Tanácsot (Consejo Nacional de Población), amely 1977-re kidolgozta a demográfiai előirányzatokat 2000-ig. Az elképzelések szerint a 3.5%-os demográfiai növekedést 1%-ra kell csökkenteni az ezredfordulóra. A szövetségi népesedési törvény és annak intézményrendszere az egyes szövetségi államokban helyi törvények megszületése révén került alkalmazásra.

15. ábra. A teljes termékenységi mutató alakulása

Forrás: México en el Siglo XX. Panorama estadístico. INEGI, México, 2000.

Az elfogadott családtervezés és születésszabályozás az 1970-1990 közötti időszakban 33 milliós növekedést jelentett. Maria Eugenia Zavala Cosío kutatásai⁵¹ szerint a népesedéspolitikai változások társadalmi háttérét három fontos elem segítette. Az 1930 és 1970 közötti időszak a mexikói urbanizáció legerősebb időszaka, amikor a városi lakosság aránya 17.5%-ról 36.5%-ra nő, vagyis 22 millióan már a 2500 lakosnál nagyobb településeken élnek. Ezzel párhuzamosan nő a másik két faktor, az oktatás színvonalának és a közegészségügy kiterjedtségének a jelentősége. A fenti tényezőknek nagy szerepe volt a fogamzásgátló módszerek elfogadásában és elterjesztésében. Meglepő módon azonban Mexikóban párhuzamosan a demográfia növekedés mérséklésével megjelentek a gazdasági nehézségek, a gazdasági válságok: 1982, 1988, 1995. A DF lakosságfelszívó hatása kifulladásra, helyette az Estado de Mexico, Veracruz, Jalisco és Puebla a sorrend a belső migrációs mozgás irányát tekintve. Az 1985. évi mexikóvárosi földrengés hatására százezres elvándorlás indul meg. Megáll a fiatalodás, ami világosan látszik a mexikói korfa belső változásain. Csökken a születések száma, nő az átlagéletkor és

megjelenik az előregedés mint új jelenség. 1990-2000 között nem csak folytatódik, hanem felerősödik a külföldre irányuló emigráció.

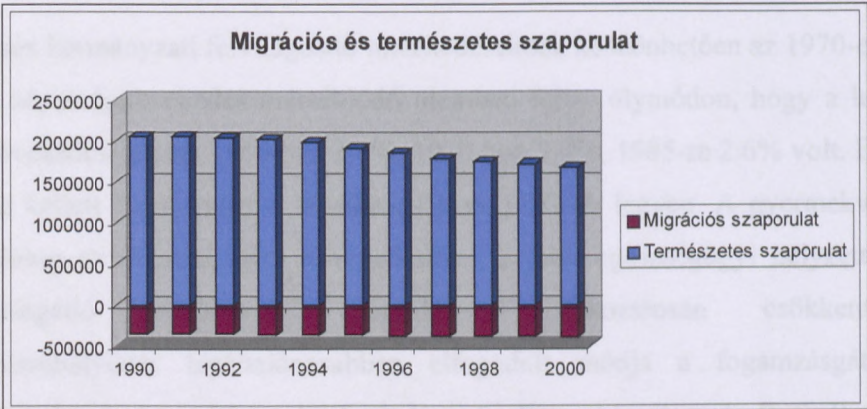
Mutatók	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Lakosság az év közepén	85376272	87074581	88759112	90416541	92036938	93603522	95103681	96537348	97920226	99265872	100569263
Férfiak	42348478	43392159	44229288	45052981	45858271	46635768	47378235	48086214	48768507	49431112	50069744
Nők	42827794	43682422	44529824	45363560	46178667	46967754	47725446	48451134	49151719	49834760	50499519
Születések száma	2481803	2480486	2464779	2443662	2408287	2357755	2295655	2236595	2203552	2171556	2125932
Elhalálosok száma	445047	438730	440146	442073	445286	452587	454403	455989	458038	458445	456886
Természetes szaporulat	2036756	2041756	2024633	2001589	1963001	1905168	1841252	1780606	1745514	1713111	1669046
Migrációs szaporulat	-336769	-345142	-352177	-359189	-364607	-370401	-375707	-378797	-381576	-385758	-389616
Teljes szaporulat	1699987	1696614	1672456	1642400	1598394	1534767	1465545	1401809	1363938	1327353	1279430
Bruttó születési arányszám ×	29,07	28,49	27,77	27,03	26,17	25,19	24,14	23,17	22,50	21,88	21,14
Bruttó halálozási arányszám ×	5,21	5,04	4,96	4,89	4,84	4,84	4,78	4,72	4,68	4,62	4,54
Természetes szaporulat ××	2,39	2,34	2,28	2,21	2,13	2,04	1,94	1,84	1,78	1,73	1,66
Migrációs szaporulat ××	-0,39	-0,40	-0,40	-0,40	-0,40	-0,40	-0,40	-0,39	-0,39	-0,39	-0,39
Teljes népszaporulat ××	1,99	1,95	1,88	1,82	1,74	1,64	1,54	1,45	1,39	1,34	1,27
Globális termékenység mutató	3,44	3,34	3,23	3,12	3,00	2,88	2,75	2,64	2,57	2,50	2,41
Várható átlagos életkor	71,20	71,75	72,06	72,34	72,57	72,65	72,89	73,13	73,36	73,66	74,03
Várható átlagos férfi életkor	68,33	68,92	69,28	69,61	69,89	70,04	70,33	70,58	70,85	71,19	71,55
Várható átlagos női életkor	74,07	74,58	74,85	75,08	75,26	75,26	75,45	75,68	75,87	76,13	76,51
Gyermekhalálozási mutató	36,17	32,17	30,90	29,63	28,46	27,57	26,71	25,98	25,26	24,39	23,35

8. táblázat. Mexikó demográfiai mutatói, 1990-2000

Forrás: CONAPO <http://www.conapo.gob.mx/00cifras/00indicadores/00.xls>

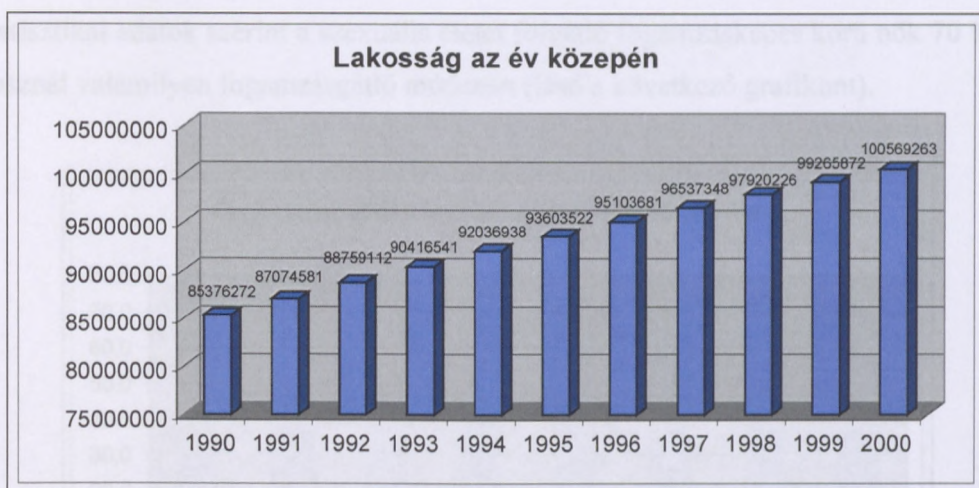
× = 1000 főre

×× = %

16. ábra. Migrációs és természetes szaporulat

Forrás: az előző táblázat alapján

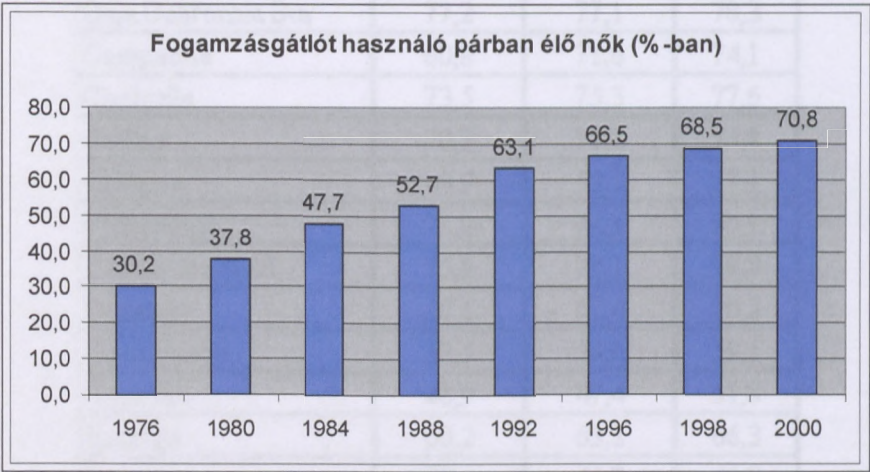
17. ábra. Lakosság az év közepén

Forrás: az előző táblázat alapján

5.3. A mexikói demográfiai robbanás és következményei

A hatásos kormányzati felvilágosító intézkedéseknek köszönhetően az 1970-es csúcs után a népességnövekedés mérséklődő ütemben folyt, olymódon, hogy a lakosság éves növekedési üteme 1950-ben 2.9%, 1970-ben 3.3%, 1985-re 2.6% volt. Egészen 2000-ig kellett várni, hogy a növekedés csak 1.7%-os legyen. A gyermekvállalási hajlandóság az oktatási szint növekedésével, a jobb egészségügyi helyzettel és a fogamzásgátló módszerek elterjedésével fokozatosan csökkent. A születésszabályozás legáltalánosabban elfogadott módja a fogamzásgátlás. A születésszabályozási módszerek elterjedését Lialiana Alcantara és Ruth Rodriguez részletesen ismerteti az El Universal c. lap 2004. január 30-i számában és Araceli Damián az El Financiero 2004. február 9-i számában. Az értékelések szerint Mexikó 4. helyen áll a latin-amerikai kontinensen a születésszabályozás terén, s az 1970-es évekhez viszonyítva a fogamzásgátlók használata 40%-kal emelkedett. Gondot okoz az alacsony használati arányuk a fiatalok között és a jelentős indián lakossággal bíró szövetségi államokban (Chiapas, Oaxaca, Guerrero és Guanajuato). Jelenleg a

statisztikai adatok szerint a szexuális életet folytató fogamzásképes korú nők 70 %-a használ valamilyen fogamzásgátló módszert (lásd a következő grafikont).

18. ábra. Fogamzásgátlót használó párban élő nők (%-ban)

Forrás: <http://www.conapo.gob.mx/00cifras/00salud/Republica/rm031.gif>

A fogamzásgátló használata természetesen eltéréseket mutat az egyes szövetségi államok etnikai összetétele és urbanizációs szintje szerint is, mint az látható a következő táblázatban. A nemzeti átlagtól jelentősen elmaradnak a nagyszámú indián lakossággal rendelkező és a kevésbé városiasodott szövetségi államok (pl. Oaxaca, Chiapas, Guanajuato, Puebla, Queretaro és San Luis Potosi).

Szövetségi Állam	1992	1997	2000
Aguascalientes	57,5	63,5	67,4
Baja California	73,7	74,1	75,6
Baja California Sur	77,2	77,1	78,3
Campeche	60,8	71,6	74,1
Coahuila	73,5	75,3	77,6
Colima	70,2	73,7	75,8
Chiapas	49,9	53,5	57,1
Chihuahua	71,0	74,1	76,1
Distrito Federal	75,9	78,1	78,8
Durango	58,6	67,4	70,2
Guanajuato	53,5	54,6	59,1
Guerrero	46,9	47,4	51,8
Hidalgo	60,2	63,2	66,3
Jalisco	59,6	66,7	69,7
México	71,1	75,4	77,3
Michoacán	55,8	60,9	64,3
Morelos	66,5	73,8	75,7
Nayarit	70,3	74,0	76,1
Nuevo León	75,4	73,6	75,3
Oaxaca	46,3	55,1	58,5
Puebla	49,5	59,4	62,8
Querétaro	50,3	61,1	64,3
Quintana Roo	62,6	69,9	72,6
San Luis Potosí	51,9	60,6	64,4
Sinaloa	70,9	77,4	79,0
Sonora	70,4	76,0	77,9
Tabasco	66,9	68,7	71,5
Tamaulipas	66,8	72,4	74,6
Tlaxcala	57,9	72,1	75,4
Veracruz	59,9	70,3	73,0
Yucatán	56,2	70,5	72,8
Zacatecas	57,4	68,3	71,4
Nemzeti átlag	63,1	68,5	70,8

9. táblázat. A fogamzásgátlót használó nők szövetségi államonként %-ban

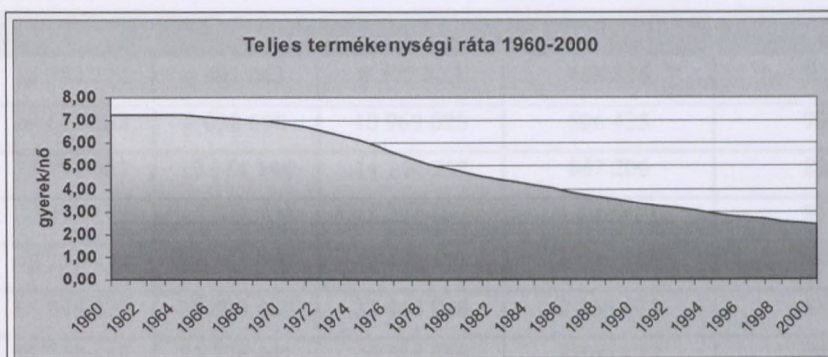
Forrás: CONAPO becslései a demográfiai felmérések alapján

A mexikói nők teljes termékenységi mutatója 1960-ban 7.4 gyerek (a vidéki nők esetében) és 5.0 (a városi nők esetében), ami fokozatosan lecsökkent 1990-re 4.8 és 2.9 gyerekre. Az országos átlag 2000-ben már csak 2.4 gyerek/nő, mint azt a következő táblázat is mutatja. A szövetségi államok mutatói jelentős eltéréseket mutatnak.

Teljes termékenységi ráta		A teljes termékenységi ráta államonként, 1990-2000		
Év	Gyerek/nő	Állam	2000	1990
1960	7,25	Aguascalientes	2,61	3,64
1961	7,26	Baja California	2,15	3,05
1962	7,28	Baja California Sur	2,10	2,77
1963	7,28	Coahuila	2,39	3,12
1964	7,25	Colima	2,11	2,85
1965	7,22	Campeche	2,26	3,63
1966	7,16	Chiapas	2,94	4,50
1967	7,10	Chihuahua	2,20	3,15
1968	7,03	Distrito Federal	1,80	2,15
1969	6,93	Durango	2,65	3,96
1970	6,82	Guanajuato	2,75	3,73
1971	6,67	Guerrero	3,03	4,20
1972	6,51	Hidalgo	2,60	3,35
1973	6,35	Jalisco	2,51	3,82
1974	6,11	México	2,18	3,13
1975	5,87	Michoacán	2,80	4,17
1976	5,60	Morelos	2,10	2,88
1977	5,34	Nayarit	2,43	3,50
1978	5,09	Nuevo León	2,06	2,47
1979	4,88	Oaxaca	2,92	4,42
1980	4,71	Puebla	2,98	4,32
1981	4,54	Querétaro	2,54	4,07
1982	4,42	Quintana Roo	2,41	3,46
1983	4,30	San Luis Potosí	2,94	4,01
1984	4,16	Sinaloa	2,12	2,94
1985	4,02	Sonora	2,12	2,74
1986	3,87	Tabasco	2,55	3,45
1987	3,73	Tamaulipas	2,12	2,78
1988	3,60	Tlaxcala	2,31	3,79
1989	3,48	Veracruz	2,29	3,24
1990	3,35	Yucatán	2,21	3,64
1991	3,25	Zacatecas	2,68	4,10
1992	3,14	Országos	2,40	3,35
1993	3,04			
1994	2,93			
1995	2,82			
1996	2,73			
1997	2,65			
1998	2,55			
1999	2,48			
2000	2,40			

10. táblázat. A teljes termékenységi ráta és az államonkénti megoszlása (1990-2000)

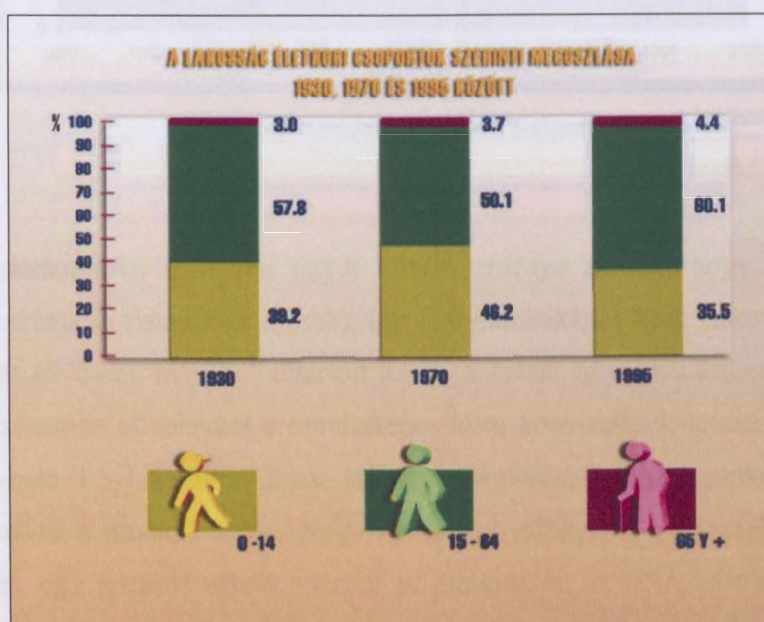
Forrás: CONAPO (Országos Népesedési Tanács) <http://www.conapo.gob.mx/>

19. ábra. Teljes termékenységi ráta (1960-2000)

Forrás: az előző táblázat alapján

Az Országos Statisztikai Intézet, az INEGI adatai az elmúlt évtizedek népszámlásairól jól mutatják, hogy 1930 és 1970 között a 15 év alatti korosztály létszáma 3.5-szeresére nőtt (6.5 millióról 22.3 millióra), s ezzel az összlakosságon belüli aránya megemelkedett (39% helyett 46%). Ugyanezen időszak alatt a 15 és 64 év közötti munkaképes korú felnőtt lakosság száma csak két és félszeresére (9.6 millióról 24.1 millióra) változott, ami maga után vonta az összlakosságon belül elfoglalt arányának csökkenését (58% helyett csak 50%).

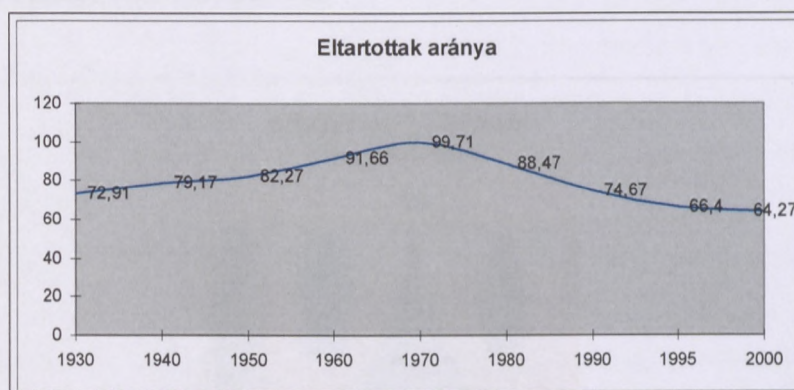
20. ábra. A korcsoportok arányának alakulása

Forrás: México en el Siglo XX. Panorama estadístico. INEGI, México, 2000.

Év	Lakosság	0-14	15-64	65 és idősebb	Eltartottak aránya
1930	16 552 722	6 491 063	9 572 823	488 836	72.91
1940	19 653 552	8 098 098	10 969 020	586 435	79.17
1950	25 791 007	10 774 244	14 149 557	867 206	82.27
1960	34 923 129	15 502 509	18 221 687	1 198 933	91.66
1970	48 225 238	22 286 680	24 147 173	1 791 385	99.71
1980	66 846 833	28 809 460	35 468 828	2 568 545	88.47
1990	81 249 645	31 336 361	46 515 859	3 397 425	74.67
1995	91 158 290	32 337 929	54 783 156	4 037 205	66.4
2000	97 483 412	33 288 298	59 342 569	4 852 545	64.27

11. táblázat. A mexikói lakossági korcsoportok alakulása

Forrás: INEGI (Országos Statisztikai Intézet) népszámlálás 1930-1990, 1995 és 2000

21. ábra. Eltartottak arányának alakulása

Forrás: az előző táblázat alapján

A demográfiai robbanás egyik következménye az lett, hogy megnőtt az eltartottak száma (a fiatalok és idősek), így 100 munkaképes korú lakosra a korábbi 72.9 helyett 1970-ben már 99.7 eltartott jutott. A másik figyelmet érdemlő változás, hogy ugrásszerűen növekedett a munkaképes korú korosztályok létszáma. A 80-as évektől évente 1.3-1.4 millió fiatal lépett munkavállalói korba, akiket nem volt képes felszívni a munkaerőpiac. Nagy részük az informális gazdaságban keresett megélhetést, egy jelentős részük viszont az emigrációt, az USA-ba történő legális vagy illegális kivándorlást választotta. Napjainkra Mexikó már a demográfiai átmenet időszakában található, ahol még lényegesen növekszik a munkaképes korú

lakosság (az előrejelzések szerint a következő 10 évben még évi 1.2-1.1 millió, s ez csak 2015 után esik 1 millió alá), de már megjelennek az előregedés jelei is.

5.4. A munkaképes korú lakosság számának alakulása

Mint azt már az előző fejezetben is jeleztük, a demográfiai növekedés robbanásszerűen emelte a munkaképes korú lakosság számát, amivel sem az egészségügyi ellátás, sem az iskolarendszer, és még kevésbé a munkaerőpiac volt képes lépést tartani. A következő táblázat kitekintése szerint ez a nyomás nem szűnik az elkövetkező években sem.

22. ábra. A mexikói lakosság korfájának alakulása

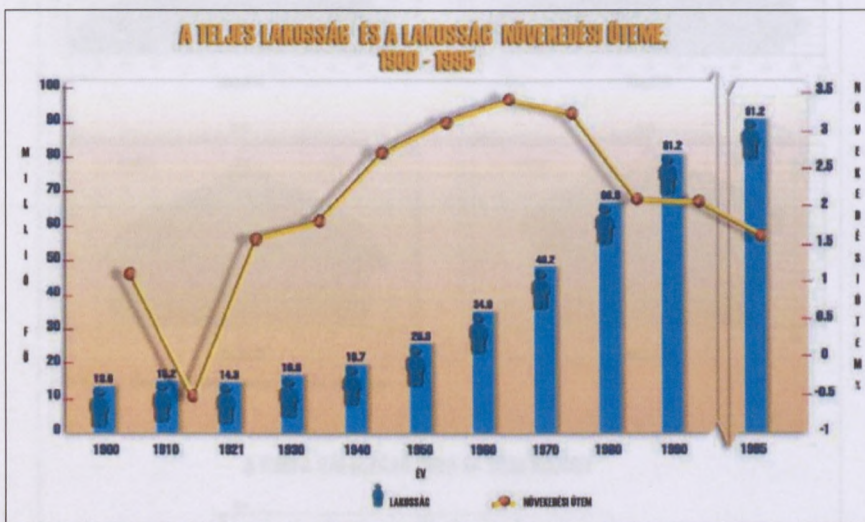
Forrás: México en el Siglo XX. Panorama estadístico. INEGI, México, 2000.

A CONAPO 2004. július 12-i jelentése⁵² szerint az ország lakossága elérte a 105.3 millió főt, ami 1.1 millióval, vagyis 1.09 %-kal több mint egy évvel korábban. Ezzel Mexikó a világ 11. legnépesebb országa. A 2004-es prognosztizált természetes szaporulat kb. 1.98 millió fő és mintegy 469 ezer az elhalálozások száma. Ez önmagában 1.5 milliós növekedésnek (1.44 %) felelne meg. Mexikó migrációs mérlege azonban negatív (2004-ben mintegy 398 ezer fő emigrál az USA-ba), s a fenti szám levonása után alakul ki az 1.06 % növekedés. Ezzel a növekedési aránnyal Mexikó a 62. a pozitív demográfiai változást felmutató országok között, s lényegében megegyezik Észak-Amerika 1.05 %-os mutatójával. Az elmúlt 4 évben a termékenységi mutató tovább csökkent, 2.41-ről 2.16-re, amivel Mexikó a 70. a világranglistán. A legalacsonyabb a fővárosban (1.8) és legmagasabb Guerrero államban (2.6). A változás alapvetően a családtervezésnek köszönhető, ahol a termékeny korban lévő nők 73.2 %-a használ valamilyen fogamzásgátló módszert. Ezek hatására a születési arányszám az elmúlt 4 évben 21.1 születés/ezer lakosról 18.8-ra csökkent.

A pozitív változásokhoz tartozik a várható átlagéletkor növekedése az elmúlt 4 évben (74-ről 75.2 évre). A gyermekhalandóság 16 %-kal csökkent, ami tízezer főre 233 kisgyermek egy éves kora előtti halála helyett csak 197-et fenyeget. Ez a mutató 1994-ben még 285 volt. Ennél jelentősebb mértékben csökkent már korábban az 1-4 éves kor közötti elhalálozás, ami 1930-ban még 157 haláleset volt ezer egyéves gyerekre vetítve, ami 2001-re 3.4 értékre esett vissza.⁵³ A statisztikai adatok szerint a legnépesebb Estado de México (Mexikó Állam, képletesen az itteni Pest megye) 14.4 millió lakossal, míg Baja California Sur lakossága csak 490 ezer fő. A legnagyobb népsűrűséget a főváros, a Distrito Federal mutatja (5880 fő/km²), öt követi Estado de México (673.2 fő/ km²). Az ellenkező végletet Baja California Sur jelenti (7 fő/km²), majd Durango és Sonora államok következnek (13 fő/km²). A népességnövekedés két végletét Quintana Roo állam (3.65%) és a Distrito Federal (0.01%) mutatják. Az államok közötti eltérések egyik oka természetesen a belső migráció, mivel a becslések szerint mintegy 890 ezer fő változtatja lakóhelyét (a teljes lakosság 0.85%-a). A főváros és az Estado de México mind a migráció

célpontjaként, mint kibocsátójaként az első helyeken áll. Ugyanakkor a lakosság arányához viszonyítva a migráció irányát tekintve első helyen Quintana Roo áll (3.0%), öt követi Baja California Sur (2.1%) és Baja California (2.0%). Az elsőnél egyértelműen az új turisztikai fejlesztésekhez (Mundo maya), a másik kettőnél pedig a turizmushoz és a határmenti összeszerelő üzemek munkaerőigényeinek növekedéséhez köthető a belső népességmozgás.

A demográfiai változások⁵⁴ egyik fontos eleme a családokra gyakorolt hatás. Az elmúlt 30 év alatt gyökeresen megváltozott a nők helyzete, mivel a 60-as években átlagban egy nő 25 évet fordított életéből gyermeknevelésre (az első megszületésétől az utolsó 6 éves koráig), ma pedig alig több, mint 12 évet. Az új helyzetben mindkét szülő nagyobb figyelmet fordíthat egyéni életének, karrierjének alakítására.

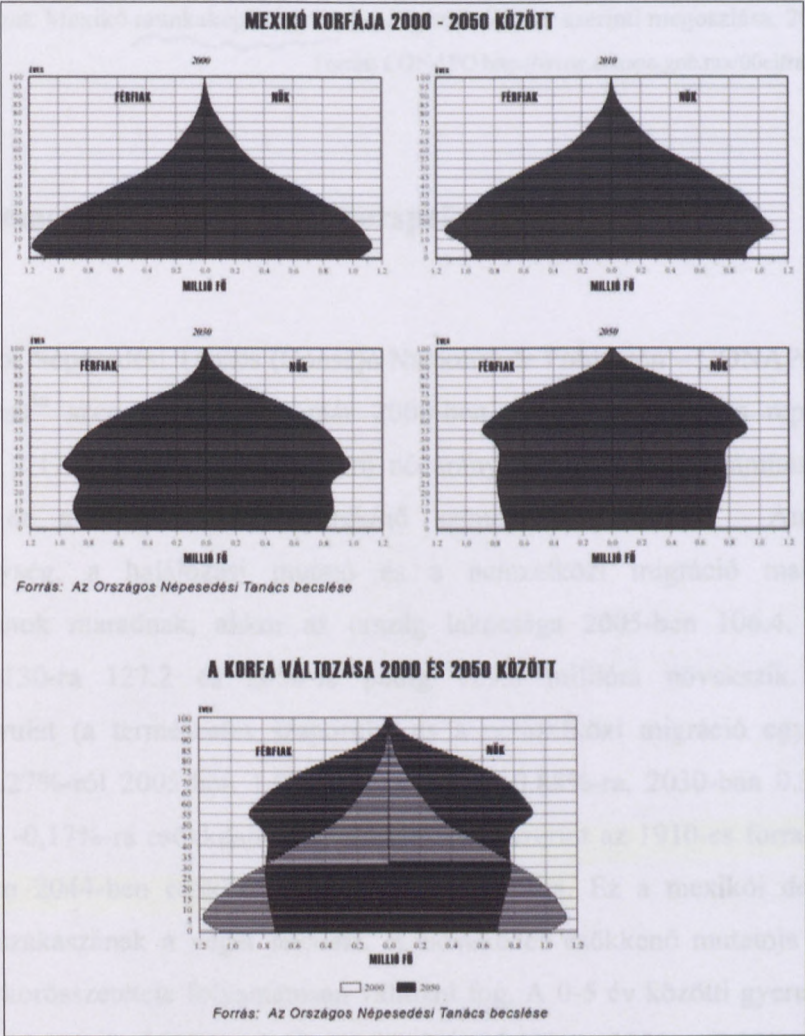

23. ábra. A teljes lakosság és a lakosság növekedési üteme (1900-1995)

Forrás: México en el Siglo XX. Panorama estadístico. INEGI, México, 2000.

Ha megnézzük a lakosság életkorát mutató korfát, akkor azt láthatjuk, hogy a fiatalodás és az előregedés 1950 és 2001 között két ciklusban elkülönülnek. A lakosság 1950-70 között megduplázódott (27.1-ről 50.6 millióra), majd 1970-2001 között újra megduplázódott (101 millió före). Az első szakaszban a halálozási mutató gyors csökkenése és a termékenységi mutató lassú emelkedése a lakosság

fiatalodásában jelentkezett, vagyis a nettó 23.5 millió növekményből 11.5 millió (49.1%) 14 éven aluli volt, amivel a lakosság átlagéletkora 12.9 lett. A második szakaszban a termékenység csökkenése mellett a nettó 50.4 millió fő növekményből 25.6 millió (50.8%) a 29 éven felüli korosztálynak felelt meg, s az átlagéletkor 28.8 évre nőtt. Másképp fogalmazva az első szakasz növekménye 54.6%-ban a fiatal, 40.4%-ban a munkaképes korosztály és 5%-ban az idős korosztály között oszlott meg. Ezzel szemben a második szakaszban a növekmény 77.2%-a a munkaképes korosztályt, a 17.5%-a a fiatalok és 5.4%-a az idősek számát növelte.⁵⁵

24. ábra. Mexikó korfája 2000-2050 között

Forrás: Az Országos Népesedési Tanács becslése

Év	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2010	2020	2030	2040	2050
12-14	1019760	983685	946983	911264	875691	838418	603635	169305	0	0	0
15-19	4573901	4572936	4577491	4584827	4594473	4608890	4693946	3964949	3712540	3552989	3205619
20-24	6246588	6222496	6201667	6188621	6186463	6197197	6458026	6415520	5697113	5685104	5391050
25-29	6333065	6384177	6423816	6459061	6498088	6545839	6921819	7552800	6626875	6387984	6252837
30-34	5631072	5744589	5857656	5969182	6080022	6189971	6642200	7260108	7163346	6302648	6233951
35-39	4886593	5016077	5146154	5276243	5404102	5531219	6184703	6996974	7544882	6543872	6254938
40-44	4061443	4211599	4356385	4496775	4634554	4772593	5478015	6608255	7233781	7117711	6245812
45-49	3048392	3198967	3356678	3518747	3681044	3840452	4568958	5905076	6712898	7236017	6269403
50-54	2187973	2301604	2422762	2549776	2682139	2819631	3551035	4895644	5955232	6537760	6441695
55-59	1601605	1660784	1724171	1794116	1872292	1958989	2492347	3778373	4941620	5650705	6113609
60-64	1077240	1118907	1162398	1207951	1255829	1305487	1604528	2597209	3625082	4434271	4880349
65-69	714872	736196	757455	779203	802000	826596	987633	1539585	2389458	3135250	3582969
70-74	406324	419620	433471	447852	462886	478700	570811	844988	1379416	1925394	2344496
75-79	202620	208108	213845	220082	227042	234998	287369	408191	642815	973314	1257133
80-84	78344	81285	84471	87744	90996	94348	116160	171216	253947	411217	566455
85-89	23586	23446	23519	23932	24730	25824	32703	50271	72516	114782	172993
Összesen	42093378	42884476	43688922	44515376	45372351	46269152	51193888	59178464	63951521	66009018	6521331

12. táblázat. Mexikó munkaképes korú lakosságának életkor szerinti megoszlása, 2000-2050

Forrás: CONAPO <http://www.conapo.gob.mx/00cifras/PEA/00.xls>

5.5. A demográfiai növekedés perspektívái 2050-ig

A Mexikói Népesedési Tanács (Consejo Nacional de Población – CONAPO) 2002-s előrejelzése⁵⁶ szerint az ország már 2005-ben eléri a természetes reprodukciós szintet, a 2,11 gyerek/szülőképességi korú nő arányt. A CONAPO számításai szerint 2030-ra ez a mutató 1.85 gyerek/nő szinten stabilizálódik. Amennyiben termékenységi, a halálozási mutató és a nemzetközi migráció mai mutatói változatlanok maradnak, akkor az ország lakossága 2005-ben 106.4, 2010-ben 111.6, 2030-ra 127.2 és 2050-re pedig 129.6 millióra növekszik. A nettó népszaporulat (a természetes szaporulat és a nemzetközi migráció egyenlege) a 2000-s 1.27%-ról 2005-ben 1.02%-ra, 2010-ben 0.88%-ra, 2030-ban 0.38%-ra és 2050-ben -0,17%-ra csökkenne. Az előrejelzések szerint az 1910-es forradalom óta első ízben 2044-ben csökkenne az ország lakossága. Ez a mexikói demográfiai átmenet szakaszának a végét jelenti. A növekedés csökkenő mutatója alapján a lakosság korösszetétele folyamatosan változni fog. A 0-5 év közötti gyereke aránya a 2000-s 13.2%-ról 2005-re 11.1%-ra, 2010-re 10.1%-ra, 2030-ra 7.9%-ra és 2050-re 6.6%-ra csökken. Ezzel párhuzamosan a 6-14 év közötti korosztály aránya 20.2%-

ról a korábbi szakaszolás szerint 18.9%, 16.5%, 12.4% és végül 10.2%-ra csökken 2050-re.

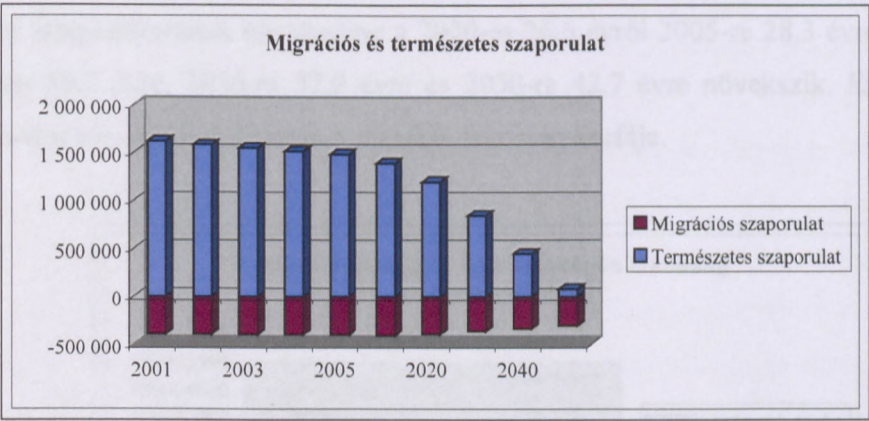
Mutatók	2001	2002	2003	2004	2005	2010	2020	2030	2040	2050
Lakosság az év közepén	101826249	103039964	104213503	105349837	106451679	111613906	120639160	127205586	130154661	129592522
Férfiak	50683083	51274171	51844576	52395819	52929290	55417320	59729304	62802010	64058576	63605036
Nők	51143166	51765793	52368927	52954018	53522389	56196586	60909856	64403576	66096085	65987486
Születések száma	2085240	2048422	2015234	1985545	1959018	1901490	1829022	1658065	1508911	1421631
Elhalálozások száma	458691	461420	464904	469111	474041	509756	629792	813513	1063267	1343333
Természetes szaporulat	1626549	1587002	1550330	1516434	1484977	1391734	1199230	844552	445644	78298
Migrációs szaporulat	-392003	-394120	-396129	-397988	-399729	-405650	-393333	-361944	-332010	-303172
Teljes szaporulat	1234546	1192882	1154201	1118446	1085248	986084	805897	482608	113634	-224874
Bruttó születési arányszám ×	20,48	19,88	19,34	18,85	18,40	17,04	15,16	13,03	11,59	10,97
Bruttó halálozási arányszám ×	4,50	4,48	4,46	4,45	4,45	4,57	5,22	6,40	8,17	10,37
Természetes szaporulat ××	1,60	1,54	1,49	1,44	1,39	1,25	0,99	0,66	0,34	0,06
Migrációs szaporulat ××	-0,38	-0,38	-0,38	-0,38	-0,38	-0,36	-0,33	-0,28	-0,26	-0,23
Teljes népszaporulat ××	1,21	1,16	1,11	1,06	1,02	0,88	0,67	0,38	0,09	-0,17
Globális termékenységi mutató	2,34	2,27	2,21	2,16	2,11	1,97	1,87	1,85	1,85	1,85
Várható átlagos életkor	74,33	74,62	74,90	75,17	75,43	76,63	78,49	79,79	80,68	81,29
Várható átlagos férfi életkor	71,86	72,15	72,43	72,71	72,98	74,20	76,12	77,46	78,38	79,01
Várható átlagos női életkor	76,81	77,09	77,36	77,63	77,89	79,06	80,86	82,12	82,99	83,57
Gyermekhalálozási mutató	22,35	21,40	20,51	19,65	18,84	15,38	10,71	8,00	6,41	5,46

13. táblázat. Mexikó demográfiai mutatói, 2001-2050

Forrás: CONAPO <http://www.conapo.gob.mx/00cifras/00indicadores/00.xls>

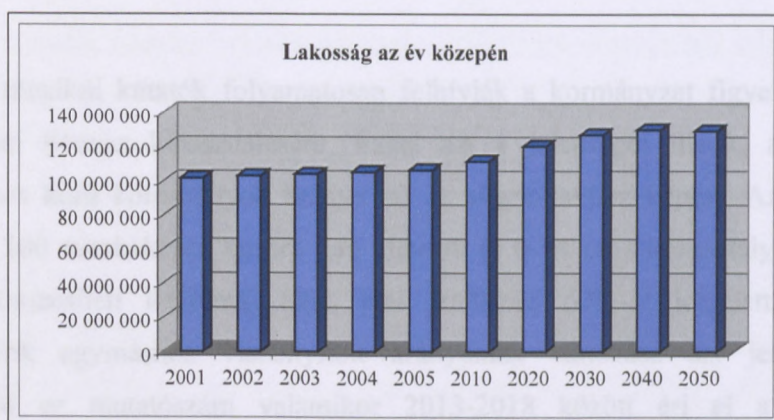
× = 1000 főre

×× = %

25. ábra. Migrációs és természetes szaporulat alakulása

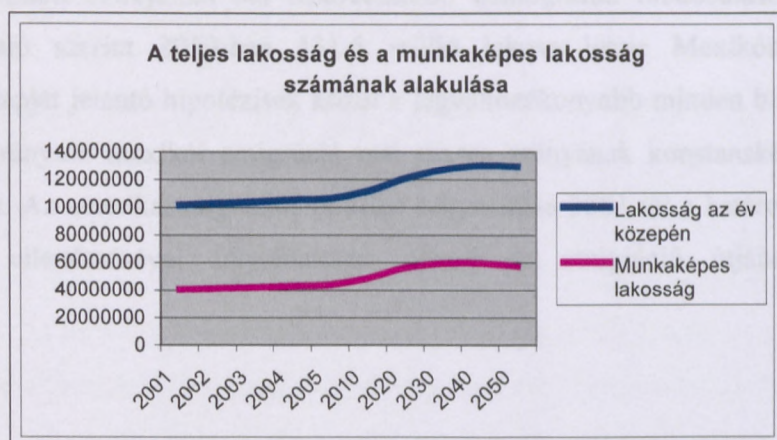
Forrás: az előző táblázat alapján

26. ábra. A mexikói lakosság növekedési tendenciája 2050-ig

Forrás: az előző táblázat alapján

A munkaképes korú lakosság alapját jelentő 15-59 közötti korosztály aránya a teljes lakosságon belül a fenti időhorizontban a 2000-es 59.8%-ról 2005-re 62.3%-ra, majd 2010-ben 64.5%-ra növekszik, de 2030-ra már 62.2%-ra csökken és 2050-ben már csak 55.5%-ot fog jelenteni. Ugyanakkor a 60 év feletti korosztály a 2000-es 6.8%-ról előbb lassan 7.7%, majd 8.8%-ra nő, de 2030-ban már 17.5% és 2050-re már 28.0%-ot fog jelenteni. Ezt a fokozatos előregedési folyamatot jelzi a teljes lakosság átlagéletkorának növekedése a 2000-es 26.6 évről 2005-re 28.3 évre, majd 2010-ben 30.2 évre, 2030-ra 37.0 évre és 2050-re 42.7 évre növekszik. Ezeket a változásokat plasztikusan mutatja a mexikói lakosság korfája.

27. ábra. A teljes lakosság és munkaképes lakosság számának alakulása

Forrás: 12. és 13. táblázat adatai alapján

A mexikói kutatók folyamatosan felhívják a kormányzat figyelmét az ún. demográfiai bónusz kihasználására. Ezzel azt a jelenséget illetik, amelyben a munkaképes korú korosztályok aránya nő az eltartottakhoz képest. Az eltartottak arányát a 100 munkaképes korúra jutó eltartott (a 0-14 éves korosztály és a 60 év felettiek összesített létszáma) adja, ami 2000-ben 67%-ot jelentett. Az adott korosztályok egymáshoz viszonyított arányainak változása azt jelenti, hogy Mexikóban ez mutatószám valamikor 2013-2018 között éri el a történelmi mélypontot 53% szintjén. A CONAPO előrejelzése szerint ez a mutató tartósan, mintegy 22 évig (2006 és 2028 között) 60% alatt lesz, ami egy óriási lehetőséget biztosít az ország társadalmi-gazdasági fejlődése számára. A munkaerő-növekmény racionális kihasználása elengedhetetlen az előregedési folyamat későbbi kezelése szempontjából is.

Érdekes egy pillantást vetni a CONAPO és az ENSZ előrejelzéseinek összevetésére. A fent ismertetett CONAPO-tanulmány a legvalószínűbb termékenységi mutatóval számol, de készít egy magas termékenység alapján végzett számítást is. Ez alapján 2050-ben Mexikónak 148.4 millió lakosa lenne, ami 18.8 millióval több. Az ENSZ szintén két változóval (alacsony és közepes termékenységi mutató alapján) számol, s eredményei 146.9 és 118.9 millió. A mexikói intézet valószínűsített 129.6 milliója egy középarányt mutat, de már beépítette az előző, 1998-ban készített előrejelzés óta bekövetkezett demográfiai módosulásokat (az 1998-as verzió szerint 2050-ben 131.6 millió lakosa lenne Mexikónak). A számítások alapját jelentő hipotézisek közül a legváltozékonyabb minden bizonnyal az USA-ba irányuló mexikói emigráció mai magas arányának konstansként való szerepeltetése. Az amerikai migrációs politika szigorodása 2001-től a határok egyre erőteljesebb ellenőrzésével folyamatosan növeli az emigráció útjában álló akadályokat.

6. A mexikói társadalom jövedelmi viszonyainak alakulása, a szegénység arányváltozása és földrajzi elhelyezkedése, a szegénység és az indiánok helyzete

A Világbank tanulmánya⁵⁷ adatai szerint a 106 milliós mexikói lakosság több mint fele a szegénységi küszöb alatt él, s a 20% a napi egydolláros nyomorszint alatt. Miközben a kormány fennem hirdeti a szociálpolitikájának sikereit, addig a politikai elemzők az USA-ba emigrált 9-10 milliós vendégmunkások 13.2 milliárd dolláros hazautalásának (2003) tudja be a nyomorszinten élők számának csökkenését.

6.1. A mexikói szegénység jellemzői

A hivatalos statisztikai adatok⁵⁸ szerint 2000-ben a lakosság 53.9%-a kevesebbet, mint két minimálbérnek megfelelő jövedelmet kapott (a minimálbér jelenleg a három területi zónára osztott országban napi 45 és 50 peso, azaz napi 4-5 USD között mozog), s a 28.5%-a nem fejezte be az általános iskola 6 osztályát.

A 31 szövetségi államból és a Szövetségi kerületből (Distrito Federal) álló Mexikói Egyesült Államok területén a szegénységi jellemzők alapján⁵⁹ az egyes szövetségi államok különböző csoportokba sorolhatók.

a/ A legelmaradottabb, magas fokú hátrányos helyzetben lévők csoportjába 4 szövetségi állam tartozik: *Chiapas*, *Guerrero*, *Veracruz* és *Hidalgo*. Együttes lakosságuk száma 19.6 millió fő, ami az ország népességének a 20%-ot jelenti. Ha nem is automatizmus, de erős korreláció áll fenn az indián lakosság aránya és az adott szövetségi állam elmaradottsága között. Lássuk mit jelent Chiapas szövetségi állam esetében a halmozottan hátrányos helyzete a szegénységi mutatók szerint:

- az állam 15 éven felüli lakosságának 23%-a analfabéta, és 50%-a nem fejezte be a 6 osztályos általános iskolát;
- a lakosság 1/5-e szennyvízcsatorna és WC-nélküli, 40%-a pedig földes talajú lakásban lakik;
- 1/4-e nem rendelkezik vezetékes ivóvízzel;
- a lakosság 61%-a 5 ezer főnél kisebb, a közlekedéstől elzárt és elmaradott településeken lakik;
- a foglalkoztatottak 76%-a kevesebb, mint 2 minimálbérnek megfelelő jövedelmet kap.

Oaxaca, Guerrero és Veracruz adatai valamivel jobbak, de az országos átlag alattiak. Valamennyi államban az analfabéták száma meghaladja a 15 éven felüli lakosság 15%-át, 30-40 százalékuk nem fejezte be az általános iskolát, illetve a lakosság nagy része elzárt vidéki kistelepüléseken és rossz lakáskörülmények között él.

b/ A jelentős elmaradottsággal rendelkező államok második csoportjába 9 szövetségi állam tartozik: *San Luis Potosi, Puebla, Campeche, Tabasco, Michoacan, Yucatan, Zacatecas, Guanajuato* és *Nayarit*. Együttes lakosságuk 22.5 millió fő, ami az ország népességének 23%-a. Jellemző vonásuk, hogy a mutatók többségét tekintve általában az előző csoporttól egy fokozattal jobb helyzetben vannak. Az analfabétizmus pl. 8-15% között van, és 32-40% nem fejezte be az általános iskolát. Lakáskörülményeik valamivel jobbak, de itt se ritka az ivóvíz hiánya (Tabasco és San Luis Potosi esetében 26 és 21%). Zacatecas és Tabasco lakosságának 55-56%-a elzárt kis településeken lakik, Yucatan esetében pedig a dolgozók 68%-a 2 minimálbér alatti jövedelmet kap (országos átlag 51%).

c/ A közepesen elmaradottak csoportjába 6 szövetségi állam található: *Quintana Roo, Sinaloa, Durango, Tlaxcala, Morelos* és *Querétaro*. Összlakosságuk 8.8 millió, az ország népességének 9%-a. Jellemzőjük, hogy pl. az analfabetizmus az országos

átlag (9.5%) közelében mozog, az általános iskolát be nem bejezettek aránya 2-3 százalékkal az országos átlag (28%) fölött, míg a kistelepülések aránya az országos (31%) szint közelében van.

d/ A kevésbé elmaradott fokozatnál 8 szövetségi államot találunk: *Tamaulipas, Sonora, Chihuahua, Baja California Sur, Estado de Mexico, Colima, Jalisco és Aguascalientes*. Összesen 29.3 millió lakosa van, ami az ország népességének 30 százaléka. Jelentős elem, hogy egyedül Estado de Mexico 13 millió lakossal bír, miközben Baja California Sur (424 ezer) és Colima (543 ezer) félmillió körüli népességgel rendelkezik. Jellemzőjük, hogy szinte minden mutatójuk meghaladja az országos átlagot, ebből talán csak Aguascalientes lóg ki a rossz lakáskörülmények alapján.

e/ Az alig elmaradott szövetségi államok négyen vannak: *Cuahuila, Baja California, Nuevo Leon* és a *Distrito Federal*. Lakosságuk összesen 17.2 millió fő, ami az ország népességének 18 százaléka (a Distrito Federal 8.5 millió lakossal rendelkezik, ami nem azonos Mexikóváros konglomeráció ma már 20 milliót meghaladó népességével). Érdelemleges adat, hogy az általános iskolát be nem fejezettek aránya a Distrito Federal esetében 12%, Nuevo Leon 16%, Cuahuila 19% és Nuevo Leon 20% (az országos átlag 28%).

A CONAPO (Országos Népszámlálási Tanács) az 1990 és 2000 közötti változások alapján azt emelte ki, hogy 4 szövetségi állam mutatói (Guerrero, Campeche, Nayarit és Baja California Sur) romlottak az összehasonlítási alapnak tekintett Distrito Federalhoz viszonyítva. A másik oldalról pedig 6 szövetségi állam (Nuevo Leon, Cuahuila, Aguascalientes, Baja California, Queretaro, Tamaulipas) lényegesen javította (25-50% között) mutatóit.

A Világbank 2004 júliusában hozta nyilvánosságra a mexikói szegénységről készített tanulmányát, amely pozitív fejleményekről számolt be. A vidéki szegénység felszámolásában lényeges előrelépést jelent például az, hogy 1992-2002 között az említett régiók elektromos árammal való ellátottsága (63% helyett 90%),

az ivóvízhez való hozzájutás (38% helyett 58%), és a lakások fürdőszobával való ellátottsága (22%-helyett 26%) jelentősen javult.

A tanulmány megállapította, hogy a nyomorszázon élő lakosság számára súlyos csapást jelentett az 1994-95-ös pénzügyi összeomlás, mert arányuk az összlakosságon belül jelentősen megnőtt (1994-ben 21%, 1996-ban 37%), majd onnan 2002-re visszatért az eredeti szint alá (20%). A világbanki szakértők szerint ebben komoly szerepet játszott a kormányzat tudatos szociálpolitikája (OPORTUNIDADES = lehetőségek), ami a térségben egyedülálló módon monitorozza az eredményeket, és a támogatást a kiskorúak esetében iskolába járáshoz köti. A tanulmány azt is hozzáteszi, hogy ez az eredmény bizonyára elképzelhetetlen lett volna a mexikói vendégmunkások egyre növekvő hazautalása nélkül (lásd később).

6.2. Az indián lakosság helyzete

A mexikói vidéki lakosságot nagyon gyakran az indián lakosság szinonimájaként használja mind a hazai, mind a nemzetközi szakirodalom. A kettő között jelentős átfedések vannak, de nem teljesen jelentik ugyanazt. Az ország teljes indián⁶⁰ lakossága az 1995. népszámlálási adatok szerint 6.9 millió fő (a teljes lakosság 7%-a), az Országos Indiánügyi Intézet és más független források az indiánok tényleges számát 10-12 millió főre teszik, amelynek jó egyharmada csak a saját törzsi nyelvét beszéli.

Az indián lakosság⁶¹ túlnyomó többsége a déli államokban él (lásd a következő térképet), mintegy 18%-a pedig városi települések lakója lett az elmúlt évtizedekben. (Ez elsősorban azt jelenti, hogy az indiánok lakóhelyéül szolgáló adott municipio, ami a régi magyar járásnak megfelelő közigazgatási egység, az elmúlt időszakokban városiasodott, ám az indiánok azon belül megtartották elzárkózásukat.). Az egyes szövetségi államok jelentős eltéréseket mutatnak, mint azt az alábbi táblázat adatai jelzik. Az 1980-as népszámlálás szerint többségükre

még mindig nem jellemző a helyváltoztatás, mert a teljes indián lakosság alig 10%-a található máshol, mint ami az etnikum történelmi lakóhelye Mexikóban. Ez a magyarázat arra a jelenségre is, hogy az USA-ban időszakos munkát vállaló indiánok minden évben visszatérnek lakóhelyükre.

Szövetségi államok	%
Aguascalientes	0,2
Baja California	1,9
Baja California Sur	1,4
Campeche	15,5
Coahuila de Zaragoza	0,2
Colima	0,6
Chiapas	24,7
Chihuahua	3,2
Distrito Federal	1,8
Durango	2,0
Guanajuato	0,3
Guerrero	13,9
Hidalgo	17,3
Jalisco	0,7
México	3,3
Michoacán de Ocampo	3,5
Morelos	2,3
Nayarit	4,6
Nuevo León	0,5
Oaxaca	37,2
Puebla	13,1
Querétaro de Arteaga	2,1
Quintana Roo	23,1
San Luis Potosí	11,7
Sinaloa	2,2
Sonora	2,9
Tabasco	3,7
Tamaulipas	0,7
Tlaxcala	3,2
Veracruz de Ignacio de la Llave	10,4
Yucatán	37,4
Zacatecas	0,2
Mexikói Egyesült Államok	7,2

14. táblázat. Az indián nyelvet beszélő lakosság aránya szövetségi államonként, 2000

Forrás: INEGI. XII Censo General de Población y Vivienda, 2000.

Az 5 évnél idősebbek szövetségi államonként a lakosság %-ban. Kihagyva azokat, akik nem nyilatkoztak.

28. ábra. A 10% feletti indián lakossággal rendelkező szövetségi államok, 2000

Forrás: az előző táblázat alapján

Jóllehet az első Nemzeti Indián Intézetet még 1948 decemberében hozta létre Miguel Aleman elnök, az elmúlt fél évszázad alatt még mindig nem rendeződött megnyugtatóan az indiánkérdés Mexikóban. Az ősi hagyományok és az 1910-es mexikói szociális forradalom ötvözetéből született ejido (nem nevesített, így hitel felvételére sem alkalmas földtulajdonforma) segíti ugyan a hagyományőrzést, de nehezíti a vidékfejlesztést. Carlos Salinas de Gortari elnöksége alatt 1992-ben módosították az erre vonatkozó 27. alkotmánycikkelyt, s azóta jelentős részben szétválasztották a közös és a nevesített földtulajdont, de még mindig nagy az ellenállás az indián közösségek részéről. A földtulajdonlást egyébként máig nem megnyugtatóan oldották meg Mexikóban (még mindig működik a szövetségi Agrárreform Minisztérium) és az elmúlt 4-5 évben is legalább 200 halálos áldozata volt a szomszédos faluközösségek rendezetlen határvitáinak.

A nemzetközi változások és az emberi jogok általános elterjedésével régi-új elemként vetődik fel az indiánok egyéni és kollektív jogai tiszteletben tartásának

kérdése. Mexikóban éppen a kritikus pillanatban, 1994. január 1-jén, vagyis az USA-val és Kanadával aláírt szabadkereskedelmi megállapodás (NAFTA) életbe lépésének napján tört ki Chiapas szövetségi államban az indián felkelés (a Nemzeti Felszabadítás Zapatista Hadserege, EZLN).

A nemzetközi közvéleményre való tekintettel a kormány a tárgyalásos utat választotta, s a rendezés eredményeként 1996-ban egy megállapodás született. Az abban lefektetett elvek azonban a mai napig nem öltöttek törvényi formát, a legutóbbi indiántörvény-módosítás (2001. augusztus 14.) továbbra sem biztosítja az indián közösségek által követelt autonómiát. Következésképpen a fegyveres felkelők is ott vannak a Lacandona őserdőben, és az ellenőrzésük alatt álló területen igyekeznek megvalósítani a közigazgatás általuk elképzelt változatát az éberem örökdő, de be nem avatkozó hadsereg szeme láttára.

7. Az urbanizáció, a városi és a vidéki lakosság arányváltozásának hatása az emigrációra

A kihívások nemcsak a lakásépítések, az oktatási intézmények és egészségügyi létesítmények megsokszorozását igényelték, hanem a közlekedési infrastruktúra fejlesztését és a városok ellátásához szükséges logisztikai rendszerek megteremtését is. Az ország földrajzi adottságai miatt gyéren kiépül vasúthálózat nem volt képes dinamizálni a gazdaságot, helyette fokozatosan a közúti közlekedési hálózat vette át a szállításban a szerepet, illetve a Csendes-óceán és a Mexikói-öböl felőli partszakaszokon a tengeri szállítás. A turizmus fellendülése hozzájárult a kulturális-építészeti elemek, az indián történelmi emlékek és a koloniális városok értékeinek megőrzéséhez.

7.1. A városi lakosság megoszlása

A demográfiai robbanás és a gazdasági folyamatok hatására a mexikói városhálózat ugrásszerű fejlődést produkált. Az 1970-90 közötti időszakban a városok lakossága átlagban 4%-ot nőtt évente, de voltak olyan városok, ahol a növekedés a 7%-ot is elérte. A dinamikus fejlődés kiolvasható a következő táblázatból, illetve szemléletesen ábrázolja a következő ábra.

Városok		Lakosság			
neve	száma	1970	1990	1995	2000
Mexikó		48 225 238	81 249 645	91 158 290	97 483 412
Összes város	364	22 321 583	50 629 952	58 448 196	63 234 553
Megapolis	8		19 378 170	21 876 453	23 526 127
Mexikóváros		8 623 157	15 226 800	16 898 316	17 942 172
Puebla		629 344	1 731 908	2 015 011	2 220 236
Toluca		114 079	827 163	992 081	1 151 651
Queretaro		112 993	555 491	679 757	787 341
Cuernavaca		134 117	511 779	645 804	705 405
Pachuca		83 892	201 450	249 036	287 431
Cautla			180 573	221 554	237 734
Tlaxcala		47 497	143 006	174 894	194 157
Metropolis	10		10 072 739	11 921 592	13 126 115
Guadalajara		1 480 472	2 987 194	3 461 819	3 677 531
Monterrey		1 242 558	2 573 527	2 988 081	3 243 466
Tijuana		277 306	747 381	1 038 188	1 274 240
Leon		470 209	951 521	1 139 401	1 235 081
Juarez		407 370	789 522	995 770	1 187 275
Torreon		438 461	878 289	958 886	1 007 291
Tampico		298 337	567 334	620 012	664 692
Matamoros		137 749	266 055	323 794	376 279
Nuevo Laredo		148 867	218 413	273 797	308 828
Puerto Vallarta		24 155	93 503	121 844	151 432
Agglomeráció	51		13 238 198	15 612 008	16 934 059
Kisvárosok	295		7 940 845	9 038 143	9 648 252
Összes nem városi lakosság			30 619 693	32 710 094	34 248 859

15. táblázat. A mexikói városi lakosság megoszlása 1970 – 2000

Forrás: Népszámlálási adatok alapján, 2000

Az országos városi hálózat 364 városból áll (8 megapolis, 10 metropolis és 346 város amelynek lakossága meghaladja a 15 ezer főt) a XII. országos népszámlálási adatok alapján, 2000.

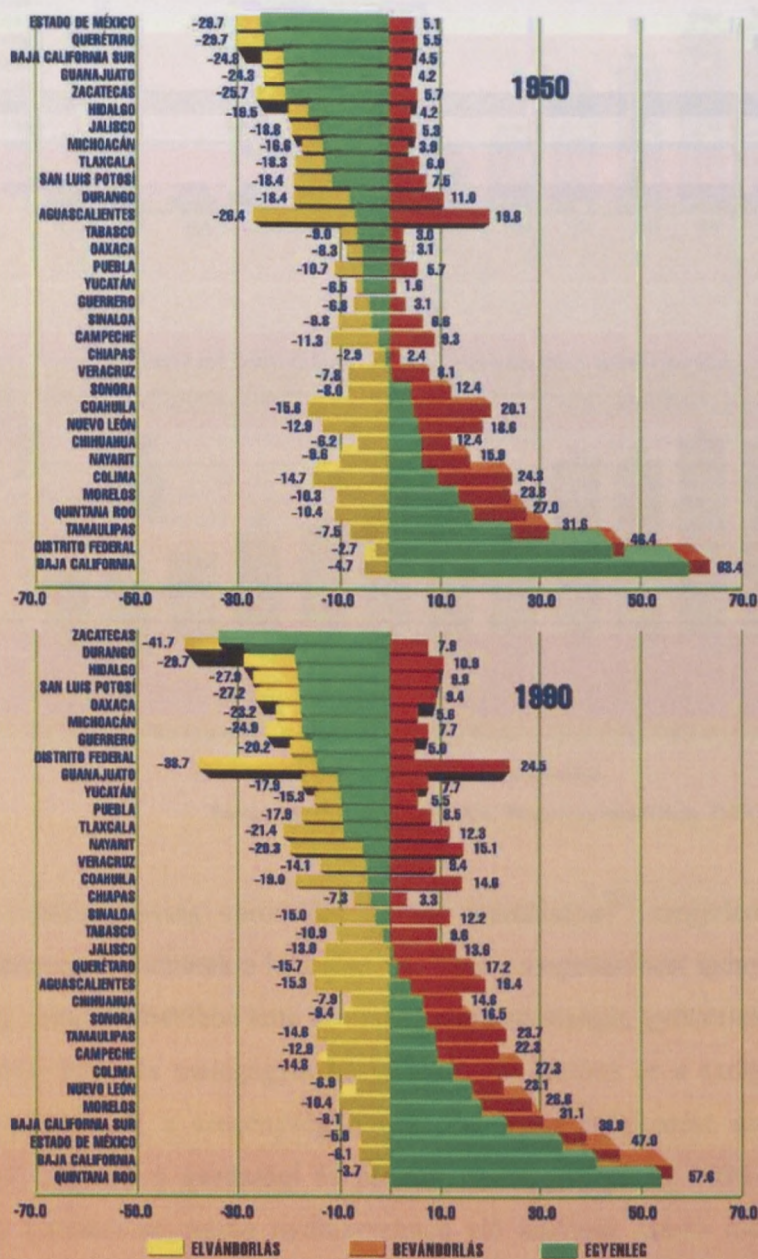

29. ábra. A százezer feletti nagyvárosok kialakulása

Forrás: México en el Siglo XX. Panorama estadístico. INEGI, México, 2000.

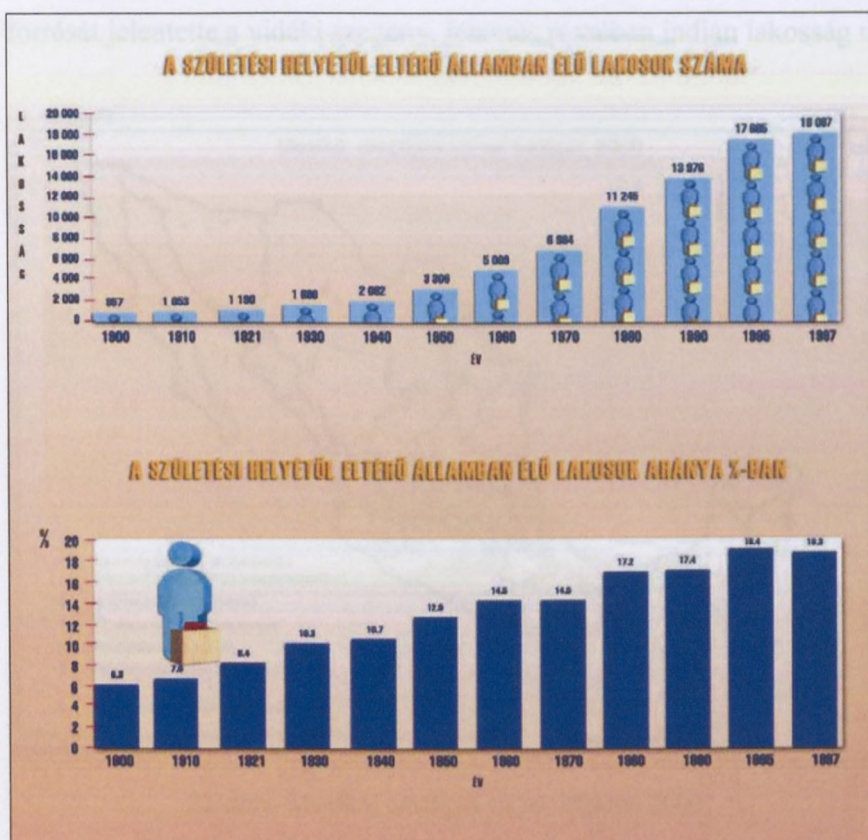
Az ország fővárosának, Mexikóváros lakosságának a növekedése 8.6 millióról (1970) 17.9 millióra (2000) komoly megpróbáltatást jelentett a városvezetés számára, annak minden infrastrukturális kényszerével és környezetromboló következményeivel együtt. Mellette az ország középső és északi részén elhelyezkedő két nagyváros (Guadalajara és Monterrey) terjeszkedett 3 millió fölé. Az urbanizáció által ösztönzött belső migrációs folyamatokat ábrázolja az alábbi két grafika.

Belső migrációs folyamat a szövetségi államokban 1950 és 1990

30. ábra. Belső migrációs folyamat alakulása

Forrás: México en el Siglo XX. Panorama estadístico. INEGI, México, 2000.

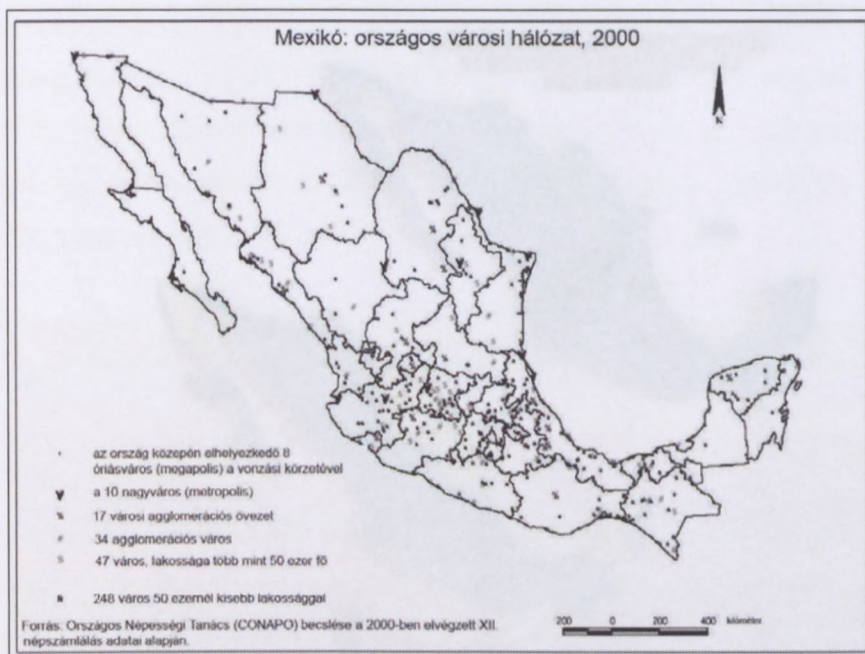

31. ábra. A belső migráció tendenciája

Forrás: México en el Siglo XX. Panorama estadístico. INEGI, México, 2000.

A vidéki lakosság városokba történő áramlásával⁶² megjelent a tömeges városi szegénység is, aminek a kezelése más típusú megközelítést igényelt. A városi szegénység sokkal láthatóbbá tette az ország elmaradottságát, gyökértelensége pedig a megélhetési bűnözés melegágyát hozta létre. Az iparhoz és a szolgáltatásokhoz kötődő munkahelyek, a szegénység növekedése vagy csökkenése szempontjából, érzékenyen reagáltak a gazdasági és pénzügyi válságra (pl. az 1994-95 közötti a pesoválság hatására az ország nyomországon élő lakóinak száma megemelkedett, 21% helyett 37% lett). A nagyvárosok peremkerületeiben és városi vonzáskörzetében megjelenő, és elsősorban a belső migrációból táplálkozó folyamat minden helyi önzagzatásnak nehéz kihívásokat jelent. A pauperizáció pedig

értelemszerűen az elmúlt években az USA-ba irányuló mexikói emigráció második fontos forrását jelentette a vidéki szegény, jelentős részében indián lakosság mellett.

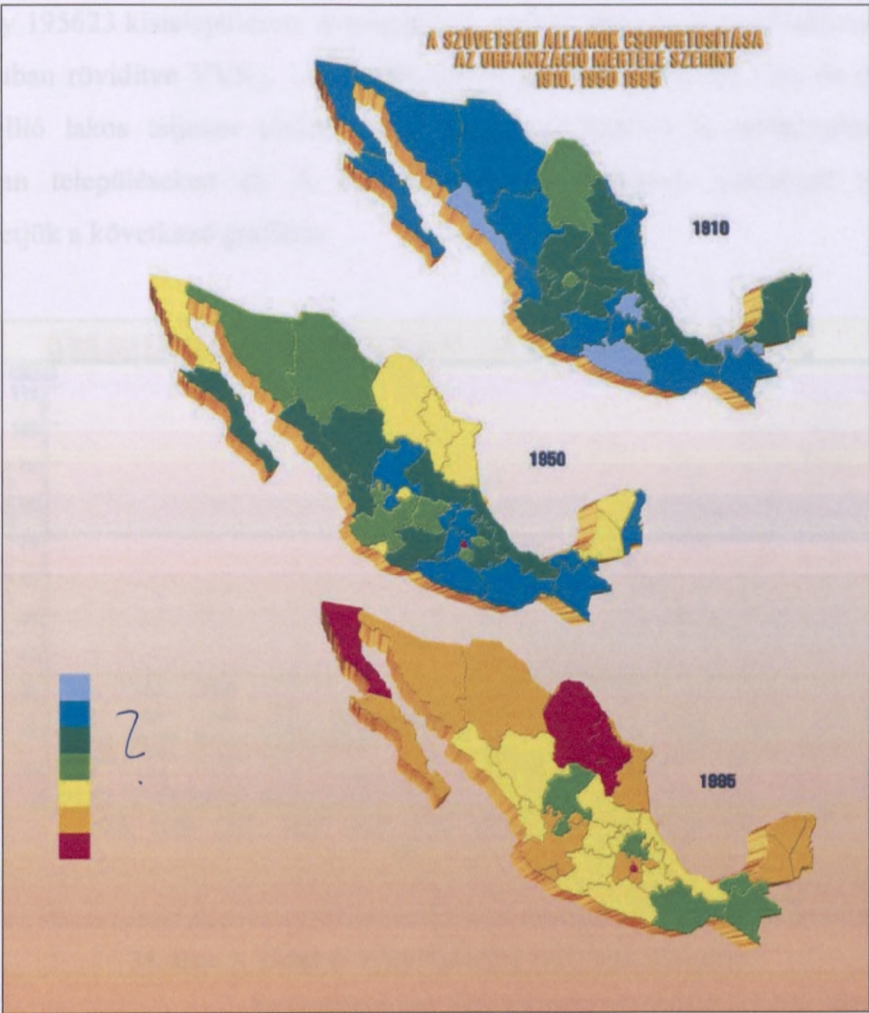

32. ábra. Mexikói országos városi hálózat, 2000

Forrás: Consejo Nacional de Población http://www.conapo.gob.mx/distribucion_tp/01.htm

Mint azt a fenti térképből kiolvasható, a mexikói városi hálózat a 2000-es népszámlálás alapján 364 olyan városból⁶³ állt, amelynek lakossága meghaladta a 15 ezer főt (ebből 8 megapolisznak és 10 metropolisznak tekinthető). A teljes lakosság (97.5 millió fő) 64.8%-a lakott városokban az ezredfordulón, miközben az összes városlakó (63.2 millió) 57.9%-a a 18 legnagyobb településen zsúfolódott össze. Még ennél is megdöbbentőbb, hogy három város és konglomerációja (Mexikóváros, Monterrey és Guadalajara) jelentik a teljes városlakók 39.2%-át, nem akármilyen logisztikai feladat elé állítva az üzemeltető önkormányzatokat. A lakosság ilyen koncentrációja sem politikai, sem gazdasági értelemben nem tekinthető egészséges jelenségnek. Ezek a demográfiai és urbanizációs folyamatok illetve a nemzetgazdaság válságokkal tarkított lassú növekedése értelemszerűen vezetett a

szegénységi küszöb alatt élő lakosság számának növekedéséhez. A következő grafika a szövetségi államok urbanizációs folyamatát szemlélteti.

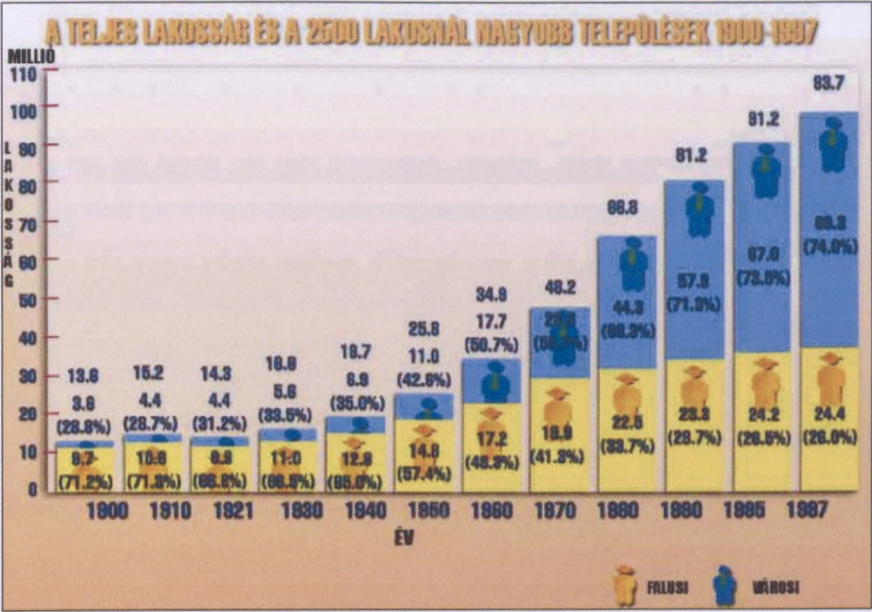
33. ábra. Az urbanizációs folyamat előrehaladása

Forrás: México en el Siglo XX. Panorama estadístico. INEGI, México, 2000.

7.2. A mexikói vidéki lakosság területi elhelyezkedése

A demográfiai növekedés elsősorban a vidéki lakosság helyzetét súlyosbította, mivel a gazdasági nehézségek elsősorban az ő munkahelyeiket tizedelték meg. A folyamat

együtt járt egy nagyon gyors urbanizációval, de ennek ellenére a fejlett országok arányait jóval meghaladó agrárnépesség maradt fenn Mexikóban. Az 1995-ös adatok⁶⁴ szerint még több mint 23 millióan éltek a 2500 főt meg nem haladó mintegy 195623 kistelepülésen. A települések durván fele városi vonzáskörzetben (a táblázatban rövidítve VVK), 1/4-e közlekedési út mellett (KÚM) van, de mintegy 7.4 millió lakos teljesen elzárt, szinte megközelíthetetlen és infrastrukturálisan ellátatlan településeken él. A vidéki lakosság arányának alakulását nyomon követhetjük a következő grafikán.

34. ábra. A városi és vidéki lakosság arányának alakulása

Forrás: México en el Siglo XX. Panorama estadístico. INEGI, México, 2000.

Méret	Összes település	Lakosság	VVK	Lakosság	KÚM	Lakosság	TEZ	Lakosság
1-2	94238	---	34284	---	20727	---	39227	---
1 - 499	88077	9845687	30227	3624520	17094	2006963	40756	4214204
500 - 2499	13308	13315297	6737	6969100	3068	3161227	3503	3184970
Összes	195623	23160984	71248	10593620	40889	5168190	83486	7399174

16. táblázat. A vidéki lakosság település nagyság szerinti csoportosítása, 1995

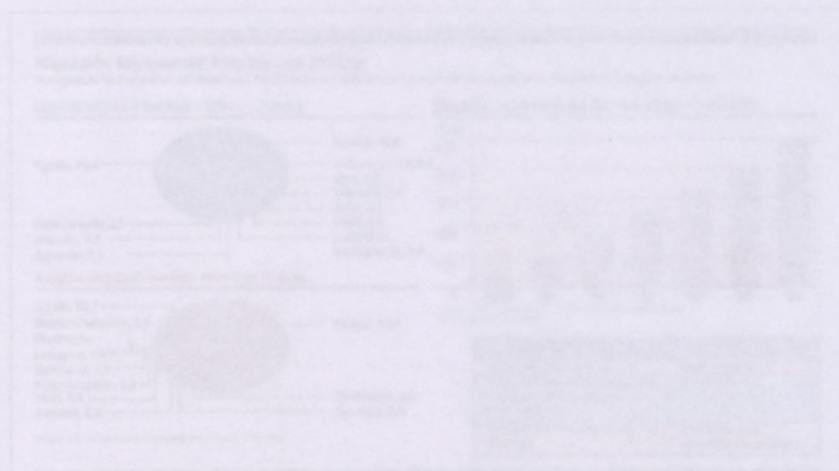
Forrás: Forrás: Az INEGI (Nemzeti Statisztikai Intézet) 1995-ös felmérése alapján a CONAPO adatai

Jelmagyarázat: VVK=városi vonzáskörzet, KÚM=közlekedési út mellett, TEZ=teljesen elzárt település

8. A táblázat első oszlopa a település nagyságát jelzi (1-2 lakásos mini-település, a másodikban az 500 lakosig és a harmadikban az 500 és 2.5 ezer lakosig). Érdeemes megfigyelni, hogy a tudatos és tervezett településfejlesztési politika gyengeségei miatt Mexikóban mintegy 94 ezer olyan egy-két lakásos település van, ami a mi tanyarendszerünket idézi. Ez az a települési forma, amelynek ellátása villannyal, ivóvízzel és szennyvíz-csatornával meghaladja még a legfejlettebb országok állami költségvetésének lehetőségeit is.

A két ország közötti migrációs mozgásoknak mindig voltak és előzményei vannak.⁴³ Mint az már korábban említettük, a mexikói lakosság felé a XIX. század során áldozattal esett az amerikai szecesszió áramlata. Az a liberális-diktatúra által fémjelzett áthódítások. Az USA 1898 véglegesítette Mexikóval szembeni függetlenségét és a többi állam migrációs mozgásait. Az USA 1906-ig az illegális migrációt szabályozta.

Az Egyesült Államokba belépni az USA 1906-ig az illegális migrációt szabályozta és ezen belül a mexikói migrációt az USA 1906-ig az illegális migrációt szabályozta hivatalosan engedélyezett bevándorlással. Az USA 1906-ig az illegális migrációt szabályozta addig az illegális bevándorlást az USA 1906-ig az illegális migrációt szabályozta az illegális migrációt szabályozta a bevándorlást szabályozta.

35. Dátum: Az amerikai migrációs statisztika, 1907

Forrás: United States Census Bureau, Mexican Migration to the United States, 1907

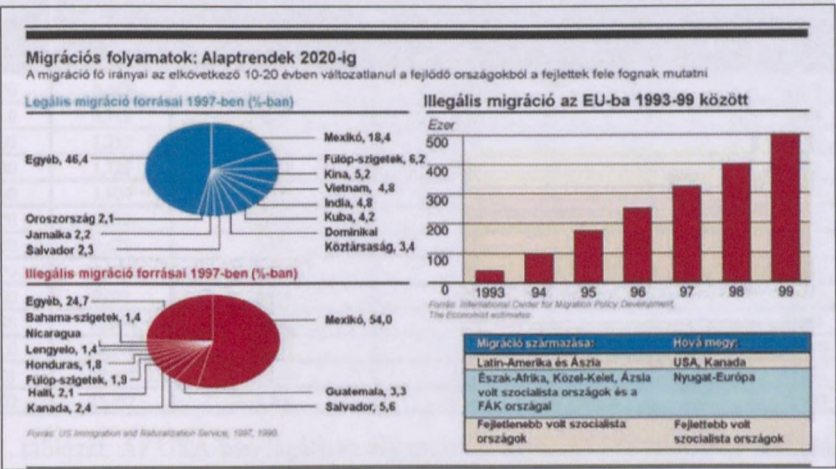
8. Az Egyesült Államokba irányuló mexikói emigráció helyzete, a jelenség nagyságának és földrajzi kiterjedésének alakulása mind a kibocsátó, mind a fogadó ország szemszögéből

„Szegény Mexikó, oly távol vagy a Mindenhatótól és oly közel az Egyesült Államokhoz.”

Porfirio Díaz mexikói exelnöknek tulajdonított mondás

A két ország közötti migrációs mozgásoknak komoly történelmi okai és előzményei vannak.⁶⁵ Mint az már korábban említésre került, a mexikói területek fele a XIX. század során áldozatul esett az amerikai telepések étvágyának és a Monroe-doktrina által fémjelzett térhódításnak. Az USA déli államaiban ennek megfelelően Texas függetlenedése és a többi állam megvásárlása után jelentős létszámú spanyol ajkú lakos maradt.

Az Egyesült Államokba irányuló legális és illegális migrációs alaptrendeket és ezen belül a mexikóiak részarányát az alábbi adatok mutatják. Miközben a hivatalosan engedélyezett bevándorlásban 1997-ben Mexikó alig 18.4%-ot tett ki, addig az illegális bevándorlók 54%-a volt mexikói. Különösen figyelemre méltó az illegális migráció robbanásszerű növekedése 1993-99 között.

35. ábra. Az amerikai migrációs folyamatok, 1997

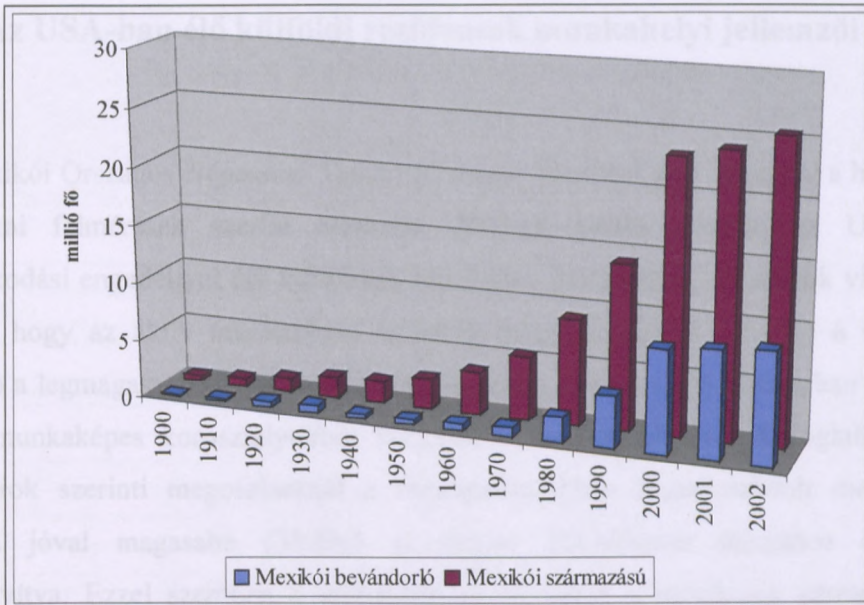
Forrás: Rodolfo Tuirán: Migración México-Estados Unidos, CONAPO, 2002

8.1. A mexikói emigráció számának alakulása

Mint a következő táblázatból egyértelműen látható, már 1900-ban mintegy 463 ezer magát mexikóinak valló lakosa volt az USA-nak, s ekkor ennek kevesebb, mint egyharmada volt mexikói születésű bevándorolt. A növekedés a következő évtizedekben is jelentős, mert 20 év alatt számuk megháromszorozódott és 1920-ban már 1.2 millió főt jelentett. Ebben fontos szerepet játszott az 1910-ben kezdődő és több mint egy évtizedig elhúzódó mexikói szociális forradalom (polgárháború), aminek hatására félmillióan menekültek át az USA-ba. A növekedés az 1929-33-as gazdasági világválság alatt sem szünetelt, csak lassult, bár ekkor komoly erőszakos kitelepítésekre került sor. A migrációt jelző mexikói születésűek aránya itt már kicsit több mint 1/3. Az is kiolvasható az adatokból, hogy a gazdaságpolitikai korszakváltást hozó 1980 és 1990 közötti évtizedben megduplázódott a magát mexikói származásúnak valló lakosok száma az USA területén, viszont a mexikói bevándorlók száma háromszorosára (788 ezerről 2.199 millióra) nőtt.

Év	Mexikói származású	Mexikói bevándorló	Mexikói bevándorlók aránya %-ban az USA-ban élő mexikói származású állampolgárokhoz viszonyítva	Első generáció	Második generáció	Első és második generáció
1900	0,463	0,103	22,2	---	---	0,360
1910	0,718	0,222	30,9	---	---	0,496
1920	1,210	0,480	39,7	---	---	0,730
1930	1,729	0,640	37,0	---	---	1,089
1940	1,904	0,377	19,8	---	---	1,527
1950	2,573	0,451	17,5	---	---	2,122
1960	3,671	0,576	15,7	---	---	3,095
1970	5,422	0,788	14,5	---	---	4,634
1980	9,071	2,199	24,2	---	---	6,872
1990	14,094	4,447	31,6	---	---	9,647
2000	23,208	8,780	37,8	7,029	7,399	14,428
2001	23,997	9,142	38,1	7,303	7,552	14,855
2002	25,487	9,504	37,3	8,151	7,832	15,983

17. táblázat. Az USA-ban legálisan élő mexikói bevándorlók számának alakulása
Forrás: Az 1900 - 1990 adatok az El Colegio de la Frontera Norte, 1992//A 2000 - 2002 adatok a CONAPO számításai az intézet és a Bureau of Census, CPS Supplement 2000, 2001, 2002 alapján.

36. ábra. A mexikói bevándorlók és a mexikói származásúak számának alakulása

Forrás: az előző táblázat alapján

A számok azt is elárulják, hogy az 1994-ben életbe lépő szabadkereskedelmi megállapodás a várakozásokkal ellentétben nem javította a mexikói gazdaság munkaerő megtartó képességét, sőt éppen ellenkezőleg megduplázta (4.447 millióról 8.780 millióra) a bevándorlók számát. Francisco Alba⁶⁶ elemzése megerősíti a fenti állítást és hozzáteszi, hogy területileg is sokkal elterjedtebb jelenséggé vált az USA-ban. Fontos jelzés, hogy a számok folyamatos emelkedést jeleznek a magukat mexikói származásúaknak vallók körében, és 2000-re számuk már meghaladja a 23 millió főt. Rodolfo Tuirán tanulmányában⁶⁷ a területi elemek mellett megemlíti, hogy a határőrizet megszigorítása miatt az illegális bevándorlók egyre hosszabb időt töltenek két hazautazás között az USA-ban. Az elmúlt három év adatai azt jelzik, hogy a mexikói születésű bevándorlók (többségében illegális) száma évi 3-400 ezerrel emelkedik. Ezt a trendet figyelembe véve a múlt év végére, vagy az idei év elején az illegálisan az Egyesült Államokban tartózkodó mexikói születésű bevándorlók száma meghaladhatta a 10 millió főt. Az Országos Migrációs Intézet szerint a 2000-es amerikai népszámlálási adatokban szereplő 38 millió hiszán származású mintegy 61-65%-a mexikói származású volt.

8.2. Az USA-ban élő külföldi rezidensek munkahelyi jellemzői

A mexikói Országos Népszéki Tanács (Consejo Nacional de Población) a hivatalos amerikai felmérések szerint elemezte 2002-es adatok alapján az USA-ban tartózkodási engedéllyel élő külföldiek munkahelyi jellemzőit. Az adatok világosan jelzik, hogy az aktív munkaképes lakosság átlagmutatójánál (65.4%) a mexikói mutató a legmagasabb (70.6%), ami visszaigazolja a tényt, hogy elsősorban a 17-45 éves munkaképes korosztályokból kerülnek ki az emigránsok. A foglalkoztatás szektorok szerinti megoszlásánál a mezőgazdaságban foglalkoztatott mexikóiak aránya jóval magasabb (35.8%) az összes bevándorolt átlagához (20.7%) viszonyítva. Ezzel szemben a szolgáltatások területén a mexikóiak hátrányosabb helyzetben vannak a maguk 55.9%-os mutatójukkal a 77.0%-os országos átlaggal szemben.

A következő táblázat adatai szerint a mexikói legális bevándorlók nem tartoznak a legképzettebb és legjobban fizetett munkavállalók közé. Lényegesen magasabb az alacsony keresetűek (17.5% és 40%) aránya és kisebb a nagyon jól keresők száma (8.7%), mint az országos átlag. Ez egyrészt visszavezethető a bevándorlásuk jellegére (elsősorban mezőgazdasági dolgozókat és fizikai munkásokat kerestek a II. világháború alatt megkötött kétoldalú megállapodás alapján, s jelentős részük ott is maradt) és egyben magyarázza a foglalkoztatási szektorokban mutatott arányokat is.

A mexikói bevándoroltak oktatási színvonala és képzettsége is alacsonyabb az összes bevándorolt átlagánál. Az összes bevándorolt 34.6%-a egyetemi vagy főiskolai végzettséggel rendelkező szakember, ezzel szemben a mexikóiaknak csak 6.6%-a szerzett diplomát. Ugyanakkor kétkezi fizikai munkás vagy mezőgazdasági munkát végző a mexikóiak 37.7%-a, az országos átlag több mint kétszerese. Az éves jövedelmi szint aztán egyértelművé teszi, hogy a mexikói származású amerikai lakosok általában a legkevésbé képzettek, a nehezebb fizikai munkát végzik és a mindezért a legalacsonyabb jövedelmet kapják.

Munkahelyi jellemzők	Átlag	Születési régió					
		Mexikó	Latin-Amerika és a Karib térség	Kelet-Ázsia	Európai Unió és Kanada	A világ többi részéről származó	Az USA-ban születettek
Tevékenységi jellemző	100	100	100	100	100	100	100
Aktív munkaképes korú lakosság	65,4	70,6	69,1	60,4	62,2	67,8	65,1
Foglalkoztatott	61,3	64,4	64,5	57,3	59,7	63,5	61,1
Munkanélküli	4,1	6,2	4,6	3	2,5	4,3	4
Inaktív munkaképes korú lakosság	34,6	29,4	30,9	39,6	37,8	32,2	34,9
Foglalkoztatási szektor	100	100	100	100	100	100	100
Ipar	2,3	8,3	1,7	1,5	0,4	0,9	2,2
Mezőgazdaság	20,7	35,8	20,3	17,9	17,3	20,5	20
Szolgáltatások	77	55,9	78	80,7	82,3	78,6	77,8
Munka jellege	100	100	100	100	100	100	100
Bérmunkás	93	95,2	94,6	91,8	91,2	93,5	92,8
Egyéb	7	4,8	5,4	8,2	8,8	6,5	7,2
Befülfölt munkakör	100	100	100	100	100	100	100
Egyetemi végzettségű	34,6	6,6	19,6	46,8	47,3	39,4	36
Szolgáltatást végző	50,3	55,7	59,3	44,3	44,2	46,7	50
Kétkezi fizikai munkás	15,1	37,7	21	8,9	8,5	13,9	14
Heti munkaidő	100	100	100	100	100	100	100
Kevesebb mint 34 óra	16,9	11,6	12	16,8	14,3	12,6	17,6
35-40 óra	59,5	75,2	71,8	51,8	61	65,4	58,1
Több mint 40 óra	23,6	13,2	16,2	31,4	24,6	22	24,3
Heti átlag munkaidő	39,7	39,6	40	41,2	40,9	40,7	39,6
Éves munkabér USD-ben	100	100	100	100	100	100	100
10 000 alatt	14,5	17,5	14,9	12,2	12,2	10,6	14,6
10 000-19 999	19	40	30,6	11,7	19,5	19,3	17,6
20 000 - 29 999	19	24,6	22,4	16,9	16,6	19	18,7
30 000 - 39 999	15,9	9,3	13	15,9	13,6	13,9	16,5
40 000 és felette	31,5	8,7	19,1	43,2	38,2	37,2	32,6
Éves átlagos jövedelem	33 266	20 471	26 198	41 014	40 213	36 916	33 777

18. táblázat. Az USA-ban legálisa élő külföldiek jellemző adatok, 2002

Forrás: A CONAPO számításai a Bureau of Census, Current Population Survey (CPS), 2002. március alapján

8.3. Az USA-ban élő mexikóiak területi koncentrációja

A mexikói migrációs folyamat elemzésekor nagyon sokáig az volt a szakemberek véleménye, hogy a szomszédsági kapcsolatból és a történelmi okok alapján⁶⁸ a mexikói bevándorlás az USA területének déli, szomszédos államaira korlátozódik. Az elmúlt években ezen a téren jelentős változások következtek be, mint az látható az alábbi táblázatban. Miközben csökkent a nagy befogadó államok aránya (pl.

Kalifornia 45%-ról 41%-ra), ezzel párhuzamosan a mexikói bevándorlók fokozatosan megjelentek valamennyi szövetségi állam területén.

	kerületek	1990		2000	
		összesen	%-ban	összesen	%-ban
Alabama	67	9509	0.1	44522	0.2
Alaska	25	9321	0.1	13334	0.1
Arizona	15	616195	4.6	1065578	5.2
Arkansas	75	12496	0.1	61204	0.3
California	58	6118996	45.3	8455926	41.0
Colorado	63	282478	2.1	450760	2.2
Connecticut	8	8393	0.1	23484	0.1
Delaware	3	3083	0.0	12986	0.1
District of Columbia	1	2981	0.0	5098	0.0
Florida	67	161499	1.2	363925	1.8
Georgia	159	49182	0.4	275288	1.3
Hawaii	5	14367	0.1	19820	0.1
Idaho	44	43213	0.3	79324	0.4
Illinois	102	623688	4.6	1144390	5.5
Indiana	92	66736	0.5	153042	0.7
Iowa	99	24386	0.2	61154	0.3
Kansas	105	75798	0.6	148270	0.7
Kentucky	120	8692	0.1	31385	0.2
Louisiana	64	23452	0.2	32267	0.2
Maine	16	2153	0.0	2756	0.0
Maryland	24	18434	0.1	39900	0.2
Massachusetts	14	12703	0.1	22288	0.1
Michigan	83	138312	1.0	220769	1.1
Minnesota	87	34691	0.3	95613	0.5
Mississippi	82	6718	0.0	21616	0.1
Missouri	115	38274	0.3	77887	0.4
Montana	56	8362	0.1	11735	0.1
Nebraska	93	29665	0.2	71030	0.3
Nevada	17	85287	0.6	285764	1.4
New Hampshire	10	2362	0.0	4590	0.0
New Jersey	21	28759	0.2	102929	0.5
New Mexico	33	328836	2.4	330049	1.6
New York	62	93244	0.7	260889	1.3
North Carolina	100	32670	0.2	246545	1.2
North Dakota	53	2878	0.0	4295	0.0
Ohio	88	57815	0.4	90663	0.4
Oklahoma	77	63226	0.5	132813	0.6
Oregon	36	85632	0.6	214662	1.0
Pennsylvania	67	24220	0.2	55178	0.3
Rhode Island	5	2437	0.0	5881	0.0
South Carolina	46	11028	0.1	52871	0.3
South Dakota	66	3438	0.0	6364	0.0
Tennessee	95	13879	0.1	77372	0.4
Texas	254	3890820	28.8	5071963	24.6
Utah	29	56842	0.4	136416	0.7
Vermont	14	725	0.0	1174	0.0
Virginia	135	33044	0.2	73979	0.4
Washington	39	155864	1.2	329934	1.6
West Virginia	55	2810	0.0	4347	0.0
Wisconsin	72	57615	0.4	126719	0.6
Wyoming	23	18730	0.1	19963	0.1
Összes	3139	13495938	100.0	20640711	100.0

19. táblázat. Amerikában élő mexikói származású lakosság területi elhelyezkedése 1990-2000
 Forrás: A CONAPO adatai az U.S. Bureau of Census, Census 1990 y Census 2000 alapján.
 Megjegyzés: Az önmagát mexikói származásúnak vallók

Az elmúlt két évtized pontosabb statisztikai adatai alapján valóban kimutatható a nagyon jelentős területi koncentrálódás a bevándorlók esetében, hiszen 1990-ben 4 állam, Kalifornia (45.5%), Texas (28.8%), Arizona (4.6%) és Illinois (4.6%) fogadta be a mexikói származású lakosság 85.5%-át. Ugyanakkor a 2000-es adatok felhívják a figyelmet arra az új jelenségre, hogy csökken a területi koncentrálódás (a fenti 4 állam már csak a 76.3%-át teszi ki), miközben szinte valamennyi államban megjelennek a mexikói emigránsok. Ez természetesen nagyobb lehetőségeket nyit a migráció újabb hullámai számára (helyismeret).

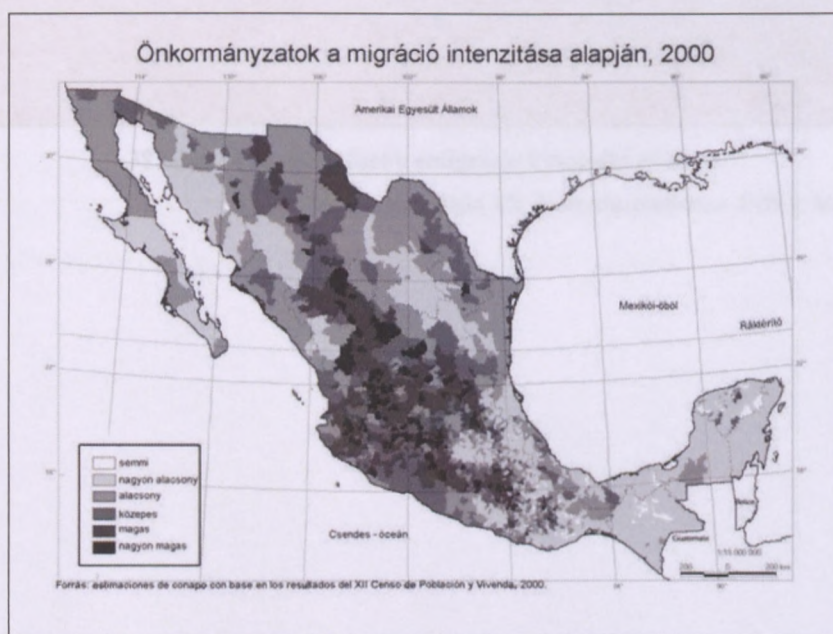
8.4. A mexikói emigráció származási hely szerinti megoszlása

Az Egyesült Államokban élő mexikói emigráció viszonylag nagyon erős területi koncentrációt⁶⁹ mutat a származási helyek vizsgálatánál is. A 9.5 milliós emigráció 38.7%-a mindössze 3 mexikói szövetségi államból származik (Jalisco, Michoacan és Zacatecas). Az első helyen álló Jalisco szövetségi állam egymaga 1.74 millió fővel gazdagítja az emigrációt. Az első hat helyen állók jelentik a teljes létszám 58.3%-t a 32 szövetségi államból álló Mexikóban.

A mexikói emigrációt kibocsátó szövetségi államok adatainak elemzésénél első megközelítésben az állapítható meg, hogy az emigráns személyéről korábban bennünk élő sztereotípiá (indián származású szegény fiatal) alaposabb elemzésre szorul, hiszen első helyen az a Jalisco szövetségi állam áll (1.7 millió), amelyik a fejlettségi mutatók alapján a kevésbé elmaradott d/ csoportba tartozik. Valószínűleg ebben az esetben már komoly szerepet játszik a Robert D. Putnam által jelzett szociális tőke a migrációs folyamat államon belüli gerjesztésében. Az alábbi térkép sötét foltjai azt jelzik, hogy az ország viszonylag fejlettebb és iparosodott középső részén találhatók azok az önkormányzatok, amelyek kiemelkednek a kivándorlás intenzitását tekintve.

Az Országos Népszámlálási Tanács több tanulmánya szerint, amely a szegénység és a migráció összefüggéseit vizsgálta a 2000-es adatok alapján, azt állapította meg,

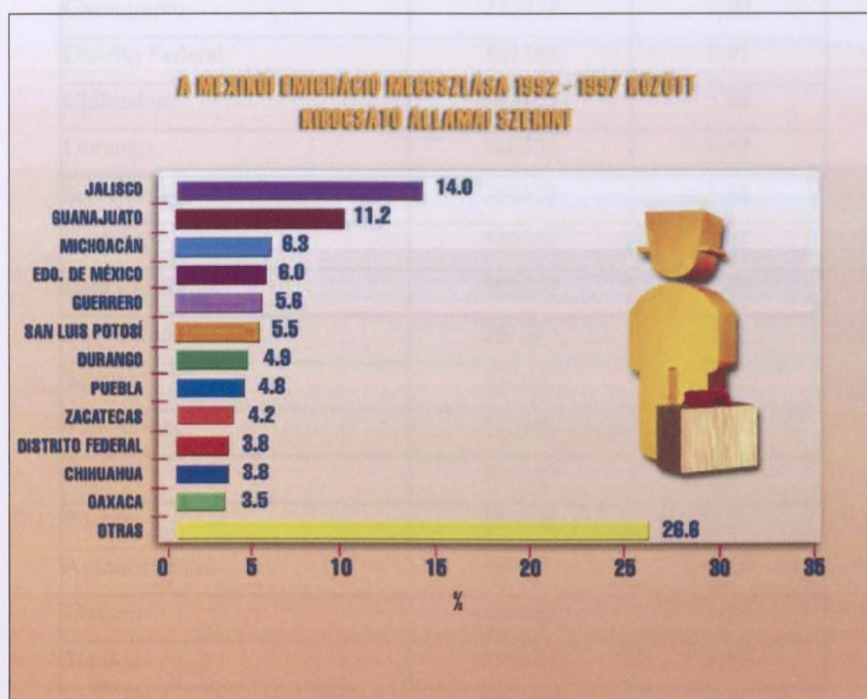
hogy nincs egyértelmű és direkt összefüggés a két jelenség között. A városi szegénység mutató szerint a 2500 főnél nagyobb városokban 10 főből 2 szegény, illetve nagyon szegény (összesen 29.1 millió fő). Azt is megállapították, hogy Mexikóváros 4.5 millió fővel a legnagyobb szegénységet felmutató nagyváros az országban. A lakosság létszámához viszonyítva Puebla és Ciudad Juarez (határváros) rendelkezik a legmagasabb szegénységi mutatóval. Az is kiderült, hogy a mexikói municipiók (mexikói közigazgatási egység, tartalmában a mi volt járásunknak felel meg) 96%-ban (2350) mutatható ki az USA-ba irányuló emigráció valamilyen foka. Az intenzitási fok alapján 330 municipio a nagyon magasfokú, 162 a magasfokú, 392 a közepesen intenzív, 593 az alacsonyfokú és 873 az igen alacsony fokú migrációs jelenséget mutatja. A két tanulmány összevetéséből az látszik, hogy a 386 nagyon nagyfokú elmaradottságot felmutató municipióból csak 26 tartozik nagyon nagyfokú és a nagyfokú migrációt felmutatók közé. Ugyancsak egyértelművé vált, hogy a migráció országos jelenség lett, mert 16 államban vannak nagyfokú, 23 államban van legalább egy nagyfokú és 26 államban vannak legalább közepes intenzitású migrációt felmutató municipiók.

37. ábra. Önkormányzatok a migráció intenzitása alapján, 2000

Forrás: A CONAPO becslése a 2000-es népszámlálás alapján (XII Censo de Población y Vivienda)

Érdekes jelenség, hogy egyik határmenti szövetségi állam sincs az első helyek között, ami arra utal, hogy számukra a kishatárforgalom elegendő mozgásteret biztosít. Természetesen az sem másodlagos, hogy a határzóna jelentősen fejlettebb az országos átlaghoz viszonyítva és a boldogulási lehetőségeik a határnak ezen az oldalán is elfogadhatóbbak számukra.

38. ábra. A legjelentősebb emigráció kibocsátó államok

Forrás: México en el Siglo XX. Panorama estadístico. INEGI, México, 2000.

Szövetségi állam	Mexikóban született emigráció	
	létszáma	%-os aránya
Jalisco	1743837	18,35
Michoacán	1123921	11,83
Zacatecas	807051	8,49
Guanajuato	753030	7,92
Distrito Federal	561263	5,91
Chihuahua	558823	5,88
Durango	386585	4,07
San Luis Potosí	368508	3,88
Guerrero	330044	3,47
Baja California	302822	3,19
Nuevo León	261062	2,75
México	233963	2,46
Tamaulipas	232106	2,44
Nayarit	231415	2,43
Puebla	210931	2,22
Aguascalientes	203853	2,14
Oaxaca	194785	2,05
Sinaloa	190350	2,00
Maradék 14 szövetségi állam	809 578	8,52
Összes (31 + Szövetségi kerület)	9503928	100,00

20. táblázat. Az USA-ban élő mexikói emigráció származási hely szerint

Forrás: A CONAPO Proyecciones de la Población de México 2000-2030, México, 2002.//A CONAPO adatai a

XII. Népszámlálás alapján, 2000.

39. ábra. A legjelentősebb emigrációt kibocsátó államok

Forrás: az előző táblázat alapján

Az is látszik, hogy előnyben vannak a határtól nem túl messze lévő szövetségi államok (Jalisco, Michoacan, Zacatecas, stb.), mint az arányaiban nagyobb indián lakossággal⁷⁰ bíró déli államok (Yucatan, Tabasco vagy Oaxaca). Érdekes itt visszaemlékezni arra a jelenségre, hogy az indián származású emberek elsősorban idénymunkára járnak fel az USA-ba, majd többségükben visszatérnek szülőföldjükre.

9. A két ország emigrációs politikával kapcsolatos gyakorlatának alakulása a közös megoldások kereséséig

Az Egyesült Államok népszámlálási hivatalának jelentése⁷² szerint 2003 októberében az ország lakossága 288.4 millió fő volt, amiből a latin származásúak elérték a 38.8 millió főt. Ezzel gyakorlatilag megelőzték az afroamerikai népességet és az ország első számú etnikai kisebbségét alkotják. Az amerikai demográfiai kutatók számoltak ezzel a ténnyel, mert a latin származású régi és újonnan betelepülők demográfiai mutatói ez jelezték már előre. Amivel nem számoltak a kutatók és politikusok az az, hogy ez a jelenség lényegesen hamarabb következett be a demográfiai trendekben jelzett időpontnál. Ennek az oka az USA-ba irányuló emigráció felerősödése, ezen belül pedig ennek az emigrációnak az illegális jellege. A felmérések szerint a latin lakosság közel 65%-a mexikói származású. Az is kiderült, hogy a jelzett népesség igen jelentős része, kb. 20%-a (8 millió fő) 1990 és 2002 között érkezett az USA-ba.

A migrációs jelenségek kapcsán feltétlenül ki kell emelni, hogy a korábbi évtizedek politikai indíttatású népmozgásai helyett (közép-amerikai polgárháborús menekültek, dél-amerikai katonai diktatúrák elől menekülő politikai emigránsok) ma szinte kizárólag csak munkát kereső, megélhetési emigrációról beszélhetünk. Mexikóban a 80-as és 90-es évek során főleg guatemalai menekülteket fogadtak be, akiknek igen jelentős része azóta visszatért hazájába. A menekült státuszért folyamodók száma 2001-ben 432 volt (ebből 162 kapta meg), 2002-ben már csak 257 kérelem érkezett, amiből 69-et fogadtak el. Latin-Amerikából ma Kolumbia a nagy kibocsátó, a mexikói kérelmek 44%-a kolumbiai menekült a polgárháború miatt.

A migrációs jelenségnek alapvetően két mozgatóereje van: egyrészt a kibocsátó ország fejletlensége, munkalehetőségek hiánya, a szegénység és a nyomor; másrészt pedig az amerikai kontinens világhatalma, az Egyesült Államok gazdaságának vonzereje, órabérének minimálisan tízszeres nagysága és a munkaerő szükséglete a gazdasági élet szinte minden területén. Kicsit hasonló a helyzet (bár

értékrendjében teljesen eltérő), mint a kábítószer-kereskedelem vonatkozásában. Mindkét esetben a piaci igények meghatározó erővel bírnak a termékek beszerzésére (drog és munkaerő), ami óhatatlanul el kell hogy vezessen a közös felelősség elismeréséig. Különösen akkor, ha a migráció esetében a valóságban kölcsönös előnyökről lehet beszélni, mert az illegális munkavállalók jelentős mértékben hozzájárulnak a befogadó országok fejlődéséhez. A hozzájárulás kettős, mivel egyrészt munkaerejével segíti a gazdasági fejlődést, másrészt előnyösen javítja az USA és Európa előregedő társadalmainak korösszetételét. Feltétlenül szükség van a migráció pozitív tartalmú értelmezésének elfogadására a továbblépés érdekében.

A migrációs folyamatokkal kapcsolatosan megfigyelhető, hogy az alapvetően nemzetközi vagy inkább világjelenséget a nemzeti politika keretei között akarja megoldani: elsősorban rendészeti, határvédelmi eszközökkel. Ez az unilaterális megközelítés jellemzi mind az USA, mind Mexikó migrációs politikáját. Kevesek előtt ismert, bár a fejezet elején a történelmi áttekintés utalt erre, hogy Mexikó erősen megszorító idegenrendészeti törvényekkel rendelkezik érdemben a spanyol hódoltság óta. Ennek egyik kiemelkedő illusztrációja az alkotmány 33. pontja, amely diszkrecionális joggal ruházta fel a hatóságokat a külföldiek kiutasítására, előzetes bírósági döntés nélkül. Ide tartozik az is, hogy egy sor olyan rendelkezése van, amelyben rendőri szerveket is migrációs feladatokkal ruház fel mindenféle kiképzés nélkül, miközben az alapvető közbiztonsági helyzetet finoman szólva is elhanyagolja.

A mexikói és amerikai migrációs politika markáns különbözőséget mutatott a kezdetektől. Miközben az USA születését is a szabad bevándorlásnak köszönheti, addig a spanyol fennhatóság alatt álló mexikói alkirálysági területeket mind a kereskedelem, mind a bevándorlás szempontjából elzárta a világtól a spanyol korona. Volt ugyan néhány erőtlen kísérlet az európai betelepítésre (természetesen Spanyolországból), de ez nem járt érdemi eredményekkel. Lucas Alaman külügyminiszter, majd elnök erőfeszítéseket tesz a befogadó intézmények felállítására (1848, Kolonizációs és Iparosítási Igazgatóság - Dirección de Colonización y de Industria), de még mindig csak katolikusok befogadását preferálják. Az intézményt 1853-ban minisztériumi (ipar, kereskedelem, fejlesztés és

bevándorlás) rangra emelik, de teljesítménye az európai bevándorlás elősegítésében tiszta csőd. Ennek fényes bizonyítéka, hogy 1910-ben, a 33 éves porfiriatus végén (Porfirio Díaz elnök uralkodása) összesen 116 527 külföldi élt Mexikóban.

9.1. A mexikói kormány migrációs politikája

Mexikóban az elmúlt években a migráció körül kibontakozott politikai és tudományos vita egyik nagy kérdése az, hogy rendelkezik-e a mexikói kormány migrációs politikával és az megfelel-e az ország érdekeinek. A kormányzati magatartást bíráló emberi jogi szervezetek és az egyetemi kutatók jelentős része hajlik abba az irányba, hogy Mexikónak nincs definiált migrációs politikája. Ezzel szemben a kormány képviselői és a tudományos kutatók másik csoportja azonnal sorolja azokat a törvényeket (pl. általános népességi törvény – Ley General de Población) és intézményeket (Országos Népességi Tanács – Consejo Nacional de Población, Országos Migrációs Intézet, határőrség, stb.), amelyek véleményük szerint pont az ellenkezőjét bizonyítják.

A téma egyik szakértője, Higinio Pintado Cortina⁷³ szerint a mexikói migrációs törvények és a végrehajtásukért felelős intézmények nem alkotnak koherens migrációs politikát és a mexikói migrációs jelenségek két nagy áramlata (migrációs kibocsátó és tranzitútvonal) alapvetően a meglévő intézményeken kívül létezik. Megítélése szerint nincs érdemi eltérés a mexikói és az amerikai kormányzat migrációval kapcsolatos politikai filozófiája és a gyakorlati tevékenysége között. Alapvetően mindkét ország veszélynek tekinti az illegális határátlépéssel mozgó migrációt és a rendvédelmi szervei (a határőrség és a rendőrség) szinte köztörvényes bűnözőknek kijáró külsőségekkel foglalkozik velük. Elegendő alaposabban szemügyre venni az USA-Mexikó versus Mexikó-Guatemala és Mexikó-Belize határterületekről szóló híradásokat az illegális bevándorlókkal kapcsolatos atrocitások területén. Mindkét ország a határok hermetikus lezárására törekszik, de egyikük sem tudja ezt a feladatot megoldani. A sors iróniája, hogy a mexikói

hatóságok az ország déli határainál tulajdonképpen az USA érdekeit védik (a közel 100 ezres nagyságrendű közép-amerikai illegális bevándorlás megakadályozása), de ezért nem kapnak még köszönetet sem. A mexikói hatóságok fellépése és elkövetett túlkapásai pedig etikai alapjaitól fosztják meg a mexikói emigráció jogainak védelméért az USA területén dolgozó 49 konzulátusból álló mexikói diplomáciai hálózatot.

Figyelmet érdemel a mexikói kormányok által 15 éve bevezetett Paisano-program⁷⁴, amely az Egyesült Államokból a karácsonyi és húsvéti ünnepekre hazalátogató vendégmunkások millióinak nyújt információs támogatást és védi őket a mexikói hatóságok (vámósok, szövetségi, állami és helyi önkormányzati tisztviselők és rendfenntartó erők) által elkövetett visszaélésekkel (büntetések, csúszópénzek, zsarolások és rablások) szemben. A határmenti jelenségek elemzésére szakosodott egyetem, a Colegio de la Frontera Norte felmérése szerint 2003-ban a megkérdezettek 96.7%-a hasznosnak tartotta az Országos Migrációs Intézet szervezésében a korrupció visszaszorítására hozott intézkedéseket, tájékoztató kiadványokat. A 2004-es felmérések szerint kb. 1.7 millió emigráns érkezett a karácsonyt megelőző 3 hétben, kb. 80%-a gépkocsival. Az elmúlt évek tapasztalatai alapján kb. 5.4% panaszkodott visszaélésre és 3.3% pedig az általuk behozott ajándéktárgyak lefoglalására. Ilyen előzmények után teljesen meglepő, hogy a szövetségi kormányzat a 2005-ös költségvetésből törölte a Migrációs Intézetnek a programra évek óta biztosított költségvetési tételt.

A fenti jelenségek elgondolkodtatóak, ha figyelembe vesszük, hogy Mexikó elsőnek írta alá az ENSZ égisze alatt 1990-ben született megállapodást az emigráns dolgozók és családjaik jogvédelméről. A konvenció 2003. július 1.-jén lépett életbe, miután már 22 ország ratifikálta. Az Egyesült Államok nem részese a konvenciónak, amire Mexikó gyakran hivatkozik a tárgyalások során referenciaként.

Mexikó a konzuli-diplomáciai eszközök minden elemét igyekszik bevetni az illegális migráció jogainak védelmében. A széles konzuli hálózat az elmúlt időszakban nagy hangsúlyt fektetett az illegális bevándoroltak olyan dokumentummal való ellátására (matricula consular, konzuli nyilvántartólap, vagyis lényegében egy fényképes igazolvány), amivel a bevándorló az amerikai léthez

szükséges minimális „legalitáshoz” hozzájuthatott: jogosítványt válthatott ki és banki számlát nyithatott. Ennek elfogadása az USA államai között nem egységes, sőt egyesek kifejezetten ellenzik és a migrációellenes amerikai mozgalmak egyik fő követelése ennek a betiltására irányul. A hazautalások piacán kialakult verseny azonban egyre inkább oda vezetett, hogy a legtöbb bank elfogadja ezt az igazolványt számlanyitáshoz és az átutalások intézéséhez. A mexikói külügyminisztérium adatai szerint 2005 júliusáig 4735927 konzuli fényképes igazolványt adtak ki az USA területén lévő 49 konzulátuson.⁷⁵

A mexikói migrációs politika észak felé alapvetően a vándormunkások és az illegális határátlépők emberi jogainak védelmére helyezi a hangsúlyt, de nem akadályozza a mexikóiak exodusát. Ezzel szemben a határövezetbe érkező külföldi állampolgárok esetében meglehetősen szigorú ellenőrzéseket foganatosít, ami mögött egyfajta hallgatólagos kétoldalú megállapodás állhat. Nem egy alkalommal fordult már elő, hogy a határövezetbe érkező és amerikai vízummal nem rendelkező magyar állampolgárt is feltartóztattak, jogszerűtlenül fogva tartottak és kitoloncoltak az ország területéről.

Ezzel szemben az ország repülőterein és a déli határain a legnagyobb határozottsággal tartóztatja fel a hiányos dokumentumokkal rendelkezőket, illetve a tervezett tartózkodás anyagi fedezetét felmutatni nem tudó külföldieket. A mexikói Migrációs Intézet jelentései szerint az ország alig fogad be külföldieket. A mexikói Országos Migrációs Intézet⁷⁶ (Instituto Nacional de Migración, INM) adatai szerint évente több mint 226 millió határátlépésre kerül sor Mexikó határain a kijelölt 172 határállomáson. Csak viszonyításként említjük, hogy a 2005 januárjában regisztrált 2059757 Mexikóba irányuló határátlépés 49.3%-a a repülőtereken, 42.5% a tengeri kikötőkben (sétahajók) és csak 8.2%-a a szárazföldi határain jelentkezett. A 2004-es turisztikai adatok szerint 8770686 turista kereste fel az országot, ami mellett 1234248 kishatárátlépést és 8746906 sétahajós kikötői belépést regisztráltak.

	1995	2001	2002	2003	2004
Ideiglenes vagy végleges mexikói kitelepülő x	487	700	749	516	534
Mexikói turista vagy üzletember x	1060	1866	1956	1988	2128
Border Patrol által visszatolított mexikói x	853	791	583	559	514
Külföldi tranzitutasok	83	98	90	98	114
Kitoloncolt külföldiek	103	138	110	178	211
Beutazó külföldiek	8303	17313	18182	20001	23048
Guatemalai mg-i vendégmunkások		42,5	38,3	45,0	41,8
Bevándorlók Mexikóba xx	2004	8053	5828	6945	8513
Véglegleges letelepedési engedélyt kapók xx	1048	1315	1854	1827	1582
Guatemalai menekültek xxx	10686	4725	2233	2601	
Mexikói mg-i dolgozók Kanadába xxxx	4873	9240	10856	10866	11075

21. táblázat. Mexikói hivatalos határforgalmi és idegenrendészeti adatok 1995-2004

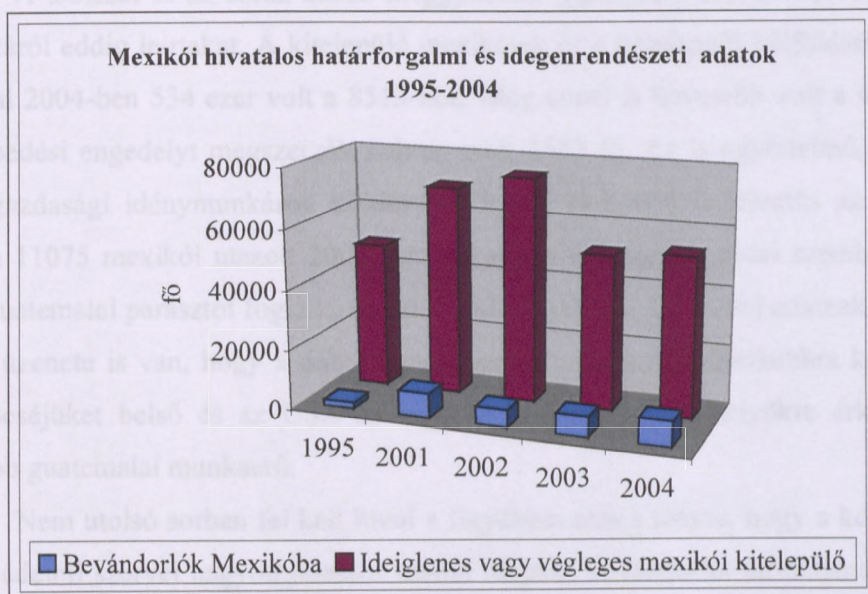
Forrás: El INM en numeros, <http://www.inami.gob.mx/principal.asp>

x = ezer fő

xx = fő

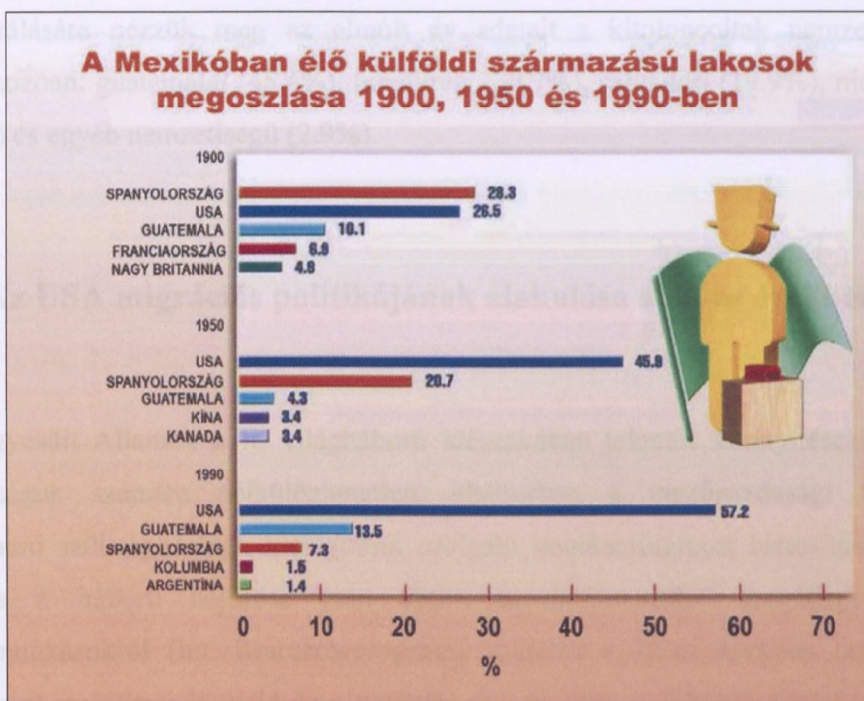
xxx = 1995 helyett 1996-99 közötti

xxxx = 1974-s egyezmény alapján

40. ábra. Mexikói kivándorlók és a bevándorlók aránya

Forrás: az előző táblázat alapján

41. ábra. A Mexikóban élő külföldiek származási ország szerint.

Forrás: México en el Siglo XX. Panorama estadístico. INEGI, México, 2000.

A táblázat és az ábrák adatai meggyőzően igazolják a mexikói bevándorlási politikáról eddig leírtakat. A kitelepülő mexikóiak és a betelepülő külföldiek száma például 2004-ben 534 ezer volt a 8513-hoz. Még ennél is kevesebb volt a végleges letelepedési engedélyt megszerzők száma, csak 1582 fő. Az is egyértelmű, hogy a mezőgazdasági idénymunkások küldése és fogadása között is jelentős az eltérés, hiszen 11075 mexikói utazott 2004-ben Kanadába dolgozni, s ezzel szemben 41.8 ezer guatemalai parasztot foglalkoztattak mexikói gazdák. Ez utóbbi adatnak egyben az az üzenete is van, hogy a déli államok mexikói parasztjai északabbra keresik a szerencsájüket belső és az USA-ba irányuló migrációval, s helyükre érkeznek az olcsóbb guatemalai munkaerő.

Nem utolsó sorban fel kell hívni a figyelmet arra a tényre, hogy a két ország határvédelmi szervei nagyon jelentős számú illegális bevándorlót tartóztatnak fel és toloncol ki az országból. A Border Patrol⁷⁷ jó félmillió mexikóit, amivel szemben a mexikói határőrök 2004-ben 211 ezer főt. Már a bevezetőben is jelzett tranzitútvonal

illusztrálására nézzük meg az elmúlt év adatait a kitoloncoltak nemzetiségére vonatkozóan: guatemalai (45.4%), hondurasi (30.7%), salvadori (19.9%), nicaraguai (1.1%) és egyéb nemzetiségű (2.9%).

9.2. Az USA migrációs politikájának alakulása a 80-as években

Az Egyesült Államok a II. világháború időszakában jelentős könnyítéseket tett a gazdaságuk számára nélkülözhetetlen, elsősorban a mezőgazdasági termelés munkaerő szükségleteinek kielégítését szolgáló munkaerőimport biztosítására. Ezt célozta a háború bejezése után kötött mexikói-amerikai megállapodás az idénymunkásokról (un. Braceros-program). Jóllehet a 70-es években tapasztalat gazdasági megtorpanás majd az olajválság alatt az idénymunkások foglalkoztatását célzó programot megszüntették, de a munkások egy jelentős része addigra már letelepedett. A másik fele pedig a megszokott ütemben folytatta a munkáját, de ettől kezdve illegális formában. Valójában ez nem jelentett érdemi változást, mivel az amerikai hatóságok nem szenteltek figyelmet ennek a jelenségnek, és az illegális bevándorlók túlnyomó többsége minden évben hazatért. A foglalkoztatás elsősorban a mezőgazdasági idénymunkára korlátozódott, s csak igen kis hányada helyezkedett el az iparban és a szolgáltatásokban.

Az ipari foglalkoztatás hiányát alapvetően az magyarázta, hogy a határterületek ipari-kereskedelmi szerepét már 30-es évektől felkarolták a kormányok, amit tovább erősített az 50-es években az importhelyettesítő iparosítás is. A lényegi változást az 1961-ben meghirdetett Országos Határvidék Program⁷⁹ (Programa Nacional Fronterizo), amelynek eredeti célja a határvárosok integrálása volt az ország középső és déli területeihez. Ez az integráció ugyan nem következett be, de az 1965-ben meghirdetett Határmenti Iparosítási Program létrehozta a maquila termelés infrastruktúrájának alapjait és felszívta a Braceros programból kiszorult mexikói munkaerőt. A határterületi fejlődés maquila jellege (egyfajta vámszabad terület, ahová a többségében külföldi kézben lévő üzemek

importalapanyagokból exportcélú termelést folytatnak az olcsó helyi munkaerő felhasználásával) már ekkor abból táplálkozott, hogy a kimerülő importhelyettesítő iparosítás nem volt képes felszívni a gyorsan növekvő munkaerőt, amelynek egy része észak felé vette útját.

9.3. Az amerikai migrációs törvény reformjai és következményei

A gazdaságpolitikai korszakváltásba torkolló adósságválság két dolgot tett világossá a mexikói vezetés számára: egyrészt az adósság törlesztésére növelni kell az exportbevételeket, amit csak iparosítással lehet biztosítani; másrészt viszont az iparfejlesztéshez külföldi tőkére és a gazdaság megnyitására van szükség. Ebben a felismerésben⁸⁰ az amerikai kormányzati erők is kivették a részüket, akik bábáskodtak Mexikó 1986-os GATT-tagsága felett. Már ekkor felvetődött a szabadkereskedelmi együttműködés kiépítésének kérdése, amiből ekkor a nemzeti köoolajipar elvesztésétől tartó mexikói kormány kihátrált. Az amerikai kormányzat pedig a gazdaságok integrálása melletti programjától szándékosan elhatárolta a munkaerő szabad mozgására vonatkozó elképzeléseket. Helyette a határvédelem és az illegális migráció visszaszorítására a migrációs törvényének reformját (IRCA) hajtott végre:

- Az 1986-os amnesztiarendelet legalizálta az országba 1982. január 1. előtt vízummal (időközben lejárt) vagy illegálisan érkezett külföldiek helyzetét (előbb ideiglenes, majd állandó tartózkodási engedélyt kaptak).
- Szankciókat helyezett kilátásba azon amerikai vállalkozóknak, akik ezután illegális személyeket foglalkoztatnak.
- Visas Waiver program keretében többszöri belépésre tette alkalmassá a vízumokat, és 5 ezer vízummal emelte az 1987 és 1988 kvótáit.

Az amerikai kormány az 1986-os döntésének szellemében folytatta a határvédelem megerősítését és az illegális migráció visszaszorításának politikáját, ami első lépésként a Border Patrol (BP) folyamatos megerősítését jelentette. Mivel a 90-es évekre nyilvánvalóvá vált, hogy nem sikerült megállítani a mexikói bevándorlást, ezért 1990-ben újra módosította a bevándorlási törvényt. Lényegi elemei a határvédelem erősítésére, a BP személyi és anyagi forrásainak jelentős emelésére, az illegálisokat alkalmazó vállalkozók szigorúbb büntetésére és a kiutasítások procedúrájának gyorsítására irányultak.

A Clinton-kormányzat első két évében az INS által kidolgozott programok az illegális bevándorlók feltartóztatására és megfélemlítésére irányultak (Blokád hadművelet El Pasonal, majd a Guardian hadművelet, ami egy 2.5 m magas fémfal építését jelentette egy 22.5 km szakaszon, ahol reflektorok működtek éjjel-nappal). A modern technológia alkalmazásával a határátkelések hagyományos útvonalait igyekeztek lezárni, amihez a kongresszus jelentős összegeket biztosított. Folytatta ezt a folyamatot a migrációs törvények 1996-os újabb reformja, amely beépítette az illegális bevándorlók felelősségét is. Ez San Diego mellett két fémfalat jelentett, valamint azt, hogy a BP 10 év alatt egy kis jelentéktelen szervezetből komoly anyagi és emberi erőforrásokkal rendelkező intézménnyé fejlődött. 1986 és 2002 között a BP költségvetése nyolcszorosára, személyi állománya hatszorosára emelkedett (12 ezer fő).

Massey⁸¹ szerint, amit egyébként számos mexikói szerző adatai is megerősítenek, az amerikai migrációs reformok határőrizetet megerősítő intézkedéseinek a várttól igencsak eltérő eredményei születtek:

- A határvédelem illúzióját az táplálta, hogy a 80-as években az illegális határátlépők 63%-a Kalifornián keresztül lépett be az országba, s a másik fő centrum Texas volt. A felállított védelmi eszközök azonban nem tartóztatták fel a bevándorlást, hanem elterelték Arizona felé, s a feltartóztatás korábbi tényleges aránya (kb. egyharmadot tudták elfogni a határövezetben) 20% alá csökkent.
- A rendelkezések előtt a bevándorlók (legális és illegális egyaránt) 85-90%-a Kaliforniába, Texasba vagy Illinois-ba érkezett. A 90-es évekre az illegális

9. bevándorlók több mint 1/3-a már más amerikai államban próbált szerencsét, hogy csökkentse a lebukás veszélyét. Ezzel a reformok hozzájárultak az illegális bevándorlók területi szétszóródásához, majd ezzel megnyitotta az utat a személyi kapcsolatok ottani kiépüléséhez.

- Ennél komolyabb következménynek számít az, hogy a határátlépések megnehezülése miatt a bevándorlók egyre hosszabb időt töltenek az USA-ban két határátlépés között, sőt erősíti a végleges letelepedési hajlandóságot is a veszélyek elkerülése érdekében. A felmérések szerint 1986 előtt a bevándorlók 25-30%-a egy éven belül elhagyta az országot, s ez az arány 1998-ra 10% alá csökkent.
- A bevándorlás útvonalának elterelése (2-3 m magas acélkerítés építése a határövezetben) a nehezen járható sivatagos területek felé maga után vonta az illegális határátlépés veszélyességének fokozódását. Az eredménye az emberi tragédiák, a halálesetek és súlyos balesetek számának növekedése. Évi átlagban mintegy 400 illegális bevándorló pusztul el a sivatagban vagy fullad a Rio Bravóba (2002-ben 425, 2003-ban 405 a mexikói külügyminisztérium adatai szerint).
- Az illegális bevándoroltakat foglalkoztató amerikai munkaadókra kiszabandó büntetések hatása is elgondolkodtató. Első lépésként 1986-tól megjelent az alvállalkozói rendszer, amely jogi kiskaput biztosított a munkaadónak és hatástalanította az eredeti célokat. Másrészt viszont az új rendszer kiterjesztődött a legális munkavállalókra is, és mindkét csoport jövedelmét csökkentette az alvállalkozók által kapott fejkvóta. Egyes számítások szerint ez mintegy 35%-kal csökkentette a munkavállalók jövedelmét 1993-ra.

9.4. A új mexikói kormány törekvése migrációs megállapodás megkötésére

A 2000-ben megválasztott Vicente Fox elnök kormánya szinte mindent alárendelt annak, hogy kétoldalú migrációs megállapodást kössön az USA-val. A 70 éves PRI (Intézményes Forradalmi Párt) korszak után hatalomra kerülő első demokratikus mexikói kormánynak látszólag meg is volt a „demokratikus bónusza” ehhez a lépéshez. Rafael Fernández de Castro⁸² mexikói elemző szerint Fox elnök külpolitikájának négy éve három fő szakaszra osztható: az offenzíva, a biztonság kérdését központba állító nemzetközi szintérhez való adaptációs stratégia kidolgozására való képtelenség, és egy új „hajózási terv” körvonalazása. Jorge Castañeda külügyminiszter volt az egyetlen kormánytag, aki kész tervvel érkezett a kedvező nemzetközi feltételek és a kedvező hátszél, a demokratikus bónusz kihasználását megcélózva. Az elnök a választást követő időszakban a „latin-amerikai Lech Walessa” szerepében jelent meg, és Castañeda éppen erre hivatkozva próbálta meg minden eszközzel átverni a migrációs megállapodást azt amerikaiak ellenállásán.

A Castañeda fémjelezte eredeti „hajózási terv” 3 fő tengellyel bírt: az Egyesült Államok és két párhuzamos, vagyis diverzifikáció Latin-Amerika és Európa irányába, illetve tartalmában hangsúlyosabb jelenlét a gazdasági és politikai multilaterális fórumokon. Az USA vonatkozásában a cél az integráció elmélyítése és több kedvezmény megszerzése volt Mexikónak. Latin-Amerika és Európa kulcsfontosságú az amerikai befolyás ellensúlyozására, de nem jelent érdemi alternatívát. Latin-Amerikával egy jobb politikai koordinációt céloztak meg, Európával pedig a gazdasági kapcsolatok szélesítése és a politikai koordináció javítása felé kívántak elmozdulni. A harmadik oszlop, a multilaterális diplomácia erősítésére megcélolták és elérték a nem állandó tagságot az ENSZ BT-ben a 2002-2003 időszakra.

Az USA figyelmének észlelésekor J. Castañeda megemelte a tétet egy átfogó migrációs megállapodás elérése irányába. Arról szerette volna meggyőzni az

amerikai felet, hogy a korábbi ellenőrzés nélküli és az illegális bevándorlás által dominált helyett szabályozott és legális migráció legyen a kétoldalú kapcsolatokban. Fernández szerint ma már látható, hogy nemcsak a terrorizmus fékezte le a dolgokat, hanem az amerikai kongresszusban sem voltak adottak a támogatás feltételei. Mexikó se végezte el a saját migrációs intézményeinek korszerűsítését és a tárgyalásokra való felkészülést. Csak az “enchilada completa” (piritott és szeletelt kukoricalepényből készült nemzeti étel) létezett, ami 5 tényezőt fogott át:

- az illegális mexikói bevándoroltak helyzetének rendezése (amnesztia), munkavállalásuk és letelepedésük engedélyezése;
- a vendég- és az idénymunkásoknak nyújtott vízumengedélyek számának lényeges felemelése (green card);
- közös határfelügyelet;
- három oldalú együttműködés (Mexikó és Kanada mint az amerikai migrációs politika speciális területei);
- közös felelősség az emigrációt kibocsátó mexikói régiók fejlesztésére.

Az első formális megbeszélésre 2001. február 17-én került sor a mexikói elnök vidéki birtokán, ahová a megválasztott amerikai elnök, George W. Bush ellátogatott. A felállított magas szintű munkacsoport (a két-két külügy- és belügyminiszter) hónapokon keresztül foglalkozott a kérdéssel, bár az már az elején világossá volt, hogy az amerikai kormány a kongresszus demokrata többsége miatt nem sok mozgástérrel rendelkezik.

A következő lépés a 2001. szeptember 6-i hivatalos washingtoni látogatás volt, amikor Fox elnök – a jelen lévő Jeffrey Davidow⁸³ amerikai nagykövet későbbi visszaemlékezése szerint – próbálta erőltetni a migrációs megállapodást. Ez a mexikói elképzelés szerint legalizálta volna az USA-ban többmillió illegális munkavállalót, kiterjedt volna a mezőgazdasági idénymunkások foglalkoztatására (a mexikói-kanadai megállapodáshoz hasonlóan) és garantálta volna az emigránsok emberi jogainak tiszteletben tartását.

A pár nap múlva bekövetkező szeptember 11-i terrortámadás újrarajzolta az amerikai adminisztráció és a kétoldalú kapcsolatok prioritásait. Az iraki beavatkozást ellenző mexikói magatartás (Mexikó az ENSZ BT nem állandó tagjaként nem volt hajlandó Chilével egyetemben támogatni az egyoldalú amerikai beavatkozást) végképp holtpontra juttatta a tárgyalásokat ebben a kérdésben. A változások magával sodorták Jorge Castañeda külügyminisztert is, akinek helyét a gazdasági miniszter vette át.

Luis Ernesto Derbez Bautista, az új külügyminiszter a mexikói külpolitika hat stratégiai területét fogalmazta meg a 2004. január 7-8-i misszióvezetői értekezletén: emberi jogok hazai és nemzetközi tiszteletben tartásának erősítése, a mexikói emigráció emberi jogainak védelme, a multilaterális diplomácia képviselete, Mexikó kulturális promóciója, a külkereskedelmi és külgazdasági promóció, valamint a stratégiai partnerekkel való kapcsolatfejlesztés. A külügyminiszter előadásában kiemelte: „Univerzális⁸⁴ jellege miatt a migráció szintén kapcsolódik az emberi jogok megőrzéséhez, ami függetlenül tértől és időtől a személyek elidegeníthetetlen jellemzője, s aminek védelmét a nemzetközi közösség az államok kötelezettségeként ismert el. Az emigránsok nem veszítik el emberi jogukat az egyik országból a másikba való átlépésével. Ennek megfelelően a kormányoknak kötelező garantálniuk az emigránsok emberi jogainak tudatosítását és feltétel nélküli tiszteletben tartását, függetlenül tartózkodásuk legális vagy illegális jellegétől. Ebben az értelemben Mexikó egyszerre dolgozik a multilaterális fórumokon és az Egyesült Államokkal bilaterális alapon, ahol ez a kérdés specifikus vonásokat mutat.”

Mexikó fő kezdeményezője volt a migrációs dolgozók és családjaik jogainak védelméről szóló nemzetközi konvenció kidolgozásának. A másik nagy sikerük a hágai Nemzetközi Bíróság döntése volt az USA-ban halálra ítélt mexikóiak bírósági eljárásainak felülvizsgálatára, mivel nem tartották tiszteletben a konzuli jogvédelmüket (az 1963. bécsi konvenció a konzuli jogokról).

Kétoldalú alapon a Külföldön Élő Mexikóiak Intézete irányításával Mexikó tovább erősítette a jogvédelmet biztosító konzuli szolgálatot. Érdemes megvizsgálni,

hogyan a gazdasági szakemberből lett külügyi tárcavezető hogyan vélekedik a mexikói migráció kiváltó okairól és az azzal kapcsolatos felelősségről:

„A migrációs politika kérdése központi ügy, mivel a két munkaerőpiac egyensúlyi zavarait tükrözi. Az USA-ban egy nagy munkaerőigényt, Mexikóban pedig munkaerő-felesleget mutat. Önállóan egyik piac sincs egyensúlyban, mert elválasztja őket egy határ, ami a migráció jelenségét politikai és legális kérdéssé teszi, amikor annak gazdasági kérdésnek kellene maradnia. Hosszú távon az Egyesült Államokkal fenntartott kapcsolatainknak a Mexikó által igényelt növekedés és befektetés stratégiája felé kell fordulnia, hogy a mexikóiak ne kényszerüljenek az országhatáron kívül munkát keresni. Ennek függvényében, ahogy a két kormány a két piac integrációján kezd dolgozni, megszüntetve a kereskedelemi és munkaügyi korlátokat, megnövelve a tudományos és technológiai forgalmunkat, úgy fogunk létrehozni egy gazdaságilag hatékonyabb, politikailag pedig kiegyensúlyozottabb kapcsolatokat. Senki sem kétli, hogy Mexikónak jobban kell integrálódnia a világba. De a kérdés az, hogy kivel és hogyan kell integrálódunk. Az én válaszom az, hogy politikai értelemben keresnünk kell a nagyobb integrálódást Latin-Amerikával és a Karib térséggel; gazdasági és technológiai értelemben pedig különösen Észak-Amerika felé kell néznünk, valamint speciálisan a fejlődés és a növekedés hosszú távú elősegítésére tétjeinket az ázsiai országokra kell tennünk, mindenek előtt Kínára. Emellett persze ki kell használnunk az európai országokhoz fűződő stratégiai társulásunkat. A NAFTA tapasztalatai azt mutatják, hogy tekintetünket Észak-Amerikára kell szegeznünk.”⁸⁴

Ez egy igazi pragmatikus külpolitikai vonalvezetés.

9.5. A mexikói-amerikai intézményi együttműködés a migrációs kérdésekben

A mexikói-amerikai kétoldalú együttműködés legmagasabb és legfontosabb politikai és szakmai fóruma az elnöki szintű találkozók után a Kétnemzeti Tanács (Comisión

Binacional), amelynek felállításáról 1981-ben született megállapodás. Eredetileg a miniszteri szintű bizottság a két ország külügyi, kereskedelmi és pénzügyi tárcáinak vezetőinek tanácskozását jelentette. Az idők folyamán először az igazságügyi miniszterek (procurator) csatlakoztak 1986-ban, majd 1989-től a kétoldalú kapcsolatokban érintett valamennyi tárca vezetője résztvevője lett a tanácskozásoknak. A fővárosokban felváltva évente sorra kerülő tanácsülés legutóbbi, 21. fordulójára 2004. november 9-én került sor Mexikóvárosban.

A kormányközi bizottságokban folyó munkát hasznosan egészítik ki egyrészt a törvényhozók, az amerikai és mexikói kongresszusi vegyes bizottságok ülései, valamint a határmenti kormányzók rendszeres tanácskozásai. Ez utóbbi sokkal pragmatikusabb jellegű, melyen a határzóna speciális ügyeit próbálják meg egyengetni.

A mexikói hatóságok részben tájékoztató anyagok szétosztásával (Guía del Migrante, amit az amerikai hatóságok élesen bíráltak, mint a migrációt elősegítő kézikönyvet) és a határzónába telepített határőrcsoportok (Beta) járőrözésével. A határ mexikói oldalán a hajókikötőknél alkalmazott világítótornyokat építenek, hogy a sivatagban eltévedő emigránsoknak éjszaka tájékozódási pontként szolgáljanak, ahová víztartályokat helyeznek el. Az arizonai sivatagon gyalog való átkelés 2-3 éjszakát is igénybe vesz, ahol a viperák és mérges pókok mellett a rablókkal, fegyver- és kábítószercsempészekkel is meg kell küzdeniük a határátlépőknek.

Az emigránsokat segítő csoportok által kitalált és a két kormányzat által is támogatott önkéntes hazatérési program már a bevezetés évében megbukott. A kaliforniai határváros, Tijuana civil szervezete (Coalición Pro Defensa del Migrante) által támogatott programban a kitoloncolásra váró mexikói illegális bevándorlók önkéntes alapon hazatérhettek repülővel a származási államukba. Claudia Smith⁸⁶, a Proyecto Fronterizo igazgatónője szerint az önkéntes repatriálás nem érte el célját, mert nem csökkentette a határátkelés halálos áldozatainak számát: az Arizona-Sonora határszakaszon az amerikai határőrség, a Border Patrol jelentése 2003-ban 139 halálesetet, 2004-ben pedig 141 halálesetet regisztrált. Az ismételt határátlépések csökkentését is célzó elképzelés azonban több napos várakozásra ítélte a jelentkezőket, rossz ellátással, és aztán a mexikói városokból is gondot

okozott a továbbutazásuk anyagi források nélkül. A Border Patrol szerint az USA-ban évente kb. 1.2 millió tartózkodási engedély nélküli embert tartóztatnak le, akik valahogy bejutottak az országba.

9.6. A déli határok problémája

Az elsősorban tranzit jellegű illegális bevándorlás (főleg Guatemala, Salvador és Nicaragua irányából) évente 15-20%-kal nő. Ugyanez vonatkozik a kitoloncoltak számára, ami eléri a 100 ezres nagyságrendet: a mexikói-guatemalai határfolyó, a Suchiate az illegális határátlépés, a csempészet és a prostitúció központjává alakult át. A helyzetet bonyolítja az ún. ifjúsági bűnözés (Mara Salvatrucha és Mara 18 bűnszervezetek). A legutóbbi mexikói és közép-amerikai elnöki találkozó (Mecanismo de Dialogo y Concertación de Tuxtla Gitiérrez) központi eleme éppen ez a téma volt. A Mara Salvatrucha bűnszervezet New York nyomornegyedeiben született, ott élnek a vezérek, és szervezik a kiskorú bűnözők rablásait. Rendkívül kegyetlen módszereket alkalmaznak, az élet teljesen értéketlen számukra, és sok a fiatal lány is belesodródott. A jelenség olyan méreteket öltött, hogy az elnöki találkozó résztvevői közös fellépés igényét fogalmazták meg.

Az ország elmaradott déli területeinek és a közép-amerikai országok összefogásával született meg Fox elnök javaslata, a Puebla-Panama terv (Plan Puebla-Panama), amelynek résztvevője 8 mezo-amerikai ország: Belize, Costa Rica, Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua, Panama, és Mexikó 9 déli állama (Campeche, Chiapas, Guerrero, Oaxaca, Puebla, Quintana Roo, Tabasco, Veracruz és Yucatán.). A mintegy 1 millió km² összterületen 64 millió ember lakik. A nemzetközi pénzügyi szervezetek által is támogatott elképzelések szerint a határvidéket jelentős infrastrukturális beruházásokkal elindítanák a fejlődés útján, ami aztán maga után vonná a külföldi tőkeberuházások megjelenését is. Az ellenzéki kritika szerint a térség rendkívül gazdag ásványkincseihez nyújtana a program

hozzáférési lehetőséget, miközben kiépítene az USA-ba irányuló illegális felvándorlás első szűrőjét a déli határon.

Az illegális bevándorlás elleni fellépés jegyében 2003. augusztus 1-15. között lépett életbe a közép-amerikai állampolgárok részére kidolgozott új vízumtípus (programa Piloto de Visas de Alta Seguridad). A hamisítás kivédésére erősebb ellenőrzést épít be (11 biztonsági jel alkalmazása az USA hatását tükrözi), számítógépes rendszerrel dolgozik, amelynek adatait azonnal a Migrációs Intézethez juttatják. A vízumok érvényessége 5 év, és Guatemalával kétoldalú megállapodás alapján ingyenes. Tervezik, hogy kibővítik a programot Dél-Amerika felé is.

9.7. A második Bush-kormányzat migrációval kapcsolatos elképzelései

Bizonyos elmozdulást hozott az ügyben Bush elnök 2004. januári 7-i bejelentése, miszerint a migrációs törvények reformjára vonatkozó javaslatot (3 éves ideiglenes munkavállalási engedélyt biztosítana a már az USA-ban lévő illegális bevándoroltaknak, ami meghosszabbítható lenne egy újabb periódusra) terjeszt a közben konzervatív többségűvé vált kongresszus elé. A javaslat 6 lényegi elemre épül:

- A határok ellenőrzésének és az ország területének védelme az illegális migráció visszaszorításával.
- Az USA gazdasági érdekeinek szolgálata (munkaerő biztosítása időben és megfelelő számban).
- Kvóta megfizetése a legalizáláshoz.
- Az illegális bevándoroltak helyzetének rendezése újabb bizonyítéka a Bush elnök által hirdetett „konzervatív együttérzésnek”, ami növeli belpolitikai támogatottságát.

- A 3+3 éves munkavállalási engedély után a hazatérés ösztönzése az USA-ban megszerzett társadalombiztosítás és nyugdíj-jogosultság transzferje és egyfajta előtakarékosági program révén.
- Az illegális bevándoroltak ellenőrzés alá vonásával a kormány garantálja a legális bevándorlók jogainak érvényesülését.

Rolando García Alonso⁸⁸, a kormánypárt (PAN) nemzetközi kapcsolatok igazgatója szerint a Bush-javaslat minden választási kampányjellege ellenére elmozdulást jelent a 2001. szeptember 11-i terrortámadás okozta patthelyzetből. A migrációs megállapodásnak nincs esélye, mert az amerikai közvélemény túlnyomó része és a republikánusok hallani sem akarnak az illegálisokra vonatkozó amnesztiáról, mert szerintük az újabb hullámokat indítaná el (ez volt az 1986-os Ronald Reagan által elfogadott amnesztia következménye is).

Jóllehet a Bush elnök által elővezetett törvényjavaslatot a politikai elemzők többsége már a választási év előjeleként értelmezte, hiszen az elmúlt években bekövetkezett amerikai demográfiai változások (és részben az 1986-os amnesztia) hatására úgy tűnik, más megvilágításba kerülhet az USA-ban élő hispán (latin) szavazatok politikai értéke. A 2004. novemberi fölényes Bush győzelem igazolta a republikánusok tértnyerését a latin szavazók között, de azt is megerősítette, hogy az amerikai társadalom befolyásos része nem érdekelt egy kétoldalú migrációs megállapodás tető alá hozásában. Az elmúlt hónapokban két amerikai külügyminiszter járt Mexikóvárosban, és mindkettő ugyanazt az elnöki üzenetet közvetítette a mexikói politikai vezetésnek:

- Colin Powell vezette 2004. november 9-én az amerikai delegációt Mexikóvárosban a Kétnemzeti Tanács 21. ülésén. Az amerikai fél figyelme két területre összpontosult: a határok és a biztonság. A mexikói fél – eléggé érhetetlen módon – nagy elvárásokat gerjesztett a kétoldalú migrációs tárgyalásokkal kapcsolatosan. A tárgyalásokon 4 megállapodást írtak alá környezetvédelmi és egyet oktatási témákról. Colin Powell kifejtette, hogy a Bush-adminisztráció első számú törekvése a terrorizmus elleni fellépés, és a

határok „megerősítését” is erről közelíti meg. Határozottan aláhúzta, hogy Bush elnök a közeljövőben a kongresszus elé terjeszti a 2004 januárjában tett javaslatát a migrációs törvény módosítására, de határozottan elzárkózott az illegális bevándoroltaknak kért amnesztiától. A határvédelem vonatkozásában munkacsoportot állítottak fel a kibernetikus biztonság témakörében, megerősítik az utasforgalom ellenőrzésében használt elektronikus rendszert és bővítik az utasforgalom számára kijelölt sávokat. Megállapították, hogy a kétoldalú kereskedelmi forgalom 92%-a a szárazföldi határátkelőkön bonyolódik és hogy a határsávban élők millióinak (a teljes forgalom 7%-a) kiadták az intelligens kártyákat.

- Condolezza Rice külügyminiszter 2005 márciusában mexikóvárosi villámlátogatása során világossá tette, hogy az Egyesült Államokat a határokkal kapcsolatosan nem annyira az illegális mexikói emigráció, hanem azok ellenőrzésének és biztonságának garantálása érdekli a nemzetközi terrorizmus bejutásának megakadályozására.

9.8. Az USA-ba irányuló legális és illegális bevándorlás aránya

Az amerikai illetékes hivatal, a BCIS tájékoztatása szerint 2002-ben 384 ezer fő kérelmezte az amerikai nagykövetségeken a bevándorlási engedélyt és az országon belül pedig 653 ezer a legális tartózkodási engedélyt. A több mint 1 millióból magasan a mexikói kérelmek vezetnek (219380), amit az indiaiak (71105), a kínaiak (61282), Fülöp-szigetiek (51308) és a vietnamiak (33627) követnek. Ez az 5 ország adja a legális bevándorlók 40%-át. A bevándorlók 4 államot részesítenek előnyben a letelepedésnél: Kalifornia (300 ezer), New York (több mint 100 ezer), Florida és Texas (100-100 ezer körül). A legális bevándorlók közel fele közvetlen hozzátartozóként kapott letelepedési engedélyt.

A Servicio de Inmigración y Naturalización (SIN) adatai szerint 2000-ben kb. 7 millió fő illegálisan tartózkodott az Egyesült Államokban, aminek kb. 69 %-a

(4.8 millió fő) volt mexikói származású. A 90-s években kb. 13.5 millió fő vándorolt be az USA-ba (a lakosság 5%-a), amiből 8 millió legálisan érkezett. Megerősíti ezen adatok tendenciáját a washingtoni székhelyű CIS⁸⁹ (Centro de Estudios de la Migración) dokumentuma is. Eszerint az 1997-2000 között USA-ba emigrált 4.3 millió főből 1.98 millió illegálisan érkezett. A 2000 és 2003 között érkező 4.54 millióból pedig 2.09 millió volt illegális. Az intézet szerint a bevándorlók nem az amerikai gazdaság munkaerő-szükségletének vonzásában érkeztek, mert az éppen recesszióban volt, és nőtt a munkanélküliség.

Rafael Flores Fernández⁹⁰ mexikói szakértő egy 2003. június 12-15. között készült Gallup-felmérés eredményeire hivatkozva azt emeli ki, hogy a nagy létszámú bevándorlás ellenére a migráció nem a legfontosabb kérdés az amerikaiak számára. Sokkal jobban foglalkoztatja őket a gazdaság, a munkanélküliség, a háború, a terrorizmus stb. A migrációra vonatkozó konkrét kérdésre 37% szerint meg kell tartani a mai szintet, 13% emelné a bevándorlási szintet, és 47% tartott szükségesnek csökkentést. Egy korábbi (2003. januári) felmérésük szerint 7% növelné, 55% csökkentené, és 35% nem változtatná meg a bevándorlás szintjét.

Ugyanakkor az amerikaiak sokkal határozottabban vetik el egy általános amnesztia lehetőségét. Egy 2001. augusztus 24-26. közötti felmérés⁹¹ szerint csak 6% volt az amnesztia mellett, 67% határozottan ellene nyilatkozott, míg 20% szerint annak kell állampolgárságot adni, aki dolgozik és adót fizet. Egy másik megfogalmazásban 28% szerint elő kell segíteni, hogy az illegálisok amerikai állampolgárok legyenek, míg 67% szerint nem kell ezt elősegíteni, 5% pedig nem nyilatkozott.

10. A Hispán kihívás (Huntington-tanulmány főbb elemeinek áttekintése és az erre vonatkozó mexikói és amerikai állásfoglalások ismertetése)

“There is no Americano dream. There is only the American dream created by an Anglo-Protestant society. Mexican Americans will share in that dream and in that society only if they dream in English.”

Samuel P. Huntington: The Hispanic Challenge⁹²

A mexikói politikai és értelmiségi körökben nagy vihart kavart Samuel P. Huntington a „Hispán kihívás” című cikkével (Hispanic Challenge, Foreign Policy, March-April, 2004) majd a 2004 májusában megjelent „Who we are” (Kik vagyunk?) című könyvével, mert az amerikai társadalomra leselkedő legnagyobb veszélynek éppen a mexikói emigrációt nevezi. Huntington, aki a „Civilizációk ütközése” című könyvével már a 2001. szeptember 11-i terrortámadás előtt is az eltérő kultúrák összeférhetetlensége felől közelítette meg a hidegháború utáni időszak nagy problémáit, most a kialakult félelem légkörében ismét egy polemikus témát választott: a nemzetközi migráció Egyesült Államokat leginkább érintő szeletének, a mexikói bevándorlásnak a megkérdőjelezését.

Tekintsük át röviden a tanulmánya alapján, hogy az USA-ba irányuló mexikói bevándorlásnak melyek azok az elemei, illetve jellemvonásai, amelyek felkeltették Huntington professzor félelemérzetét. A tanulmány szerint az Egyesült Államokat most az a veszély fenyegeti, hogy az európai bevándorlásoknak köszönhetően a XX. század közepére multikulturális és multietnikus jellemvonásokat öltő, de a domináns protestáns angolszász kultúrát megőrző amerikai társadalom az elmúlt évtizedekben fokozatosan egy kétnyelvű és kétkultúrájú angolhispán társadalommá válik. A jelenség mögött a spanyol anyanyelvű bevándorlók, s köztük is meghatározó jelleggel a mexikói emigránsok állnak, akiknek számbeli növekedését az amerikai népszámlások egyértelműen megerősítik. Az 1960-as statisztikai adatok szerint az USA-ban élő külföldi születésű emigránsok között Mexikó a maga 576 ezrével még messze lemaradt az

olaszok (1257 ezer), a németek (990 ezer), a kanadaiak (953 ezer), az angolok (833 ezer) és a lengyelek (748 ezer) mögött. Ezzel szemben 2000-ben már magasan Mexikó áll az első helyen 7841 ezer fővel a kínaiak (1391 ezer), a Fülöp-szigetiek (1222 ezer), az indiaiak (1007 ezer) és a kubaiak (952 ezer) előtt. A fenti számokból egyértelműen látszik, hogy a korábbi európai bevándorlás helyét az ázsiai és latin-amerikai bevándorlók veszik át.

A végeredménye ennek a folyamatnak az, hogy a külföldi születésű hispán lakosok száma megnőtt az összlakossághoz viszonyítva három évtized alatt: 4.7% (1970), 6.2% (1980), 7.9% (1990) és 9.7% (1997). A 2000-ben tartott népszámlálás szerint már meghaladta a 12%-ot. A megdöbbentő felfedezés az volt, hogy 1990 és 2000 között a spanyol ajkúak száma 57.9%-ot emelkedett, miközben az összlakosság növekedési üteme csak 13.2% volt. 2002-re a hispán származású lakosok száma 37.44 millióra nőtt, ezzel az ország első számú kisebbsége lett, megelőzve az afroamerikai lakosságot. Tekintettel arra, hogy a hivatalos becslések szerint a hispán lakosság 67%-a mexikói származásúnak vallja magát, így érhető, hogy ők jelentik a reális veszélyt.

Huntington szerint a korábbi és a mostani bevándorlások között az jelenti a lényeges eltérést, hogy a századvégi hispán bevándorlók nem asszimilálódnak, és nem veszik át az angol nyelv és kultúra használatát. Ennek pedig a professzor szerint 6 oka van:

1) Területi szomszédság

A mexikói emigráció egyik lényegi elősegítője a két ország között meglévő több mint 3 ezer km szárazföldi határ, amely viszonylag könnyen átjárható. Nincs a világon még egy ilyen jelenség, vagyis ilyen fejlettségbeli különbségeket elválasztó határ (GDP/fő és az órabérek különbsége, életszínvonal). A határövezetben élő lakosság minőségileg új jellemvonásokat vesz fel.

2) Számszerű nagysága

Jóllehet a mexikói emigráció egyik forrása a két ország eltérő demográfiai növekedése, valamint a mexikói gazdasági és szociális elmaradottsága, de nem

elhanyagolható az amerikai életforma és gazdasági lehetőségek vonzereje sem. A 70-es években 640 ezer, a 80-es években 1 656 ezer és a 90-es években 2 249 ezer mexikói vándorolt be az Egyesült Államokba legálisan, ami a vonatkozó legális bevándorlók egyre növekvő arányát (14%, 23% és 25%) jelentette. Ehhez járult hozzá aztán a növekvő számú illegális mexikói bevándorlás. A mexikói születésűek jelentették 2000-ben a külföldi születésű amerikai lakosság 27.6%-t. A bevándorlás mellett hozzájárult a hispán lakosság növekedéséhez az egyes népcsoportok eltérő demográfiai jellemzője is: a 2002-es becslés szerint az amerikai angolszász nők születési rátája 1.8 volt szemben az afroamerikai nők 2.1 és a hispán nők 3.0 mutatójával. Az új helyzet azt jelenti, hogy az USA-ba érkező emigráció fele egy nyelvet beszél, a spanyolt.

3) Illegális jellege

Az illegális migráció gyakorlatilag egy 1965 utáni jelenségnek tekinthető (USA, új migrációs törvény). Az amerikai alkotmány elfogadása után gyakorlatilag semmiféle törvény nem tiltotta az emigrációt, és a hajóval érkező bevándorlók ellenőrzése viszonylag egyszerű volt. A közlekedési lehetőségek és a migrációt mozgató tényezők felerősödése magával hozta az illegális migráció megjelenését. A határvédelmi erők, a Border Patrol adatai szerint az illegális határátlépési kísérletek miatti letartóztatások száma a 60-as évek 70-es évekre 1.6 millióra, a 80-as évekre 11.9 millióra és a 90-es évekre 12.9 millióra nőtt. Az illegális mexikói határátlépők számát az amerikai migrációs szervezet, az INS évi 350 ezerre becsülte a 90-es évek átlagában. Egyes becslések szerint az 1975 után érkezett mexikói bevándoroltak 2/3-a illegálisan érkezett az USA-ba. Az amerikai migrációs törvény 1986-os reformja az illegális bevándoroltak helyzetének rendezését és a folyamat megállítását célozta. Az első jegyében 3.1 millió illegális mexikói bevándorolt rendezte jogi helyzetét. Az illegális munkaerő amerikai foglalkoztatóinak kilátásba helyezett büntetése azonban nem állította meg a folyamatot.

4) Regionális koncentrációja

Az európai bevándorlók szétszóródásával szemben a hispán emigránsok regionális koncentrációja a jellemző: kubaiak Miamiban és környékén, Puerto Rico-i és dominikai emigránsok New Yorkban, a mexikóiak pedig Kaliforniában összpontosulnak. A koncentrálódás fennmaradása mellett az elmúlt két évtizedben területileg is szóródott a hispán bevándorlás, megjelentek Észak-Karolina, Arkansas, Georgia, Nevada és Alabama területén is. Egyes helyeken azonban kritikus méreteket öltött a jelenség: Los Angeles lakosságának 64%-a volt hispán eredetű 2000-ben, s ezen belül mexikói 46.5%-a (az amerikai benszülött lakosság 29.7%). 2003-ban Kaliforniában az újszülöttek között a hispán származásúak először haladták meg az 50%-ot. A hispán lakosság koncentrációja súlyosan akadályozza az asszimilációt.

5) Folyamatossága

A jelentős életszínvonal-beli különbség (9-10-szer magasabb a GDP/fő mutató az USA-ban) vonzásában a mexikói emigráció megállíthatatlanul folytatódik. Jóllehet a mexikói nők termékenységi mutatója felére csökkent (1970-75 közötti 6.5-ről 1995-2000 közötti 2.8-ra), de a mexikói Országos Népeségi Tanács szerint ennek rövid és közép távon nincs érdemi hatása az évi 400 ezres emigrációra, sőt az 2030-ig akár évi 500 ezer fölé is nőhet. Ennek hármaskövetkezménye van: az egymásra épülő migrációs hullámok láncreakciót indítanak el a hozzátartozók bevonzásával; a nagy létszám miatt a folyamat erőszakos megszakítása egyre súlyosabb politikai árat fog követelni; végső hatásaként pedig gyengíti az asszimilációs folyamatot.

6) Történelmi jelenléte

A bevándorlók származási országa közül egyedül Mexikó az, amelyiktől az USA erőszakos úton elvette területének felét (Texas 1835-56, USA-Mexikó háború 1846-48, Kalifornia és Új-Mexikó). A bevándorló mexikóiak ezeket a „történelmi területeket” részesítik előnyben a letelepedésükkor, sőt gyakran hangoztatják is a „hazatérési érzésüket”. A statisztikai adatok is jelzik a Río

Grande mentén kialakuló hispán többséget a határzónában. Egyes amerikai elemzők már egyenesen „MexAmerika” és „Mexifornia” kifejezéseket használnak.

Huntington professzor végső következtetése az, hogy a WASP (a fehér protestáns amerikai) kultúrát súlyos veszély fenyegeti egy nacionalista mexikói kultúra részéről, amely képzetlenebb, kevesebbet keres, és röviden megfogalmazva: értéktelenebb. Ha a fejezet elején szereplő idézetre szűkítjük le: csak angolul álmodható az amerikai álom: Ez nem hangzik túl tudományosan az emigránsok országában sem.

A tanulmány elemzése, a professzor hivatkozásainak áttekintése azt jelzik, hogy Huntington nem fedezett fel új jelenséget, hanem csokorba gyűjtötte azokat az amerikai szerzőket (Davis M. Kennedy -1996, Rogers Daniels – 1990, Mark Krikorian – 1997, Barry Edmonston és Jeffri S. Passel – 1994, Peter Skerry – 1993, Terrence W. Haveluk – 1998, Robert D. Kaplan – 2002, Graham E. Fuller –1992) és a folyóiratok szerkesztőségi összeállításait, akik több mint egy évtizede rendszeresen figyelmeztetnek a demográfiai és migrációs problémákra. A Mexikóra vonatkozó elemzések jelentős része egyébként a 90-s évek elején „született”, amikor az Észak-amerikai Szabadkereskedelmi Megállapodás (NAFTA) előkészítése két táborra osztotta a lakosságot mindkét országban.

A mexikói politikai és értelmiségi elit élesen reagált a tanulmányra, s a megszólalók túlnyomó többsége rasszistának bélyegezte Huntingtont. A tanulmány és később a könyv alakban is megjelenő gondolatkör egyébként az USA-n belül is vegyes fogadtatásra talált. A teljesség igénye nélkül ismertetnénk két meghatározó súlyú mexikói és egy latin-amerikai értékelést.

Enrique Krauze⁹³ neves történész szerint Huntington a terrorizmus árnyékában „felfedezte”, hogy az USA kulturális, nyelvi, politikai és területi épségére a mexikói emigráció jelenti a nagy kihívást. Önkritikusan elismeri, hogy az emigrációs jelenség a mexikói kormányok szégyene, mert nem képes gazdasági fejlődést produkálni a népessége megtartására. Kiindulópontként számon kéri, hogy miért változott meg Huntington véleménye a latin/hispán kultúráról, melyet korábbi

könyvében (Clash of Civilizations) még amerikai konvergencia kultúráként jellemzett. Krauze szerint a tények (szomszédság, fejlettségbeli különbségek, nagyszámú bevándorló, illegálisok és a folyamatosság) nem indokolják a levont következtetések helyességét. Először is, nincs semmiféle területi revíziós törekvés mexikói politikai erők részéről (sem a politika, sem civil mozgalmak területén). A mexikói történelem szerint az sem igaz, hogy a mexikói bevándorolt nem integrálódik az amerikai társadalomba (a Huntington érvelés szerint nem tanulnak meg angolul, miközben ennek éppen az ellenkezője igaz), 10 milliárd dollár feletti összeget utalnak haza a vendégmunkások, miközben a hispán közösség vásárlóerejének növekedését mutatják az adatok. Még Huntington is leírja, hogy 2000-ben a vásárlóerejük meghaladta a 440 milliárd USD-t. Krauze érvként hozza fel az amerikai zsidó közösség zártságát és kultúrájának megőrzésére való törekvését, hogy ez a jelenség nem veszélyezteti Amerikát. Hozzáteszi még, hogy éppen a mexikói kultúra mutatja (spanyol, indián és néger), hogy a keveredés egyáltalán nem jelent degradációt.

Jesús Reyes Heróles⁹⁴ neves politológus szerint a két ország egymásról alkotott képe a magyarázata annak, hogy a Huntington-féle féligazságok tudományos köntösben mutatkozhatnak be. Az általa ismertetett felmérések szerint az amerikai állampolgárok első gondolata Mexikóról a szegénység, de ezzel majdnem egyenértékű a mexikói kulturális értékek és turisztikai-pihenési lehetőségek nagyra értékelése. Az is érdekes, hogy a konkrét kérdésre az amerikai válaszadók 45%-a pozitív értékelést adott Mexikóról. Ezzel párhuzamosan az amerikaiak véleménye Mexikóról: 75% szerint eltérő az USA-tól, 73% szerint szegény, 65% tradicionálisnak (hagyományörző) és 47% igazságtalannak tartja a mexikói viszonyokat, 52% szerint veszélyes (közbiztonság) és 43% szerint politikailag megosztott a társadalom. A mexikóiak első érzete a szomszédjukról a pénz, a munka és a biztonság szentháromságát idézi (a migrációs folyamatok fő vonzereje). A negatív vélemények csak 28%-ot jelentenek (ebben az Irak elleni háborúnak jelentős szerepe van). Az USA-ról alkotott kép: 81% szerint prosperáló, 77% modern, 48% szerint egységes a társadalom, veszélyes 47% szemében, különbözik Mexikótól 46% és nyugtalanító 44% szemében. A szerző következtetése az, hogy a NAFTA-együttműködést tovább kell fejleszteni és a lakossági

vélemények alapján ennek nincs akadálya. A kormányoknak és a tájékoztatási eszközöknek nagyon jelentős felelőssége van abban, hogy milyen kép alakul ki a szomszédokról a közvéleményben.

Mario Vargas Llosa⁹⁵ neves perui író szerint az USA gazdasági helyzetét és globális vezető szerepét erősítené, ha bekövetkezne az ország kétnyelvűvé válása. A bezárkózó diszkriminatív politika csak a meggyengülését fogja okozni. Megítélése szerint sok-sok millió hispán járul már ma is hozzá az ország fejlődéséhez. Szerinte a sok etnikummal rendelkező New York összetartója nem egy fiktív amerikai kultúra, hanem a szabadság: egy nyitott és rugalmas rendszer, amely mélyen demokratikus, amelyben úgy lehet élni, hogy nem kell lemondani az egyéni és csoportos kulturális jellemvonásokról. Hozzáteszi, hogy gazdasági értelemben az emigránsok sokkal több gazdaságot termelnek, több adót fizetnek, mint amennyi szociális támogatást igénybe vesznek. Az északi szomszéd fő jellemzője a társadalmi, kulturális, vallási és etnikai sokszínűség, ami két dologban konvergál: politikai demokrácia és piacgazdaság. Megítélése szerint túlzás Huntington érvelése a mexikói közösségi összefogásról, ez csak a primitív-törzsi viszonyok jellemzője lehet. A latin-amerikai példákat idézve kiemeli, hogy a Huntington által hirdetett hazafiság súlyos társadalmi károkat okozott a térségben, mert minden elnyomó politikai rendszer ennek álarcában díszelgett, és a térség országainak fegyverkezése is az egymás iránti bizalmatlanságból táplálkozik. A beilleszkedésre Vargas Llosa két példát említ: egy prosperáló vállalkozóvá lett perui baloldali aktivistát és a saját anyját: az amerikai rendszer befogadó és az emigránsok többsége beilleszkedik.

42. Iltis, Hazafiság és Politikai Latin-amerikai országok, 2003. (május 15-16.)

Forrás: Seeking unity from Revolution in Latin America and the Caribbean, Latin American Development

Bank, Multilateral Development Fund, May 2004. (1. oldal)

11. A mexikói emigráció két legjelentősebb gazdasági és politikai következménye (gazdasági hozzájárulás és a hazautalások, valamint az emigráció politikai befolyása növekedése)

Az Amerikaközi Fejlesztési Bank beruházási ügyvezető igazgatója, Donald F. Terry⁹⁶ szerint, a latin-amerikai országokba érkező hazautalás összege, a 2002-es 32 milliárd amerikai dollárról 2003-ban 38 milliárdra nőtt. A térség országaiban a hazautalások egyre jelentősebb szerepet játszanak a szociálpolitika támogatásában. Az egyes országok részesedését az alábbi térkép mutatja. A táblázatból egyértelműen kiolvasható, hogy Mexikó magasan a legtöbb hazautalást tudhatja magáénak, de az egy főre jutó hazautalások tekintetében néhány kisebb ország megelőzi.

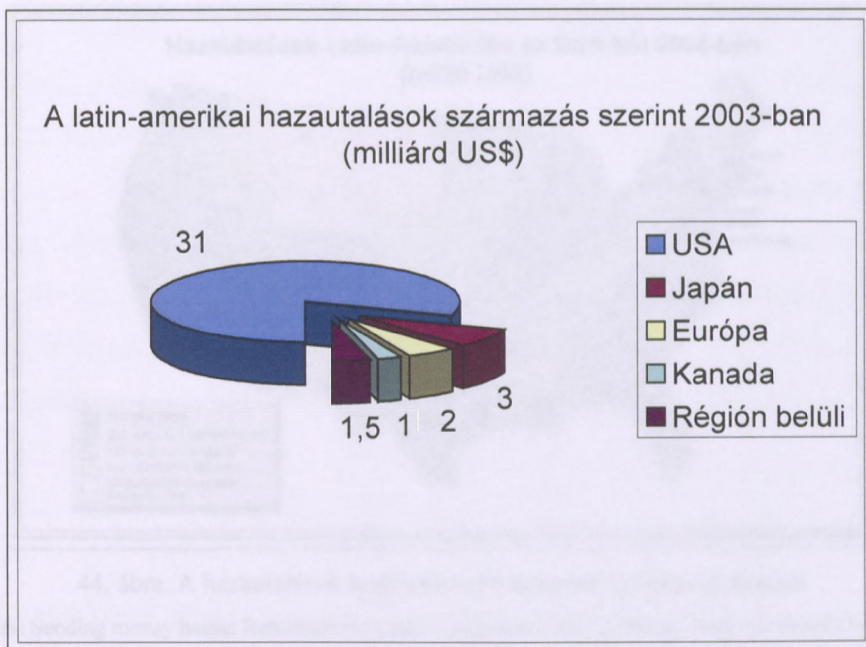
42. ábra. Hazautalások néhány latin-amerikai országban 2003. (millió USD)

Forrás: Sending money home: Remittance to Latin America and the Caribbean, Inter-American Development Bank, Multilateral Investment Fund, May 2004. (3. oldal)

Ország	Összesen	Lakossága	/fő
Mexikó	13266	104.2	127.3
Brazília	5200	174.5	29.7
Kolumbia	3067	43.7	70.1
Salvador	2316	6.4	361.8
Dominikai Köztársaság	2217	8.6	257.7
Guatemala	2106	12	175.5
Ecuador	1656	12.8	129.3
Jamaica	1425	2.6	548
Peru	1295	26.7	48.5
Kuba	1194	11.3	105.6
Haiti	977	8.3	117.7
Honduras	862	6.8	126.7
Nicaragua	788	5.3	148.6
Bolívia	340	8.8	38.6
Costa Rica	306	3.9	78.4
Venezuela	247	25.1	9.8
Argentína	225	36.5	6.1
Panama	220	2.9	75.8
Guayana	137	0.766	178.8
Trinidad és Tobago	88	1.3	67.6
Belize	73	0.253	288.5
Uruguay	42	3.4	12.3
Összesen	38047	502.719	136.7

22. táblázat Latin-Amerika országai által kapott hazautalások 2003-ban (millió USD)

Forrás: BID és Világbank adatai alapján

43. ábra. Latin-Amerika országai által kapott hazautalások 2003-ban (millió USD)

Forrás: az előző táblázat alapján

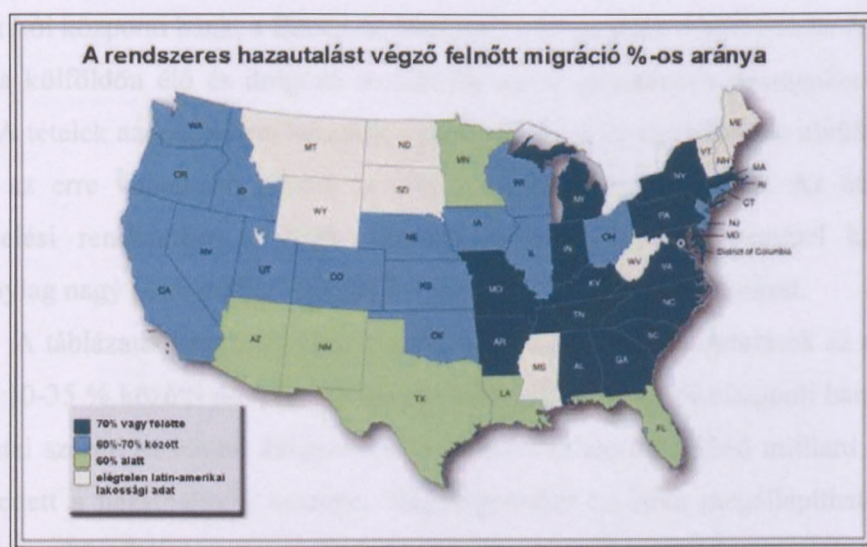
A fenti táblázat adatai szerint a latin-amerikai hazautalások legfőbb forrása 2003-ban magasan az Egyesült Államok volt a maga 31 milliárd USD összegével. Japán követi 3 milliárd USD-vel (célszörzéként Brazília és Peru szerepel), majd Európa (2 milliárd) és Kanada (1 milliárd) a sorrend. A latin-amerikai országokból származó hazautalások (Argentína, Brazília és Mexikó) mintegy másfél milliárd USD-t jelentenek.

Az Egyesült Államok szövetségi államai mind a hazautalások nagyságrendjét, mind a gyakoriságát tekintve leképezik a bevándorolt latinok tartózkodási helyét. A direkt kapcsolatot világosan kiolvashatjuk az alábbi térképekről.

44. ábra. A hazautalások legjelentősebb amerikai szövetségi államai

Forrás: Sending money home: Remittance to Latin America and the Caribbean, Inter-American Development Bank, Multilateral Investment Fund, May 2004. (15. oldal)

45. ábra. Amerikai szövetségi államok a hazautalások gyakorisága szerint

Forrás: Sending money home: Remittance to Latin America and the Caribbean, Inter-American Development Bank, Multilateral Investment Fund, May 2004. (16. oldal)

Mexikó nemzetközi összehasonlításban is az élvonalba tartozik a hazautalásokat illetően. A Nemzetközi Valutaalap 2001-es adatai⁹⁷ alapján India (10 milliárd USD) után Mexikó a második 8.9 milliárdra becsült értékkel. Ezt a

tendenciát megerősítette a Világbank 2004-es jelentése is, miszerint Mexikó változatlanul a második helyet foglalja el a világranglistán India (23 milliárd USD) mögött. A fejlődő világba irányuló átutalások 125.8 milliárd USD volt 2004-ben, kétszerese az 1996-os 61.2 milliárdnak. Az átutalások a fejlődő világba irányuló közvetlen külföldi beruházások 76%-ot tették ki, ami 165.5 milliárd USD volt. Latin-Amerika részesedése a legjelentősebb, ami az 1990-s szinthez viszonyítva 537%-os a növekedés. Érdekes, hogy a legtöbb pénz az USA-ból (28.4 milliárd USD), Szaúd-Arábiából (15.1 milliárd USD) és Németországból (8.2 milliárd USD) utalták át 2001-ben.

11.1. A mexikói vendégmunkások hazautalásainak alakulása

A mexikói központi bank, a Banco de México⁹⁸ a 80-as évek végén kezdte érzékelni, hogy a külföldön élő és dolgozó mexikóiak egyre jelentősebb összegeket utalnak haza. A tételek azonban nem kerültek egészen 1989-ig ilyen formában elkülönítésre, s így az erre vonatkozó adatok is elég megbízhatatlanok voltak. Az átalakított könyvelési rendszerben a bank 1989-től folyamatosan figyelemmel kíséri és viszonylag nagy pontossággal negyedévente jelzi a bevételek alakulását.

A táblázatból egyértelműen látszik, hogy a mexikói hazautalások az elmúlt 4 évben 10-35 % közötti növekedési ütemet mutattak. A mexikói központi bank 2003-as adatai szerint az elmúlt évben 35.2 % növekedés mellett 13266 milliárd dollárra emelkedett a hazautalások összege. Nagyságrendjét tekintve megállapítható, hogy 2003-ban Mexikóban a második legfontosabb devizabevételi forrássá lépett elő a kőolajbevételek után, és meghaladta mind a turizmus, mind a közvetlen tőkeberuházások összegét (a hazautalások elérik a kőolajbevételek 79 %-ot, a turisztikai bevételeket 42 százalékkal és a közvetlen tőkeberuházásokat pedig 21 százalékkal haladták meg).

Év	Hazautalás millió USD	Növekedés %-ban
1990	2 494	–
1991	2 660	6.7
1992	3 070	15.4
1993	3 333	8.6
1994	3 475	4.2
1995	3 673	5.7
1996	4 224	15
1997	4 865	15.2
1998	5 627	15.7
1999	5 910	5
2000	6 573	11.2
2001	8 895	35.3
2002	9 815	10.3
2003	13 266	35.2
2004	16 613	24

23. táblázat. A külföldi hazautalások Mexikó esetében

Forrás: Banco de México, Sistema Central de Información SIE

46. ábra. A mexikói hazautalások alakulása

Forrás: az előző táblázat alapján

A 2004-es 16.6 milliárd újabb rekordot jelent. Az összeg egyébként lényegesen meghaladja a közvetlen tőkebefektetéseket (14.1 milliárd USD). A mexikói kötvénykibocsátás is csak 15 milliárd USD volt 2004-ben. A 2004-es 16.6 milliárdos szint 240%-kal haladja meg az 1996-os 4.3 milliárdos szintet. Az ország a két dátum között 83.7 milliárd USD bevételre tett szert, ami 8%-kal több mint a külső adósságának jelenlegi szintje, vagyis 77.5 milliárd USD. A hazautalások aránya a GDP %-ban kifejezve az 1990-es 0.95%-ról 2004-re 2.58%-ra emelkedett.

47. ábra. Hazautalások a mexikói GDP százalékában

Forrás: Las Remesas Familiares en México, Banco de México, 2004

11.2. A hazautalások területi megoszlása szövetségi államokként

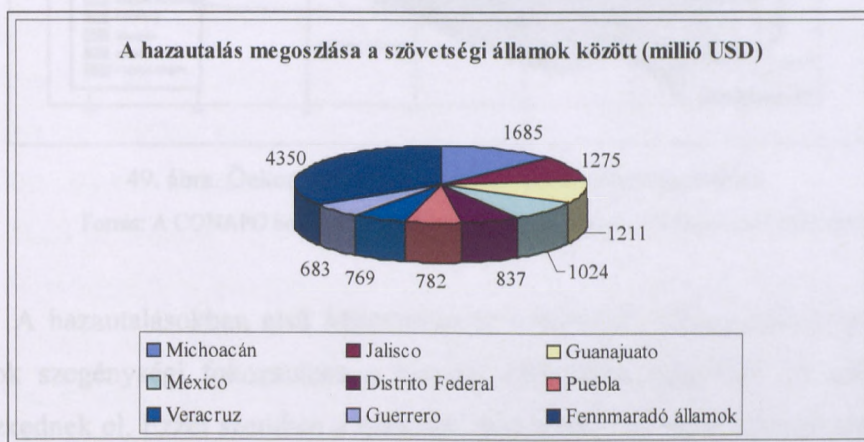
A mexikói hazautalások fontos szerepet játszanak az ország egyes régióiban a szegénység mérséklésében, mivel a kormányzati szándékoktól függetlenül ez a legdemokratikusabb eszköz: azokat a szegény családokat segíti, amelyek férfitagjai rákényszerültek a kockázatok vállalására a család fenntartása érdekében. A statisztikai adatok szerint évente közel 400 halálos áldozatot követel az illegális bevándorlás, mert vagy belefulladnak a Rio Bravo vizébe, vagy az arizonai sivatagban tévednek el a szerencsétlenül jártak.

Szövetségi államok	1995		2003		Nagyság szerinti sorrend	
	összesen	%-ban	összesen	%-ban	1995	2003
Michoacán	597	16.2	1 685	12.7	1	1
Jalisco	467	12.7	1 275	9.8	2	2
Guanajuato	376	10.2	1 211	9.1	3	3
México	161	4.4	1 024	7.7	7	4
Distrito Federal	196	5.3	837	6.3	5	5
Puebla	178	4.8	782	5.9	6	6
Veracruz	76	2.1	769	5.8	15	7
Guerrero	224	6.1	683	5.1	4	8
Oaxaca	159	4.3	650	4.9	8	9
Hidalgo	72	1.9	504	3.8	16	10
Chiapas	20	0.5	360	2.7	27	11
Morelos	131	3.6	341	2.6	9	12
Zacatecas	114	3.1	353	2.6	11	13
San Luis Potosí	120	3.3	323	2.4	10	14
Sinaloa	110	3	257	1.9	13	15
Aguascalientes	114	3.1	230	1.7	12	16
Querétaro	71	1.9	227	1.7	17	17
Durango	77	2.1	207	1.5	14	18
Nayarit	58	1.6	197	1.5	20	19
Chihuahua	64	1.8	190	1.4	19	20
Tamaulipas	47	1.3	186	1.4	21	21
Nuevo León	38	1	163	1.2	22	22
Tlaxcala	27	0.7	129	1	25	23
Baja California	31	0.8	116	0.9	23	24
Coahuila	68	1.8	115	0.9	18	25
Sonora	28	0.8	105	0.8	24	26
Colima	22	0.6	98	0.7	26	27
Tabasco	5	0.1	72	0.5	29	28
Quintana Roo	3	0.1	70	0.5	32	29
Yucatán	11	0.3	52	0.4	28	30
Campeche	4	0.1	37	0.3	31	31
Baja California Sur	4	0.1	18	0.1	30	32
Összesen	3 673	100	13 266	100		

24. táblázat. A hazaútazás megoszlása a szövetségi államok között (millió USD)

Forrás: Banco de México, 2003 évkönyv, pp. 188

A hazautalások területi megoszlása a fenti táblázatban látható. Senki számára nem meglepő a közvetlen összefüggés a legerősebb kivándorlást regisztráló államok és a legtöbb hazautalást kapó államok között. A sorrend csak annyiban módosul, hogy a legjelentősebb kibocsátó, Jalisco állam (9.8%) a második helyre szorul Michoacan állam (12.7%) mögött a 2003-as adatok alapján. Az 1995 és 2003 közötti időszak fejleménye az, hogy a migráció területi terjedésével nemzeti jellegűvé vált a kivándorlás, és ez csökkenti az első három állam részesedését 39.1%-ról a teljes hazautalás 31.6%-ra.

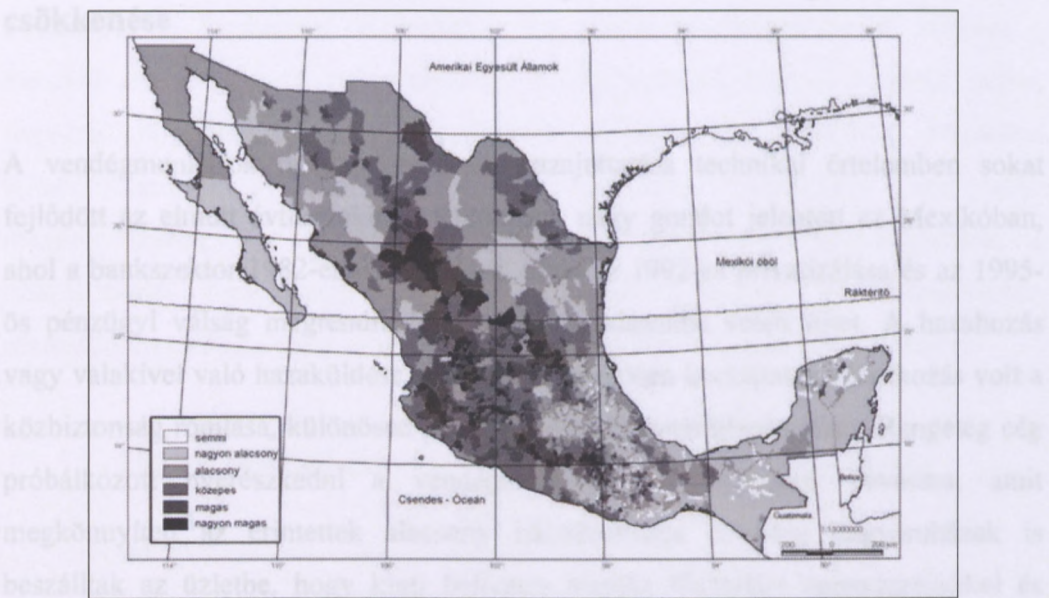

48. ábra. A hazautalások megoszlása a szövetségi államok között

Forrás: az előző táblázat alapján

A hazautalások területi megoszlása tulajdonképpen az emigrációt kibocsátó államokra összpontosul. A statisztikai adatok szerint a 2003-as hazautalások 41.3 millió tranzakciót jelentettek, s az átlagos hazautalás értéke 321 USD volt. A központi bank kimutatásai szerint a 13.266 milliárd USD hazautalás a mexikói GDP 2,2 %-t teszi ki. Az elmúlt évtizedben egyébként ez volt az egyetlen olyan bevételi mutatója az országnak, amely töretlen növekedést produkált. Egyes elemzések szerint az illegális emigráció évi 3-400 ezres növekedésének köszönhetően akár már rövidtávon is meghaladhatja a kőolajexportból származó bevételeket. Az alábbi térkép sötét foltjai azokat a közigazgatási egységeket jelzik, amelyek a legtöbb hazautalást kapják.

11.3. A hazautalások technikáinak fejlődése és költségeinek

49. ábra. Önkormányzatok a hazautalások nagysága szerint

Forrás: A CONAPO becslései a 2000 népszámlálás alapján (XII Censo de Población y Vivenda)

A hazautalásokban első Michoacan és a harmadik Guanajuato a szövetségi államok szegénységi fokozatában a komoly elmaradást felmutató b./ csoportban helyezkednek el. Ezzel szemben a második helyen álló Jalisco a kevésbé elmaradott d./ kategóriában van, ami önmagában nem indokolná a kivándorlást. Ugyanez vonatkozik Estado de México és a Distrito Federal szövetségi államokra is, különösen ez utóbbi esetében, mivel a legkevésbé elmaradott régiót jelenti az országban. A jelenség mögött sokkal inkább azt kell keresni, hogy a fejlettebb régiókhoz tartozó államokból valószínűleg a szakképzettebb munkaerő keres magának új megélhetési lehetőséget, és ez jelenik meg a magasabb átutalásokban.

11.3. A hazautalások technikáinak fejlődése és költségeinek csökkenése

A vendégmunkások megtakarításainak hazajuttatása technikai értelemben sokat fejlődött az elmúlt évtizedekben. Különösen nagy gondot jelentett ez Mexikóban, ahol a bankszektor 1982-es államosítása, majd az 1992-es privatizálása és az 1995-ös pénzügyi válság megrendítette a banki átutalásokba vetett hitet. A hazahozás vagy valakivel való hazaküldése mindig meglehetősen kockázatos vállalkozás volt a közbiztonság romlása, különösen pedig az illegális határátlépés miatt. Rengeteg cég próbálkozott nyereszkeskedni a vendégmunkások és családjaik rovására, amit megkönnyített az érintettek alacsony iskolázottsága is. Még nagyáruházak is beszálltak az üzletbe, hogy kinti befizetés alapján háztartási berendezésekkel és egyéb árucikkkel lássák el a kedvezményezetteket.

Raúl Hernandez⁹⁹, a Világbank szakértője által készített tanulmány szerint a 90-es évek végétől, a mexikói bankszektor szanálástól kezdve egyre jelentősebbé váltak a banki átutalások. A szakértő szerint az elmúlt 5 évben radikális fejlődés zajlott le, aminek hátterében egyrészt politikai indokok (nemzetközi fórumok és intézmények kötelezték el magukat a fejlődő világba irányuló hazautalások költségeinek csökkentése mellett), másrészt az üzlet nagysága miatt jelentkező nagybanki érdeklődés hozzájárult mind az átutalások technikájának fejlődéséhez, mind a költségek mérsékléséhez. A hazautalások túlnyomó része ma már elektronikus átutalással érkezik (11382 milliárd, vagyis a 86%, 2003). A statisztikai adatok szerint egy Mexikóba történő legolcsóbb átutalás banki kezelési költsége 25 USD volt 1999-ben, s átlagban 31 USD/átutalás tett ki. A verseny kieleződése nagyban segítette az átutalási költségek mérséklését, mert a tanulmány szerint 2003-ban már volt olyan piaci szereplő, aki 5 USD-t számolt csak fel tranzakciónként, miközben az átlag is 14 USD/átutalás szintre esett vissza (52%-os csökkenés). Jelzi a dolog súlyát, hogy a képviselőház illetékes bizottsága törvénytervezetet akar kidolgozni, amely szabályozná az átutalást intéző pénzügyi és kereskedelmi vállalatok közvetítői díját

Feltétlenül érdemes megvizsgálni a hazautalások viszonyát az ország más devizabevételi forrásaihoz viszonyítva. Az adatok tanulságai szerint 2003-ra a mexikói gazdaságban a hazautalások a kőolajbevételek után a második helyet foglalták el, megelőzve a turisztikai bevételeket és a külföldi közvetlen tőkeberuházásokat is. A hazautalások gazdasági jelentősége már első megközelítésben is vitathatatlan a mexikói szegénység csökkentésében, a hozzátartozók mindennapi szükségleteinek kielégítésében. A hazautalásban részesülő mexikói családok száma folyamatosan emelkedett az elmúlt években.

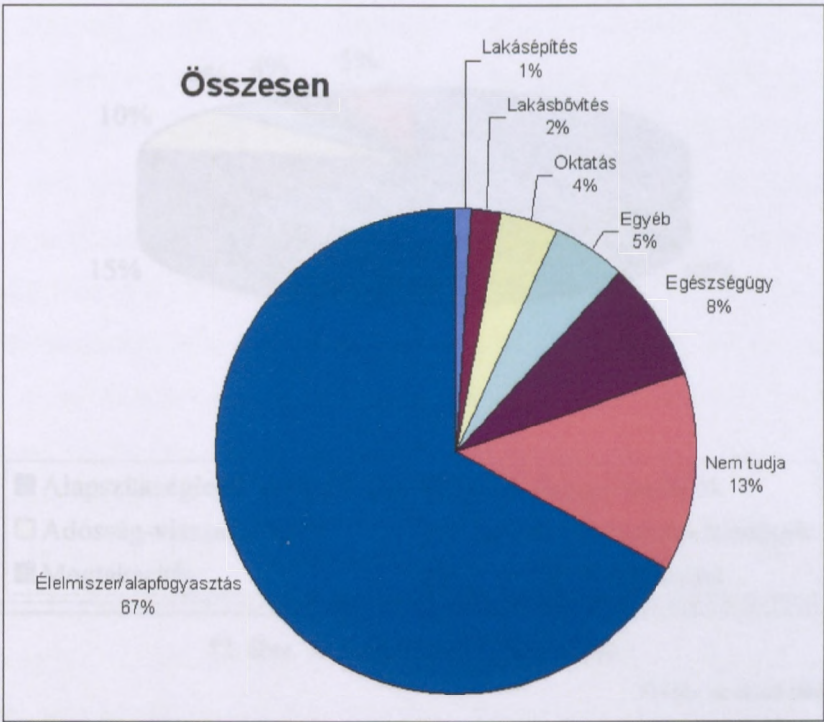

50. ábra. Hazautalásban részesülő háztartások száma 1992-2000 között

Forrás: A Nemzeti Statisztikai Intézet (INEGI) adatai 1992, 1994, 1996, 1998, 2000 évi felmérések alapján

Az elmúlt 2-3 évben egyre komolyabb vita folyik a hazautalások gazdaságfejlesztési célokra történő felhasználásának lehetőségeiről. A tapasztalati tények azt mutatják, hogy a hazautalások túlnyomó része (majdnem 2/3-a) az itthon maradtak alapvető szükségleteinek finanszírozására fordítódik. Egyes szövetségi államok kormányai társfinanszírozóként ösztönzik ugyan a külföldön dolgozók szociális és munkahelyteremtő beruházásait, ez azonban még nem túl jelentős. A felhasználás harmadik tétele azt jelzi, hogy az illegális határátlépéshez (utazás és az

embercsempész költségei) hitelek vesznek fel, amit aztán részletekben törlesztenek. Jóllehet a jelenség jellege miatt pontos adatokkal nem rendelkezünk, de az alábbi két felmérés adatai alapvetően igazolják a felhasználás fenti irányultságát, illetve a fejlesztési forrásként való felhasználásának korlátait.

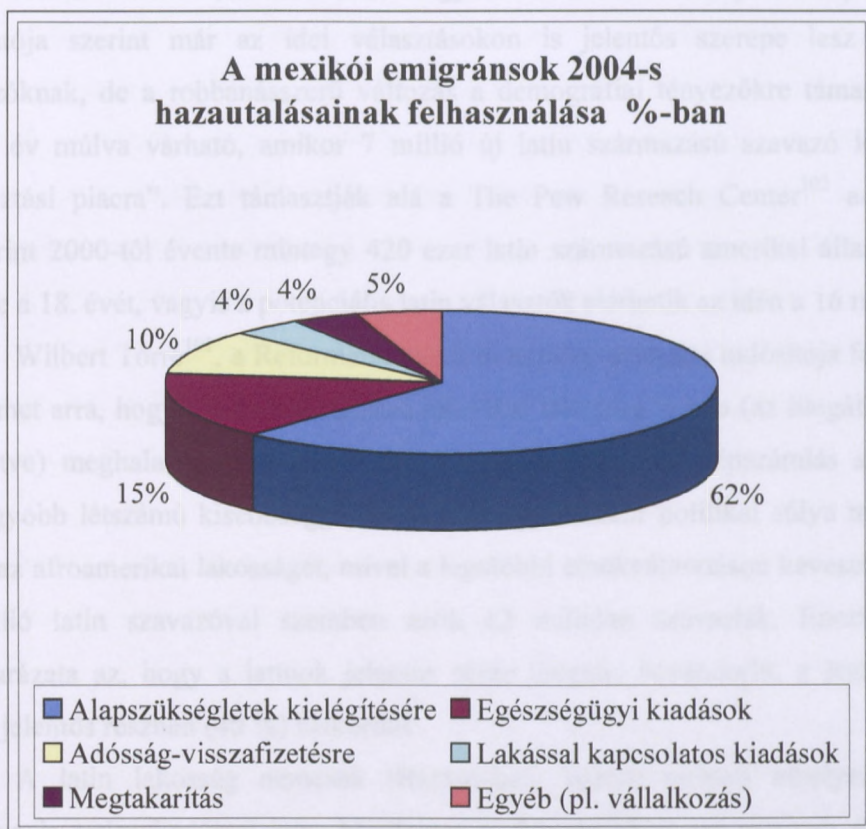
51. ábra. A hazaútlások felhasználás szerinti csoportosítása 2002-es adatok alapján

Forrás: Receptores de Remesas en México, Pew Hispanic Center, 2003

Felhasználási terület	%-os arány
Alapszükségletek kielégítésére	62
Egészségügyi kiadások	15
Adósság-vissza fizetésre	10
Lakással kapcsolatos kiadások	4
Megtakarítás	4
Egyéb (pl. vállalkozás)	5
Összesen	100

25. táblázat A mexikói emigránsok 2004-s hazaútlásainak felhasználása %-ban

Forrás: El INM en numeros, <http://www.inami.gob.mx/principal.asp>

52. ábra. A hazautalások felhasználása

Forrás: az előző táblázat alapján

11.4. A hispán/latin származású amerikai állampolgárok politikai súlyának növekedése

„A hispán szavazatok kulcsfontosságúak lesznek... Soha nem tapasztalt erőfeszítéseket láthatunk majd a pártok részéről a latin szavazók megnyerésére.” – fogalmaz Bill Richardson¹⁰⁰, Új-Mexikó állam kormányzója 2004 augusztusában a demokrata konvención. A maga szempontjából biztos igaza van, hiszen az államában választásra jogosult 972895 szavazópolgár 40 %-a latin származású.

Albert Brown¹⁰¹, a Notre Dame Egyetem Latin Tanulmányok Központjának igazgatója szerint már az idei választásokon is jelentős szerepe lesz a latin szavazóknak, de a robbanásszerű változás a demográfiai tényezőkre támaszkodva 15-20 év múlva várható, amikor 7 millió új latin származású szavazó lép be a „választási piacra”. Ezt támasztják alá a The Pew Research Center¹⁰² adatai is, miszerint 2000-től évente mintegy 420 ezer latin származású amerikai állampolgár tölti be a 18. évét, vagyis a potenciális latin választók elérhetik az idén a 16 milliót.

Wilbert Torre¹⁰³, a Reforma c. mexikói napilap amerikai tudósítója felhívja a figyelmet arra, hogy a latin származású amerikai lakosság száma (az illegálisakat is beleértve) meghaladja a 39 millió főt, s ezzel a legutóbbi népszámlás szerint a legnagyobb létszámú kisebbséggé lépett elő. Ugyanakkor politikai súlya még nem éri el az afroamerikai lakosságét, mivel a legutóbbi elnökválasztáson kevesebb, mint 6 millió latin szavazóval szemben azok 12 millióan szavaztak. Ennek egyik magyarázata az, hogy a latinok jelentős része illegális bevándorló, a legalizáltak pedig jelentős részben (40 %) kiskorúak.

A latin lakosság nemcsak létszámában, hanem területi elhelyezkedését tekintve is terjeszkedőben van. Mindezek mellett azonban azt is szem előtt kell tartani, hogy a várakozásokkal ellentétben a latin közösség politikai értelemben egyáltalán nem képez monolitikus egységet. Elég Floridára nézni, ahol világosan megkülönböztethetőek a Puerto Rico-i, a kubai, a mexikói és a dél-amerikai bevándoroltak érdekei. Mindezek mellett számolni kell a már ott született fiatalok, az új korosztályok érdekeivel is. Arturo Vargas, a latin származású politikusokat tömörítő NALEO elnöke szerint azonban egyik elnökjelölt sem hallja meg, illetve fordít figyelmet a latin szavazók szükségleteire és reális helyzetére.

Ezzel szemben Jerónimo Díaz Rebolledo, a Chicagói Egyetem tanárának véleménye szerint a 2004. november 2-án sorra került amerikai elnökválasztások kampányának új jelensége volt, hogy mind a republikánusok, mind a demokráták komoly erőfeszítéseket tettek a latin származású amerikai állampolgárok szavazatainak megszerzéséért.

Ha csak a statisztikai adatokat nézzük, akkor nehezen magyarázható John Kerry demokrata elnökjelölt 1 millió dolláros spanyol nyelvű kampányának

szükségessége. Ha azonban figyelembe vesszük az amerikai választási szokásokat, ahol mindkét pártnak többé-kevésbé kialakult és szilárd 40-40 % körüli támogatottsága van a biztos szavazók között, akkor átértékelődik a bizonytalan, ingadozó szavazók megnyerésének szükségessége. Elegendő a 2000. évi választásokat eldöntő floridai szavazatok újraszámlálására gondolni, ami Bush győzelméhez vezetett a latinok felé kevés gesztust tevő demokrata elnökjelölt felett.

A kb. 15 milliós szavazati joggal rendelkező hispán származású állampolgárból kb. 7.5 millió fog az urnához járulni, ami nem tűnik túl soknak a több mint 100 millió amerikai szavazópolgárhoz viszonyítva. A 8 százalék körüli latin szavazatok jelentőségét alapvetően három tényező magyarázza:

- az amerikai szokásokkal ellentétben többségük nem kötelezte el magát egyik párt mellett sem, határozatlan, és adott pillanatban a legtöbbet ígérő jelölt mellé áll;
- a latin lakosság többsége a legtöbb elektori szavazatot adó 6 államból ötben koncentrálódik: Kalifornia (54), New York (33), Texas (32), Florida (25), Illinois (22), ami 166 elektort jelent az 538-ból (30.8%);
- a latin identitásuk alapján szavaznak, tehát nem külpolitikai és adócsökkentési ígérek alapján, hanem a migrációra, az oktatásra és általában a jogaik bővítését célzó lépésekre várnak.

A Michigani Egyetem Politikai Tanulmányok Központjának felmérései szerint mindkét politikai párt rákényszerült a latin ajánlatok beépítésére a választási programjukban, még azon az áron is, hogy azok egy része nem lesz szimpatikus hagyományos szavazóiknak. Példaként említhető, hogy Bush elnök 2004. januári migrációs törvényjavaslata, amely nem haladt előre a republikánus többségű kongresszusban. (A javaslat egyébként azért hangzott el a kampánynak egy korai szakaszában, mert Bush elnök nem akart üres kézzel részt venni a Mexikóban megtartott rendkívüli Amerika-közi Csúcsértekezleten).

A 2000-es választások során Bush szerezte meg a latin szavazatok 35 %-át (14%-l többet, mint Bob Dole 4 évvel korábban), s ez a növekedés sorsdöntőnek

bizonyult Florida esetében. A korábbi hagyományok szerint a latinok inkább a demokratákat támogatták, de a helyzet sokat változott. Ez történt Kalifornia esetében, ahol az időközi kormányzóválasztáson (2003) a republikánus színekben indult Arnold Schwarzenegger győzelmét hozták (a latin származású szavazók 40%-a szavazott rá). A 35 milliós Kalifornia 32%-a latin származású, többségében mexikói. A statisztikai adatok szerint 1990 és 2000 között az állam lakossága 4 millióval növekedett, amiből 3.2 millió latin származású. A latin lakosságból több mint 4 millió nagykorú, ami a szavazásra jogosultak 36%-a.

Florida állam lakossága 15.9 millió (2000), amiből 1.9 millió latin származású: kubai (833 ezer), Puerto Rico-i (478 ezer), mexikói (363.9 ezer), kolumbiai (138.8 ezer), nicaraguai (79.6 ezer) és argentin (22.9 ezer). A két párt nagyjából azonos biztos szavazóval rendelkezik, s a korábban egyértelműen republikánus orientáltságú kubai emigráció komoly változásban van a mérsékeltbb pozíciók felé.

11.5. A külföldön élő mexikóiak szavazati joga

Vicente Fox 2005- elején a korábbi ígéretéhez híven beterjesztette kormánya törvényjavaslatát a külföldön élő mexikóiak politikai jogainak biztosítására. A jelenlegi elképzelés szerint a kongresszusi jóváhagyás után megnyílna az út, hogy a külföldön lévők is részt vehessenek a 2006-os elnökválasztáson.

A kérdés először 1988-ban vetődött fel, jóllehet akkor Cuauhtemoc Cardenas akkori baloldali elnökjelölt az évtizedek óta hatalmon lévő PRI ellen kereste az újabb szavazatok lehetőségét. Azóta valamennyi politikai párt kiépítette a maga kapcsolatait az emigrációs szervezetekkel, és a hazautalások miatt nemzeti hőssé emelkedett emigránsok kegyeit keresik. Az emigráció első reagálásai szerint nem elégednének meg csak az elnökválasztásokon való részvétel lehetőségével, hanem a képviselői és szenátori választásokon is hallatni akarják hangjukat.

12. A képviselőház határozatot hozott a külföldön élő mexikóiak szavazati jogáról a 2006-os elnökválasztásra vonatkozóan. Az alkotmánymódosítás szerint a külföldön élő és szavazati joggal rendelkező mexikói állampolgárok a 2006-os elnökválasztáson élhetnének először jogaikkal. A tervezetet a szenátus jelentős módosításokkal fogadta el. Az IFE elnökének álláspontja szerint kevés az idő, hogy fényképes igazolvánnyal lássák el a szavazni kívánókat, ezért csak azok szavazhatnak, akik már rendelkeznek az igazolvánnyal. Derbez külügyminiszter szerint a Külügyminisztérium konzuli hálózata nincs abban a helyzetben, hogy egy ilyen megterhelést jelentő ügyet felvállaljon. A törvény értelmében postai úton szavazhatnak a 2006. január 15-ig bejelentkező mexikói állampolgárok, ha igazolják külföldi tartózkodásukat. A kormány magatartásában természetesen az is szerepet játszik, hogy az elmúlt 4 év tapasztalatai, a kormányzás egyfajta sikertelensége elbizonytalanította a kormánypártot. A PAN ma már egyáltalán nem biztos, hogy az USA-ban élő 10 millió választásra jogosult mexikói (IFE becslés) éppen őt támogatná. Az elmúlt években szorossá lett választási eredmények (esetenként 1-5% dönt) miatt egyik párt se lehet biztos a sikerében.

A szavazás technikai és egyéb feltételeit az Országos Választási Intézet szakembereinek kell kidolgozniuk. Az eddig megszólalt politikai elemzők, választási szakemberek kétségüket fejezik ki, hogy egyáltalán megvalósítható-e az elképzelés. Ugyanis minden képzeletet felülmúlna a külföldön élő mexikóiak millióinak beleszólása a mexikói belpolitika alakításába. Azt pedig még nehezebb elképzelni, amint a mexikói politikai elit kampányt folytat az Egyesült Államok területén az ott lévő sokmillió illegális bevándorolt szavazatainak megnyerése érdekében.

12. Rövid kitekintés az európai és a magyar migrációs politika alakulására

The European Council notes the increasing importance of migration issues for the EU and its Member States.... It underlines the need for a balanced, global and coherent approach, covering policies to combat illegal immigration and, in cooperation with third countries, harnessing the benefits of legal migration.

EUROPEAN COUNCIL BRUSSELS

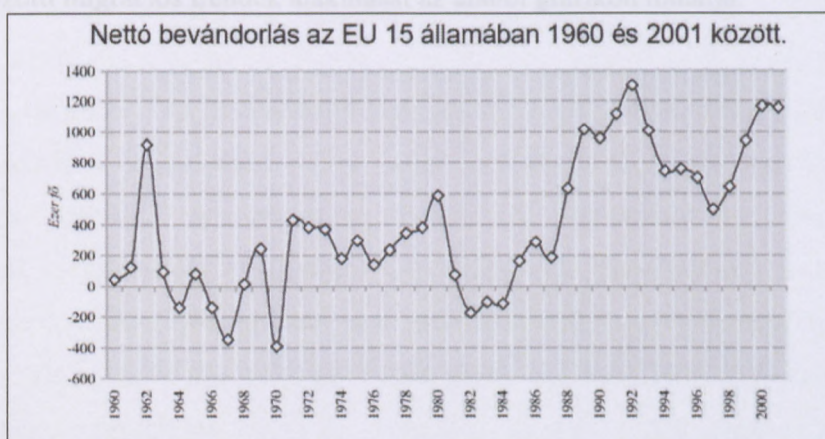
15 & 16 December 2005

PRESIDENCY CONCLUSIONS

Emil J. Kirchner¹⁰⁴, a Journal of European Integration szerkesztője vezetésével az átalakuló Európa biztonságáról készített egyik felmérés 12 veszélyeztető tényezőt állapított meg, s közülük az államokon belüli etnikai feszültség és az emigrációs nyomás volt a két legvalószínűbb feszültséget gerjesztő elem nemcsak a felmérés időpontját szemlélve, hanem a 2010-es horizontra is. A megkérdezettek 67%-os szavazatával a migrációs problémák a második helyet foglalják el az etnikai konfliktusok (75%), és a környezetvédelmi vészhelyzet (45%) között, mint közvetlen fenyegetés. Ezt követi a kábítószer (45%), a gazdaság kriminalizálódása (44%) a makrogazdasági válság (41%) és az állam elleni terrorizmus (37%) és a cyber-terrorizmus (37%). A megkérdezettek 54%-a jelezte, hogy a megoldásban az Európai Uniónak fontos szerepet kell játszania a migrációs problémák megoldásában. A felmérés azt is kiemelte, hogy a veszélyforrások egymással is szoros kapcsolatban lehetnek, mert pl. a menekültek és a menedékjogot kérők nem csak a belső biztonságot zavarhatják meg, hanem hozzájárulhatnak a xenofóbia erősödéséhez, mert veszélyeztetik a hagyományos munkaerőpiaci helyzetet. Ugyanez vonatkozik az emigrációra, amelyet adott esetben klimatikus változások is mozgatnak. A megoldás egyik módszerének a preventív politikai, gazdasági és politikai segítségnyújtás tűnt. Ebben az időszakban a migrációs veszélyt az EU a kelet-közép-európai országok rendszerváltozása miatt beindult jelenségként értelmezte.

12.1. AZ EU migrációs politikájának alakulása

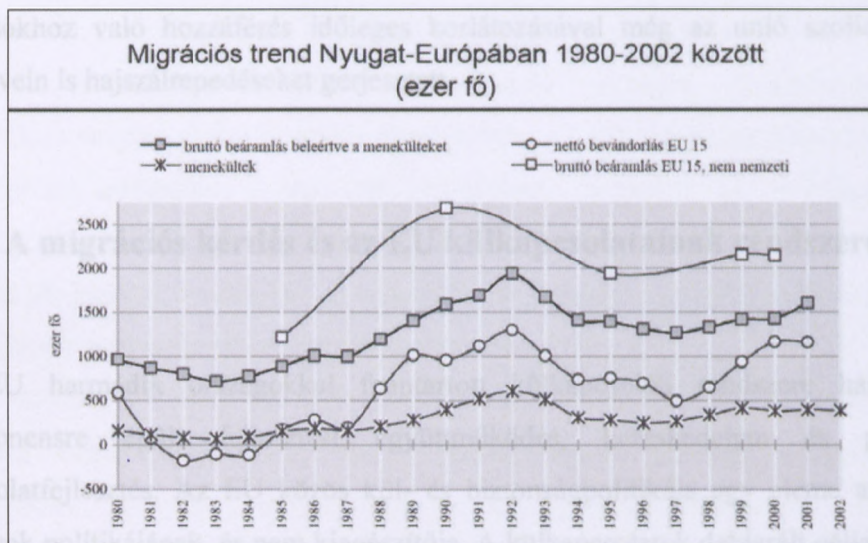
Az Európai Unió egyik alapcélja a szabadság, az igazságosság és a biztonság létrehozása a közösség határain belül. María Asunción Merino Harnando¹⁰⁵, a madridi Complutense Egyetem kutatója szerint a tagállamok már 1985 óta erőfeszítéseket tesznek egy közös migrációs politika kialakítására, küzdve azzal a kérdéssel, hogy a komplex probléma kezelésére a nemzeti, a kormányközi vagy a szupranacionális keret-e a megfelelőbb. Európa számára a migráció nem új jelenség, különösen Nyugat-Európa számára, ahová a nagy európai kivándorlás idején is jelentős számban érkezettek bevándoroltak. A harmincas évek gazdasági válsága, majd a II. világháború után a nagyok, Franciaország, Anglia és Németország a menekülteket és a gyarmati területekről érkezőket fogadta szívesen az ipari fellendülés idején. A hatvanas évekig a befogadó országokat homogén társadalmaknak tekintették, ahol a bevándorolt vagy asszimilálódott, vagy hazatért. A következő évektől azonban megkezdődnek a szorosabb szabályozások a bevándorlás tekintetében. Németországban 1965-től ideiglenes tartózkodási és munkavállalási engedélyre volt szükség, amit néhány évvel megelőzött az angol vízumrendelet (1962). Az alábbi táblázat a nettó bevándorlás alakulását mutatja 1960 és 2001 között.

53. ábra. Nettó bevándorlás az EU 15 államában 1960 és 2001 között

Forrás: Niessen, J. – Schibel, Y. and Thompson, C. (eds) (2005): Current Immigration Debates in Europe

A hatvanas évek vége és a hetvenes évek a gazdasági nehézségek és a munkalehetőségek csökkenése miatt újabb korlátozásokat jelentettek a befogadó országokban. Ezt megtette a családegyesítés támogatása, ami egyfajta gettósodáshoz vezetett (migrációs törvények Angliában 1971, Franciaországban 1972 és Németországban 1975). A 80-as évek újabb megszorító intézkedéseket hoznak, elsősorban az illegális bevándorlókkal szemben, miközben a legális tartózkodók családegyesítését elősegítik. Franciaország például 1982-85 között 34 ezer illegális bevándorlót kitoloncolt. Németország jelentős eszközökkel kezdi támogatni az önkéntes hazatelepülést a török vendégmunkásai esetében. A problémák fokozódásával párhuzamos megkezdődött a migrációval való foglalkozás az integrációs fórumokon is. A bizottság által kiadott White Paper az egységes belső piac kialakítása jegyében tette meg javaslatait, amelyet ekkor a tagországok vegyes érzésekkel fogadtak. A maastrichti megállapodásig az események két szálon futottak. A szorosabb együttműködést akaró Schengen-csoport (Franciaország, Belgium, Hollandia és Luxemburg) a külső határok erősítése mellett a politikai menekültek fogadása és az illegális bevándorlók ügyében is egyeztettek. Anglia, Írország és Dánia az Ad Hoc Migrációs Csoport felállításával próbálta az államközi egyeztetést javítani. Ebben az időszakban azonban még a tagállamok többsége a migrációs kérdéseket a nemzeti szuverenitásuk kikezdzhetetlen részének tekintették, a hangsúly pedig a határvédelmen és a bevándorlók integrálásán volt. Az 1980 és 2002 közötti migrációs trendek alakulását az alábbi grafikon mutatja.

54. ábra. Migrációs trend Nyugat-Európában 1980-2002 között (ezer fő)

Forrás: Niessen, J. – Schibel, Y. and Thompson, C. (eds) (2005): Current Immigration Debates in Europe

Az Európai Unió három oszlopos rendszerében a Bel- és Igazságügyi Együttműködés kormányközi keretekben folyó együttműködése kapta meg a migrációs ügyeket. A maastrichti megállapodás lényegében elismerte a migrációval kapcsolatos kérdések közös jellegét és a megoldásukra irányuló erőfeszítések koordinálásának szükségességét. A felállított bizottság (ComitéK4), majd ennek három csoportja és alcsoportjai precízen nekiláttak a legfontosabb kérdések (menedékjog, bevándorlás, vízumok, külső határok és útlevél-hamisítások) egyeztetésének. Ezzel persze a korábbi belső egyeztetési nehézségek nem szűntek meg. A határozatok és nyilatkozatok nem kötelező jellege miatt kevés gyakorlati előrehaladás történt. Az érdemi áttöréshez, a migrációs politikai uniós kialakításához az amszterdami szerződésig kellett várni (1987), amely még mindig csak a migrációs politikák harmonizálását, intézményi fejlesztését irányozta elő. A schengeni megállapodás beemelése hasznosította az elmúlt években összegyűlt tapasztalatokat. Az 1998. év második felében elnöklő Ausztria stratégiai tervet terjesztett elő az uniós migrációs politika középtávú fejlesztésére. A bővítés ezeket a nehézségeket nem oldotta fel, sőt az új tagok számára a munkavállalás és a szociális

ellátásokhoz való hozzáférés időleges korlátozásával még az unió szolidaritásai alapelvein is hajszáltrepedéseket gerjesztett.

12.2. A migrációs kérdés és az EU külkapcsolatainak rendszere

Az EU harmadik országokkal fenntartott külkapcsolati rendszere három fő komponensre épül: fejlesztési együttműködés, kereskedelem és politikai kapcsolatfejlesztés. Az EU közös kül- és biztonságpolitikája egy eleme az egyes országok politikájának, és nem kiegészítője. A külkapcsolatok deklarált céljai között van a demokrácia és a jogbiztonság kiterjesztése, a jó kormányzás és az emberi jogok tiszteletének promóciója, a béke és biztonság erősítése, valamint a gazdasági és szociális fejlődés elősegítése a harmadik országokban. Az EU tevékenysége ezeken a területeken közvetlen hatást gyakorol az adott területek nemzetközi migrációs és menekültügyi jelenségeire.

Az EU külkapcsolati politikája migrációs célkitűzéseinek egyike éppen a migráció kiváltó okainak kezelése a kibocsátó országokban. A harmadik országok szociális és gazdasági fejlődésének elősegítése éppen a migrációnövelő rizikófaktorok csökkentésére irányul. A komplex megközelítésben¹⁰⁶ az EU nemcsak a szegénység csökkentésére, a gazdasági növekedésre és a munkahelyteremtésre koncentrál, hanem ösztönzi a jó kormányzást, az emberi jogok tiszteletben tartását és a konfliktusok megelőzését (preventív diplomácia) is. A tamperei csúcstalálkozó (1999) előtt francia-német közös javaslat készült a migrációs és a fejlesztéspolitikai célkitűzések összekapcsolására. A Migrációs és Menekültügyi Magasszintű Munkabizottság (holland külügyi javaslatra 1998-ban hozták létre) konkrét fejlesztési akcióterveket dolgozott ki a legérzékenyebb 6 kibocsátó ország (Marokkó, Srí Lanka, Albánia, Szomália, Irak és Afganisztán) vonatkozásában. A bizottság előrejelző feladatait 2002-ben kiterjesztették a nemzetközi migrációban érintett érzékeny országokkal és régiókkal kapcsolatos stratégiai koncepciók kidolgozására. A tapasztalatok alapján a 2002-es sevillai EiT-

ülés (Seville European Council) aláhúzta az illegális migráció elleni küzdelem és a megelőzés fontosságát, beleértve a harmadik országok együttműködésének igénylését a migrációs ügyek közös kezelésében. Az EU bizottsága 2002-ben kiadta a „Migráció integrálása a harmadik országokkal fenntartott EU – külkapcsolati politikák rendszerébe” irányelveit (COM(2002)703), ami több főigazgatóságot érintett. A javaslat értelmében a harmadik országokkal formális párbeszédet kell kialakítani a migrációs jelenségek közös kezelésére.

A fenti célkitűzések egyik fontos eszköze a Hivatalos Fejlesztési Segély (Official Development Assistance – ODA), amely jelenleg a Millenniumi Célkitűzések¹⁰⁷ elérését, s ezen belül is a szegénység csökkentését célozza. 2002-ben az EU 6.9 milliárd euró ODA-t osztott szét (ami elmarad az ENSZ által elfogadott 0.7% GDP-aránytól, mert 2006-ra is csak 0.39%-ot céloz meg), de ezzel az elmúlt évtizedben az EU magasan a legnagyobb forrásokat nyújtotta a humanitárius célú támogatásokhoz. Ebből jelentős részt kaptak olyan érzékeny országok, mint Törökország, Tunézia és Marokkó is. A bizottság 1994-től több mint 770 millió euró forrást biztosított az ENSZ menekültügyi szervezetének (UNHCR). Az EU költségvetése 2001-től migrációkezelési támogatást nyújt a Miniszterek Tanácsa által elfogadott akciótervek finanszírozására (Budget line B7-667 „Cooperation with third countries in the field of migration”) a PHARE , a TACIS és a MEDA programok keretében megkezdett kapacitásfejlesztésekhez. Ezt továbbfejleszti a bizottság 2003-ban közzétett javaslata, az AENEAS (Proposal for a Regulation „Establishing a programme for financial and technical assistance to third countries in the area of migration and asylum”, amit 2004-ben elfogadtak – Regulation (EC) No. 491/2004). A 2004-2008 időszakra szóló program költségvetése 250 millió euró, amely elsősorban azon országokra koncentrál, akikkel emigráns-visszafogadási egyezmények vannak előkészítés alatt.

A kereskedelempolitika terén az EU a nemzetközi kereskedelem liberalizálásra törekszik (WTO), ami mellett két- és többoldalú szabadkereskedelmi megállapodásokat is kötött (pl. Mexikó és Chile, valamint az Euro-Mediterrán Partnerség), illetve preferenciális elbánást biztosít az ACP-országoknak (afrikai, karib-tengeri és csendes-óceáni térség országai, a Loméi Egyezmény részesei). A

termelési tényezők (árak, tőke, szolgáltatások és munkaerő) szabad mozgását elősegítő megállapodások egyike sem garantálja a munkaerő szabad helyváltoztatását. A szolgáltatások szabadságáról folyó egyeztetések, amelyen belül a szolgáltató személyek mozgását biztosítanak, szintén elég távol van az egyetértéstől.

A politikai együttműködés területén az EU a migrációs együttműködés irányába mozdult el, ami a határvédelmi ellenőrzésektől a visszafogadási megállapodásokig terjed. Tampere (1999 Tampere European Council) együttműködési felhívása után a következő években is állandó napirendi pont volt a migrációs kérdés¹⁰⁹ (2001 Leake European Council akcióterve az illegális migrációról, 2002 Seville European Council szintén az illegális migráció visszafogadtatásáról, majd a 2003 Thessaloniki European Council az illegális migrációt „Top Priority” jelzéssel látta el). 2002-ben a bizottság zöld könyvet adott ki az illegális tartózkodók visszafogadtatásáról (Green Paper on a Community Return Policy on Illegal Residents – COM(2002) 175.). A migrációérzékeny országokkal megkezdett tárgyalások komoly nehézségeket vetnek fel. A bizottság 2003-ban arra hívta fel a figyelmet, hogy megfelelő visszaküldési politika nélkül az illegális tartózkodók kezelése kikezdheti a legális bevándorlásba és a politikai menedék nyújtásába vetett hitet. A bizottság elkülönített egy 30 millió eurós alapot a deportálásokra is.

Az EU a keleti bővítés előtt kötött társulási megállapodásokkal (Association vagy Europe Agreements) szabályozta a leendő tagok állampolgárainak mozgását, valamint szoros együttműködést írt elő a migrációra és a menedéknyújtásra vonatkozó közösségi szabályozás átvételére. A belépés után a 2+3+2 formula szabályozza az új tagok munkaerőmozgását a régi tagállamok felé (kivéve Anglia, Írország és Finnország, akik azonnal beengedték az új tagállami munkavállalókat).

Az 1995-ben indított Barcelona-folyamat, az Euro-Mediterrán Partnerség¹⁰⁹ 2010-re irányozza elő a teljes szabadkereskedelem kialakítását. Az észak-afrikai bevándorlás okozta problémák alapján a 2002-s valenciai 5. euro-mediterrán miniszteri konferencia akciótervet fogadott el a szorosabb bel- és igazságügyi együttműködésre, elsősorban az illegális migráció visszaszorítására. A 2000-2006

időszakra szóló MEDA-program költségvetése 5.35 milliárd euró, amit bilaterális programokban használnak fel. A program központi eleme a migrációt kiváltó okok kezelése a kibocsátó országokban.

Európa esetében a bevándorlási folyamatok mögött ugyanazon jelenségek húzódnak meg, amelyek a nemzetközi migráció jellemzői. A társadalmi jólét magas fokára jutott európai országok demográfiai mutatói az erős elöregedést mutatják. A folyamatokat ugyanakkor megkülönbözteti az a tény, hogy a kétpólusú világ megszűnése óta egyfajta gazdasági stagnálás tapasztalható Európában, elsősorban Nyugat-Európa országaiban. A nemzetközi versenyképességet akadályozzák a magas bérek és a jóléti társadalomban kiépített szociális juttatások. A nagy szociális ellátórendszerek átalakítása ellen komoly társadalmi erők lépnek fel, a kormányok pedig elbizonytalanodtak a választási következmények miatt.

A Európai Unió migrációs politikája egyik új alakító eleme a tagállamok demográfiai folyamatainak tudatosulása, vagyis a születési arányszám drasztikus csökkenése és az elöregedés kritikus felerősödése. A demográfiai viszonyok alakulása egyrészt csökkenti a rendelkezésre álló munkaerő létszámát, másrészt jelentős számú speciális szolgáltatás iránti igényt fogalmaz meg (pl. beteg- és idősgondozás). A hiányzó munkaerő nagy vonzerőt gyakorol a nemzetközi migráció kibocsátó országaira, miközben az EU tagállamai szelektív migrációs politikák (speciális szakmák, magasan kvalifikált munkaerő kiválogatása) kidolgozására koncentrálnak. Az EU bizottság zöld könyve (Green Paper on EU approach to managing economic migration (COM(2004)811) 2005 januárjában újraindította a vitát a munkaerő bevándorlására vonatkozó EU-s szabályozásról, majd 2005. december 21-én megszületett a bizottság legális bevándorlásra vonatkozó politikai terve (Policy Plan on Legal Migration COM(2005)389).

Az illegális migráció kezeléséről folyó európai együttműködés jellegzetes eleme a Budapest-folyamat (Budapest Process¹¹⁰), amelyben több mint 40 kormány és 10 nemzetközi szervezet vesz részt. A kelet-közép-európai rendszerváltás jelentette migrációs folyamatok kezelésére 1991-ben német kezdeményezésre indult egyeztetés az 1993-as második budapesti miniszteri konferenciájáról kapta a nevét, és a mai napig a legrugalmasabb formája az EU-s migrációs politikai törekvések

európai terjesztésére. A legutóbbi miniszteri értekezlet (Rhódos, Görögország, 2003. június) az európai uniós migrációs politika figyelmét a FÁK-országok felé fordította, és hozzájárult az új szomszédsági politika megfogalmazásához is.

12.3. Magyarország és a nemzetközi migráció

A Magyarországon legalább egy évig tartózkodó külföldiek száma az ország lakosságához viszonyítva 1.1% – 1.3% között mozgott az elmúlt évtizedben. Hárs Ágnes és Kovács András¹¹¹ tanulmánya szerint az országba bevándorlók meghatározott országokból (85% az európai régióból, 11% pedig Ázsiából) érkeznek. Az európaiak közel fele Romániából, 11-12% a volt Jugoszláviából és Ukrajnából, míg az ázsiaiak fele Kínából érkeznek. Az európai bevándorlás nagyon fontos jellemzője az etnikai jelleg, vagyis a szomszédos országokból elsősorban magyar nemzetiségűek vándorolnak hozzánk.

A kiadott munkaengedélyek azt jelzik, hogy a bevándoroltak (beleértve az EU-s állampolgárokat is) csak a munkaerőpiac 1.5%-át jelentik. A legális munkaerő beáramlása alig, az illegális munkavállalás annál jelentősebbnek érződik (itt is a szomszédos országok – Románia, Ukrajna és Szlovákia – vezetik a listát). Ezek többsége szintén magyar nemzetiségű vagy kínai, akik a mezőgazdaságban, az építőiparban és egyéb kevés szakképzettséget igénylő tevékenységet folytatnak. A magyarországi foglalkoztatási ráta az európai átlag alatt van, így jelentős belső tartalékaink vannak. A kormány foglalkoztatási politikájának akcióterve nem számol érdemleges bevándorlással, azt nem tekinti érdemi alternatívának a munkaerőpiaci hiányok pótlására.

Az elmúlt években jelentős lépések történtek az EU-s vonatkozó szabályok átvételében, ami a tagsággal egyben kötelező is lett. Egyelőre a migrációs politika nem képezi a kormányzati tevékenység kiemelt területét, kivéve a belpolitikai indíttatású magyar származású környező országbeliek áttelepülésének kérdése. Az

EU-tagság jelentette munkaerőmozgás korlátozására hazánk ugyanolyan korlátozások bevezetésével válaszolt.

Az egységes migrációs szervezet kialakításának első fázisaként a 162/1999. (XI.19.) korm.-rendelettel önálló központi hivatalként 2000. január 1-jei hatállyal jött létre a Belügyminisztérium Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal¹¹². Az Európai Unióhoz történő csatlakozásra való felkészülés folyamatában a jogharmonizáció és intézményfejlesztés végrehajtása érdekében az Országgyűlés 2001. május 29-én törvényt alkotott a külföldiek beutazásáról és tartózkodásáról, valamint módosította a menedéjogról szóló 1997. évi CXXXIX. törvényt. Ezzel megnyílt a jogi lehetőség az egységes migrációs szervezet országos kiépítésére. A kormány a Belügyminisztérium Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal létrehozásáról szóló 162/1999. (XI.19.) korm.-rendelet módosításával 2002. január 1-jei hatállyal létrehozta a központi hivatal területi szerveit, a regionálisan szervezett igazgatóságokat.

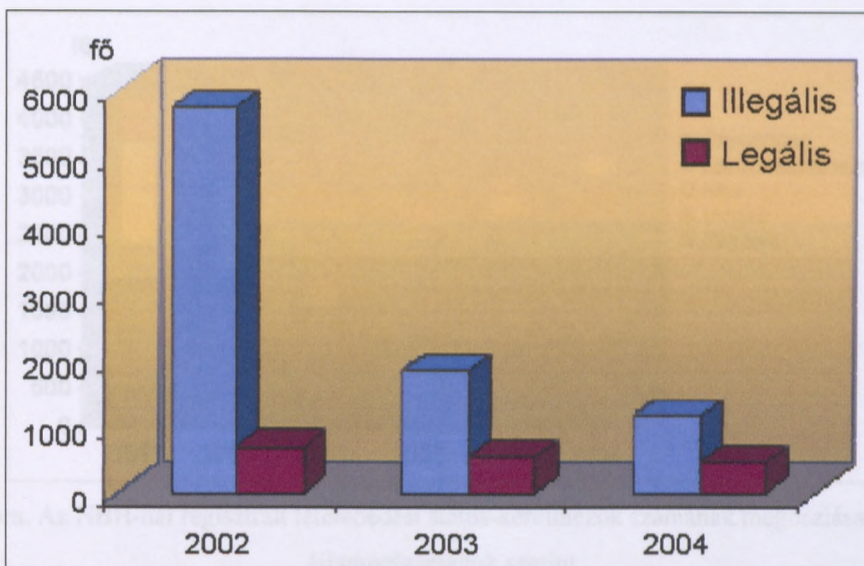
Az ország nemzetbiztonsági stratégiája¹¹³ a migrációs kérdést az alábbi módon fogalmazta meg: „Magyarország határai várhatóan hosszabb ideig az EU és a schengeni térség külső határai lesznek, ami együtt jár az uniós határszakasz igazgatásának felelősségével és terheivel. A migráció Magyarországot eddig elsősorban tranzitországgként érintette, azonban hazánk egyre inkább célországgá is válik. Magyarországnak az EU közös vagy közösségi politikái által érintett keleti és délkeleti szomszédai európai integrációs kilátásaik, migrációkibocsátó és -áteresztő szerepük, és a szervezett bűnözés elleni erőfeszítéseik szempontjából eltérnek egymástól. A migrációt természetes, de összetett jelenségként kezeljük, amely gazdasági és demográfiai előnyöket, valamint biztonsági kockázatokat egyaránt magában rejt. A lehetőségeket és a kihívásokat is az európai integráció közép- vagy hosszú távú perspektívájában használhatjuk ki, illetve kezelhetjük legmegfelelőbbben. A biztonsági kockázatok kezelését az uniós tagságból fakadó kötelezettségek teljesítése mellett saját nemzeti biztonsági érdekeink is megkövetelik. Nem zárható ki, hogy a migrációs mozgások keretében szervezett bűnözői vagy terroristacsoportok is próbálnak Magyarországon megtelepedni, illetve pozíciókat kiépíteni. Az illegális migráció elsősorban rendészeti kérdésként jelentkezik. A

schengeni csatlakozást követően a külső - elsősorban szárazföldi - határok fokozott védelme a magyar határőrizeti szervek és a bevándorlási hivatal hatékonyabb együttműködését követeli meg. A schengeni együttműködéshez történő csatlakozással párhuzamosan az uniós támogatások hatékony felhasználásával korszerű és biztonságos határigazgatási rendszert kell kiépíteni. A migrációval - az illegális migrációval is - együtt járó biztonsági kérdéseket nemzetközi együttműködés keretében kezeljük, kiemelt figyelemmel a nemzetközi szervezett bűnözés visszaszorítására és a terrorcselekmények megelőzésére, megakadályozására. Migrációs politikánk kialakításában különös hangsúlyt kapnak a környező országokban élő jelentős számú magyar kisebbséggel kapcsolatos sajátos szempontok.”

A kormány 2004. március 31-i ülésén elfogadta a Magyar Köztársaság új nemzeti biztonsági stratégiáját (2073/2004. (III. 31.) korm. határozat), amely a Határozatok tárában történt április 15-i közzétételt követően felváltotta a Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról korábban érvényben lévő 2144/2002 (V.6) korm. határozatot. A migrációs fejezet még szóhasználatában sem változott, megerősítve, hogy: „Az illegális migráció elsősorban rendészeti kérdésként jelentkezik.”¹¹⁴

A migrációs ügyek átfogó kezelésére 2004-ben a Miniszterelnöki Hivatal kormányközi bizottságot állított fel, amely augusztusra kidolgozta az ország migrációs stratégiájának első változatát. Viszonylag kevés nemzeti vita és figyelem mellett az elkészült dokumentum szintén a migrációs folyamatok rendészeti kezelésére helyezi a hangsúlyt.¹¹⁵

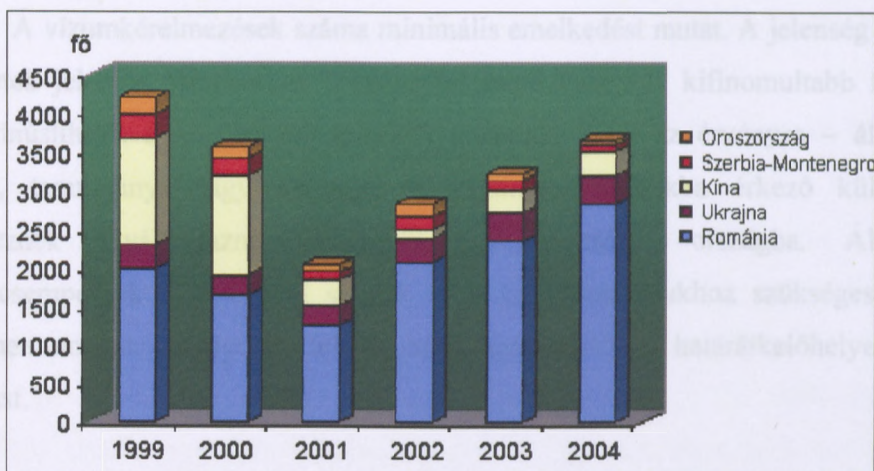
Az ENSZ és az Európai Unió adatai is egybehangzóan alátámasztják azokat a magyar tapasztalatokat, melyek szerint az utóbbi egy-másfél évben csökkent az Európába érkező menekültek száma. Magyarország viszonylatában ennek hátterében egyrészt a Határőrség (HÖR) hatékonyabb működése, technikai fejlesztése, illetve a büntetőeljárási gyakorlat szigorítása áll, másrészt pedig az, hogy a hazánkat érintő illegális migráció útvonalai északi és déli irányba eltolódtak.

55. ábra. Magyarországra érkezett menekültek száma belépés módja szerint

Forrás: Nemzeti Biztonsági Hivatal adatai az éves jelentésében: <http://www.nbh.hu/evk2004/04-0042.htm>

A Nemzeti Biztonsági Hivatal¹¹⁶ adatai szerint ezzel a jelenséggel ellentétben, hogy egyre több a vízumkérelmező, akiknek egy része csak ugródeszkának tekinti a vízum megszerzését, és valódi célja a Nyugat-Európába való gyors, általában illegális továbbutazás, illetve ennek megfiúsulása esetén a magyar menekültstátus megszerzése. A menekültstátus-kérelmek alapján a magyarországi tartózkodás legalizálása, illetve a menekültstátussal való visszaélés terén szerzett tapasztalatok megegyeznek a kelet-közép-európai térség országainak tapasztalataival. Magyarország szempontjából a neuralgikus pont kétségkívül a vízumkiadási gyakorlat. A magyar menedékjogi törvény lehetőséget nyújt a menedékjogi kérelem ugyanazon indokkal történő többszöri benyújtására, annak ellenére, hogy a kérelmet egyszer már jogerősen elutasították, illetve azok is benyújthatják, akik eredetileg legális vízummal érkeztek Magyarországra, tehát nem üldözhetők el őket hazájukból. Ebből fakadóan a hatóságok kényszerpályán mozgására vonatkozóan jelzésértékű helyzetek is előállhatnak.

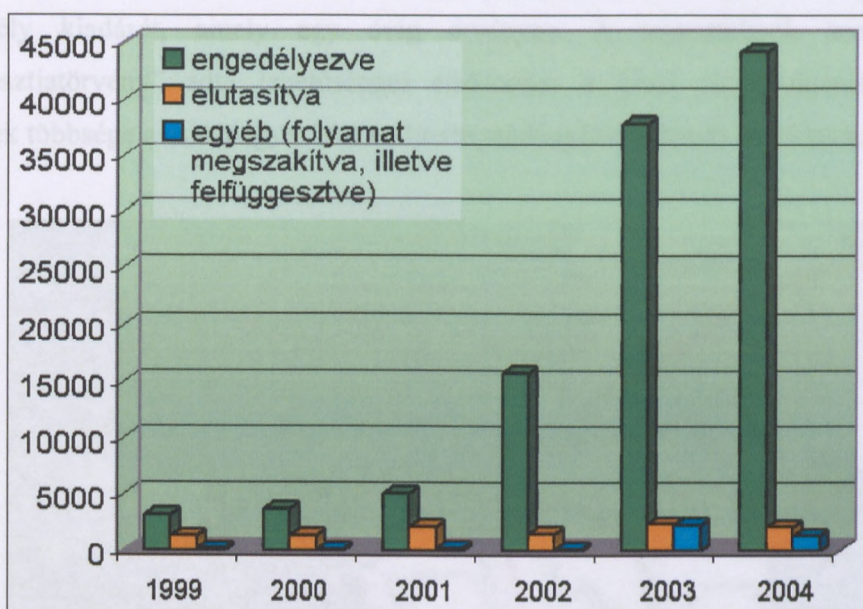

56. ábra. Az NBH-nál regisztrált letelepedési státus-kérelmezők számának megoszlása eredeti állampolgárságuk szerint

Forrás: Nemzeti Biztonsági Hivatal adatai az éves jelentésében: <http://www.nbh.hu/evk2004/04-0042.htm>

A magyar tapasztalatok azt mutatják, hogy az előző évektől eltérően a délszláv és iraki térségből érkezők száma radikálisan csökkent, ugyanakkor az Ázsiából érkező menedékjogi kérelmezők esetében jelentős növekedés tapasztalható. Figyelmet érdemel, hogy az utóbbi egy-másfél évben – a kelet-közép-európai térség más országaihoz hasonlóan – egyre több menekült érkezik a dél-kaukázusi területekről is. Nem titkolt céljuk a továbbutazás, így sok esetben a kérdőívek kitöltésekor hamis adatokat adnak meg, az ujjlenyomatvételt pedig megtagadják. Ez utóbbi a hatóságok egyetlen lehetősége a valódi személyazonosság megállapítására. Ugyanakkor a migránsok tisztában vannak azzal, hogy ha ujjlenyomatuk bekerül az ún. EURODAC-rendszerbe (az EURODAC a menekültstátusért folyamodók és az illegális migránsok ujjlenyomatának összehasonlítására, a dublini egyezmény alkalmazásának elősegítésére létrehozott számítógépes rendszer), akkor személyük és mozgásuk nyomon követhetővé válik. Ez pedig azt jelenti, hogy később már nem kaphatnak menekült státust valamely nyugat-európai országban, hiszen az uniós csatlakozásunkkal életbe lépett dublini egyezmény értelmében az az EU-tagállam köteles a menekültügyi eljárás lefolytatására, amelynek területére a kérelmező először érkezett.

A vízumkérelmezések száma minimális emelkedést mutat. A jelenség mögött az esetek jelentős részében az illegális migráció valamely kifinomultabb formája valószínűsíthető. Egyre inkább elterjedt technika, hogy az érvényes – általában turista, tanulmányi vagy látogatói – vízummal hazánkba érkező külföldiek igyekeznek továbbutazni valamelyik nyugat-európai országba. Általában embercsempészek segítségével szerzik be a továbbutazásukhoz szükséges hamis dokumentumokat, amelyeket felhasználva megkísérlik a határátkelőhelyen való távozást.

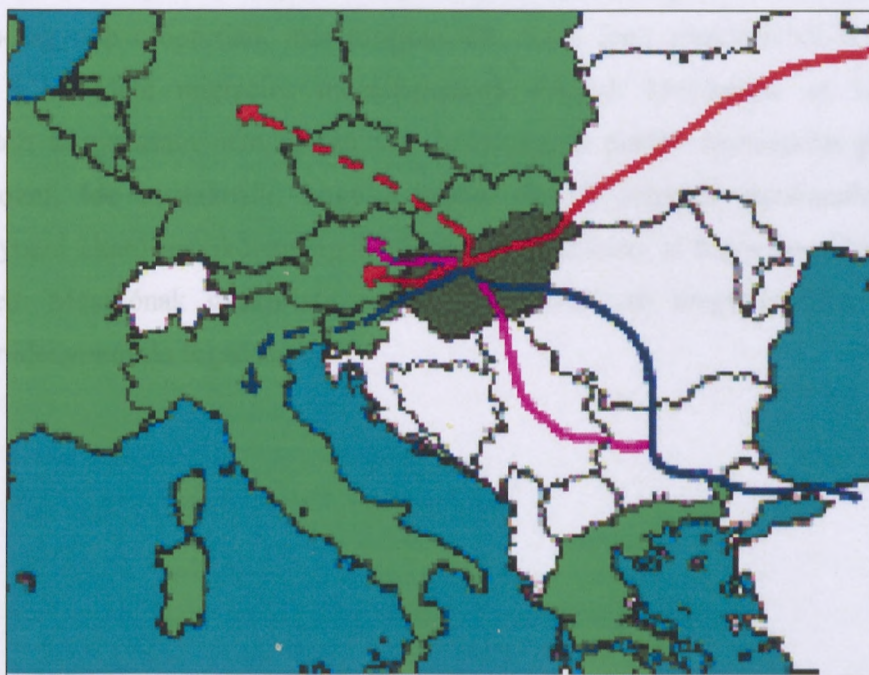
57. ábra. A Nemzeti Biztonsági Hivatal által véleményezett vízumkérelmek

Forrás: Nemzeti Biztonsági Hivatal adatai az éves jelentésében: <http://www.nbh.hu/evk2004/04-0042.htm>

Az utóbbi időben különösen megnőtt azoknak a külföldi személyeknek a száma, akik látszólag turisztikai céllal érkeznek hazánkba. Az érvényes magyar vízummal érkezőknek Magyarországon fényképcserés módszerrel egy másik ország útlevelét biztosítják. Az Ázsiából érkező emigránsok többségének általában már van hosszabb ideje hazánkban élő rokona, aki beszerzi számára a hamis tartózkodási engedélyt. Sok esetben azonban még csak kísérlet sem történik az itt-tartózkodás

legalizálására, és az idegenrendészeti ellenőrzés során a „lebukott” bevándorlók inkább azt állítják, hogy csak nemrég érkeztek az országba.

A hazánk területén jogellenesen tartózkodó külföldiek számának felmérése és regisztrálása érdekében 2004. május 1-jén lépett hatályba a 2004. évi XXIX. törvény (ún. amnesztiatörvény), amelynek 145. § (1) bekezdése kimondja, hogy az a Magyar Köztársaság területén tartózkodó külföldi, aki 2003. május 1-je előtt érkezett Magyarországra és a jogszerű tartózkodás feltételeivel nem rendelkezik, e törvény hatálybalépését követő 90 napon belül kérheti – az előírt feltételek teljesülése esetén – a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalnál tartózkodási engedély kiadását, amely egy évig érvényes. A tapasztalatok szerint az „amnesztiatörvény” adta lehetőséggel elsősorban a kínai állampolgárok éltek, akiknek többsége a családegyesítést említette méltánylást érdemlő indokként.

58. ábra. Bevándorlási útvonalak Magyarországon

Forrás: Nemzeti Biztonsági Hivatal adatai az éves jelentésében: <http://www.nbh.hu/evk2004/04-0042.htm>

Magyarországon három befelé irányuló migrációs csatornát tartunk nyilván (lásd a fenti ábra). Ezek közül az egyik Oroszország, amely Ukrajna felől az ukrán-

magyar határszakaszon éri el hazánkat, és tovább húzódik Ausztria, valamint másik ágán Szlovákia felé Németország irányába.

A hazánkat elérő másik fontos illegális migrációs csatorna Törökországból kiindulva Bulgárián, Románián keresztül húzódik Magyarország felé. Budapesten kétfelé ágazik: az egyik irány Szlovénia, Dél-Ausztria, Észak-Olaszország, a másik Ausztria, Németország, Hollandia, Anglia felé folytatódik. Ebből az irányból az arab országok polgárai, iraki kurdok, törökök, újabban a volt szovjet déli köztársaságok polgárai érkeznek illegálisan. A harmadik migrációs útvonal az úgynevezett klasszikus balkáni út, ami Törökországon, Bulgárián keresztül a volt jugoszláv országokba vezet.

A dolgozat szempontjából a cél csak az európai és a magyar migrációs politika rövid felvillantása az érdekes. A mexikói emigrációnak csak minimális mértékben céliránya az Európai Unió, jóllehet Spanyolországban és Skandináviában kisebb-nagyobb csoportjaik már megjelentek. Az a fenti áttekintésből is látszik, hogy a kétoldalú migrációs megállapodásra törekvő Mexikónak az USA-val folytatott tárgyalásain nem igazán van lehetősége a pozitív nemzetközi példákra hivatkozni. Ide kívánczik, hogy a sokkal kisebb mértékű munkaerőmozgást szabályozni akaró mexikói-spanyol migrációs egyezmény is folyamatos halasztást szenved. Mexikónak gyakorlatilag csak Kanadával van megállapodása néhány tízezer idénymunkás fogadásáról.

13. Az értekezés következtetései

A téma tanulmányozása során alapvetően azzal a leegyszerűsítő érveléssel találkozunk a mexikói és az amerikai kutatók többségénél, hogy a mexikói migráció egy egyszerű gazdasági jelenség, amit egyrészt a mexikói túlnépesedés és szegénység (mint kibocsátó erő), másrészt az USA munkaerőigénye és jövedelmi színvonala (mint vonzási erő) táplálnak. Ezen megközelítés értelmében a megoldás is rendkívül kézenfekvő, elegendő a mexikói gazdasági fejlődés elősegítése (pl. a szabadkereskedelem révén) és a gond magától megoldódik. Ez a teória nem igazolódott be. A NAFTA 1994-s aláírása óta eltelt 12 év azt mutatja, hogy a migrációs mozgás tovább erősödött, sőt újabb mexikói és amerikai államokra terjedt át.

A jelen tanulmány arra vállalkozott, hogy áttekinti a világviszonylatban is példa nélkül álló mexikói emigráció főbb okait és következményeit. Az egyes területek alapos elemzése, az összefüggések pontos megfogalmazása alapján egyértelműen látható, hogy a mexikói emigráció nem elszigetelt jelenség, a hasonló nemzetközi folyamatok részét képezi, és speciális jellege miatt a mexikói-amerikai kapcsolatrendszer megkerülhetetlen elemévé vált. A gazdasági ciklusok miatt már korábban is, de a 2001. szeptember 11-i terrortámadás óta a migráció a kétoldalú kapcsolatok olyan állandó eleme, amelyik mindkét oldalon a belpolitikai csatározások témája és befolyással lehet a politikai erőviszonyok alakulására a latin szavazatok súlya, illetve az emigrációs szavazat formájában.

A történelmi gyökerekre és az elmúlt hosszú évtizedekben kiépült bonyolult kapcsolatrendszerre (social capital) támaszkodó emigrációs folyamat fennmarad az elkövetkező években is. A társadalom-földrajzi komplex megközelítésben a kép sokkal árnyaltabbá és érthetőbbé válik, miközben a megoldási lehetőségek is sokkal összetettebb intézkedéseket igényelnek mindkét kormányzat részéről.

- 1) A mexikói-amerikai közös határok nem az azték birodalom megcsónkításával alakultak ki, hanem Észak-Amerika két irányból történő európai benépesítésének

találkozásából. A spanyol alkirályság által Mexikóvárosból irányított északi irányú felfedezés és térhódítás két eleme, a katonai erőd és a katolikus missziók önmagukban, lakosság betelepítése nélkül és egymástól szinte teljesen elszigetelve (Texas és Kalifornia által felölelt terület között nem volt érdemi kommunikáció és közlekedési infrastruktúra) nem tudtak ellenállni az amerikai telepések áradatának. Az elvett területek a függetlenné válás időszakában alig-alig kötődtek Mexikóhoz, s az ott élő lakosság kitelepülésére sem került sor, azok beolvadtak az újonnan érkezők közé, jóllehet megtartva nyelvi és etnikai hovatartozásuk érzetét.

- 2) A mexikói-amerikai kétoldalú kapcsolatokban a határok XIX. századi erőszakos megváltoztatása, több mint 2 millió km² mexikói terület USA-hoz csatolása nemcsak máig tartó traumát okozott Mexikónak, hanem egyben megteremtette a mexikói emigráció (jóllehet önkéntelen) első közösségeit amerikai földön. A két ország között így létrejött 3152 km szárazföldi határ átjárhatósága pedig az ezt követő évtizedekben biztosította ennek a közösségnek és az anyaországnak a kapcsolattartását, és alkalmi bővülését is. Ezt igazolja az a szám, hogy már 1900-ban a magát mexikói származásúnak valló 463 ezer főből 103 ezer mexikói születésű bevándorló volt. Ez a tény aláhúzza, hogy a mexikói emigráció folyamatosan jelen volt a kétoldalú kapcsolatokban, s nagysága részben a mexikói belső helyzet (forradalom, gazdasági nehézségek, politikai emigráció) függvénye, részben egyéb, pl. amerikai munkaerő-igény (pl. a II. világháború, Braceros-program stb.) határozta meg.

- 3) Az indián őskultúrák és spanyol uralom évszázadai meghatározták a mai Mexikó etnikai összetételét, településszerkezetének alakulását és a föld tulajdonjogának alakulását. Ezeket a meghatározottságokat sem az 1910-es mexikói szociális forradalom, sem a korlátozott földosztás, sem pedig a forradalom eszmevilágával 71 évig uralkodó PRI nem volt képes megszüntetni. Ennek a sajátos fejlődési útnak a következménye egy szélsőséges jövedelmi viszonyokat mutató

társadalom lett, aminek egyre jelentősebb része a határokon kívül keresi boldogulását.

- 4) Miközben a XX. század második harmadában az importhelyettesítő iparosítás és a mezőgazdaság fejlődése alapvetően biztosította a lakosság foglalkoztatását, addig a 80-as évek elején kibontakozott új gazdasági modell, az exportorientációra épülő külgazdasági nyitás, majd az 1994-ben életbe lépő szabadkereskedelmi megállapodás olyan iparfejlesztési irányt vett, amely nem volt képes felszívni az 1964-ben tetőző demográfiai robbanás hatására megnőtt létszámú munkaképes korú lakosságot.
- 5) A két ország gazdasági összefonódása és integrálódása nem terjedt ki a munkaerő szabad áramlására, miközben azt a reálgazdasági folyamatok egyre erősebben igénylik. „Mexikó esetében az északi határának intenzitása és dinamizmusa nehezen hasonlítható a világ más helyeihez: a 3 152 km hosszú határán 2002-ben 253 millió gyalogos határátlépést regisztráltak az 53 határátkelőhelyén (az USA-ba irányuló határátlépések 78 %-a). Megközelítőleg 89 millió magángépkocsi és 4.5 millió kamion lépi át, s rajta keresztül bonyolódik a közel 300 milliárd dolláros kétoldalú kereskedelem 98 %-a.” - fogalmazta meg a mexikói belügyminiszter, Santiago Creel Miranda a Foreign Affairs spanyol nyelvű változatának 2004/2 számában a két ország migráció és határbiztonságot elemző cikkében.
- 6) A mexikói kormányok az elmúlt két évtizedben olyan gazdaságpolitikát folytattak, amelynek következtében minden sexenio, azaz elnökváltás súlyos válsággal járt. Ezek a gazdasági összeomlások elszegényítették az országot, ahol ma a lakosság fele a szegénységi küszöb alatt, egynegyede pedig nyomországon él. Ezeket az adatokat megerősítik a kormány és a nemzetközi szervezetek felmérései is. Miközben a szociálpolitikára fordított összegek alig-alig nőttek, addig a kormányok milliárdokat fordítottak a magánszektor bajba jutott

vállalkozóinak megsegítésére (lásd bankkonszolidáció, autópálya-építők koncesszióinak szanálása, stb.)

- 7) Az emigráció összetételének változása és földrajzi szétterülése nem csak a mexikói kibocsátás növekedésének, hanem az amerikai piaci igények alakulásának is a következménye. A területi szétszóródás és a tartósabb megtelepedés pedig egyértelműen a szigorodó amerikai határvédelemnek a következménye.
- 8) A mexikói emigráció dinamikája az elkövetkező években nem fog mérséklődni, mivel egyetlen kiváltó okában se következett be érdemi módosulás. Csak középtávon (2030 után) várható mérséklődése, amikorra a mexikói demográfiai folyamatok hatására mérséklődik a munkaképes korú lakosság növekedése.
- 9) A két ország szomszédságából, gazdasági összefonódásából és az egymás területén élő lakosaik számának növekedéséből egyértelműen következik, hogy Huntington félelmei ellenére nőni fog a két kultúra egymásra hatása. Ez segíti majd a kölcsönös megértést a néptömegek és a kormányok részéről, de nem akadályozza meg a mexikói és amerikai xenofóbia alkalmi megerősödését sem.
- 10) A két érintett ország migrációs politikájában meglepően sok a közös vonás, a különbség csak az, hogy Mexikó a déli határa mentén a közép- és dél-amerikai illegális bevándorlóknak adja tovább az amerikai határőröktől tanultakat. Az illegális bevándorlás megállíthatatlansága azt jelzi, hogy az USA által alkalmazott határvédelem, a falépítés (fordított gettósodás?) és a legmodernebb felderítő és elrettentő haditechnika alkalmazása is hatástalan a kilátástalanság által sarkallt emigráció feltartóztatására.
- 11) Meglepő eredménye a kutatásnak, hogy Mexikó egyáltalán nem barátságos terület a legális és illegális bevándorlás számára, alapvetően a hivatalos politika nem befogadó jellegű. Ez alól van néhány kivételes történelmi pillanat (pl. a

guatemalai polgárháború menekültjeinek befogadása), de az idő múlásával még ezt is igyekeztek államközi megállapodás alapján repatriálással megszüntetni. Valószínűsíthető, hogy az engedékenység mögött, inkább a Contadora-csoportban játszott kezdeményező-közvetítő nemzetközi szerepe sugallta a pozitív hozzáállást.

12) A mexikói emigráció jelentős politikai következményekkel jár mindkét országban. Egyrészt az USA-ban a politikailag aktivizálódó, de az amerikai szokásoktól eltérő választópolgári szokásokat mutató hispán, többségében mexikói származású szavazó egyre jelentősebb befolyást gyakorolt már a 2004. novemberi elnökválasztás során is. Másrészt a mexikói kormány által a törvényhozás elé terjesztett törvényjavaslat megteremtette a külföldön élő mexikóiak szavazásának lehetőségét, s a milliós nagyságrendű emigráció szavazatai meghatározóak lehetnek az elmúlt években igencsak szorossá vált mexikói választásokon.

13) A mexikói emigráció által évente hazautalt megtakarítás (2004-ban 16. 612 milliárd USD) legjelentősebb hatása az, hogy közvetlenül a legszegényebb, az emigráció bázisát jelentő társadalmi rétegekhez kerül, s ezáltal csökkenti a szegénységi szintet. Jellegénél fogva nem képes beruházások formájában dinamizálni a gazdaságot, s az emigráció megtelepülésével a hazautalási hajlandóság a második generációtól kezdve lényegesen lecsökken.

14) A legjelentősebb következtetése azonban az, hogy a globalizáció elérte az Egyesült Államok állampolgárait abban a tekintetben, hogy a világra rákényszerített szabadversenyt most saját földjükön is tapasztalhatják. A Huntington-tanulmány ugyanis az emigráció asszimilációjának lelassulása miatt azt a helyzetet írja le, hogy egyrészt a két nyelvet beszélő bevándorolt jobb fizetést kaphat nyelvtudása alapján. Másrészt az a paradox helyzet jöhet létre, ami Miamiban már valóság, hogy a csak amerikai fehér és protestáns állampolgár saját határain belül élheti meg a kisebbségi lét szorongató érzését (Miami

lakosságának csak 27 %-át jelentik, s a városi politikai és gazdasági vezető posztok túlnyomó többsége a kubai bevándoroltak birtokában van).

15) Az amerikai közvéleményben meglévő negatív előítéletek (az emigráció és a bűnözés összekapcsolása, az eltartásuk költségeinek emelkedése, a bérszínvonalra gyakorolt negatív hatás, stb.) ellenére a latin származású amerikaiak súlya növekszik mind a természetes szaporodásuk, mind a bevándorlás révén.

16) Az emigráció nélkül elképzelhetetlen az amerikai gazdaság működése, s ezt ma már olyan személyiségek is elismerik, mint Alan Greenspan, az amerikai Federal Reserve volt nagyhatalmú vezetője.

17) A közeljövőben elképzelhetetlen egy amnesztiarendelet az illegális bevándorlók számára, mert a kongresszus republikánus többségének negatív véleménye van az 1986-os törvénymódosításról.

18) Csak olyan kétoldalú mexikói-amerikai migrációs megállapodás születhet, amely képes lesz összehangolni a terrorizmus elleni küzdelem motiválta amerikai félelmeket és a határok biztonságos ellenőrzését.

A novemberi amerikai elnökválasztások után az újraválasztott Bush elnök nem tudja megkerülni, hogy a migrációs kérdésről tovább folytassa a tárgyalásokat a mexikói partnerével. C. Rice külügyminiszter látogatása során világossá tette, hogy kétoldalú migrációs megállapodásra nincs amerikai fogadókészség. Egyetlen megoldásként marad az amerikai migrációs törvények egyoldalú módosítása, amelyre a Fehér Ház megkezdte az előkészületeket. Mexikó számára kettős feladatot jelent az új helyzet. Egyrészt tudomásul kell vennie, hogy a mexikói emigráció helyzetéről nem az USA kormányával köthet megállapodást, hanem nagyon keményen lobbiznia kell az amerikai kongresszus legbefolyásosabb erőinél a lehető legkedvezőbb migrációs törvénymódosítás elérésére. Ezzel párhuzamosan a mexikói

Hivatkozások

1. Idézi Vizi E. Szilveszter, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke Tudomány Világfóruma záró beszédében, 2005. november 12.
2. A mexikói adattal szemben a CIA honlapján csak 3141 km amerikai-mexikói közös határ szerepel: <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/us.html>
3. Az adatokat Huntington sorolja fel cikkében (Huntington, Samuel P.(2004): Hispanic Challenge, Foreign Policy, march-april, 2004)
4. Huntington, Samuel P. (2004): Hispanic Challenge, Foreign Policy, march-april, 2004.
5. Az országos Statisztikai Intézet (INEGI) adatai szerint 1930-ban 16.5 millió lakosa volt az országnak, amely 2000-re elérte a 97.5 milliót, s ez 5.9 szerez növekedést jelent. Ha az 1900-s 13.6 millió lakoshoz viszonyítjuk, akkor az egész évszázad alatt több mint hétszeres (7.17) a növekedés (lásd a IV. fejezet táblázatai).
6. <http://www.presidencia.gob.mx> 17 de Febrero de 2001,
7. The Migration Economy. Newsweek, January 19, 2004. A cikket részletesen ismerteti az El Universal c. mexikói napilap 2004. januári El Mundo nevű melléklete.
8. Dumont, Jean-Christophe and Lemaître, Georges (2005): Counting immigrants and expatriates in OECD countries: A new perspective. DELSA/ELSA/WD/SEM(2005)4 22-Jun-2005. OECD Social, Employment and Migration Working Papers No.25
9. O'Neil, Kevin-Hamilton, Kimberly and Papademetriou, Demetrios (2005): Migration in the Americas, Migration Policy Institute, Washington, D.C.
10. Hárs, Ágnes (1992): A nemzetközi migráció néhány problémájáról Szociológiai Szemle 1992/2. 123-137. <http://www.mtapti.hu/mszt/19922/hars.htm>
11. American Whig Review, 1846. július 4, idézi Carlos Monsiváis (2003): Tan cerca, tan lejos. Las ilusiones ópticas de la vecindad. Letras Libres, Año V. No. 53, Abril 2004, pp.22-25. México
12. Martín Moreno, Francisco(2004): México mutilado. La raza maldita. Alfaguara, México, pp.12.

13. Bona Imre és Mészáros Rezső egyetemi jegyzetei (lásd. Bibliográfia) alapján Mexikó területe 1 972 546 km², az itt közölt adat az Országos Statisztikai Intézet INEGI hivatalos adata:
<http://mapserver.inegi.gob.mx/geografia/espanol/datosgeogra/extterri/frontera.cfm?c=154>
14. González Navarro, Moisés (1993): México en el Siglo XIX. pp. 9. in Arenzana, Ana (1993): El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo III. México en el Siglo XIX., CONAPO y SG.
15. Zoraida Vázquez, Josefina(1993): Colonización y pérdida de territorio, 1819-1857, pp.115., in Arenzana, Ana (1993): El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo III. México en el Siglo XIX., CONAPO y SG.
16. u.a. pp.115.
17. Mario Vargas Llosa, a PEN CLUB International guadalajarai 69. ülésén.
<http://www.kiosco.com.mx/KNet/543Edit.html#1>
18. A mexikói politikai rendszer felődését részletesebben ismerteti Pólyi, Csaba-Tarrósy, István (2002): A mexikói politikai rendszer fejlődése,. Iberoamericana Quinceeclesiensis I. PTE, Pécs, tanulmány. pp. 227-265
19. Huntington, Samuel P. (1991): The Third Wave: Democratization in the Twentieth Century, University of Oklahoma Press, Norman
20. Ruíz Mondragón, Ariel (200): La democratización de América Latina según Garretón
<http://www.agora.net.mx/analisis/garreton.html>
21. Schmidt, Samuel - Gil Mendieta, Jorge – Castro, Jorge - Ruiz Alejandro(1997): A Dynamic Analysis of the Mexican Power Network INSNA, UNAM. México
<http://www.analytictech.com/connections/v20%282%29/mexican.htm>
22. Aguilar Camín, Héctor y Lorenzo Meyer(1990): A la sombra de la Revolución Mexicana, México, Aditorial Cal y Arena
23. Los Presidentes del Partido Revolucionario Institucional (1929-1993), Cambio XXI. Fundación Mexicana, A.C., México, 1994
24. López-Ortiz, Alex (1994-2000): Documents on Mexican Politics
<http://db.uwaterloo.ca/~alopez-o/polind.html>
25. Woldenberg Karakowsky, Jose(2002): La institucion electoral federal en Mexico y el proceso de consolidacion democratica,

<http://www.trife.gob.mx/congreso/wolden.html> és a Szövetségi Választási Intézet honlapja <http://www.ife.org.mx>

26. Loaeza, Soledad (1997) : La novedad de la oposición en México, Foro Internacional, Enero-Marzo de 1997, México

http://www.hemerodigital.unam.mx/ANUIES/colmex/foros/147/sec_9.htm

27. Escalante Ramirez, Vladimir (1994): Why does the PRD lose?

<http://db.uwaterloo.ca/~alopez-o/politics/prdlose.html>

28. Szövetségi Választási Intézet adatai szerint, <http://www.ife.org.mx>

29. Luis Carlos Ugalde (2004): Partido sólidos, una necesidad para la gobernabilidad, Este País, No.164. November 2004, pp.4., México

30. Villafane López, Victor (1996): La transición de México a fin del siglo , ITESM, Campus Monterrey

<http://www.mty.itesm.mx/dhcs/deptos/ri/ri-802/lecturas/lecvmx108.html>

31. Bazant, Jan (1992): Breve historia de México. De Hidalgo a Cárdenas 1805-1940, México, Premia.

32. Cosío Villegas, D. – Bernal, I. – Moreno Toscano, A – González, L. – Blanquel, E. – Meyer, L.(2002): Mexikó rövid története, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest.

33. Aspe, P. (1993): Economic Transformation the Mexican Way. Cambridge, Mass. The MIT Press.

34. Castañeda, Jorge G. (1995) Del Sueño Guajiro a la Apertura Comercial. <http://www.cs.uwaterloo.ca/~alopez-o/politics/castaentre.html>

35. Gómez, Arnulfo R. (2004):

36. Adatok a mexikói központi bank, a Banco de Mexico statisztikái alapján.

37. García, Brígida-Da Oliveira, Orlandina (1998): Crisis, reestructuración económica y transformación de los mercados de trabajo en México", *Papeles de Población*, año 4, núm. 15, enero-marzo, pp. 39-72

38. García, Brígida (2003): Mediciones de Empleo y Desempleo: Indicadores complementarios, <http://www.ejournal.unam.mx/demos/no15/DMS01503.pdf>

39. Partida Bush, Virgilio (2003): Población Económicamente Activa , Demos, No. 15.

<http://www.ejournal.unam.mx/demos/demos15.html>

40. Zepeda, Eduardo y Castro, David (1999): *Reestructuración económica y empleo en México*, Universidad Autónoma de Coahuila y Fundación Friedrich Ebert. México, 233 páginas
41. Secretaria de Economía de México honlapján található statisztikai adatok alapján: <http://www.economia.gob.mx/index.jsp?P=2261#>
42. Statement By Thoraya Ahmed Obaid, Executive Director, Mexico City 04 May 2004 <http://www.unfpa.org/news/news.cfm?ID=451&Language=1>
43. Braniff Cornejo, Beatriz (1993): *El norte de México*. in Arenzana, Ana (1993, szerkesztő): *El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo I. El México Prehispánico*, CONAPO y SG. pp. 306.
44. Gonzalez Navarro, M. (1993): *México en el siglo XIX*. in Arenzana, Ana (1993, szerkesztő): *El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo III. México en el siglo XIX*, CONAPO y SG. pp. 11.
45. Cabrera Acevedo, Gustavo (1993): *Introducción*, in Arenzana, Ana (1993, szerkesztő): *El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo IV. México en el Siglo XX. Hacia el nuevo milenio: el poblamiento en perspectiva*, CONAPO y SG. pp 16-19.
46. Estados Unidos Mexicanos. *Cien años de censos de población*, INEGI, México, 1996. pp. 11-15.
47. Ordorica, Manuel y Lezama, José Luis (1993): *Consecuencias demográficas de la Revolución Mexicana*, in Arenzana, Ana (1993, szerkesztő): *El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo IV. México en el Siglo XX. Hacia el nuevo milenio: el poblamiento en perspectiva*, CONAPO y SG. pp. 32-53.
48. Reyna Bernal, Angelica (1993): *El pensamiento y la política poblacionista en el México de la primera mitad del siglo XX*. in Arenzana, Ana (1993, szerkesztő): *El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo IV. México en el Siglo XX. Hacia el nuevo milenio: el poblamiento en perspectiva*, CONAPO y SG. pp. 54-73.
49. Alba, Francisco (1993): *Crecimiento demográfico y transformación económica, 1930-1970*, in Arenzana, Ana (1993, szerkesztő): *El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo IV. México en el Siglo XX. Hacia el nuevo milenio: el poblamiento en perspectiva*, CONAPO y SG. pp. 74-95.
50. Pellicer, Olga (1993): *México en el debate internacional sobre población*, in Arenzana, Ana (1993, szerkesztő): *El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo IV. México en el Siglo XX. Hacia el nuevo milenio: el poblamiento en perspectiva*, CONAPO y SG. pp. 96-105.

51. Zavala Cosío, Ma. Eugenia (1993): El contexto social y el cambio en la política de población, 1960-1973, in Arenzana, Ana (1993, szerkesztő): El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo IV. México en el Siglo XX. Hacia el nuevo milenio: el poblamiento en perspectiva, CONAPO y SG. pp. 105-125.

52. Comunicado de CONAPO No. 36/04, México, 2004. július 12.

53. Partida, Virgilio: Evolución de la mortalidad y la esperanza de la vida. in Situación demográfica de México, CONAPO, México, 2002. pp. 23-31.

54. Pólyi, Csaba: Mexico demográfiai helyzete az ezredfordulón. Publikálásra elfogadva a Földrajzi Közlemények részéről.

55. Partida, Virgilio y Tiurán, Rodolfo: Tamaño, dinámica y Estructura de la población: tendencias y desafíos, La población de México en el nuevo siglo, CONAPO, México, 2001. pp. 13-22.

56. Proyecciones de la Población de México 2000-2050. Consejo Nacional de Población de México, 2002. <http://www.conapo.gob.mx/00cifras/5.htm>

57. La pobreza en México: una evaluación de las condiciones, tendencias y la estrategia del Gobierno, Banco Mundial, 2004, weboldal: <http://www.bancomundial.org>

58. A mexikói Országos Népszégsi Tanács (Consejo Nacional de Población, rövidítve CONAPO) 2000 értékelése az országos statisztikai intézet (INEGI) 2000. évi népszámlása alapján: www.conapo.gob.mx Minimálbér a Diario Oficial de la Federación (hivatalos közlöny) 2003. december 23.-i számában.

59. A CONAPO, az INEGI és a Világbank közös kritériumai alapján ismerteti a 2004. júliusában közzétett „La pobreza en México: una evaluación de las condiciones, tendencias y la estrategia del Gobierno, Banco Mundial, 2004 “ országatanulmányt

60. Fernandez, Patricia – García, Juan Enrique y Ávila, Diana Esther (2002): Estimaciones de la población indígena en México, Mexikóváros. Az indián lakosság helyzetét elemzi a CONAPO által kiadott tanulmánykötet.

61. A mexikói indián lakosság nem alkot monolitikus egységet sem földrajzi elhelyezkedése, sem etnikai összetétele tekintetében. Az olmék, maya, totonák és azték kultúra (összefoglalóan mezo-amerikai kultúrának szokták nevezni) mai örökösei 56 indián nyelvjárást beszélnek. A CIESAS (Szociális Antropológiai Felsőfokú Tanulmányok és Kutatások Központja) világbanki finanszírozással elkészített tanulmánya szerint a 10-12 millióra tehető (az adatok bizonytalansága az önbevallás módszerének köszönhető) indián lakosság főleg az ország déli és középső részén lakik. Az arányaiban nagyszámú indián lakossággal rendelkező szövetségi államok: *Campeche, Chiapas, Guerrero, Hidalgo, Oaxaca, Puebla,*

Quintana Roo, San Luis Potosí, Veracruz y Yucatán. Az információk spanyol nyelven megtalálhatók a fenti kutatóközpont weboldalán:
<http://www.ciesasistmo.edu.mx/ciesasweb/perfilnacional.html>

62. La distribución territorial de la población en México, in *Población de México en el Nuevo Siglo*. <http://www.conapo.gob.mx/publicaciones/La%20poblacion.htm>

63. Documentos sobre distribución territorial, Consejo Nacional de Población http://www.conapo.gob.mx/distribucion_tp/01.htm

A Szövetségi Kerület (Distrito Federal) nagy részét körülvevő szövetségi állam neve Estado de México (Mexikói állam), ami a mi Pest megyénknek felel meg, de elnevezése gyakori félreértések forrása. Fővárosa az egyik leggyorsabban fejlődő város, Toluca. A szövetségi állam lakossága az igen jelentős külföldi beruházásnak köszönhető iparosítás miatt a belső migráció célpontja, ezért lakossága a természetes szaporulatot jóval meghaladóan növekszik.

64. Localidades rurales de México,
http://www.conapo.gob.mx/distribucion_tp/04.htm

65. A kétoldalú kapcsolatok alakulásáról lásd Polyi, Csaba: *Vecinos distantes o partners estratégicos: el desarrollo de las relaciones entre México y EUA*, Universidad de Pécs, Hungría, 2003.

66. Francisco Alba: *Integración económica y políticas de migración: un consenso en revisión*. México, El Colegio de México, 2002.

67. Rodolfo Tuirán: *Migración México-Estados Unidos. Hacia una nueva agenda bilateral*. Mexico, CONAPO, 2002

68. Creel Miranda, Santiago: *La migración y la seguridad entre México y Estados Unidos*, *Foreign Affairs en español*, Vol. 4. Num. 2. Mexikóváros, 2004, pp. 2-12.

69. Alba, Francisco: *La migración de los mexicanos a los Estados Unidos, respuestas frente a un nuevo patrón de continuidad*, El Colegio de México, *La población de México, situación actual y desafíos futuros*, <http://www.conapo.gob.mx/publicaciones/otras4.htm>

70. Clasificación de localidades de México según grado de presencia indígena, 2000, <http://www.conapo.gob.mx/publicaciones/inicios/007.htm>

71. Cresce, Arthur R.- Schmidley, Audrey Dianne and Ramirez, Roberto R.: *Identification of Hispanic Ethnicity in Census 2000: Analysis of Data Quality for the Question on Hispanic Origin*, Population Division Working Paper No. 75 by. Issued July 2004, <http://www.census.gov/population/www/techpap.html>

72. Schmidley, A. Dianne and Robinson J. Gregory (2003): Measuring the foreign-born population in the United States with the current population survey: 1994-2002, Population Division, U.S. Census Bureau, Washington, D.C. 20233 October 2003 Population Division Working Paper Series No. 73
<http://www.census.gov/population/www/documentation/twps0073.html>
73. Pintado Cortina, Higinio (2004): La política migratoria mexicana, *Este País*, No. 154, enero 2004, pp. 25-29., México
74. Az 1989. decemberében elindított programban a kormányzati szervek (kormányközi bizottság) és az NGO-k képviselői is részt vesznek.
<http://www.paisano.gob.mx/acerca.php>
75. Lásd a külügyi honlapon:
<http://www.sre.gob.mx/servicios/consulares/expcertific.htm>
76. Lásd a honlapon: <http://www.inami.gob.mx/paginas/710000.htm>
77. Frisneda, Pedro F: La pesadilla de los inmigrantes, *Tiempos del Mundo*, 2004. február 5
78. López Villafañe, Víctor (2004): La industrialización de la frontera norte de México y los modelos exportadores asiáticos, *Comercio exterior*, Vol.54. Num.8. Agosto 2004, pp. 674-689. México
79. Herrera-Lasso, Luis y Mohar, Gustavo: Nuevos paradigmas de la relación bilateral: seguridad, fronteras y migración, En la Frontera del Imperio, Ariel – ITAM, Mexikóváros, 2003, pp. 137-151.
80. Herrera-Lasso, Luis y Mohar, Gustavo: Nuevos paradigmas de la relación bilateral: seguridad, fronteras y migración, En la Frontera del Imperio, Ariel – ITAM, Mexikóváros, 2003, pp. 137-151.
81. Massey, Douglas S. (2003): Una política de inmigración disfuncional, *Letras Libres*, Año V. No. 53., Mayo 2003, pp.16-20., México
82. Fernandez de Castro, Rafael (2002): La migración sobre la mesa de negociación, Las Nuevas prioridades de México, Cambio y continuidad en la política exterior de México, Ariel - ITAM, pp. 111-129.
83. Davidow, Jeffrey: Nueva etapa de la reforma migratoria *El Universal*, 2004. március 5.
84. Derbez Bautista, Luis Ernesto: „México ante un escenario mundial en transformación”, *Revista Mexicana de Política Exterior*, no. 70., oct.2003-febr.2004. pp. 15.

85. Im. pp. 19.
86. Massey, Douglas S. (2003): Una política de inmigración disfuncional, Letras Libres, Año V. No. 53., Mayo 2003, pp.16-20., México
http://www.letraslibres.com/ingles/ingles.asp?ID_PUBLICACION=102
87. http://en.wikipedia.org/wiki/Plan_Puebla_Panama
88. García Alonso, Rolando(2004): Los nuevos tiempos de la relación con Estados Unidos, Revista Bien Común, Año 10. num. 110. febrero 2004, pp.5-8. México
89. Inmigración en tiempos de recesión (2004), Center for Immigration Studies- CIS, Washington, <http://www.cis.org/>
90. Flores Fernandez, Rafael (2004): Opinión pública estadounidense respecto a un acuerdo migratorio, Boletín Mensul de la CPFAM, Camara de Diputados, enero 2004.
www.miami.edu/~center/immigration/immigration.html
91. Camarota, Steven A. (2004): Economy Slowed, But Immigration Didn't: The Foreign-Born Population, 2000-2004,Center for Immigration Studies Backgrounder, November 2004
92. Huntington, Samuel P. (2004): Hispanic Challenge, Foreign Policy, march-april, 2004
93. Krauze, Enrique (2004): Huntington : el falso profeta, Letras Libres, Año VI. No. 64, Abril 2004, pp.24-26. México
94. Reyes Heróles, Jesús (2004): Aztlan/Mexico: "Forum on Binational Thought" to be held in Mexico City, http://www.aztlan.net/binational_thought.htm
Letras Libres, Año VI. No. 64, Abril 2004, pp.24-26. México
95. Vargas Llosa, Mario: Extemporáneos: ¿Durmiendo con el enemigo?, Letras Libres, Año VI. No. 65, Abril 2004, pp.41-46., México
96. Terry, Donald F. interjúja: <http://www.iadb.org/exr/am/2004/index>
97. Lafourcade Oliver , Nguyen Vinh H. and Marcelo M. Giugale (editors) (2001): Mexico: A Comprehensive Development Agenda for the New Era , Published April 2001 by World Bank
98. Informe Anual 2003 y Informe Anual 2004 del Banco de México, pp. 189-190.
<http://www.banxico.org.mx/gPublicaciones/FSPublicaciones.html>
99. Hernandez-Coss, Raul(2005): The U.S. - Mexico remittance corridor: lessons on shifting from informal to formal transfer systems, Vol. 1 of 1 WorldBank

100. Ridge, Tom: Dos patrias una misión, Foreign Affairs en español, Vol. 4. Num. 2. Mexikóváros, 2004, pp. 13-27.

101. Mark Hugo Lopez (2003): Electoral Engagement among Latinos <http://www.nd.edu/~latino/research/publications.htm>

102. The Hispanic vote: Electoral strength Lags Population Growth. Mapping the Political Landscape 2005, pp. 169-172. <http://pewresearch.org/publications/>

103. Torre, Wilbert: Es voto latino clave en elecciones de EU, Reforma, 2004. augusztus 1.

Ugalde, Luis Carlos (2004): Partido sólidos, una necesidad para la gobernabilidad, Este País, No.164. November 2004, pp.4-11., México

104. Kirchner, Emil J. (2003): European Security Trends, Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series Vol. 3. No. 6. pp. 7. www.miami.edu/eucenter/kirchnerfinal.pdf

105. Merino Harnando, María Asunción (2004): La Unión Europea y su política migratoria: Una historia de logros y obstáculos en el camino hacia la integración, In Chanona Burguete, Alejandro – Roy, Joaquín – Dominguez Rivera, Roberto (2004): La Unión Europea y el TLCAN: Integración Regional Comparada y Relaciones Mutuas, UNAM, pp. 478-494. México

106. Niessen, Jan (2004): The European Union: International migration and relations with third countries. Migration Policy Group, May 2004

107. A Millenniumi célkitűzések honlapja: <http://www.objetivosdelmilenio.org.mx/>

108. Niessen, Jan – Schibel, Yongmi and Thompson, Cressida (eds) (2005): Current Immigration Debates in Europe: a Publication of the European Migration Dialogue, MPG, September 2005. Brussels

109. Euro-Mediterranean Partnership/Barcelona Process, http://europa.eu.int/comm/external_relations/euromed/

110. Részletes ismertetés a <http://www.icmpd.org/> weboldalon.

111. Hárs, Ágnes és Kováts, András (2005): Immigration as a labour market strategy: Hungary, in Niessen, Jan and Schibel, Yongmi (editors, 2005): Immigration as a labour market strategy – European and North American perspectives, Migration Policy Group, Brussels pp. 89

112. A Hivatal az egész ország területére kiterjedő illetékességgel látja el-központi idegenrendészeti hatóságként a jogszabályokban a hatáskörébe utalt idegenrendészeti feladatokat és menekültügyi hatóságként a jogszabályokban a

hatáskörébe utalt menekültügyi feladatokat.
http://www.bmbah.hu/a_bah_ismertetese.php

113. A Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiájáról szóló 2144/2002 (V. 6.) kormányhatározata, II.1.4. Illegális migráció.- cikkelye.

114. Ismerteti a KÜM honlapja:
http://www.kulugyminiszterium.hu/archivum/Kulugyminiszterium/HU/Miniszterium/Szervezeti_egysegek/NATO/Nemzeti_biztonsagi_strategia.htm

115. Hárs, Ágnes és Kováts, András (2005): Inmigration.... pp. 107.

116. Nemzeti Biztonsági Hivatal adatai az éves jelentésében:
<http://www.nbh.hu/evk2004/04-0042.htm>

Köszönetnyilvánítás

Első helyen szeretném őszinte köszönetemet és nagyrabecsülésemet kifejezni Prof. Dr. Tóth Józsefnek, a PTE emeritus rektorának, a PTE Földrajzi Intézet volt igazgatójának és a Földtudományi Doktori Iskola vezetőjének, akinek biztatása és szakmai-emberi támogatása nélkül nem juthattam volna el a PhD megírásáig.

Nagyon hálás vagyok a Földtudományi Doktori Iskola tanárainak és csoporttársaimnak, akik elfogadták a diplomáciai külszolgálatom jelentette speciális felkészülési viszonyaimat és minden lehetséges segítséget megadtak számomra.

Külön köszönet illeti meg Prof. Dr. Fischer Ferencet, a PTE Bölcsészettudományi Kar Modernkori Történeti Tanszékének tanszékvezető egyetemi tanárát, az Ibero-Amerikai Központ igazgatóját a szakmai támogatásért és a kutatási anyagok publikálásának elősegítéséért.

Nagyon köszönöm Dr. Gercsák Gábor egyetemi tanárnak, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Rectori Titkárság vezetőjének a szakmai lektori észrevételeit és javaslatait, a disszertáció alapos áttanulmányozását.

Köszönöm Tarrósy István, az Európa Centrum Kht. ügyvezető igazgatója és a Publikon főszerkesztője közreműködését szerzőtársként a témához kapcsolódó politológiai kutatásokban.

Nem utolsó sorban hálával tartozom feleségemnek, Jekli Zsuzsának és lányaimnak, Andreának és Patriciának, akik szeretettel támogattak és elviselték a többletterheket a PhD tanulmányaim során.

Köszönet minden kedves barátomnak és külügyi munkatársamnak, akik támogatták az önképzési erőfeszítéseimet.

Pécs, 2006. február 15.

BIBLIOGRÁFIA

Alatorre, Antonio (2003): De cómo se alarman todos mientras yo me río, Letras Libres, Año V. No. 53, Mayo 2003, pp.28-35., México

Alduncin Abitia, Enrique(2004): Emigración de México a Estados Unidos y monto de las remesas, Este País No. 164, November 2004, pp.33-38., México

Ancsin, Gabriella: „Népesedési elméletek”, Tóth, József (szerkesztő): Általános társadalomföldrajz I., Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2002. pp.263-274.

Anderle, Ádám – Girón, José(1997): Estudios sobre transiciones democráticas en America Latina, Universidad de Oviedo,

Arenzana, Ana (1993, szerkesztő): El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo I. El México Prehispánico, CONAPO y SG.

Arenzana, Ana (1993, szerkesztő): El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo II. El México Colonial, CONAPO y SG.

Arenzana, Ana (1993, szerkesztő): El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo III. México en el Siglo XIX., CONAPO y SG.

Arenzana, Ana (1993, szerkesztő): El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo IV. México en el Siglo XX. Hacia el nuevo milenio: el poblamiento en perspectiva, CONAPO y SG.

Alba, Francisco: Integración económica y políticas de migración: un consenso en revisión. Méxicóváros, El Colegio de México, 2002.

Bach, R. L. (1978): "Mexican Immigration and the American State", International Migration Review, Vol. 12, No. 4, 536-558.

Bach, R. L.-L. A. Schraml (1982): "Migration, Crisis and Theoretical Conflict", International Migration Review, Vol. 16, No. 2, 320-341.

Bailey, John (2004): Huntington, el desafío hispano y el contexto político, El Universal, 2004. március 15.

Bailey, John: Reforma migratoria y voto latino, El Universal, 2004. augusztus 9.

Baker, George (1999): Alternative model of Mexican politics Dec/1999
<http://db.uwaterloo.ca/~alopez-o/politics/priaspoliticalparty.html>

- Baker, George – Galindo, Alfonso (1994): PRI Victory?
<http://db.uwaterloo.ca/~alopez-o/politics/privictory.html>
- Bazant, Jan (1992): Breve historia de México. De Hidalgo a Cárdenas 1805-1940, México, Premia.
- Bauböck, R. (1991): "Bevándorlási politika - védőbeszéd új alapelvekért", *Mozgó Világ*, 11, 103-109
- Blénesi, Éva és Mandel, Kinga (2004): Kisebbségek és kormánypolitika Közép-Európában (2002-2004) Gondolat Kiadó-MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, Budapest,
- Bona, Imre (1978): Mexikó, in Szabó, László (szerkesztő, 1978): *Kontinensek földrajza II.* pp. 414-439. Tankönyvkiadó, Budapest
- Borjas, G. J. (1989): "Economic Theory and International Migration", *International Migration Review*, Vol. 23, No. 3, 457-485.
- Boyd, M. (1989): "Family and Personal Networks in International Migration: Recent Developments and New Agendas", *International Migration Review*, Vol. 23, No. 3, 638-670.
- Bouillon, César P., Buvinic, Mayra and Jarque, Carlos. M.: *Building Social Cohesion in the Latin America and the Caribbean*, Inter-American Development Bank, 2004.
- Böhning, W. R. (1983): Guestworker employment in selected European countries - lessons for the United States? In: P. G. Brown-H. Shue (eds.) *The Border that Joins: Mexican Migrants and US Responsibility*. New Jersey: Rowman and Littlefield.
- Braniff Cornejo, Beatriz (1993): El norte de México, pp. 304-325. in Arenzana, Ana (1993): *El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo I. El México Prehispánico*, CONAPO y SG.
- Brooks, David – Fox, Jonathan (2003): *Cross-Border Dialogues (Diálogos Transfronterizos)*, Washington
- Cabrera Acevedo, Gustavo (1993): Introducción, pp. 9-31. in Arenzana, Ana (1993): *El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo IV. México en el Siglo XX. Hacia el nuevo milenio: el poblamiento en perspectiva*, CONAPO y SG.
- Commons, Áurea (1993): Principales divisiones territoriales, 1519-1990. pp. 41-63. in. Arenzana, Ana (1993): *El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo I. El México Prehispánico*, CONAPO y SG.

Dövényi, Zoltán és Hilda Zoltán (2002): A magyarországi Duna-völgy
Carreño, José: Cuestan los inmigrantes a EU 10 mil millones de dolares, El Universal, 2004. augusztus 26.

Castles, Stephen (1986): "The Guest-Worker in Western Europe - An Obituary", International Migration Review, Vol. 20, No. 4, 761-778.

Castles, Stephen (2004): Why Migration Policies Fail? Ethnic and Racial Studies, 27.vol. 2004.No.2 pp. 205-227. Ismerteti Bosznay Csaba a Kisebbségkutatás 13.évf. 2004. I.szám. <http://www.hhrf.org/kisebbssegkutas/31.htm>

Fornas: <http://www.a.gov.mx/mexico-general-datos> Noticias.htm
Cosío Villegas, D. – Bernal, I. – Moreno Toscano, A – González, L. – Blanquel, E. – Meyer, L.(2002): Mexikó rövid története, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest

Carothers, Thomas (2002): El fin del paradigma de la transición
Este País, junio 2002, No.135

Cosío Villegas, Daniel [coord], Historia General de México, 2 vols., México, El Colegio de México, 1981.

Creel Miranda, Santiago: La migración y la seguridad entre México y Estados Unidos, Foreign Affairs en español, Vol. 4. Num. 2. Mexikóváros, 2004, pp. 2-12.

Cresce, Arthur R.- Schmidley, Audrey Dianne and Ramirez, Roberto R.: Identification of Hispanic Ethnicity in Census 2000: Analysis of Data Quality for the Question on Hispanic Origin, Population Division Working Paper No. 75 by. Issued July 2004, <http://www.census.gov/population/www/techpap.html>

Davidow, Jeffrey: La nueva etapa de la reforma migratoria, El Universal, 2004. március 5.

Delgado de Cantú, Gloria, México 2. Estado Moderno y crisis en el México del siglo XX, México, Alhambra, 1995.

Derbez Bautista, Luis Ernesto: „México ante un escenario mundial en transformación”, Revista Mexicana de Política Exterior, no. 70., oct.2003-febr.2004. pp. 13-25.

Díaz Rebolledo, Jerónimo: El peso electoral de los votantes latinos en Estados Unidos, Reforma, 2004. augusztus 29.

Dövényi, Zoltán és Schweitzer, Ferenc (2005, szerk.): A földrajz dimenziói: tiszteletkötet a 65 éves Tóth Józsefnek. Bp., MTA FKI

Dövényi, Zoltán (1996, szerk.): Tér-gazdaság-társadalom. Huszonkét tanulmány Berényi Istvánnak. MTA, Budapest

Dövényi, Zoltán és Hajdú Zoltán (2002): A magyarországi Duna-völgy területfejlesztési kérdései, I-II. köt. Bp., MTA (Magyarország az ezredfordulón. Stratégiai kutatások a Magyar Tudományos Akadémián. IV. A területfejlesztési program tudományos alapozása.

Escalante Ramirez, Vladimir: Why does the PRD lose?
<http://db.uwaterloo.ca/~alopez-o/politics/prdlose.html>

Escenarios demográficos y urbanos de la Zona Metropolitana de la Ciudad de México, CONAPO, México, 1998. pp. 17-19.

Forrás: http://www.sre.gob.mx/mexico/general/datos_basicos.htm

Estevez, Dolia: La metamorfosis del profesor Huntington, El Financiero, 2004. március 12.

Fernandez de Castro, Rafael (2002): La migración sobre la mesa de negociación, Las Nuevas prioridades de México, Cambio y continuidad en la política exterior de México, Ariel - ITAM, pp. 111-129.

Fernandez de Castro, Rafael: Los tres años de la política exterior, Revista Mexicana de Política Exterior, no. 70., oct.2003-febr.2004. pp. 75-83.

Fernandez, Patricia – García, Juan Enrique y Ávila, Diana Esther: Estimaciones de la población indígena en México, Mexikóváros, CONAPO, 2002, pp. 315-354.

Fernández Santillán, José: México y Estados Unidos: vecinos distantes?, El Universal, 2004. március 5.

Fewcett, J. T.(1989): "Networks, Linkages, and Migration Systems", International Migration Review, Vol. 23, No. 3, 671-680.

Fischer, Ferenc: A megosztott világ, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2001.

Flores Fernandez, Rafael (2004): Opinión pública estadounidense respecto a un acuerdo migratorio, Boletín Mensul de la CPFAM, Camara de Diputados, enero 2004.

Frisneda, Pedro F.: La pesadilla de los inmigrantes, Tiempos del Mundo, 2004. február 5.

Forgács, Imre, Inotai, András és Wéber, Attila (2002, szerk.): Az Európai Unió Évkönyve. Osiris Kiadó, Budapest

Foster, Lynn V.: Mexikó története . Pannonia Holding Rt., 2002.

García Alonso, Rolando(2004): Los nuevos tiempos de la relación con Estados Unidos, Revista Bien Común, Año 10. num. 110. febrero 2004, pp.5-8. México

García, Brígida y Rojas, Olga (2002): Los hogares latinoamericanos durante la segunda mitad del siglo XX. una perspectiva sociodemográfica, ESTUDIOS DEMOGRÁFICOS Y URBANOS Vol. 17, núm. 2, mayo-agosto

García, Brígida (2003): Mediciones de Empleo y Desempleo: Indicadores complementarios

<http://www.ejournal.unam.mx/demos/no15/DMS01503.pdf>

Gibson, Campbell J. and Lennon, Emily (1999): Historical Census Statistics on the Foreign-born Population of the United States: 1850-1990, Population Division U.S. Bureau of the Census, Washington, D.C. 20233-8800 February 1999, Population Division Working Paper No. 29,

<http://www.census.gov/population/www/techpap.html>

Golobics, Pál és Merza, Péter: Polarizálódó világgazdaság- Nemzetközi együttműködés, PTE, Pécs, 2002.

González Gómez, Francisco: Historia de México 2. Del porfiriato al neoliberalismo, México, Quinto Sol, 1995.

González Navarro, Moisés (1993): México en el Siglo XIX. pp. 9-21. in Arenzana, Ana (1993): El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo III. México en el Siglo XIX., CONAPO y SG.

González Navarro, Moisés (1993): Las migraciones europeas pp 166-189. in Arenzana, Ana (1993): El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo III. México en el Siglo XIX., CONAPO y SG

Gödri, Irén és Tóth, Pál Péter (2005): Bevándorlás és beilleszkedés. A szomszédos országokból Magyarországra irányuló bevándorlás az ezredfordulón. KSH Népeségtudományi Kutatóintézetének Kutatási Jelentései 80. Budapest, 2005/3.

Gutiérrez de McGregor, Ma.Teresa (1993): Formas del relieve terrestre de México, pp. 21-39. in. Arenzana, Ana (1993): El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo I. El México Prehispánico, CONAPO y SG.

Gyurgyík, László (2005): A határon túli magyarok számának alakulása az 1990-es években. Magyar kisebbségek a kutatások tükrében. Magyar Tudomány, 2005/2 132. o.

Hablicsek, László – Tóth Pál Péter (2000): A nemzetközi vándorlás szerepe a magyarországi népesség számának megőrzésében 1999-2050, Demográfia, Budapest, 2000. No.1.

Hammar, T. (1989): "Comparing European and North American International Migration", International Migration Review, Vol. 23, No. 3, 631-637.

Hárs, Ágnes (1992): A nemzetközi migráció néhány problémájáról
Szociológiai Szemle 1992/2. 123-137. <http://www.mtapti.hu/mszt/19922/hars.htm>

Hárs, Ágnes (1991): A nemzetközi migráció: kihívás az emberiség számára, (Nemzetközi szeminárium, Salzburg, 1991. április 14-26.), Európa Fórum, Budapest, 1. évf, 2. szám, 139-148.

Hárs, Ágnes és Kovács, András (2005): Immigration as a labour market strategy: Hungary, in Niessen, Jan and Schibel, Yongmi (editors, 2005): Immigration as a labour market strategy – European and North American perspectives, Migration Policy Group, Bruxelles pp. 89-110.

Hernandez-Coss, Raul (2005): The U.S. - Mexico remittance corridor: lessons on shifting from informal to formal transfer systems, Vol. 1 of 1 WorldBank

Hernandez, Raúl (2004): Lecciones sobre el cambio de sistemas de transferencias informales a formales en el corredor de remesas Estados Unidos-México, Banco Mundial

Herrera-Lasso, Luis y Mohar, Gustavo (2003): Nuevos paradigmas de la relación bilateral: seguridad, fronteras y migración, En la Frontera del Imperio, Ariel – ITAM, Mexikóváros, pp. 137-151.

Hispanics: A People in Motion, Trends 2005, <http://pewresearch.org/publications/>

Huntington, Samuel P. (1991): The Third Wave: Democratization in the Twentieth Century
University of Oklahoma Press, Norman

Huntington, Samuel P. (2004): Hispanic Challenge, Foreign Policy, march-april, 2004

Huntington, Samuel P. (2004): El Desafío Hispano, Letras Libres, Vol. VI. Num. 64. Mexikóváros, 2004, pp. 12-20.

Huntington, Samuel P. (2004): Who Are We, Mexico City

Inotai, András (2001): A globalizáció kihívásai és Magyarország (Challenges of Globalization and Hungary) Ed. by György Földes and András Inotai, Napvilág Kiadó

Johnson, Scott and Contreras, Joseph (2004): The Migration Economy. Newsweek, Atlantic Edition, January 19,

Kántor, Zoltán és Majtényi, Balázs (szerk.) (2005): Szöveggyűjtemény a nemzeti kisebbségekről. Budapest, Rejtjel Kiadó

Kirchner, Emil J. (2004): Tendencias de la seguridad Europea, In Chanona Burguete, Alejandro – Roy, Joaquín – Dominguez Rivera, Roberto (2004): La Unión Europea y el TLCAN: Integración Regional Comparada y Relaciones Mutuas, UNAM, pp-427-448. México.

Kondorosi, Ferenc (2002): Az emberi jogok helyzete a globális világban, Bernek Ágnes (szerkesztő): A Globális világ politikai földrajza, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, pp. 311-329.

Krauze, Enrique (2004): Huntington : el falso profeta, Letras Libres, Año VI. No. 64, Abril 2004, pp.24-26. México

Lee, E. S. (1966): "A theory of migration", Demography, 1. 47-57

Lerner, Victor (2003): EU frente a los conspiraciones fraguadas en su territorio por exiliados de la época de la Revolución. El caso Huesrtista frente al Villista (1914-15)

http://www.ejournal.unam.mx/historia_moderna/ehm19/EHM01904.pdf

Loaeza, Soledad (1997): La novedad de la oposición en México, FORO INTERNACIONAL Enero - Marzo de 1997

http://www.hemerodigital.unam.mx/ANUIES/colmex/foros/147/sec_9.htm

López-Ortiz,Alex (2000): Documents on Mexican Politics

Edited by <http://db.uwaterloo.ca/~alopez-o/polind.html>

López Villafañe, Víctor (2004): La industrialización de la frontera norte de México y los modelos exportadores asiáticos, Comercio exterior, Vol.54. Num.8. Agosto 2004, pp. 674-689. México

Lukács, Éva – Király, Miklós (2001, szerkesztők): Migráció és az Európai Unió, Szociális és Családügyi Minisztérium, Budapest

Martín Moreno, Francisco (2004): México mutilado. La raza maldita. Alfaguara, México

Martin, P. L.(1983): "Labor-intensive Agriculture", Scientific American, 4, 54-59.

Massey, Douglas S. (2003): Una política de inmigración disfuncional, Letras Libres, Año V. No. 53., Mayo 2003, pp.16-20., México

Mastache, Guadalupe – Cobeau, Robert (1993): Sociedades urbanas y población, pp. 165-189, in Arenzana, Ana (1993): El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo I. El México Prehispánico, CONAPO y SG.

http://www.iigov.org/dhial/dh12/dhial12_07.htm

Mazza, Jacqueline (2004): Social inclusion, labor markets and human capital in Latin America, *Social Inclusion and Economic Development in Latin America*, Inter-American Development Bank, pp. 179-200.

Medina Peña, Luis (1994): *Hacia el nuevo Estado. México 1920-1993*, México, Fondo de Cultura Económica

Merino Harnando, María Asunción (2004): La Unión Europea y su política migratoria: Una historia de logros y obstáculos en el camino hacia la integración, In Chanona Burguete, Alejandro – Roy, Joaquín – Domínguez Rivera, Roberto (2004): *La Unión Europea y el TLCAN: Integración Regional Comparada y Relaciones Mutuas*, UNAM, pp. 478-494. México.

Mészáros, Rezső (1987): Mexikó, in Mészáros, R. – Probáld, F. – Sárfalvi, B. – Szegedi, N. (1987): *Amerika gazdaságföldrajza*, pp. 204-216. Egyetemi tankönyv, Tankönyvkiadó, Budapest

Middlebrook, Kevin J. and Zepeda, Eduardo (2003): *Confronting Development. Assessing México's Economic and Social Policy Challenges*, Edited by Stanford University Press

Mojarro, Octavio y Tuirán, Rodolfo (2001): Retos y oportunidades en la estructura por edades de la población, *La población de México en el nuevo siglo*, CONAPO, México, pp. 249-261.

Molina, Iván (1998): Normalidad democrática y Estado de excepción en México, *Le Monde Diplomatique*. Apr/1998,
<http://db.uwaterloo.ca/~alopez-o/politics/normalidad.html>

Monsiváis, Carlos (2003): Tan cerca, tan lejos. Las ilusiones ópticas de la vecindad. *Letras Libres*, Año V. No. 53, Abril 2004, pp.22-25. México

Moreno, Alejandro (2004): Los valores de los mexicanos en Estados Unidos, *Foreign Affairs en español*, Vol. 4. Num. 2. Mexikóváros, pp. 58-65.

Musik, Abdel - Medina, S.(2004, szerkesztők): *El Mercado Laboral en México Retos y Perspectivas para el año 2020*, SEP-CONACYT, México

Nicandro Cruz, César (2000): La transición democrática como proceso histórico y el cambio político en México. *Saldos y retos del cambio político en México*, Octubre/2000
http://www.iigov.org/dhial/dh09/dhial9_02.htm

Nicandro Cruz, César(2003): Vicente Fox, las nuevas formas de hacer política y la gobernabilidad en el México finisecular

http://www.iigov.org/dhial/dh12/dhial12_07.htm

Niessen, Jan (2004): The European Union: International migration and relations with third countries. Migration Policy Group, May 2004

Niessen, Jan – Schibel, Yongmi and Thompson, Cressida (eds) (2005): Current Immigration Debates in Europe: a Publication of the European Migration Dialogue, MPG, September 2005. Brussels

Niessen, Jan and Schibel, Yongmi (editors, 2005): Immigration as a labour market strategy – European and North American perspectives, Migration Policy Group, Brussels

O'Neil, Kevin-Hamilton, Kimberly and Papademetriou, Demetrios (2005): Migration in the Americas, Migration Policy Institute, Washington, D.C.

Ota Mishima, María Elena (1993): Las migraciones asiáticas a México, pp. 188-2005. in Arenzana, Ana (1993): El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo III. México en el Siglo XIX., CONAPO y SG

Ozden, Caglar and Schiff, Maurice [editors] (2005): International migration, remittances, and the brain drain, International Trade group of the Development Research Group, The World Bank Group, Washington,

Öncü, A. (1990): International labour migration and class relations, Current Sociology, Vol. 38, No. 2/3, 175-201.

Padgett, Leon Vincent (1966): The Mexican political system, Houghton Mifflin, Boston

Parker, Susan W. (1995): Características del desempleo urbano, <http://www.ejournal.unam.mx/demos/no11/DMS01114.pdf>

Parsons, Jeffrey R.(1993): Los Mexicanos, pp. 216-239, in Arenzana, Ana (1993): El poblamiento de México. Una visión historico-demográfica. Tomo I. El México Prehispánico, CONAPO y SG.

Partida, Virgilio (2002): Situación demográfica actual, Méxicóváros, Situación Demográfica de México, CONAPO, pp. 2-15.

Pieterse, Jan Nederveen (2000): Globalization and human integration: we are all migrants. Futures, 32. vol. 385–398. p.

Pintado Cortina, Higinio (2004): La política migratoria mexicana, Este País , No. 154, enero 2004, pp. 25-29., México

Pinto, Jorge (2004): Migración y desarrollo: para quién?, El Universal, 2004. augusztus 5.

Piore, M. J. (1979): Birds of passage. Migrant labour and industrial society. Cambridge: Cambridge University Press.

Pólyi, Csaba és Tarrósy, István (2002): A mexikói politikai rendszer fejlődése, PTE, Pécs

Pólyi, Csaba (2004): „A mexikói migráció okai és néhány következménye”, www.kul-vilag.hu internetes folyóirat 2004. 4.sz.

Pólyi, Csaba (2004): Az Európai Unió, Latin-Amerika és a Karib-térség harmadik csúcstalálkozója, MTA Világgazdasági kutatóintézet, 84. szám, 2004. június 22. megjelent a VKI honlapján: <http://www.vki.hu/shortnotice.shtml#>

Pólyi, Csaba és Tarrósy, István (2003): Vecinos distantes o partneres estratégicos: el desarrollo de las relaciones entre México y EUA, Universidad de Pécs, Hungría

Pólyi, Csaba (2005): Adalékok Mexikóváros társadalomföldrajzi vizsgálatához, PTE, Pécs

Pólyi, Csaba (2005): Mexikó demográfiai helyzete az ezredfordulón, a Földrajzi Közlemények által publikálásra elfogadott tanulmány, 2005. október

Portes, A. (1978): Towards a Structural Analysis of Illegal (Undocumented) Immigration, International Migration Review, Vol. 12, No. 4, 469-484.

Portes, A.-Böröcz J. (1990): Késérő kenyér: A munkaerő nemzetközi migrációjának szociológiai problémái, Szociológia, 11-31.

Putnam, R. D. (2002, ed.): Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society, New York: Oxford University Press.

Ravenstein, E. G. (1885): The Laws of Migration, Journal of the Royal Statistical Society, London, June, 167-227.

Ravenstein, E. G. (1889): The Laws of Migration, Journal of the Royal Statistical Society, London, June, 241-301.

Rédei, Mária: A nemzetközi migráció, Bernek Ágnes (szerkesztő): A Globális világ politikai földrajza, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002, pp. 356-383.

Reyes Heróles G.G, Jesús (2004): Percepciones í equívocos, Letras Libres, Año VI. No. 64, Abril 2004, pp.34-37. México

Reyna, José Luis and Weiner, Richard (comps) (1977): *Authoritarianism in México* Ed. ISHI

Ridge, Tom (2004): *Dos patrias una misión*, *Foreign Affairs en español*, Vol. 4. Num. 2. Mexikóváros, pp. 13-27.

Silva-Herzog Márquez, Jesús (1977): *La transición según los correctos*
<http://db.uwaterloo.ca/~alopez-o/politics/transdem.html>

Schmidt, Samuel - Gil Mendieta, Jorge - Castro, Jorge and Ruiz, Alejandro (1997): *A Dynamic Analysis of the Mexican Power Network*
<http://www.analytictech.com/connections/v20%282%29/mexican.htm>

Schmidt, Samuel (1999): *La Red de Poder Mexicana. Estabilidad política y gobernabilidad*,
http://www.iigov.org/revista/?p=3_05

Sisák Gábor (2001, szerk.): *Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon a 20. század végén*. Osiris Kiadó-MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest

Stavans, Ilán (2002): *El poder latino en EU*, *Foreign Affairs en español*, Vol. 2. Num. 3. Mexikóváros, pp. 123-132.

Szarka, László (2004, ed.): *Hungary and the Hungarian Minorities. Trends in the Past and in Our Time*. Copyedited by Matthew Suff. (Atlantic Studies on Society in Change 122. Editor-in-Chief Béla K. Király. Associate Editor-in-Chief, Kenneth Murphy, Editor, László Veszprémy) (=East-European Monographs, DCLVII.) Social Science Monographs, Boulder, Colorado- Atlantic Research and Publications, Inc. Highland Lakes, New Jersey. Distributed by Columbia University Press, New York.

Tapinos, G. (1990): *Development Assistance Strategies and Emigration Pressure in Europe and Africa*, Commission for the Study of International Migration and Cooperative Economic Development, Working Papers, 56.

Terry, Donald F. interjúja: <http://www.iadb.org/exr/am/2004/index>

Tóth, Ágnes és Vékás, János (2004): *Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon. A 2001. évi népszámlálási adatok rövid összefoglalása*.
http://www.mtaki.hu/docs/toth_vekas_kisebbssegek_magyarorszagon.pdf

Tóth, József (2002): *Általános népességföldrajz*, Tóth József (szerkesztő): *Általános társadalomföldrajz I.*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, pp. 275-294.

Tóth, József és Pap, Norbert (2002): Rajon- és régióelméletek, Tóth József (szerkesztő): Általános társadalomföldrajz II. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, pp. 289-304.

Tóth, Judit (2004): Státuszjogok. Kisebbségkutatás könyvek, Budapest

Tóth, Pál Péter (2000): Hungarians Emigrants in the World and Ethnic Hungarians in the Neighbouring Countries ,Contributions to the Forming of Hungarian Political Strategy Concerning the Emigrants, in Cholnoky, Győző (2000, editor) 2nd volume of Minority Research, Budapest,
<http://www.hhrf.org/kisebbssegkutatatas/minres/02/12.htm>

Tóth, Pál Péter (2005): One Decade. International Migration Affecting Hungary Between 1990 and 2000. Minorities Research. 7. A Collection of Studies by Hungarian Authors, Kisebbségkutatás című folyóirat 2004. évi számaiban közölt tanulmányok angol nyelvű válogatása

Tuirán, Rodolfo (2002): Migración México-Estados Unidos. Hacia una nueva agenda bilateral. Mexikóváros, CONAPO,

Tuirán, Rodolfo y Corona, Rodolfo (2001): „Los inmigrantes en México”, La población de México en el nuevo siglo, CONAPO, México, pp. 71-76.

Torre, Wilbert (2004): Es voto latino clave en elecciones de EU, Reforma, 2004. aug. 1.

Ugalde, Luis Carlos (2004): Partido sólidos, una necesidad para la gobernabilidad, Este País, No.164. November 2004, pp.4-11., México

Vargas Llosa, Mario (2004): Extemporáneos: ¿Durmiendo con el enemigo?, Letras Libres, Año VI. No. 65, Abril 2004, pp.41-46., México

Velasco Márquez, Jesús (2004): América Latina en las plataformas. Estados Unidos: lucha electoral, Foreign Affairs en español, Vol. 4. Num. 3. Mexikóváros, 2004, pp. 169-181.

Velazquez Flores, Rafael (1994): Posibles efectos del TLC en los flujos migratorios entre México y EU, La nueva relación de México con América del Norte, UNAM, Mexikóváros, pp. 249-271.

Villafane López, Victor (2000): La transición de México a fin del siglo
<http://www.mty.itesm.mx/dhcs/deptos/ri/ri-802/lecturas/lecvmx108.html>

Wallerstein, I. (1983): A modern világgazdasági rendszer kialakulása. Budapest: Gondolat

Woldenberg Karakowsky, José (1997): Partidos, Elecciones y Sistema de gobierno en México, <http://www.monde-diplomatique.fr/mx/1997/11/woldenberg.html>

Zepeda Miramontes, Eduardo(2003): Empleo y salario. Los Vaivenes del estancamiento.

<http://www.ejournal.unam.mx/demos/no15/DMS01503.pdf>

Zolberg, A. (1989): The Next Waves: Migration Theory for a Changing World, *International Migration Review*, 403-430.

A mexikói Országos Népszámlási Tanács (Consejo Nacional de Población, röviden CONAPO) weboldala: www.conapo.gob.mx

Boletín Mensual de la Comisión de Población, Fronteras y Asuntos Migratorios, Cámara de Diputados, LX. Legislatura, November-December de 2004.

Diario Oficial de la Federación (Heraldo de México) 2003, december 23. évfolyam.

El Partido Acción Nacional busca nueva identidad por el experimento con <http://www.mexico-tenoch.com/paa.html>

Estados Unidos Mexicanos, Censo años de datos de población, INEGI, México, 1996

IME, Balance of Payments Yearbook, Global Development, Phages, 2002

Inmigración en tiempos de recesión (2004). Center for Immigration Studies, CIS, Washington

Índice de intensidad migratoria 2000, Consejo Nacional de Población (CONAPO)

Índice de marginación urbana 2000, Consejo Nacional de Población (CONAPO)

La democracia en América Latina: Hacia una democracia de ciudadanos y ciudadanas, Programa de la Naciones Unidas para el desarrollo, 2004, New York, USA.

La población de México en el nuevo siglo, CONAPO, México, 2001

La pobreza en México: una evaluación de las condiciones, tendencias y la estrategia del Gobierno, Banco Mundial, 2004 * www.bancomundial.org

Las Remesas Familiares en México, Banco de México, 2004

Egyéb források

A BANCOMEXT internetes portálja: www.bancomext.org.mx

A CIESAS (Szociális Antropológiai Felsőfokú Tanulmányok és Kutatások Központja) Az információk spanyol nyelven megtalálhatók az alábbi web oldalon: <http://www.ciesasistmo.edu.mx/ciesasweb/perfilnacional.html>

A mexikói Országos Népszéki Tanács (Consejo Nacional de Población, rövidítve CONAPO) weboldala: www.conapo.gob.mx

Boletín Mensual de la Comisión de Población, Fronteras y Asuntos Migratorios, Cámara de Diputados, LIX. Legislatura, November-December de 2004.

Diario Oficial de la Federación (hivatalos közlöny) 2003. december 23.-i száma.

El Partido Acción Nacional busca nueva identidad ,por [felipemoreno.com](http://www.felipemoreno.com)
<http://www.mexico-tenoch.com/pan.html>

Estados Unidos Mexicanos. Cien años de censos de población, INEGI, México, 1996

IME, Balance of Payments Yearbook, Global Development, Finance, 2003.

Inmigración en tiempos de recesión (2004), Center for Immigration Studies- CIS, Washington

Índice de intensidad migratoria 2000, Consejo Nacional de Población (CONAPO)

Índice de marginación urbana 2000, Consejo nacional de Población (CONAPO)

La democracia en América Latina: Hacia una democracia de ciudadanas y ciudadanos, Programa de la Naciones Unidas para el desarrollo, 2004, New York, USA.

La población de México en el nuevo siglo, CONAPO, México, 2001

La pobreza en México: una evaluación de las condiciones, tendencias y la estrategia del Gobierno, Banco Mundial, 2004 “ országtanulmány (www.bancomundial.org)

Las Remesas Familiares en México, Banco de México, 2004

Mexican Ministry of Foreign Affairs-U.S. Commission on Immigration Reform
Washington, D. C. Mexico-United States Binational Migration Study. Migration
between Mexico and the United States. Austin, U.S.A., 1998

México en el Siglo XX. Panorama estadístico. Instituto Nacionalde Estadística
Geográfica e Informática, México, 2000.

Partidos Políticos y Reformas Electorales
Mara Argentina Moreno entrevista con Carlos Sirvent Gutiérrez
<http://www.fundacioncolosio.org/propdialogos.htm>

Proyecciones de la población de México, 2000-2050, CONAPO, México, 2002.

Reformas y equidad social en América Latina y el Caribe, Banco Interamericano de
Desarrollo, Washinton, 2004

Sending money home: Remittance to Latin America and the Caribbean, Inter-
American Development Bank, Multilateral Investment Fund, May 2004

Situación demográfica de México, CONAPO, México, 2002.

Theoretical Perspectives On Its Determinants And Models Of Incorporation,
Intemational Migration Review, Vol. 23, 1989, 606-630).

The World Factbook 2004,
<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/us.html>

